

T. C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

Elif ÇÖREKÇİ

ÜLKELERARASI EVLAT EDİNME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

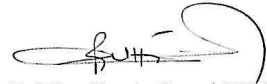
TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Cemal RUHİ

ERZURUM - 2009

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

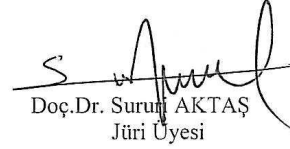
Bu alışma Özel Hukuk Anabilim Dalında jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.21.08.2009

Yrd.Doç.Dr. A. Cemal RUĞI
Danışman Jüri Üyesi

Doç.Dr. Cem BAYGIN
Jüri Üyesi

Doç.Dr. Suruğ AKTAŞ
Jüri Üyesi

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

Prof.Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VII
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1. ÜLKELERARASI EVLAT EDİNME HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	4
1.1 Ülkelerarası Evlat Edinme Kavramı.....	4
1.1.1. Genel olarak.....	4
1.1.2. Ülkelerarası evlat edinme kavramı, şartları ve çeşitleri.....	6
1.1.2.1. Ülkelerarası evlat edinme kavramı.....	6
1.1.2.2. Ülkelerarası evlat edinmenin şartları	6
1.1.2.3. Ülkelerarası evlat edinmenin çeşitleri.....	9
1.1.3. Ülkelerarası evlat edinmenin hukuki niteliği.....	10
1.1.4. Ülkelerarası evlat edinmenin tarihi gelişimi.....	14
1.1.4.1. Genel olarak	14
1.1.4.2. 1965 Tarihli Evlat Edinme İle İlgili Makamların Yetkisi, Uygulanacak Hukuk ve Kararların Tanınmasına Dair Lahey Sözleşmesi	15
1.1.4.3. 1967 tarihli Evlat Edinmeye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi	17
1.1.4.4. 1986 tarihli Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Evlat Edinmeye ve Çocukların Bakımına İlişkin Birleşmiş Milletler Deklarasyonu.....	19
1.1.4.5. 1989 Tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi	19
1.1.4.6. 1993 Tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme	22
1.1.4.7. 2008 tarihli Çocukların Evlat Edinilmesine Dair Gözden Geçirilmiş Avrupa Konseyi Sözleşmesi.....	24
1.1.5. Ülkelerarası evlat edinmeye duyulan gereksinim.....	25
1.2. Ülkelerarası Evlat Edinmeye Hâkim Olan İlkeler.....	27
1.2.1. Genel olarak	27
1.2.2. Ülkelerarası evlat edinmeye hâkim olan ilkeler	27
1.2.2.1. Uluslararası hukukun çocuğa tanıdığı temel haklara uyulması.	27
1.2.2.1.1. Fer’ilik ilkesi	28
1.2.2.1.2. Çocuğa karşı ayrımcılık yasağı	30

1.2.2.1.3. Çocuğun yüksek yararı ilkesi ve bu ilkeyi destekleyen ölçütler	31
1.2.2.1.3.1. Çocuğun evlat edinmeye uygun olduğunun tespit edilmesi	32
1.2.2.1.3.2. Çocuğa ilişkin şahsi bilgilerin muhafazası	32
1.2.2.1.3.3. Çocuğun uygun aileyle eşleştirilmesi	33
1.2.2.2. Çocuk kaçırma, çocuk satışı ve çocuk ticaretini engellemek için gerekli tedbirleri tesis etmek	34
1.2.2.2.1. Ailelerin korunması	34
1.2.2.2.2. Çocuk kaçırma, çocuk satışı ve çocuk ticaretini engellemek	35
1.2.2.2.3. Gerekli izinlerin verilmesini sağlamak	36
1.2.2.2.4. Haksız kazancın engellenmesi	39
1.2.2.3. Taraflar arasında işbirliğini tesis etmek	40
1.2.2.4. Yetkili makamları belirleme	41
İKİNCİ BÖLÜM	42
2. ÜLKELERARASI EVLAT EDİNMENİN KURULMASI ve BUNA BAĞLI İHTİLAFLAR	42
2.1. Ülkelerarası Evlat Edinmenin Kurulması	42
2.1.1. Genel olarak	42
2.1.2. Ülkelerarası evlat edinmenin kurulması usulü	43
2.1.2.1. Evlat edinen bakımından	46
2.1.2.1.1. Evlat edinme başvurusunun yapılması	46
2.1.2.1.2. Ülkelerarası evlat edinme başvurusunun değerlendirilmesi	49
2.1.2.1.3. Evlat edinmek isteyen kişilerin evlat edinmeye hazırlanması	54
2.1.2.1.4. Evlat edinmek isteyen kişilere ilişkin raporun düzenlenmesi	55
2.1.2.1.5. Evlat edinmek isteyen kişilere ilişkin raporun gönderilmesi	57
2.1.2.1.6. Menşe devlet tarafından evlat edinmek isteyen kişilere ilişkin raporun alınması	58
2.1.2.1.7. Evlat edinme başvurusu yapan kişilerin çocukla eşleştirilmesinin tebliği	59
2.1.2.1.8. Eşleştirmenin kabulü ve merkezi makamın onayı	59
2.1.2.1.9. Çocuğun kabul eden devlete nakli usulü	60
2.1.2.1.10. Merkezi makamların evlat edinmenin devamlılığına ilişkin anlaşmaları	61
2.1.2.1.11. Evlat edinmek isteyenlerin menşe devleti ziyaret etmesi	61
2.1.2.1.12. Tevsik (Onay) belgesinin düzenlenmesi	62
2.1.2.2. Evlatlık bakımından	63
2.1.2.2.1. Çocuğun evlat edinilmeye uygun olduğunun tespiti	63
2.1.2.2.2. Gerekli rızaların alınması	66

III

2.1.2.2.3. Evlat Edinilecek Çocuğa İlişkin Raporların Düzenlenmesi	67
2.1.2.2.4. Kesin raporların temini	69
2.1.2.2.5. Çocuğun uygun şartlardaki evlat edinmek isteyen kişilerin yanına yerleştirilmesi	71
2.1.2.2.6. Çocuk hakkındaki raporların kabul eden devlete gönderilmesi	73
2.1.2.2.7. Çocuğun uygun aile yanına yerleştirilmesinin kabulü	73
2.1.2.2.8. Evlat edinme sürecinin devamı hususunda menşe (gönderen) ve kabul eden devletin anlaşması	74
2.1.2.2.9. Çocuğa ülkeye giriş ve daimi ikamet izni verilmesi	75
2.1.2.2.10. Çocuğun evlat edinmek isteyen kişilere teslimi	76
2.1.2.2.11. Çocuğun kabul eden devlete gönderilmesi	77
2.1.2.2.12. Ülkelerarası evlat edinmeye ilişkin nihai kararın alınması	79
2.1.2.2.13. Tevsik (Onay) belgesinin düzenlenmesi	81
2.1.3. Ülkelerarası evlat edinme işlemlerinde aracı kuruluşlar	82
2.1.3.1. Merkezi makamlar	82
2.1.3.1.1. Kuruluşu	82
2.1.3.1.2. Tayini	82
2.1.3.1.3. Görevleri	84
2.1.3.1.3.1. Haksız kazancın önlenmesine ilişkin tedbirleri alma	85
2.1.3.1.3.2. Evlat edinme usulü ile ilgili bilgi verme	85
2.1.3.1.3.3. Uluslararası işbirliği ve koordinasyon sağlama	87
2.1.3.1.3.4. İstatistikî verilerin toplanması ve korunması	87
2.1.3.2. Yetkilendirilmiş organlar	88
2.1.3.2.1. Yetkili makamlar	89
2.1.3.2.1.1. Görevleri	89
2.1.3.2.1.2. Nitelikleri	91
2.1.3.2.1.3. Yetkilendirilme kriterleri	91
2.1.3.2.1.4. Denetimleri	92
2.1.3.2.1.5. Yetkilendirilen organların menşe (gönderen) devlet ülkesinde faaliyet gösterebilmesi	92
2.1.3.2.2. Yetkili kılınan kişiler	94
2.2. Ülkelerarası Evlat Edinmenin Kurulmasından Sonraki Hususlar	96
2.2.1. Genel olarak	96
2.2.2. Ülkelerarası evlat edinme giderleri ve tazmini	96
2.2.2.1. Genel olarak	96
2.2.2.2. Evlat edinme giderleri	97
2.2.2.2.1. Evlat edinme hizmetleri için yapılacak ödemeler	97
2.2.2.2.2. Ülkelerarası evlat edinmeler için geliştirme yardımları	97
2.2.2.2.3. Makul hizmet bedelleri	98
2.2.2.2.4. Çocuk hizmetlerini destekleyen katkı payları	99

2.2.3. Evlat edinme sonrasına ilişkin yükümlülükler.....	100
2.2.3.1. Bilgilerin muhafazası	100
2.2.3.1.1. Evlatlığın geçmişine ilişkin belgelere ilişkin hakları	102
2.2.3.1.2. Kayıtlara ulaşma.....	103
2.2.3.1.3. Verilerin güvenli biçimde muhafazası.....	103
2.2.3.2. Evlat edinme sonrası hizmetlerinin sağlanması	104
2.2.3.2.1. Rehberlik hizmetleri sunulması.....	105
2.2.3.2.2. Evlatlığın menşe devletle irtibatının sürdürülmesi.....	105
2.2.3.2.3. Yerel sosyal çalışmacıların denetim ve incelemelerde bulunması	106
2.2.3.3. Evlatlığa ilişkin raporların düzenli olarak menşe devlete gönderilmesi.....	107

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÜLKELERARASI EVLAT EDİNMENİN SONUÇLARI ve SONA ERMESİ	109
3.1. Ülkelerarası Evlat Edinmenin Sonuçları	109
3.1.1. Genel olarak.....	109
3.1.2. Evlat edinmenin şahsi sonuçları	111
3.1.2.1. Evlatlık açısından şahsi sonuçlar	111
3.1.2.1.1. Ana-baba adı.....	112
3.1.2.1.2. Evlatlığın adı ve soyadı	113
3.1.2.1.2.1. Evlatlığın soyadı	113
3.1.2.1.2.2. Evlatlığın öz adı	114
3.1.2.1.3. Vatandaşlık	116
3.1.2.1.4. Hısımlık	118
3.1.2.2. Evlat edinen açısından şahsi sonuçlar	119
3.1.2.2.1. Velayet hakkı.....	120
3.1.2.2.2. Bakım borcu	122
3.1.2.2.3. Evlenme yasağı.....	122
3.1.3. Evlat edinmenin mali sonuçları	123
3.1.3.1. Evlat edinenin evlatlığın mallarına ilişkin yararlanma ve yönetim hakları.....	123
3.1.3.2. Evlat edinme ilişkisinin miras ile ilgili sonuçları.....	124
3.1.3.2.1. Evlatlık bakımından.....	125
3.1.3.2.1.1. Evlatlığın mirasçılığı.....	125
3.1.3.2.1.2. Evlatlığın alt soyunun mirasçılığı	127
3.1.3.2.2. Evlat edinen bakımından	128
3.1.3.3. Nafaka yükümlülüğü	128

3.1.4. Diğer sonuçları.....	130
3.1.4.1. Nüfus kütüğüne kayıt.....	130
3.1.4.2. Kayıt ve belgelerin gizliliği.....	130
3.2. Ülkelerarası evlat edinmenin sona ermesi.....	131
3.2.1. Ülkelerarası evlat edinmenin yokluğu.....	131
3.2.2. Ülkelerarası evlat edinmenin kaldırılması.....	133
3.2.2.1. Rızanın alınmaması.....	134
3.2.2.2. Diğer noksanlıklar.....	135
3.2.3. Hak düşürücü süre.....	136
SONUÇ.....	138
EK – 1.....	152
EVLAT EDİNMEYE RIZA GÖSTERİLMESİNE İLİŞKİN TAVSİYE EDİLEN ÖRNEK FORM.....	152
EK – 2.....	155
ÜLKELERARASI EVLAT EDİNMEYE İLİŞKİN TEVSİK BELGESİ ÖRNEK FORMU.....	155
KAYNAKÇA.....	158
ÖZGEÇMİŞ.....	166

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÜLKELERARASI EVLAT EDİNME

Elif ÇÖREKÇİ

Tez Yöneticisi: Yrd. Doç. Dr. Ahmet Cemal RUHİ

2009- SAYFA: X + 165

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Ahmet Cemal RUHİ

Doç. Dr. Cem BAYGIN

Doç. Dr. Sururi AKTAŞ

Ülkelerarası evlat edinme, büyük savaşlardan, özellikle de I. ve II. Dünya Savaşlarından sonra, kimsesiz ve bakıma muhtaç çocuk sayısında meydana gelen artışa bağlı olarak gelişen büyük çaptaki küresel sorunun giderilme yolu olarak önerilmiştir.

1993 Tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme'ye göre, ülkelerarası evlat edinme, mutad meskeni bir âkit devlette bulunan küçüğün, mutad meskeni bir başka ülkede bulunan kişi veya eşler tarafından menşe Devlette evlât edinildikten sonra kabul eden Devlete götürülmüş olması, götürülmekte olması veya götürülmek üzere olmasıdır.

Ülkelerarası evlat edinmeye tüm yönleri ile temas edilecek olan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, öncelikle ülkelerarası evlat edinme kavramı tanımlanarak, ülkelerarası evlat edinmenin hukuki niteliği, ülkelerarası evlat edinmenin tarihçesi ve ona duyulan ihtiyaç hakkında bilgi verilecek, ardından 1993 Tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme ve diğer milletlerarası sözleşmelerde ülkelerarası evlat edinmeye hâkim olan ilkeler incelenmiştir.

İkinci bölümde, ülkelerarası evlat edinmenin kurulması hakkında bilgiler verilecektir. Bu bağlamda, ülkelerarası evlat edinmeye ilişkin şartlar (hem evlat edinen hem de evlatlık açısından ayrı ayrı) açıklanacak, ülkelerarası evlat edinmede uyulacak usul ve bu usulü yerine getirecek yetkili makamlar ayrıntılı olarak uygulamadan örneklerle incelenecektir. Bu bölümde ayrıca, ülkelerarası evlat edinmenin usulüne ilişkin bilgiler verilmesi ile uyumlu olarak ülkelerarası evlat edinme dolayısıyla ortaya çıkacak olan masraflar ve bunların kim tarafından nasıl ödeneceği, evlat edinmenin kurulmasından sonra yetkili makamların evlat edinme işlemine ilişkin yükümlülükleri açıklanacaktır.

Üçüncü bölümde ise, ülkelerarası evlat edinmenin anne-baba adı, soyadı, vatandaşlık, hısımlık gibi şahsi ve bakım, nafaka, miras gibi mali sonuçlarının yanı sıra yerleşim yeri, velayet, evlenme yasağı gibi diğer sonuçları ile ülkelerarası evlat edinmenin nasıl kaldırılacağına yer verilecektir.

Anahtar Sözcükler: ülkelerarası evlat edinme, evlat edinme, 1993 Tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme, menşe devlet, kabul eden devlet.

ABSTRACT

MASTER THESIS

INTERCOUNTRY ADOPTION

Elif ÇÖREKÇİ

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Ahmet Cemal RUHİ

2009- PAGE: X + 165

Jury: Assist. Prof. Dr. Ahmet Cemal RUHİ

Assoc. Prof. Dr. Cem BAYGIN

Assoc. Prof. Dr. Sururi AKTAŞ

The intercountry adoption, defined as the adoption of a child habitually resident in one Contracting State ("the State of origin") has been, is being, or is to be moved to another Contracting State ("the receiving State") either after his or her adoption in the State of origin by spouses or a person habitually resident in the receiving State, or for the purposes of such an adoption in the receiving State or in the State of origin, is advised as a solution against the huge number of orphans requiring care around the world after worldwide wars, especially the 1st and the 2nd World War.

This master thesis, in which all directions of the intercountry adoption will be examined, consist of four chapters.

In the first chapter of the thesis, first and foremost, the intercountry adoption term will be defined and then the intercountry adoption's legal legibility, historical improvement, Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption and the principles of the intercountry adoption in respect of international agreements will be explained.

In the second chapter, there will be explanations over the intercountry adoption's establishment process. In this context, the legal clauses of intercountry adoption, the establishment process, the authorities which will play a vital role in the process will be examined in details. In this chapter, also, the expenses and the financial sources of the intercountry adoption will be addressed.

The third chapter of the thesis is about the legal issues surrounding the established intercountry adoption such as the name- surname, nationality, heritage, domicile, alimony, parental rights between the adoptee and the adopted child. And also, in this chapter, there will be explanations about how the intercountry adoption may have an end.

Key words: Intercountry adoption, adoption, Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption, the State of origin, the receiving State.

KISALTMALAR

AD.	: Adalet Dergisi
AIDS.	: Acquired Immuno Deficiency Syndrome
AİHM.	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS.	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AMK.	: Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun
AÜEHFD	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBE.	: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
b.	: bent
bkz.	: bakınız
BMÇHS.	: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi
c.	: cümle
C.	: cilt
Doc.	: Document
dn.	: dipnot
E.	: Esas
EEY.	: Evlat Edindirme Yönergesi
ET.	: Erişim Tarihi
f.	: fıkra
HD.	: Hukuk Dairesi
HSYK.	: Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
ICR.	: International Reference Center For The Rights of

	Children Deprived of Their Family
Interpol.	: International Criminal Police Organization
ISS.	: International Social Service
İKİD.	: İlmî ve Kazai İçtihatlar Dergisi
İÜHFİM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
KİBB.	: Kazancı İçtihat Bilgi Bankası
m.	: madde
MHB.	: Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
MÖHUK.	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
n.	: numara
S.	: sayı
Sess.	: Session
s.	: sayfa
SHÇEK.	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
T.	: Tarih
TBB.	: Türkiye Barolar Birliği
TMK.	: Türk Medeni Kanunu
Tüzük	: Küçüklerin Evlat Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük
UNAIDS	: The Joint United Nations Programme on HIV/AIDS
UNICEF	: United Nations Children's Fund
Vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı

Vol.	: Volume
Y.	: Yıl
Yarg.	: Yargıtay
YİSHK.	: Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun
YKD	: Yargıtay Kararları Dergisi

GİRİŞ

Ulusal ve uluslararası hukuki metinler, aileyi toplumun temel taşı olarak belirlemişlerdir. Toplumun temeline dayandırılması dolayısıyla ailenin çoğalarak devamlılığının sağlanması, toplumun da devamlılığının anahtarıdır. Doğan her çocuk, toplumun temelini teşkil eden bir aile içerisinde büyüme hakkına sahiptir (BMÇHS. m.9)¹. Kimi zaman bu hak, çocuğun doğal ailesi ile yaşaması şeklinde tezahür ederken, kimi zaman ise istenmeyen nedenlerden dolayı hukuken evlat edinme olarak vasıflandırılan, küçükle ona bakıp yetiştirecek yapıda kişiler arasında soybağı kurularak küçüğün bu kişiler yanına yerleştirilmesi şeklinde tezahür edebilecektir.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, tam manasıyla dengelenememiş ekonomik yapılar, ücret adaletsizlikleri ve işsizlik gibi sosyal ve ekonomik sebeplerle aileler dünyaya getirdikleri küçüklerin bakımını tam anlamıyla yerine getirememekte, küçüklerin daha elverişli ortamlarda yetişmelerini sağlamak adına onları evlatlık olarak vermeyi düşünmektedirler.

Gelişmiş olan ülkelerde ise, çocuğu olmayan kimselerin ya da hali hazırda çocuğu olmakla birlikte daha çok sayıda çocuk sahibi olma arzusunda olan kişilerin bu arzularını gerçekleştirmek amacıyla evlat edinme yoluna gidilmektedir. Bunun son örnekleri, bazı yabancı şarkıcı ve film yıldızlarının gelişmemiş ülkelere tartışmalı biçimde evlat edinmelerine ilişkin haberler ile gündemde görülmektedir.

Açıklandığı şekilde, çift fonksiyona sahip olan evlat edinme kurumu, yoksul durumda olan ailenin çocuğunun daha iyi koşullarda bakılıp eğitilmesine hizmet etmenin yanı sıra çocuksuz ailelerin çocuk özlemini giderme, çok çocuk sahibi olma arzusundaki ailelerin de bu arzularını yerine getirmelerine aracılık eder.

Genel olarak bahsedilen bu fonksiyonlar gelişen dünya düzenine ayak uydurmuş, büyük savaşlar ve hastalıkların ardında kalan yüz binlerce öksüz, yetim korunmaya muhtaç çocuğun hali dünya çapında yankı uyandırmış, nihai olarak uluslararası boyutta bir evlat edinme düzenine ihtiyaç duyulmuştur. Bu zaruret, ülkelerarası evlat edinme ismi ile uluslararası metinlere yansımıştır.

1993 Tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşmeye göre, ülkelerarası evlat edinme, mutad meskeni bir âkit devlette bulunan küçüğün, mutad meskeni bir başka ülkede bulunan kişi veya eşler

¹ RG., T. 27.01.1995, S. 22184.

tarafından menşe (gönderen) Devlette (State of Origin) evlât edinildikten sonra kabul eden devlete (the Receiving State) götürülmüş olması, götürülmekte olması veya götürülmek üzere olmasıdır.

Pek çok hukuki düzenleme yapılmasına rağmen kötü niyetli insanların muhtaç durumdaki küçüklerden istifadesi engellenememiş, ülkelerarası evlat edinme bir perde olarak kullanılarak, ülkelerarası evlat edinilen küçüklerin insan tacirlerinin tuzağına düşmesi, organlarının satılması ve köle olarak satılmaları engellenememiştir.

Ülkelerarası evlat edinmeye tüm yönleri ile temas edilecek olan bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, öncelikle ülkelerarası evlat edinme kavramı tanımlanarak, ülkelerarası evlat edinmenin hukuki niteliği, ülkelerarası evlat edinmenin tarihçesi ve ona duyulan ihtiyaç hakkında bilgi verilecek, ardından 1993 Tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme ve diğer milletlerarası sözleşmelerde ülkelerarası evlat edinmeye hâkim olan ilkeler incelenecektir.

İkinci bölümde, ülkelerarası evlat edinmede kurulması hakkında bilgiler verilecektir. Bu bağlamda, ülkelerarası evlat edinmeye ilişkin şartlar (hem evlat edinen hem de evlatlık açısından ayrı ayrı) açıklanacak, ülkelerarası evlat edinmede uyulacak usul ve bu usulü yerine getirecek yetkili makamlar ayrıntılı olarak uygulamadan örneklerle incelenecektir. Bu bölümde ayrıca, ülkelerarası evlat edinmenin usulüne ilişkin bilgiler verilmesi ile uyumlu olarak ülkelerarası evlat edinme dolayısıyla ortaya çıkacak olan masraflar ve bunların kim tarafından nasıl ödeneceği, evlat edinmenin kurulmasından sonra yetkili makamların evlat edinme işlemine ilişkin yükümlülükleri açıklanacaktır.

Üçüncü bölümde ise, ülkelerarası evlat edinmenin anne-baba adı, soyadı, vatandaşlık, hısımlık gibi şahsi ve bakım, nafaka, miras gibi mali sonuçlarının yanı sıra yerleşim yeri, velayet ve evlenme yasağı gibi diğer sonuçlarına yer verilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ÜLKELERARASI EVLAT EDİNME HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1 Ülkelerarası Evlat Edinme Kavramı

1.1.1. Genel olarak

Aile, bir insanın tâbii olarak içerisinde yaşama ihtiyacı duyduğu ilk topluluk olmasının² yanı sıra, toplumun da temel taşıdır³. Bu husus, Anayasamızın⁴ “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” başlıklı üçüncü bölümünde, “Ailenin Korunması” kenar başlıklı 41’inci maddesinde “*Aile, Türk toplumunun temelidir...*” şeklinde açıkça ifade edilmiştir.

Her çocuk, toplumun temelini teşkil eden bir aile içerisinde büyüme hakkına sahiptir (BMÇHS. m.9)⁵. Buna rağmen, dünya çapında her yıl binlerce çocuğun savaşlar ile salgın hastalıklara bağlı olarak ailesini kaybetmesi ve bakıma muhtaç hale gelmesi ile refah içerisindeki ülkelerin vatandaşları tarafından savaş ve salgın hastalık mağduru yoksul ülke çocuklarının kötü durumunun sona erdirilmesi amacıyla bir çözüm bulunmuştur⁶. Ülkelerarası evlat edinme olarak adlandırılan bu çözümle, yoksul ülke

² KÖPRÜLÜ, Bülent/KANETİ, Selim, **Aile Hukuku**, İstanbul 1985-1986, s. 3; DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan/ GÜMÜŞ, Alper, **Türk Özel Hukuku C. III (Aile Hukuku)**, İstanbul 2008, s. 1.

³ FEYZİOĞLU, F. Necmettin, **Aile Hukuku**, İstanbul 1979, s. 1; KÖPRÜLÜ/KANETİ, a.g.e., s. 3; AKINTÜRK, Turgut, **Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku, C. II**, İstanbul, 2006, s. 3.

⁴ RG., T. 09.11.1982, S. 17863.

⁵ RG., T. 27.01.1995, S. 22184.

⁶ Bu nedenle, ülkelerarası evlat edinmeye duyulan ihtiyaç inkâr edilemeyecek düzeydedir. Günümüzde tüm dünyada evsiz, kimsesiz çocuk sayısı bilinmemekle birlikte UNICEF tarafından yapılan araştırmalara dayanılarak yürütülen tahminlere göre bu sayının yaklaşık olarak 100 milyon civarında olduğu ve bu sayının 40 milyonunun Latin Amerika’da, 25-30 milyonunun Asya’da ve 10 milyonunun da Afrika’da olduğu belirtilmektedir. 2010 yılı itibariyle, 0 – 15 yaş arası kimsesiz çocuk sayısının gelişmiş ülkelerde en az 25 milyon, en çok 100 milyona varacağı tahmin edilmektedir. Bunun yanında, 2002 tarihli UNICEF’in UNAIDS çalışma raporuna (UNAIDS, Children on the Brink 2002: A Joint Report on Orphan Estimates and Program Strategies raporuna ulaşmak için bkz. http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNACP860.pdf (ET. 09.01.2009)) göre, Afrika, Asya, Latin Amerika ve Akdeniz’de bulunan 88 az gelişmiş ülkede 13 milyon AIDS hastası yetim dahil olan 100 milyon dolaylarındaki çocuk sayısının 25 milyonu yine AIDS hastası olmak üzere 106 milyon yetim sayısına ulaşması tahmin edilmektedir (DILLON, Sara, “Making Legal Regimes for Intercountry Adoption Reflect Human Rights Principles: Transforming the United Nations Convention on the Rights of the

vatandaşı çocuklar ebeveynlerinin sevgisinin olduğu yoksulluk dolu bir yaşam yerine Lahey Sözleşmesi gereği kendilerine sevgi ve ilgi göstermesi beklenen aileler tarafından sunulan yeni yaşamlara kavuşturulmaktadır⁷.

Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı⁸, Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliği'ne Dair Lahey Sözleşmesi⁹ ile ülkelerarası evlat edinme ile ilgili ortaya çıkan endişeleri çözüme kavuşturmuştur. Sözleşmenin asıl amacı, çocuk satışına karşı çıkmak ve bürokratik formaliteler gibi engeller nedeniyle usuli gecikmelerin önlenmesini sağlamaktır. Sözleşme, ayrıca, ülkelerarası evlat edinmeler bakımından asgari yasal koşulları oluşturmak (Sözleşme m. 4), bu koşulların yerine getirildiğini tespit için bir denetim sistemi kurmak (Sözleşme m. 9), menşe (gönderen) devlet ve kabul eden devlet arasında iletişimin kurulması ve

Child With the Hague Convention on Intercountry Adoption”, Boston University International Law Journal, Vol. 23, 2003, s. 184; WARDLE, D. Lynn, “The Hague Convention on Intercountry Adoption and American Implementing Law: Implications for International Adoptions by Gay and Lesbian Couples or Partners”, Indiana International & Comparative Law Review, Vol. 18, 2008, s. 115 – 116).

⁷ KATZ, Lisa M., “A Modest Proposal? The Convention On Protection Of Children And Cooperation In Respect Of Intercountry Adoption”, Emory International Law Review, Vol. 9, 1995, s. 283.

⁸ Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı, gelişen uluslararası özel hukuk kurallarının yeknesaklaştırılması amacı ile çalışan bir hükümetlerarası örgüttür. Örgüt, uluslararası medeni hukuk ve ticaret hukuku konularında lider bir hükümetlerarası örgüttür. Yüz yılı aşan tecrübesi ile, elektronik ticaret de dahil uluslararası ticarettten uluslararası çocukların korunmasına kadar insan faaliyetlerini kapsayan çok taraflı sözleşmeleri içeren bir kapsama alanına sahiptir (Örgüt hakkında daha detaylı bilgi için bkz. http://hcch.e-vision.nl/index_en.php?act=text.display&tid=29, E. T. 02.02.2009).

⁹ Türkiye, 5049 sayılı Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunması Hakkında Kanun (RG., T. 19.04.2004, S. 25438) ile bu sözleşmeyi yürürlüğe koymuştur. Sözleşmeye taraf olan diğer devletler, Arjantin, Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Şili, Çin, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Mısır, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, İngiltere, Kuzey İrlanda, Amerika Birleşik Devletleri, Uruguay, Venezüela, Arnavutluk, Belarus (Beyaz Rusya), Benin (Batı Afrika), Bolivya, Brezilya, Bulgaristan, Burkina Faso (Batı Afrika), Kolombiya, Costa Rica, El Salvador, Ekvador, Haiti, Vatikan, Honduras, Hindistan, Endonezya, Kenya, Kore Cumhuriyeti, Lübnan, Madagaskar, Mauritius, Nepal, Panama, Peru, Filipinler, Rusya Federasyonu, Senegal, Sri Lanka, Tayland ve Vietnam'dır.

devam ettirilmesi için kurumlaşma yoluna gitmek (Sözleşme m. 6 ve devamı), sözleşmeye taraf olan devletler arasında güçlü bir çalışma ağı kurmak (Sözleşme m. 1) gibi dört amacı öngörmektedir.

İlke olarak, Lahey Konferansı çocuk üzerinde odaklanmıştır. Konferansın üyeleri, “ülkelerarası evlat edinmelerin çocuğun yüksek yararları dâhilinde yapılması ve onun temel haklarını güvence altına alarak çocukların kaçırılmasının, satılmasının veya ticaretinin önlenmesine dair koruyucu tedbirlerin alınması zaruretine...” inanmışlardır¹⁰.

1.1.2. Ülkelerarası evlat edinme kavramı, şartları ve çeşitleri

1.1.2.1. Ülkelerarası evlat edinme kavramı

Türkiye'nin de katılmış olduğu, 1993 tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliği'ne Dair Lahey Sözleşmesi'nin m. 2/ f.1'de “ülkelerarası evlat edinme” kavramı tanımlanmıştır. Bu hükme göre, ülkelerarası evlat edinme, mutad meskeni bir âkit devlette bulunan çocuğun, mutad meskeni bir başka âkit devlette bulunan kişi veya eşler tarafından menşe (gönderen) devlette evlat edinildikten sonra kabul eden devlete götürülmüş olması, götürülmekte olması veya götürülmek üzere olması hallerini kapsayan ve çocuk ile evlat edinen kişi veya eşler arasında devamlılık esasına dayanan bir soybağı ilişkisidir¹¹.

1.1.2.2. Ülkelerarası evlat edinmenin şartları

Lahey Sözleşmesi açısından ülkelerarası evlat edinme ilişkisinden bahsedebilmek için öncelikle mutad meskeni¹² âkit devletlerden birinde bulunan bir

¹⁰ Bkz. Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme'nin dibace kısmı.

¹¹ ROMANO, L. Rosanne, “Intercountry Adoption: An Overwiev For The Practitioner”, The Transnational Lawyer, Vol. 7, 1994, s. 547.

¹² Uygulamada, uluslararası sözleşmeler ve iç hukuk kuralları mutad mesken bağlama noktasını tarif edememektedir. Uluslararası Özel Hukuk'ta uluslarüstü bir yargılama mümkün olmadığından dolayı, her ülke kendi ölçütleri ile mutad mesken kavramını tanımlayacaktır. Mutad meskeni şahsın menfaatlerinin odağı olarak ele alan tanıma göre, mutad mesken, Uluslararası Özel Hukuk bakımından bir şahsi statü bağlama noktası olup, bir yerde yerleşmek niyetiyle veya böyle bir niyet aranmaksızın uzun bir zamandan beri oturmayı ifade eder (COLLIER, J. G., **Conflict of Laws**, Cambridge 1987, s. 59; NORTH, P. M./FAWCETT, J. J., **Cheshire and North's Private International Law**, 1992, s. 169-170; ÖZKAN, Işıl, **Devletler Özel Hukukunda İkametgah**,

çocuk evlat edinme için tespit edilmiş olmalı, bu çocuk sözleşmeye taraf bir başka devlette bulunan kişi veya eşler tarafından evlat edinilmeli, bu evlatlık ilişkisi çocuğun mutad meskeninin bulunduğu ve Sözleşme gereğince menşe devlet olarak adlandırılan devlette kurulmuş olmalı, evlatlık ilişkisi kurulduktan sonra çocuk, evlat edinen kişi veya eşlerin ülkesi olan ve Sözleşmeye göre “kabul eden” devlet olarak adlandırılan ülkeye götürülmüş veya götürülmekte olmalı ve yahut da götürülmek üzere olmalıdır.

Lahey Sözleşmesi, ülkelerarası evlat edinmeye özgü bir şart olarak yalnızca çocukların ülkelerarası evlat edinmeye konu olacağını belirtmiş ve Sözleşme uygulamasında kimlerin açıkça çocuk sayılacağına ilişkin açık bir düzenleme öngörmemiştir. Ancak, Sözleşmenin 3’üncü maddesinde, menşe (gönderen) ve kabul eden devletlerin evlat edinme işlemlerini yürütecek makamlar arasında yapılacak olan evlat edinme başvurusu da dâhil, diğer işlemlerin çocuğun 18 yaşına girmesinden evvel yapılmaması¹³ halinde Sözleşmenin artık bu ilişkiye uygulanamayacağı vurgulanmak sureti ile Sözleşme kapsamında “çocuğun”, henüz 18 yaşını doldurmamış olan kimseleri işaret ettiği zımnen ifade edilmiştir. Bu düzenleme olmasa dahi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin¹⁴ birinci maddesinde tanımlandığı üzere, “Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar¹⁵ her insan çocuk sayılır”¹⁶.

Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktalarının Yeniden Değerlendirilmesi, Ankara 2003, s. 33 vd.; NOMER, Ergin/ŞANLI Cemal, **Devletler Hususi Hukuku**, 16. Baskı, İstanbul 2008, s. 125-126; benzer nitelikteki tanımlar için bakınız ÇELİKEL, Aysel/ERDEM, Bahadır, **Milletlerarası Özel Hukuk**, İstanbul 2009, s. 188).

¹³ Evlat edinme başvurusu yapıldığı sırada henüz ergin olmayan evlat edinilecek küçüğün, evlat edinme kararı verilmeden önce ergin olması halinde, mevcut erginliğin evlat edinme ilişkisine etki etmeyeceği hususundaki açıklamalar için bkz. BAYGIN, Cem, “Evlat Edinmenin Koşulları”, AÜEHFD, C. 7, S. 3 – 4, 2003, s. 593.

¹⁴ RG., T. 27. 01. 1995, S. 22184.

¹⁵ BMÇHS m.1’ de yer alan, “...on sekiz yaşına kadar...” ifadesinin “on yedi yaşının tamamlanarak on sekiz yaşına girilmesini” mi, yoksa “on sekiz yaşının tamamlanarak on dokuz yaşına girilmesini” mi kastettiği açık değildir.

¹⁶ Türk hukukuna göre, erginlik kazanmamış olan kimseler çocuktur. TMK’ya göre, iki tür erginlik kazanma söz konusudur. Olağan erginlik, on sekiz yaşının tamamlanması ile başlamaktadır (TMK. m. 11). Diğer erginlik türü ise, hukuki erginlik olup, iki yolla gerçekleşir. Bu yollardan biri evlenme yolu ile erginliktir, diğeri ise mahkeme kararı ile ergin kılınmadır. Evlenme yolu ile erginlikte, erkek

Ülkelerarası evlat edinmenin Lahey Sözleşmesi'nde yer alan diğer şartlarından biri de, mutad meskeni âkit bir devlette bulunan çocuğun, mutad meskeni başka bir âkit devlette bulunan kişi veya eşler tarafından kendi devletinde evlat edinilmesi ve bunu müteakip kabul eden devlete götürülmüş, veya götürülmekte olması veyahut da götürülmek üzere olmasıdır. Burada, ilk göze çarpan husus, Sözleşmenin çocuğun eşler tarafından evlat edinilmesine ek olarak tek kişi tarafından evlat edinilmesine de olanak sağlamasıdır.

Ülkelerarası evlat edinme işlemi, menşe devlet¹⁷ olarak Sözleşmede çocuğun mutad meskeni olarak adlandırılan devlette, evlat edinilen çocuğun ve onu evlat edinen kişi veya eşlerin “milli hukukuna”¹⁸ uygun olarak kurulmalı, çocuk, kabul eden devlet¹⁹ olarak anılan evlat edinen kişi veya eşlerin mutad meskeni devletine, kendi mutad meskeni devletinde ülkelerarası evlat edinme işlemi kurulduktan belli bir süre sonra

veya kadın, on yedi yaşını tamamlamışlarsa, ayırt etme gücüne sahiplerse ve yasal temsilcilerinin de izni varsa veya erkek ve kadın on altı yaşını tamamlamışlarsa, olağanüstü bir durum veya pek önemli bir sebebin varlığı halinde hâkim kararı ile evlenmişlerse, henüz on sekiz yaşını tamamlamamış olmalarına rağmen ergin sayılacaklardır. (TMK. m. 11/f. 2). Hakim kararı ile ergin kılınma ise, erginliğine karar verilmesi istenilen kimsenin on beş yaşını doldurmuş olması, küçüğün bu husustaki rızasının alınması, velisinin bu hususta rızasının olması, çocuğun ergin kılınmada bir menfaatinin bulunması şartlarının varlığı halinde mahkeme kararı ile mümkündür (TMK. m. 12).

¹⁷ Küçüklerin Evlat Edinilmesine Dair Tüzük'ün “Tanımlar ve Kısaltmalar” başlıklı üçüncü maddesinin birinci fıkrasının dokuzuncu bendinde, “menşe devlet”, evlat edinilecek küçüğün vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu ve ülkesinde yaşadığı devleti ifade etmektedir.

¹⁸ Sözleşmede, ülkelerarası evlat edinmeye uygulanacak hukuk hakkında açık bir hüküm olmamasına rağmen, Lahey Uluslararası Hukuk Konferansı tarafından çıkarılmış olan uygulama rehberinde, evlat edinmeye tarafların milli hukuklarının uygulanacağı yolunda açık ifade yer verilmiştir (Hague Conference on Private International Law, **The Implementation and Operation of The 1993 Hague Intercountry Adoption Convention: A Guide To Good Practice (Guide No: 1)**, Bristol 2008, s. 81-82). Burada yer alan “milli hukuk” kavramının asıl ifadesi uluslararası özel hukuk kurallarının da dahil olduğu “milli hukuk sistemidir”, yoksa uygulamacıya doğrudan o ülkenin maddi hukuk kurallarının uygulanması hususunda bir yönlendirme yapmamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Guide To Good Practice No: 1, s. 82.

¹⁹ Küçüklerin Evlat Edinilmesine Dair Tüzük'ün “Tanımlar ve Kısaltmalar” başlıklı üçüncü maddesinin birinci fıkrasının sekizinci bendinde, “kabul eden devlet”, evlat edinmek üzere başvuranın vatandaşı olduğu ya da ikamet ettiği devleti ifade etmektedir.

götürülmüş olduğunu, götürülecek olduğunu veya götürülmek üzere olduğunu ifade etmektedir.

Ülkelerarası evlat edinme, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 21'inci maddesinde yer alan "...Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlât edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkelerarası evlât edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğu..." hükmü ve Lahey Sözleşmesi m.4/f.1'de yer alan "...Çocuğun menşe Devletinde yerleştirilme imkânları gerekli şekilde incelendikten sonra, ülkelerarası bir evlât edinmenin, çocuğun yüksek yararlarına uygun olduğunun tespiti" neticesinde çocuğun ülkelerarası evlat edinilmesine karar verileceği şeklindeki hükmü uyarınca, ikincil nitelikte bir çare olarak uygulanmalıdır²⁰. Bu sözleşmelere göre, bir çocuk mümkün olabildiğince öncelikli olarak kendisini dünya getiren ebeveyni veya onların anne ve babaları tarafından yetiştirilmelidir. Bunun mümkün olmaması halinde ise, evlat edinilecek çocuğun menşe devletinde bulunan bir aile tarafından evlat edinilmesi tercih edilecektir. Ancak, çocuğun kendi (menşe) devletinde bulunan bir ailenin bu hususta talebinin olmaması halinde çocuğun ülkelerarası evlat edinilmesi mümkün olacaktır.

Lahey Sözleşmesi'nin 2'inci maddesine göre, "Sözleşme ancak devamlı bir ana, baba-çocuk ilişkisi kuran evlât edinmeler hakkında uygulanır". Bu hükme dayanılarak, Ülkelerarası evlat edinme, süreklilik esasına dayalı bir soybağı ilişkisi kuralmalıdır.

1.1.2.3. Ülkelerarası evlat edinmenin çeşitleri

Ülkelerarası evlat edinme, eğer evlat edinilecek çocuğun menfaatleri gerekli kılıyorsa ve tarafların hukuk sistemleri buna izin veriyorsa, hısımlar arası evlat edinme²¹, üçlü evlat edinme²², basit veya tam evlat edinmeler²³ şeklinde kurulabilecektir.

Ülkelerarası evlat edinmenin bir şekli olarak "hısımlar arası evlat edinmede", mutad meskeni bir âkit devlette olan çocuğun, mutad meskeni bir başka âkit devlette bulunan hısımları tarafından çocuğun mutad meskeni olan menşe (gönderen) devlette evlat

²⁰ Guide To Good Practice No: 1, s. 29.

²¹ Guide To Good Practice No: 1, s. 30.

²² Guide To Good Practice No:1, s. 121.

²³ Guide To Good Practice No:1, s. 121.

edinildikten sonra, kabul eden devlete götürülmüş veya götürülmekte olması veyahut götürülmek üzere olması söz konusudur. Fakat hangi şartlarla bu evlat edinmenin gerçekleşeceği Sözleşmede bir hükme bağlanmamış olmasına rağmen, şüphesiz ki, asgari şart olarak Sözleşmenin dibace bölümünde yer alan çocuğun yüksek menfaati ve uluslararası hukukun çocuğa tanıdığı haklara uygunluk esas alınacaktır.

Üçlü evlat edinme, bir ülkede yaşayan eşlerin, bir başka ülkede yaşayan çocuğu, her iki tarafın ülkesinden farklı bir ülkede bulunan aracı kurum vasıtasıyla evlat edinmesi halinde mümkündür.

Ülkelerarası tam evlat edinme, “evlatlık ile evlat edinen ve evlat edinenin ailesi arasında evlilik içi nesep ilişkisi ile tamamen aynı olan hısımlık bağı meydana getirir. ... Bunun sonucu olarak evlatlık, evlat edinenin kan ve sıhri hısımları ile hısım olur. Asıl ana ve babası ile olan nesep bağı sona erer.”²⁴

Ülkelerarası basit evlat edinme ise, “ Bir taraftan evlatlık ile asıl ailesi arasındaki ilişkiyle devam ederken, diğer taraftan da evlatlık ile evlat edinen arasında sınırlı bir hısımlık ilişkisi meydana gelir”²⁵.

1.1.3. Ülkelerarası evlat edinmenin hukuki niteliği

Ülkelerarası evlat edinmeyi kuran işlemler, Sözleşmenin kapsamına ilişkin 2’nci maddesinde yer alan “...*mutad meskeni bir âkit devlette (“Menşe Devlet”)* bulunan bir çocuğun, *mutad meskeni bir diğer âkit devlette (kabul eden devlet)* bulunan bir kişi veya eşler tarafından, *menşe devlette evlat edinildikten sonra kabul eden Devlete götürülmüş olması, götürülmekte olması veya götürülmek üzere olması hallerinde uygulanır*” hükmüne dayanılarak menşe devlette gerçekleştirilecektir. Mutad meskeni Türkiye’de bulunan bir çocuğun, menşe devlette yani Türkiye’de yabancı ülkede mutad meskene sahip bir kişi ya da eşler tarafından evlat edinilmesi halinde, işlemin şeklinin hangi hukuka tâbi olacağı problemi ile karşılaşılabacaktır.

Türk uluslararası özel hukukunda, MÖHUK’un “*Yabancılık unsuru taşıyan özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerde uygulanacak hukuk, Türk mahkemelerinin*

²⁴ RUHİ, Ahmet Cemal, **Türk Hukukunda Evlat Edinme ve Evlat Edinme İle İlgili Yabancı Mahkeme Kararlarının Türkiye’de Tanınması**, Ankara 2003, s. 19.

²⁵ RUHİ, a.g.e., s. 19; KATZ, a.g.m., s. 305; AYDOĞDU, Murat, **Çağdaş Hukuki Gelişmeler Işığında Evlat Edinme**, İzmir 2006, s. 76.

milletlerarası yetkisi, yabancı kararların tanınması ve tenfizi bu Kanunla düzenlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu milletlerarası sözleşme hükümleri saklıdır”

şeklindeki 1’inci maddesi uyarınca Türkiye’nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmelerin hükümleri saklı kalmak kaydıyla, yabancılık unsuru²⁶ barındıran özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerde hangi hukukun uygulanacağını tespiti, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’a²⁷ göre yapılacaktır.

Türkiye’nin taraf olduğu Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme’de menşee devlette kurulacak olan ülkelerarası evlat edinme sözleşmesinin şeklinin hangi hukuka göre tespit edileceği belirtilmediğinden, MÖHUK m. 1 gereği, MÖHUK’un yabancılık unsuru taşıyan hukuki işlemlerde uygulanacak şekli belirleyen 7’nci maddesine göre, “*Hukukî işlemler, yapıldıkları ülke hukukunun veya o hukukî işlemin esası hakkında yetkili olan hukukun maddî hukuk hükümlerinin öngördüğü şekle uygun olarak...*” yapılacaktır²⁸.

Bu iki yetkili hukuktan herhangi birine göre kurulan evlat edinme ilişkisi geçerli kabul edileceğinden, Türkiye’de bir ülkelerarası evlat edinme işleminin kuruluşu, Türk Medeni Kanunu’nda²⁹ yer alan evlat edinmenin şekline tâbi olacaktır. Yani, Türkiye’de bir ülkelerarası evlat edinme işlemi, ancak davacı olarak evlat edinmek isteyen kişi veya eşler, davalı olarak ise küçüğün yasal temsilcisinin (küçük Sosyal Hizmetler İl/İlçe

²⁶ Yabancılık unsuru ile bir ilişkinin yargılama yapacak ülke hukukundan başka bir hukuk sistemi veya sistemleri olan bağlantısı ifade edilmektedir. Buna göre, işlemin taraflarından birinin yabancı ülke vatandaşı olması, vatansız ya da mülteci olması, yabancı ülkede ikametgâhının olması, ihtilaf konusu “şeyin” yabancı ülkede bulunması, ihtilaf konusu işlemin yabancı ülkede yapılması, icra edilmesi, işlemde kaynaklanan bir ihtilafın varlığı halinde tarafların yabancı bir hukuku ihtilafı halle yetkilendirmiş olması, ihtilaf konusu haksız fiilin yabancı ülkede gerçekleşmiş olması hallerinde yabancılık unsurunun varlığından söz edilecektir (TEKİNALP, Gülören, **Milletlerarası Özel Hukuk- Bağlama Kuralları**, İstanbul 2006, s. 16; ÇELİKEL/ERDEM, a.g.e., s. 8 – 9).

²⁷ RG., T. 27.11.2007, S. 26728.

²⁸ Genel olarak yabancı unsurlu hukuki işlemlerin şekline uygulanacak hukukun tespiti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. DOĞANGÜN, Temel, **Türk Hukukunda Yabancı Unsurlu Hukuki İşlemlerin Şekline Uygulanacak Hukuk**, Ankara 1996, s. 57 vd.

²⁹ RG., T. 18.12.2001, S. 24607.

Müdürlüğü'ne bağlı bir kuruluştaki ise davalı sıfatı bu kuruma aittir³⁰) taraf olduğu bir davada mahkeme kararı ile kurulabilir³¹.

Türk hukuku bakımından, ülkelerarası evlat edinme işlemi, çocuğun ve evlat edinen kişi veya eşlerin her birinin milli hukuk sistemlerinin öngördüğü evlat edinme şartlarını taşımaları kaydıyla, evlatlık ile evlat edinen arasında sürekli nitelikte bir soybağını³² mahkeme kararı ile kuran “medeni hukuk ilişkisidir”^{33 34}.

³⁰ Erzincan Sulh Hukuk Mahkemesi tarafından verilmiş olan T. 20.12.2000, E. 2000/835, K. 2000/1057 sayılı ve T. 31.10.2001, E. 2001/851, K. 2001/884 sayılı kararlarda davalı sıfatı ile İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü yargılamaya katılmıştır (RUHİ, a.g.e., s. 42).

³¹ Evlat edinme kararlarını verecek yetkili mahkemeyi tespit eden TMK m.315/f.1 hükmüne göre; “Evlât edinme kararı, evlât edinenin oturma yeri; birlikte evlât edinmede eşlerden birinin oturma yeri mahkemesince verilir. Mahkeme kararıyla birlikte evlâtılık ilişkisi kurulmuş olur”. Görevli mahkeme ise, 18.01.2003 tarihinde yürürlüğe giren “4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun” (RG., T. 18.01.2003, S. 24997) gereği, vesayet ile ilgili işler dışında, aile hukukunun kapsamına giren işlerde aile mahkemelerinin özel görevli mahkeme olduğu kabul edilmiştir (m.4/f. 1/b. 1). Aile mahkemesi kurulamayan yerlerde ise, AMK kapsamına giren işler, HSYK. Tarafından belirlenen asliye hukuk mahkemesince görülecektir (m.2/ f.2). Yarg. 2. HD., T. 16.02.2009, E. 2007/20225, K. 2009/2377 sayılı kararında (karar Yargıtay’dan temin edilmiştir), görevin kamu düzenine ilişkin olduğu, Mahkemece yargılamanın her aşamasında kendiliğinden dikkate alınması gerektiği, 4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanununun 4. maddesine göre, 4721 Sayılı Türk Medeni Kanununun ikinci kitabının üçüncü kısmı hariç olmak üzere (TMK m.118-395) kaynaklanan bütün davaların Aile Mahkemesinde bakılacağı, Aile Mahkemesi kurulmayan yerlerde Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenen Asliye Hukuk Mahkemelerinde davanın Aile Mahkemesi sıfatı ile görülüp karara bağlanması gerekirken, bu husus düşünülmeden Asliye Hukuk Mahkemesi olarak yargılamaya devam edilip, yazılı şekilde karar verilmesinin usul ve yasaya aykırı olduğu belirtilerek yerel mahkemenin verdiği hüküm bozulmuştur. (aynı yöndeki bir başka içtihat için bkz. Yarg. 2. HD., T. 09.03.2009, E. 2008/8320, K. 2009/4193 (İçtihat Yargıtay’dan temin edilmiştir).

³² Soybağı, bir kişinin anası ve babası ile arasındaki doğal ve hukuki bağı ifade etmektedir (Benzer tanımlar için bkz. OĞUZOĞLU, H. Cahit, **Medeni Hukuk II (Aile Hukuku)**, Ankara 1958, s. 214; FEYZİOĞLU, a.g.e., s. 465; TEKİNAY, Selahattin Sulhi, **Türk Aile Hukuku**, İstanbul 1990, s. 392; KILIÇOĞLU, Ahmet, **Medeni Hukuk Temel Bilgiler**, Ankara 2004, s. 289; İNAN, Ali Naim, **Medeni Hukuk**, Ankara 2005, s. 219; HELVACI, Serap/ ERLÜLE, Fulya, **Medeni Hukuk**, İstanbul 2007, s. 249; AKINTÜRK, **Aile Hukuku**, s. 333). Soybağı, “doğal-hukuki soybağı”, “gerçek-yapay soybağı” ve “evlilik içi-evlilik dışı soybağı” olarak üç grupta tasnif edilmektedir. Doğal soybağı, doğum olgusu nedeni ile çocuk ile biyolojik olarak kendilerine bağlanan ve buna istinaden ebeveyn olarak adlandırılan kimselerle arasındaki doğal (biyolojik) bağı ifade ederken, hukuki soybağı, hukuk

düzeninin aradığı şartların sağlanması durumunda bir çocuğun hukuken bir ebeveyne bağlanması sonucunu doğuran yapay bir bağı ifade eder (AKINTÜRK, Aile Hukuku, a.g.e., s. 334; KIRKBEŞOĞLU, Nagehan, **Soybağı Alanında Biyoetik ve Hukuk Sorunları**, İstanbul 2006, s. 9–10; YENERER ÇAKMUT, Özlem, **Soybağının Belirlenmesi ve Ceza Hukukunda Çocuğun Soybağının Değiştirilmesi Suçu**, İstanbul 2008, s. 19–20). Öğreti de doğal soybağına, kan bağına dayanan soybağı da denilmektedir (DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, a.g.e., s. 436). Gerçek ve yapay soybağı tasnifine bakıldığında, gerçek soybağı, çocuk ile kendisinden türediği kimseler arasında biyolojik(genetik) esasa dayanan yani kan bağına dayanan soybağı ilişkisi iken, biyolojik bağı önemli olmadığı, mahkeme kararı ile kurulmuş olan soybağı yapay soybağıdır (AKINTÜRK, **Aile Hukuku**, a.g.e., s. 334; KIRKBEŞOĞLU, a.g.e., s. 11; YENERER ÇAKMUT, a.g.e., s. 26–27). 743 sayılı Eski Türk Medeni Kanunu'nun Aile Hukukunu düzenleyen ikinci kitabının Hısımlar başlıklı ikinci kısmının “Nesebi Sahih Çocuklar” (m. 241 vd.) başlıklı yedinci babı ve “Nesebi Sahih Olmayan Çocuklar” başlıklı sekizinci babında yer alan hükümlere göre, nesebi sahih çocuklar kavramı ile kastedilen evlilik birliği içerisinde doğmuş olan, evlilik birliği içerisinde ana rahmine düşmüş olan, evlilik dışında doğmuş olup da sonradan soybağı düzeltilmiş olan ve ayrıca soybağı evlat edinme yolu ile yapay olarak kurulmuş olan çocuklar olup, nesebi sahih olmayan çocuklar kavramı ile kastedilen ise, anaları bakımından evlilik birliği dışında doğan çocukken, babaları bakımından da evlilik birliği dışında dünyaya gelip tanıma veya babalığa hüküm yolu ile babası ile arasında soybağı kurulan ve baba yönünden hukuken nesepsiz sayılan çocuklardır (AKINTÜRK, **Aile Hukuku**, s. 335-336; ACABEY, Mehmet Beşir, **Soybağının Kurulması ve Sonuçları**, İzmir 2002, s. 12 vd.; KIRKBEŞOĞLU, a.g.e., s. 12-13. Ayrıca, Anayasa Mahkemesi'nin 743 sayılı TMK' nın evlilik dışı çocukların mirasçılığını düzenleyen 443'üncü maddesinin ikinci fıkrasını iptal eden 11.09.1987 tarih ve 1/18 sayılı kararında (RG., T. 29.03.1988, S. 19769), evlilik dışı soybağı kavramı şöyle tanımlanmıştır; “aralarında kanunun tanıdığı bir evlilik bağı kurulmayan kadınla erkeğin ilişkilerinden dünyaya gelen çocuk evlilik dışı; diğer bir deyimle sahih olmayan nesepli çocuktur” (Bu Anayasa Mahkemesi kararına yöneltilen eleştiri için bkz. ACABEY, a.g.e., s. 12).

³³ AKINTÜRK, Aile Hukuku, s. 382; IŞIK, Mehmet, **Yeni Türk Medeni Kanun Hükümlerine Göre Evlat Edinme**, Ankara 2005, s. 15.

³⁴ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, a.g.e., s. 481; AYDOĞDU, her ne kadar TMK'da “evlat edinme işlemi” terimi yaygın kullanılsa da, işlem teriminin evlatlık ilişkisinin tarafların işlem iradesiyle kurulacağı şeklinde bir yanlış anlaşılmaya neden olacağı gerekçesi ile evlat edinmelerin “medeni hukuka özgü bir ilişki” olduğunu söylemenin doğru olacağını savunmaktadır (AYDOĞDU, s. 8).

1.1.4. Ülkelerarası evlat edinmenin tarihi gelişimi

1.1.4.1. Genel olarak

Tarihçiler, evlat edinme işleminin tarihini binlerce yıl önceki antik medeniyetlere dayandırmaktadırlar³⁵. İlk dönem Hint, Mısır, İbrani ve Roma hukuklarında, evlat edinme, aralarında akrabalık bağı bulunmayan kimseler arasında kan bağına tesis eden hukuki bir varsayım olarak görülmüştür³⁶. Ülkelerarası evlat edinmenin işareti olarak, bazı kutsal kitaplar³⁷, ülkelerarası evlat edinmeye örnek olarak Mısır prensesi tarafından İsrailoğulları'ndan Musa'nın evlat edinilmesini tarif etmektedirler³⁸.

İlk çağ medeniyetlerinden İkinci Dünya Savaşı'na kadar geçen süreçte, ülkelerarası evlat edinmeye bir daha rastlanmamıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesinde, evlat edinme, her bakımdan tam bir soybağı ilişkisi kurmadığı için genel hukuk anlayışında yabancı karşılanmıştır. Genel olarak toplumlar, evlat edinmeyi çocuksuz bir aile için çözüm olarak görmemiş aksine hayır için üstlenilen bir görev olarak görmüştür³⁹. Ülkelerarası evlat edinme, evlat edinmeler arasında pek nadir görülmektedir. İkinci Dünya Savaşını müteakip yıllarda, evlat edinilebilecek ülke çocuklarının sayısının gittikçe azalması sebebiyle ülkelerarası evlat edinmeye yönelik ilgi, savaş mağduru çocuklar ekseninde toplanmıştır⁴⁰.

Ülkelerarası evlat edinmeye başvuruların günden güne artması neticesinde, bu işlemi düzenleyen yeknesak kuralların oluşturulması ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyacın sonucu olarak, ülkelerarası evlat edinmeye ilişkin yürürlükte olan altı tane uluslararası sözleşme bulunduğu görülmektedir. Bu sözleşmeler, "1965 Tarihli Evlat Edinme İle

³⁵ Evlat edinmenin varlığını belirten en önemli belge olarak dört bin yıllık Hammurabi Kanunları (m. 185) gösterilmektedir (ROMANO, s.548, dn. 29). Hammurabi Kanunları metni için bkz. http://tr.wikisource.org/wiki/Hammurabi_Kanunlar%C4%B1, (ET. 21.07.2009).

³⁶ ROMANO, a.g.m., s. 548.

³⁷ Kur'an-ı Kerim Kasas Suresi 10. ayeti (Sure meali için bkz. http://www.diyamet.gov.tr/kuran/meal.asp?page_id=385 (ET. 20.01.2009) ve İncil Exodus Suresi 10. ayeti (Sureye ulaşmak için bkz. http://www.vatican.va/archive/ENG0839_P11J.HTM (ET. 20.01.2009)) ülkelerarası evlat edinmenin kutsal kitaplardaki örneklerindedir.

³⁸ ROMANO, a.g.m., s. 549.

³⁹ KATZ, a.g.m., s. 285.

⁴⁰ ROMANO, a.g.m., s. 549.

İlgili Makamların Yetkisi, Uygulanacak Hukuk ve Kararların Tanınmasına Dair Lahey Sözleşmesi, 1967 tarihli Evlat Edinmeye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 1986 tarihli Ulusal Ve Uluslararası Düzeyde Evlat Edinmeye ve Çocukların Bakımına İlişkin Birleşmiş Milletler Deklarasyonu, 1989 Tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1993 Tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme, 2008 tarihli Çocukların Evlat Edinilmesine Dair Gözden Geçirilmiş Avrupa Konseyi Sözleşmesidir”. Aşağıda⁴¹ bu sözleşmelerin her birine değinilecektir.

1.1.4.2. 1965 Tarihli Evlat Edinme İle İlgili Makamların Yetkisi, Uygulanacak Hukuk ve Kararların Tanınmasına Dair Lahey Sözleşmesi

Evlat Edinme İle İlgili Makamların Yetkisi, Uygulanacak Hukuk ve Kararların Tanınmasına Dair Lahey Sözleşmesi'nin, ülkelerarası evlat edinmeye ilişkin rıza ve çocuğun terki hususlarını düzenleyen yeknesak yargılama kurallarını tesis etmeye yönelik bir sözleşme olduğu için oldukça rağbet görmesi beklenmiştir. Bu uluslararası sözleşme, yürürlüğe girecek kadar destek görememiştir. Çünkü, sözleşmenin bağlayıcılık kazanması için bir ülke tarafından daha onaylanması gerekirken, sadece Avusturya ve İsviçre bu sözleşmeyi onaylamıştır⁴².

Sözleşmenin bu denli dar bir grup tarafından onaylanmasının sebebi sözleşme hükümlerinin dar bir uygulama alanına sahip olmasıdır. Sözleşmenin uygulamasında, evlat edinecek kişi veya eşler, âkit devlerden birinin vatandaşı olmak ya da o devletlerden birinde mutad meskene sahip olma şartlarından birini sağlamak zorundadır⁴³. Sözleşme, ayrıca, evlat edinenin milli hukukuna ve mutad meskeni ülkesi hukukuna ülkelerarası evlat edinmeyi hükme bağlama yetkisini aynı anda vermektedir. Böylece, evlat edinmenin çocuğun yüksek yararlarına uygun olup olmadığının

⁴¹ Aşa., s. 13 ve 24 arası.

⁴² BOGARD, Howard E., “Who Are The Orphans?: Defining Orphan Status and The Need For An International Convention on Inetrcountry Adoption”, Emory International Law Review, Vol. 5, 1991, s. 571; ROMANO, a.g.m., s. 568.

⁴³ 1965 tarihli Evlat Edinme İle İlgili Makamların Yetkisi, Uygulanacak Hukuk ve Kararların Tanınmasına Dair Lahey Sözleşmesi m. 1. Sözleşme evlat edinecek eşlerin evli olmaları halinde, her ikisinin de aynı âkit devlet vatandaşı olmaları veya o devlette mutad meskene sahip olmaları şartlarını aramaktadır.

tespitinin, çocuğun ülkesi tarafından yapılması daha uygun olacakken, evlat edinme hakkında karar verme yetkisi bu ülkeden soyutlanmış bulunmaktadır. Çocuğun ülkesinin bu denli devre dışı bırakılması, ülkelerarası evlat edinme işlemlerinde çocuğun yüksek yararının korunması temel ilkesi ile çatışmaktadır⁴⁴.

Üye devletlerin bu konuda tereddüt ettiği nokta, 1965 Lahey Sözleşmesinin, kamu düzeni⁴⁵ ile çatışan hususlarda sözleşme hükümlerinin uygulanmaması hususunda onaylayan devletlere izin vermesidir (Sözleşme m. 15)⁴⁶. Sözleşme, milliyetçi bakış açısını destekler nitelikte olan bölgesel çekincelere yer verdiği için yabancı hukukları bütünleştirememiştir.⁴⁷

Ayrıca, Sözleşme temel olarak ülkelerarası evlat edinmeye ilişkin maddi ve usulî birtakım hususları hükme bağlamakta ve böylece, ülkelerarası evlat edinme kavramları hakkında da rehberlik yapmaktadır⁴⁸. Örneğin, Sözleşme, ülkelerarası evlat edinme usulü bağlamında öz ebeveynin çocuğun ülkelerarası evlat edinilmesine rıza göstermesi ve çocuğun terki konularında tam bir kavramsal yapı kuramamıştır. Yeknesak tanımların dışında, Sözleşmede çocuğun evlat edinilebilir olup olmadığının tespiti her ülkenin tek taraflı kararına bırakılmıştır⁴⁹.

⁴⁴ BISIGNARO, Susan, "Intercountry Adoption Today and the Implications of the 1993 Hague Convention on Tomorrow", Dickinson Journal of International Law, Vol. 13, 1995, 132-133.

⁴⁵ Kamu düzeni esası, iç hukukta tarafların uymakla yükümlü oldukları özel hukuka ve kamu hukukuna ilişkin kurallar bütünüdür (ÇELİKEL, **Milletlerarası Özel Hukuk**, s. 148). Kamu düzeni kuralları ise, "...bir memlekette kamu hizmetlerinin iyi yapılmasını, devletin emniyet ve asayişini ve fertler arasındaki münasebetlerde huzur ve ahlak kaidelerine uygunluğu temine yarayan müessese ve kaidelerin bütünü" olarak tanımlanmıştır (ÇELİKEL, **Milletlerarası Özel Hukuk**, s. 149; benzer nitelikteki tanımlar için bkz. DAYINLARLI, Kemal, "Milletlerarası Özel Hukukta Kamu Düzeni", Yaşar Karayalçın'a Armağan, Ankara 1988, s. 659; RUHİ, Ahmet Cemal, **Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun**, Ankara 2008, s. 53; NOMER/ŞANLI, s. 173 vd.).

⁴⁶ ROMANO, a.g.m., s. 568; BISIGNARO, a.g.m., s. 133.

⁴⁷ ROMANO, a.g.m., s. 569.

⁴⁸ ANSAY, Tuğrul, "Türk Hukukunda Evlatlık İlişkisinin Kurulması ve Bunun Sınır Ötesine Yansıması", Bilge Öztan'a Armağan, Ankara 2008, s. 86.

⁴⁹ ROMANO, a.g.m., s. 569.

Sözleşmenin belirgin amacı ülkelerarası evlat edinme konusunda ihtiyaç duyulan yeknesak kuralları oluşturmak olmasına rağmen, belirtilen kısıtlamalara ek olarak icrai nitelikte hükümler içermemesi nedeniyle beklenen ilgiyi çekememiştir⁵⁰.

1.1.4.3. 1967 tarihli Evlat Edinmeye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi

Avrupa Konseyi⁵¹ üyesi devletler⁵², 1967’de ülkelerarası evlat edinmeye ilişkin ana ilkeler oluşturmak amacıyla toplanmışlar ve bu toplantının bir sonucu olarak, Evlat Edinmeye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi 1968’de yürürlüğe girmiştir. Bu Sözleşme, Avrupa Konseyi üyesi ülkeler nezdinde bağlayıcı olmak için yapılmış bir sözleşmedir ve Avrupa Konseyi üyesi olduğu halde Türkiye tarafından onaylanmamış olduğundan Türkiye açısından herhangi bir hüküm veya sonuç doğurmamaktadır⁵³.

Evlat Edinmeye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, evlat edinilen çocuklara “sürekli ve uyumlu bir yuva sağlama”⁵⁴ hedefinin yanı sıra, bu çocukların

⁵⁰ BISIGNARO, a.g.m., s. 133; WARDLE, a.g.m., s. 120.

⁵¹ 5 Mayıs 1949’da Belçika, Danimarka, İtalya, Lüksembourg, Hollanda, Norveç, İsveç ve İngiltere - merkezi Strasbourg olmak üzere 10 ülke tarafından kurulan Konsey’in çalışma alanları insan hakları, medya, hukuki işbirliği, sosyal dayanışma, sağlık, eğitim, kültür, spor, gençlik, yerel demokrasiler, sınırötesi işbirliği, çevre ve bölgesel planlamadır. Şu an Avrupa Konseyi’nde 47 üye ülke bulunmaktadır (Almanya, Andorra, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Birleşik Krallık, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Ermenistan, Estonya, Finlandiya, Fransa, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Karadağ, Kıbrıs, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Malta, Moldova, Monako, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, San Marino, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Ukrayna, Yunanistan). Türkiye anlaşmayı 1949 yılında imzalayarak, Avrupa Konseyi’ne üye olmuştur.

⁵² 1967 tarihli Evlat Edinmeye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, Lüksemburg, Malta, Norveç, İsveç ve Birleşik Krallık’tan oluşan toplantıda kabul edilmiştir. Türkiye, bu sözleşmeye hiçbir şekilde taraf olmamıştır. 1967 tarihli Evlat Edinmeye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’ne taraf olan devletlerin listesi için bkz. <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=058&CM=8&DF=03/08/2009&CL=ENG> (ET. 03.08.2009).

⁵³ ROMANO, a.g.m., s. 567.

⁵⁴ AKYÜZ, Emine, “Evlat Edinmeye İlişkin Uluslararası Sözleşmeler, Çağdaş Hukuk Sistemleri ve Türk Medeni Kanunu”, Hamide Topçuoğlu’na Armağan, Ankara 1995, s. 154.

karşılaşacakları birtakım güçlükleri en aza indirmek amacıyla birtakım genel prensiplerin kabul edilmesi⁵⁵ ve uygulamaya geçirilmesini benimsemektedir⁵⁶.

Avrupa Konseyi Sözleşmesi, onsekiz yaşını ikmal etmemiş ve evlenmemiş çocuklara uygulanmaktadır (Sözleşme m. 3). Bu Sözleşmeye göre, ayrıca evlat edinen, en az yirmi bir ve en çok otuz beş yaşlarında olmalıdır (m. 7). Fakat evlat edinen bakımından öngörülmüş olan bu asgari yaş haddi, evlat edinenin çocuğun öz anne veya babası olması hali ile olağan üstü sebeplerin varlığı halinde değişebilecektir (Sözleşme m.7/f.2)⁵⁷. Sözleşmenin madde gerekçelerinde, olağanüstü hal açıklanırken, ancak evli eşlerin evlat edinmesine izin veren bir ülkede gerçekleşen evlat edinmeler bakımından eşlerden birinin yirmi bir yaşından küçük olması ve bir küçüğün bakımının üstlenebilecek nitelikte olmaması halinde, evlat edinmenin gerçekleştirilmesi zorunluluğu örnek olarak verilmiştir⁵⁸.

Avrupa Konseyi Sözleşmesinin en belirgin eksikliği, rıza hususunu düzenleyen beşinci maddede yer almaktadır. Bu madde, çocuğun öz anne ve babasının haklarını onların rızaları şartını arayarak korurken, rızayı verecek anne veya babanın bulunmaması halinde ise vesayete sahip olan kişi ya da kurumun evlat edinmeye rıza göstermesine ve anne babanın diğer tüm haklarını kullanabilmesine olanak sağlamaktadır (Sözleşme m.5). Avrupa Konseyi Sözleşmesi, imzalayan devletler bakımından uygulama açısından pek çok hususta eleştirilmektedir⁵⁹. Ülkelerin eleştirdiği noktalar, Sözleşmenin çağın gerisinde kaldığı, belli ihtiyaçları karşılama ve Sözleşme hükümlerinin kolay anlaşılabilir ve açıklayıcı olmaması bakımlarından yetersizliği hususlarında odaklanmaktadır.

⁵⁵ ANSAY, a.g.m., s. 87.

⁵⁶ Bkz. Sözleşmenin dibace kısmı (<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/058.htm>), (E.T., 09.02.2009).

⁵⁷ Sözleşme hakkında detaylı bilgi için bkz. GİRAY, F. Kerem, "Uluslararası Sözleşmelerde Evlat Edinme", Aysel Çelikel'e Armağan (MHB Özel Sayı, Y. 19-20, S. 1-2), 2001, s. 336.

⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. 1967 tarihli Evlat Edinmeye Dair Avrupa Sözleşmesi Madde Gerekçeleri, m. 7'nin gerekçesi (Madde gerekçelerine ulaşmak için bkz. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/058.htm> (03.08.2009)).

⁵⁹ Ayrıntılı açıklamalar için bkz. ROMANO, a.g.m., s.367, dn. 240.

1.1.4.4. 1986 tarihli Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Evlat Edinmeye ve Çocukların Bakımına İlişkin Birleşmiş Milletler Deklarasyonu

Birleşmiş Milletler' in, 1986 yılında kabul ettiği bu Deklarasyon, diğer uluslararası sözleşmelerde düzenlenmemiş olan ülkelerarası evlat edinme ile ilgili aile, çocukların bakımı ve bunlara ilişkin yerel problemlerle ilgili hususlarda hükümler getirmiştir.

1965 tarihli Lahey Sözleşmesi ve 1967 tarihli Avrupa Konseyi Sözleşmesi gibi, bu Deklarasyon da ülkelerarası evlat edinmeye bakış açısı bakımından eleştirilmiştir. Deklarasyonun temel olarak eleştirildiği üç nokta vardır. Bunlardan birincisi, Deklarasyonun da kendi ülkesinde evlat edinilemeyen veya koruyucu aile yanına yerleştirilemeyen çocuklar için en son çare olarak ülkelerarası evlat edinmeyi öngörmesidir⁶⁰. Bu hükümle, çocuğun kendi ülkesinde bir şekilde evlat edinilmesi veya koruyu aile tarafından yetiştirilmesi, ülkelerarası evlat edinilmeye nazaran daha cazip gösterilmektedir (Deklarasyon m. 3, m. 4, m. 5). İkincisi, Deklarasyon, benimsediği ilkelere (çocuğa ve aileye yeterli düzeyde önem verilmesi (Deklarasyon m. 1), çocuğun esenliğinin sorunsuz bir aile ortamına bağlı olması (Deklarasyon m. 2), çocuğun öncelikle ailesi tarafından yetiştirilmesi (Deklarasyon m. 3) ilkelere) belirsizlik dolayısıyla ülkelerarası evlat edinme konusunda yeknesaklığı sağlayamamıştır⁶¹. Örneğin Deklarasyon, çocuğun ülkelerarası evlat edinmesini karara bağlama yetkisini “yetkili makam veya kuruluşlara” bırakmaktadır (Deklarasyon m. 18), ancak, bu makam veya kuruluşların açıkça kimliğini belirtmemiştir. Üçüncü belirsizlik de, Deklarasyonun 20. maddesinde yasaklanan “haksız kazanç” kavramının içeriğinin boş bırakılmasından kaynaklanmaktadır.

1.1.4.5. 1989 Tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

1993 tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme'nin kabulünden evvel, ülkelerarası evlat edinmenin

⁶⁰ ROMANO, a.g.m., s. 569 – 570; WARDLE, a.g.m., s. 121.

⁶¹ ROMANO, a.g.m., s. 570.

düzenlendiği en etkili ve işlevsel hukuki metin 1989’da kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesidir⁶².

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel konulara ilişkin oldukça geniş kapsamlı çocuk hakları kabul etmektedir⁶³. Bu haklar ve temel ilkeler bağlamında, Sözleşme ülkelerarası evlat edinme konusunda gelmiş geçmiş en işlevsel sözleşme olarak görülmüştür. Fakat 1990’ların başında Romanya’da yaşanan bazı trajediler⁶⁴ dolayısıyla bu Sözleşmenin de ülkelerarası evlat

⁶² McKINNEY, Laura, “International Adoption and the Hague Convention: Does Implementation of the Convention Protect the Best Interest of Children?”, Whittier Journal of Child and Family Advocacy, Vol. 16, 2006, s. 364.

⁶³ Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk haklarının korunması ile ilgili olarak şu temel hak ve ilkeleri benimsemiştir; on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılmalıdır (m.1), çocuklar arasında dil, din, ırk, cinsiyet vb. nedenlerle ayrımcılık yapılamaz (m.2), çocuğun onuru ve saygınlığı en üst değerlerdir (Sözleşmenin dibace kısmı), çocukların onuru kırılmaz ve onlar asla küçük düşürülemez (m.16), çocuk kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak bir ada, soybağına, vatandaşlığa ve nüfus kaydına sahip olmalıdır (m. 7, m.8), çocuğun aile yuvasında büyüme hakkı özel olarak korunmalıdır (m.9), çocuk cinsel istismara ve tacize karşı korunmalıdır (m. 19, m.34, m.35), her çocuğun insanca yaşama standardına uygun bir bakım görmeye hakkı vardır (m. 27), engelli çocuklar özel bakımı hak ederler (m. 23), çocuğun sağlık, sosyal güvenlik, uygun yaşam standardında yaşama ve kültürel yaşama katılma hakları olmalıdır (m.24, m.31), çocuğun özel bir ilgiye ve yardıma ihtiyacı vardır, bir aile yuvasının sıcaklığı içerisinde sevgi, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla ve sevecenlikle yetiştirilmelidir (Sözleşmenin dibace kısmı), çocuk kendisini ilgilendiren her konuda söz sahibi olmalıdır (m. 12), çocuğun tüm hakları ve özgürlükleri ancak akılcı bir amaçla, ölçülülük ilkesi doğrultusunda, kaçınılmaz, olmazsa olmaz bir son çare olarak ve çocuğa en az zarar verecek şekilde sınırlandırılmalıdır (m. 13, m. 15), elverişsiz bir durumda olan tüm çocukların bu durumlarının iyileştirilerek onların sömürülmesini engellemek, tüm devletlerin ilgili kuruluş ve kişilerinin yükümlülüğü olmalıdır (m. 19, 20, 22, 23, 32, 34, 35, 36, 39), çocuğun üstün yararı her iş ve işlemden, kararda ve yargıda dikkate alınmalıdır (m. 3, m.18) (McKINNEY, a.g.m., s. 377 – 378).

⁶⁴ 1990’ların başında Romanya’da eski diktatör Nikolai Çavușesko’nun yönetimden düşürülmesinin ardından ülkelerarası evlat edinme sistemi trajik bir biçimde patlak verdi. Nikolai Çavușesko, düşürülmeden evvel, kürtaj da dahil tüm doğum kontrol yöntemlerini yasaklayarak kadınları en az beş çocuk doğurmaya zorlamıştır. Bunun sonucu olarak yüz kırk binden fazla çocukla birlikte çok çocuklu ve fakir kadınlar yetersiz beslenme ve kötü durumda olan kurumlarda yaşamaya zorlanmıştır. Çavușesko rejiminin ardından, medyada Romanyalı çocukların bu içler acısı hallerinin yer alması ile pek çok duyarlı Batılı, bu çocukları evlat edinmek amacıyla Romanya’ya akın etmişlerdir ve yüksek bedeller karşılığında çocuklar evlat edinerek ülkelerine götürmüşlerdir. Bu evlat edinme skandalları hız kestikten sonra, Romanya medyası tarafından duyurulan söylentilere göre, bu süreçte evlat

edinme perdesi ardında yürütülen uluslararası çocuk ticaretini engelleyemediği ortaya çıkmıştır. Sözleşmenin 35'inci maddesi, “taraf devletler her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları ve fuhşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alır” demek suretiyle gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamasına rağmen, bu tedbirlerin alınmasında milli hukuklara dayanılmasını esas aldığından önemli boyutta çelişki yaratmaktadır⁶⁵.

Sözleşmenin odak noktası, çocuğun yüksek yararı ilkesidir. Bu ilkenin sağlanması için, 20'nci maddede, çocuğun etnik, dini, kültürel ve dil kimliğine saygı gösterilerek herhangi bir ayrımcılık yapılmadan yetiştirilmesi ön plana alınmıştır. Bu nedenle, 20'nci maddeye uygun olarak, ülkelerarası evlat edinmenin ikincil nitelikte olduğu ve ancak çocuğun menşe devletinde evlat edinilmediği ya da koruyucu aile yanına yerleştirilemediği hallerde uygulanacağı kabul edilmiştir.

Sözleşmenin 21'inci maddesi, evlat edinmeler bakımından birtakım kısıtlamalar getirmektedir. Sözleşmenin m.21/f. 1/b.b hükmüne göre, şartlar mevcut olsa dahi, çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakımı veya bir ailenin yanına yerleştirilmesi imkânının olmadığı hallerde ülkelerarası evlat edinmeye başvurulması mümkündür⁶⁶. Bu hüküm, görünüşte ülkelerarası evlat edinmeye teşvik açısından bir değer içermesine rağmen, hükümetlerin kolayca kaçarak ülke içi evlat edinme usulleri uygulamasına sebep olmaktadır⁶⁷. Çocuk ticaretinin egemenliği, ülkelerarası evlat edinmenin önündeki engeller ve çocuk ticareti miktarları arasında orantılı olarak sınırlandırılabilir. Basitleştirilmiş bir evlat edinme usulü ile, az miktarda da olsa, umutsuz çiftler evlat edinmeyi çocuk ticaretine tercih edecektir⁶⁸.

Sözleşmenin 21'inci maddesi, çocuğun yüksek yararının yanında çocuğun yerleştirme işlemlerinin yetkili makam veya organlar vasıtasıyla yapılmasını da hükme bağlamaktadır. Bu hüküm, ilk bakışta isabetli bir düzenleme olarak görünse de, “yetkili

edinilen Romanyalı çocuklardan bazıları seks kölesi olarak çalıştırılırken, bazıları ise organ donörü olarak organ mafyası tarafından kullanılmıştır (BISIGNARO, a.g.m., s. 129-130; WARDLE, a.g.m., s. 122 – 123).

⁶⁵ BISIGNARO, a.g.m., s. 134.

⁶⁶ McKINNEY, a.g.m., s. 377.

⁶⁷ BISIGNARO, a.g.m., s. 135; McKINNEY, a.g.m., s. 365.

⁶⁸ BISIGNARO, a.g.m., s. 135.

makam ve organ” kavramlarının Sözleşmede tanımlanmamış olması dolayısıyla uygulama açısından etkisiz bir hükümdür.

Sözleşmenin yeknesak bir ülkelerarası evlat edinme sistemi kurmasının önündeki en önemli engellerden biri de, sözleşmenin farklı bir yapıya sahip olmasıdır. Şöyle ki, sözleşme hükümlerinin uygulanması âkit devletler bakımından zorunlu olmadığından, devletlere çocuğun yüksek menfaatinin korunması adına kendi hukuk sistemlerini uygulama yetkisini vermektedir (m.41). Sözleşmenin uygulanmasında tanınan bu ihtiyari yetki, doğal olarak Sözleşmeden beklenen amaçların sağlanması noktasında Sözleşmeyi etkisiz kılmaktadır. Tüm âkit devletler açısından böyle bir ihtiyariliğin tanınması ile uygulamada büyük karmaşa doğacak ve çocuğun yüksek yararı ilkesi ihmal edilecektir⁶⁹.

1.1.4.6. 1993 Tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme

Yukarıda belirtilen sözleşmeler, tüm iyi niyetli düzenlemelerine rağmen ülkelerarası evlat edinmelerde uygulanacak yeknesak kurallar tesis edememiştir⁷⁰. Bu nedenle, sözleşmelerin hemen hepsinde korunmaya değer bir ilke olarak değinilen “çocuğun yüksek yararı ilkesi” zarar görmüştür. Neredeyse bir müzayedeye dönüşen Romanyalı bebeklerin satışı ve buna benzer trajik olaylar neticesinde, dünya çapında yetim çocukları koruyabilecek mahiyette nihai bir uluslararası sözleşmenin yardımına ihtiyaç duyulmuştur.

1993 yılının Mayıs ayında, dünya çapında altmıştan fazla ülkeden katılan delegeler⁷¹ Hollanda’da ülkelerarası evlat edinmeyi görüşmek için toplanmıştır.

⁶⁹ BISIGNARO, a.g.m., s. 135.

⁷⁰ WARDLE, a.g.m., s. 120.

⁷¹ Bahse konu delegelerin temsil ettikleri devletler; Arjantin, Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Şili, Çin, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Mısır, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, İngiltere, Kuzey İrlanda, Amerika Birleşik Devletleri, Uruguay, Venezüela, Arnavutluk, Belarus (Beyaz Rusya), Benin (Batı Afrika), Bolivya, Brezilya, Bulgaristan, Burkina Faso (Batı Afrika), Kolombiya, Costa Rica, El Salvador, Ekvador, Haiti, Vatikan, Honduras, Hindistan, Endonezya, Kenya, Kore Cumhuriyeti, Lübnan, Madagaskar, Mauritius, Nepal, Panama, Peru, Filipinler, Rusya Federasyonu, Senegal, Sri Lanka,

Sözleşmenin onaylanmasının ardından, Komisyon, Lahey Sözleşmesini, ülkelerarası evlat edinmeyi düzenleyen en kapsamlı, muğlâklıktan uzak bir sözleşme olarak adlandırmıştır⁷².

Lahey Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme, önceki sözleşmelerin amaçlarının aksine sırf yeknesak kurallar tesisi yerine ülkelerarası evlat edinme işlemini gerçekleştirecek Menşe (gönderen) ve kabul eden devletler tarafından işlem sürecinde takip edilecek asgari koşulları düzenlemek amacı taşıyan bir adli yardım sözleşmesidir⁷³. Bunu yaparken de, Lahey Sözleşmesi, ülkeler arasında işbirliğini sağlamak ve artırmak, ülkelerarası evlat edinmeye halkın ilgisini çekebilmek ve tarafların her birinin bu süreç devam ederken zarar görmesini engellemek arzusundadır⁷⁴.

Sözleşmenin dibace kısmında, “çocuğun kişisel gelişiminin tam ve uyum içinde sağlanabilmesi için huzurlu, sağlık dolu ve anlayışlı bir aile ortamı atmosferinin varlığı gerekliliğinin altı çizilmiştir”⁷⁵.

Sözleşmenin 1’inci maddesi, sözleşmenin temelini teşkil eden üç hedefi düzenlemektedir. Bu hedeflerden birincisi, uluslararası hukukun çocuğa bahsettiği temel haklarla birlikte yüksek yararının korunmasını teminat altına almak, ikincisi, çocuk kaçırmaları ve çocuk ticaretini ortadan kaldırmak adına menşe (gönderen) ve kabul eden devletler arasında işlevsel bir işbirliği koordinasyonu tesis etmek, üçüncüsü ise, kurulan ülkelerarası evlat edinmelerin her iki taraf devlette de tanınmasını sağlamaktır⁷⁶.

Tayland ve Vietnam’dır (Lahey Sözleşmesi’nin kabul edildiği 7’nci oturuma katılan delegelerin mensup olduğu devletlerin listesi için bkz. http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2964&dtid=28 (ET. 06.06.2009).

⁷² BISIGNARO, a.g.m., s. 139.

⁷³ ÖZTEKİN GELGEL, Günseli, “Devletler Özel Hukukunda Velayet, Çocuk Kaçırmaları, Evlat Edinmeye İlişkin Problemler”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y. 4, S. 8, İstanbul 2005, s. 144.

⁷⁴ BISIGNARO, a.g.m., s. 140; McKINNEY, a.g.m., s. 365.

⁷⁵ GİRAY, a.g.m., s. 343.

⁷⁶ Guide To Good Practice No:1, s. 24; WARDLE, a.g.m., s. 124.

1.1.4.7. 2008 tarihli Çocukların Evlat Edinilmesine Dair Gözden Geçirilmiş Avrupa Konseyi Sözleşmesi

Avrupa Konseyi, esas olarak evlat edinme konusunda ilk bağlayıcı metni olan 1967 tarihli Evlat Edinmeye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin ülkelerarası evlat edinmeler bakımından eksik olması ve güncelliğini kaybetmesi nedeni ve son yıllarda evlat edinme alanında yaşanan gelişmeleri değerlendirmek sureti ile uluslararası hukuklarda farklılıkları azaltmak amacıyla yeni bir Sözleşme⁷⁷ yapma gereği duymuştur⁷⁸.

Gözden geçirilmiş yeni Sözleşmede, bir evlat edinme ilişkisinin kurulması bakımından çocuğun yüksek yararının korunması ilkesi üstün tutulan ilke olarak hükme bağlanmıştır (Sözleşme m. 4). Sözleşmenin ana hedefi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine bağlı kalınarak çocuğun yüksek yararlarının her zaman diğer hususlardan önde tutulmasını sağlayan sosyal ve hukuki bir bütünlük oluşturmaktır.

Sözleşme, 18 yaşından küçük, hiç evlenmemiş ya da tescil edilmiş yaşam ortaklığına⁷⁹ hiç girmemiş ve reşit olmamış küçüğün evlat edinilmesine ilişkindir (2008 Avrupa Konseyi Sözleşmesi m. 1).

2008 Sözleşmesi ile getirilen yenilikler, evlilik birliği dışında doğmuş olan bir çocuğun evlat edinilmesi hususunda sadece annenin evlat edinmeye rıza göstermesinin yeterli olmadığı, babanın da bu hususta rıza beyanında bulunmasının zorunlu olduğu, evlat edinilecek olan çocuğun yaş ve zihinsel bakımdan irade beyanında bulunabilecek olgunluğa sahip olması halinde evlat edinme hususunda onun da iradesinin dinlenilmesi gerektiği, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14'üncü maddesinde vücut bulan

⁷⁷ 2008 tarihli Çocukların Evlat Edinilmesine Dair Gözden Geçirilmiş Avrupa Konseyi Sözleşmesi metnine ve madde gerekçelerine ulaşmak için bkz. <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=202&CM=8&DF=7/7/2009&CL=ENG> (ET., 07.07.2009)

⁷⁸ AYKAÇ, Alper Can, "Çocukların Evlat Edinilmesine Dair Gözden Geçirilmiş Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ne Dair", TBB Dergisi, S. 80, 2009, s. 389.

⁷⁹ Evliliğe benzeyen, resmî olarak tanınan bir birlikteliktir. Kayıtlı birliktelikler, medeni birlikteliklerin (eş cinsel evliliklerin) bir türü olarak eşlere evliliğin gerektirdiği haklar, yararlar ve mesuliyetler vermektedir. 1989 yılında Danimarka, medeni birliktelikleri yasallaştıran dünyanın ilk ülkesi ünvanını almıştır ve bu yana kadar birkaç tane ülke (Norveç (1993), İsveç (1994), İzlanda (1996), Macaristan (1996), Hollanda (1998) ve Fransa (1999)) daha bu birliktelikleri yasallaştırmıştır (http://tr.wikipedia.org/wiki/Medeni_birliktelik, ET. 07.07.2009).

ayrımcılık yasağı ilkesine uygun olarak eşcinsel evliliklerde evlat edinme konusunu taraf devletlerin kendi takdirlerine bırakılması, evlatlık ve ailesine ilişkin bilgilerin gizliliği hususunda daha dengeli bir yapı oluşturulması, evlat edinenin en az 18 en çok 30 yaşında olması ve evlat edinen ile evlatlık arasında en az 16 yaş farkının bulunması şartı ile evlat edinme ilişkisinin kurulabileceğidir⁸⁰.

1.1.5. Ülkelerarası evlat edinmeye duyulan gereksinim

Her yıl dünya çapında binlerce çocuk, evlatlık verilirken veya kurumsal bakım altına alınırken, binlerce evli ya da birlikte yaşayan çift de çocuklarını yoksulluk⁸¹ dolayısıyla terk ederek sokakta yaşamaya mahkûm etmektedirler⁸². Neden böyle bir trajedinin yaşandığı sorusuna verilecek en makul ve gerçekçi cevap, sosyal ve hukuki normların sıcak bir yuva özlemi içerisinde olan çocukların bu ihtiyaçlarını etkili biçimde gidermekten uzak olmasıdır⁸³. Çoğu Batı ülkesinde varlıklı aileler bebek sahibi olabilmek için uğraş verirken, dünya çapında pek çok çocuk sefalet içerisinde yaşamakta ve hükümetler de bu sefaletle bir çözüm bulmamakta ısrarlı davranmakta, ülkelerarası evlat edinmeye ilişkin mevcut sorunları göz ardı etmektedirler⁸⁴.

Mevcut sistemin problemleri çocuk haklarının geleneksel kökeninden kaynaklanmaktadır. Yıllarca, çocuk hakları savunucuları, çocuğun menfaatlerinin korunmasını esas alarak çalışmak gerektiğine öncelik vermişlerdir. Fakat, buna rağmen, çocukları mümkün olabildiğince onları isteyen ailelerin yanına yerleştirmek, çocuğun menfaatlerinin korunmasına birinci derecede hizmet ederken, yine bu ilke bahane edilerek ülkelerarası evlat edinmeden kaçınılmıştır. Süreç içerisinde ortaya çıkan bir başka problem de, ülkelerarası evlat edinmelerde sadece bebeklerin korunmaya muhtaç hedef olarak gösterilmesi ve ülkelerarası evlat edinmelerde konu edinilmesidir. Burada

⁸⁰ Bkz. <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Summaries/Html/202.htm> (ET. 06.06.2009)

⁸¹ Ülkelerarası evlat edinmelerin en temel sebebinin yoksulluk olduğu yönündeki görüş için bkz. DILLON, a.g.m., s. 233.

⁸² STRONG, Stacie I., "Children's Rights In Intercountry Adoption: Towards A New Goal", Boston University International Law Journal, Vol. 13, 1995, s. 164.

⁸³ STRONG, a.g.m., s. 164.

⁸⁴ BOGARD, a.g.m., s. 571; McKINNEY, a.g.m., s. 370.

göz ardı edilen husus sadece bebeklerin değil çocukların da sıcak bir yuvaya ihtiyaç duyduğudur⁸⁵.

Yıllardır, ulusal hükümetler gibi uluslararası örgütler de, çocuklar için özel bakım, rehberlik ve koruma sağlanması için seferber olmuşlardır. Ancak, aile her zaman öncelikli olarak çocuğun bakımı, yetiştirilmesi ve korunması ile sorumludur. Önceleri, bu bakım ve yetiştirme sürecinde çocuk üzerinde otoritesini tesis etmek için ebeveyn onunla aynı çatı altında yaşamak zorunda değildi. Özellikle, on yedinci yüzyılda, çocukların bakım ve yetiştirilmeleri için başka aileler yanına yerleştirilmeleri de mümkündü. Bugün ise, çocukların ailelerinden uzak, bir başka yerde yetiştirilmesi ender de olsa mümkündür⁸⁶.

Başlangıçta, evlat edinmeler iç hukukta rağbet görmemiştir. Fakat zamanla, batılı ülkelerde sağlıklı bebeklere duyulan ihtiyaç öyle yüksek seviyeye ulaştı ki, ülke içinde doğan bebekler bu ihtiyacı karşılayamaz hale geldi. Araştırmacılar, artan evlatlık talebinin ülke içinden karşılanamamasını uygulamakta olan farklı doğum kontrol yöntemleri, kürtaj ve tek ebeveyn olma arzusuna bağlamaktadır. Batılı ülkedeki bu talep artışının aksine, yoksulluk, sefalet, savaşlar ve salgın hastalıklar dolayısıyla pek çok yetim barındıran yoksul ülkelerin sayısındaki artış, ülkelerarası evlat edinmeyi ortaya çıkarmıştır. Haklı olarak ortaya konan bu çözüm, tüm toplumun sağlık sorunları, açlık ve sefaletle boğuştuğu ülkelerde yetimler ve diğer çocuklar için tek kurtuluş umududur⁸⁷. Ancak, bu çözüm bazı devletlerce emperyalizmin modern çağdaki bir yansıması olarak görülmüştür⁸⁸.

⁸⁵ GENÇCAN'a göre, evlat edinmelerde güdülen tek gaye, bakıma muhtaç olanların bu ihtiyaçlarını gidermek değildir. Evlat edinme yolu ile, devletin Anayasa'nın 61. maddesinde hükme bağlanmış olan sınırlı sosyal devlet ilkesini gerçekleştirmesinin yanı sıra evlenmemiş olan kimseler ile evlenmiş olup da çocuk özlemi içerisinde olan eşlerin bu özlemini giderme amaçları da hedefe ulaştırılmaktadır (Yarg. HGK., T. 15.06.1968, E. 1996-2/1117, K. 462 (AYDOĞDU, s. 896); GENÇCAN, Ömer Uğur, "Evlat Edinme Kurumu ve Benzeri Kavramlar / Kurumlar", Manisa Barosu Dergisi, Y. 20, S. 78, 2001, s. 17 vd.; aynı yöndeki açıklamalar için bkz., s. 62; evlat edinmelerin çocukların daha iyi koşullarda sosyal yahut hukuki statü edinmesi amacına da hizmet ettiği yönündeki görüş için bkz. ARAT, Tuğrul, "Evlat Edinme Hukukundaki Gelişmelere Toplumsal- İşlevsel Açıdan Bakış", Osman F. Berki'ye Armağan, Ankara 1977, s. 120-121).

⁸⁶ STRONG, a.g.m., s. 166.

⁸⁷ STRONG, a.g.m., s. 170.

⁸⁸ BOGARD, a.g.m., s. 580-581.

Elbette, küçük çocukların hiç tanımadıkları bir ülkeye nakli sonucunu doğuran ülkelerarası evlat edinmenin bazı sakıncaları olacaktır. İlk etapta, çocuğun gittiği toplumda kabul görme problemi, ardından dini, sosyal, kültürel uyum problemleri birbirini aralıksız izleyecektir⁸⁹. Fakat, burada ülkelerarası evlat edinmenin önemli bir aşaması devreye girecek ve çocuğun yeni ülkesine kolay uyum sağlaması için, kabul eden devlet tarafından rehabilitasyon imkanı sunulacaktır.

1.2.Ülkelerarası Evlat Edinmeye Hâkim Olan İlkeler

1.2.1.Genel olarak

Ülkelerarası evlat edinme, her ne kadar çocuklar için ikincil nitelikte olsa da, ona huzurlu ve yeni bir ortamda büyüüp gelişme imkânı sunması bakımından oldukça önemlidir.

Ülkelerarası evlat edinme işlemlerinin istenilen sonuçlara ulaşması için tümü birbirini ile bağlantılı olan çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, çocuğun katılma hakkının sağlanması, ayrımcılık yasağı, uygun aile ile eşleştirilme, çocukların satışı, kaçırılması ve çocuk ticaretinin engellenmesi için gerekli tedbirlerin alınması, ülkelerarası evlat edinme vasıtasıyla haksız gelir ya da menfaat temininin engellenmesi, çocuğa ilişkin şahsi bilgilerin güvenli biçimde muhafazasının sağlanması ilkelerine uyulması gerekmektedir⁹⁰.

1.2.2. Ülkelerarası evlat edinmeye hâkim olan ilkeler

1.2.2.1. Uluslararası hukukun çocuğa tanıdığı temel haklara uyulması

Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme'nin hedeflerinden biri de, "...ülkelerarası evlat edinmelerin, çocuğun yüksek yararlarına ve uluslararası hukukun ona tanıdığı temel haklara uyularak yapılması için koruyucu tedbirleri tesis etmektir" (Sözleşme m.1/f.1/b.a).

Lahey Sözleşmesi' nin dibace kısmında, BMÇHS'nin "*Taraf Devletler, bu Sözleşme'de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer*

⁸⁹ McKINNEY, a.g.m., s. 366.

⁹⁰ McKINNEY, a.g.m., s. 388.

statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler” hükmünü içeren 2’nci maddesine atıf yapılmaktadır (BMÇHS m. 2/ f. 1). Bu Sözleşme’de belirtilen çocuğun temel hakları; çocukla ilgili tüm faaliyetlerde çocuğun üstün yararının sağlanması ilkesinin temel düşünce olması, çocuğun sözleşmede kendisine sağlanan haklara ana–babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin sahip olması, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip bir çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına sahip olması hususlarından ibarettir⁹¹.

Lahey Sözleşmesi, ülkelerarası evlat edinmelerde çocuğun yüksek yararına ulaşabilmek için, çocuğun aile çevresinde yetiştirilmesi gerekliliğinin⁹², geçici tedbirlerin sürekli hal almaması gerektiği ve ülkelerarası evlat edinmenin çocuğun ülkesinde evlat edinilme imkânının olmadığı hallerde sunulan bir cazip fırsat olduğunun bilincindedir.

Uygulamada, âkit devletler ve yetkili makamların bu sözleşmeye göre evlat edinme işlemini tesis ederken çocuğun yüksek yararının kötüye kullanılmasının önüne geçmeleri gerekmektedir. Sözleşmede anılan çocuğun yüksek yararı ilkesinin, ülkelerarası evlat edinmenin fer’i nitelikte oluşu, çocuğa karşı ayrımcılık yapılmaması gerektiği ve çocuğun evlat edinilme şartlarını taşıyıp taşımadığı, çocuğa ilişkin bilgilerin muhafazası, uygun aile ile eşleştirilme gibi çocuğun yüksek yararını destekleyen tedbirleri kapsadığı belirtilmektedir⁹³.

1.2.2.1.1. Fer’ilik ilkesi

Fer’ilik ilkesi, Lahey Sözleşmesinin dibace kısmı⁹⁴ ile 4’üncü maddesinin 1. fıkrasının b bendinde, bu sözleşmeye uygun bir evlat edinmenin ancak ülkelerarası evlat

⁹¹ DILLON, a.g.m., s. 204.

⁹² Bkz. Lahey Sözleşmesinin dibace kısmı.

⁹³ MCKINNEY, a.g.m., s. 366; Guide To Good Practice, No:1, s. 28.

⁹⁴ “Bu Sözleşmeyi imzalayan Devletler,... Uygun bir ailenin menşee Devletinde bulunamadığı bir çocuğa ülkelerarası evlât edinmenin devamlı bir aile sağlayabileceğinin yararı idrak edilerek, ... Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır”.

edinmenin çocuğun yararına olduğunun yetkili makamlarca tespit edilmiş olması halinde kurulabileceği hükme bağlamıştır⁹⁵.

Fer'ilik ilkesi, bir çocuğun mümkün olabildiğince kendi ülkesinde öz ailesi veya yakınları tarafından yetiştirilmesini ifade etmektedir⁹⁶. Ancak bunun mümkün olmaması veya hal ve şartlara göre uygulanabilir olmaması halinde ise, yine aynı ülkede çocuğun bakım ve yetiştirilmesinin sağlanması için alternatif yollara başvurulacaktır. Ancak tüm iç yollar tüketildikten sonra, iyi düşünülerek ancak çocuğun yararı söz konusu ise ülkelerarası evlat edinilmesine karar verilmesi gerekmektedir. Ülkelerarası evlat edinme çocuğa ancak daimi surette sıcak ve sevgi dolu bir yuva sağlaması halinde çocuğun yüksek yararını korumaya hizmet edecektir. Dolayısıyla, ülkelerarası evlat edinme, çocuklara yepyeni sevgi dolu yuvaların kapısını aralayan geniş kapsamlı bir bakım seçeneğidir⁹⁷. Ancak, bu, fer'ilik ilkesinin, ülkelerarası evlat edinmeyi çocuk açısından son çare olarak görmekte olduğu anlamına gelmemektedir⁹⁸.

Fer'ilik ilkesi, çocuğun yüksek yararı ilkesi ile birlikte yorumlanmalıdır⁹⁹. Buna göre, bir çocuğun menşe devletinde bakımı gerçekleştirmek önem arz edebilir, fakat, bu çocuğu zarar ve kötü niyetli davranışlardan korumak daha önemlidir. Ailenin her hangi bir mensubu tarafından çocuğun bakımını üstlenilmesi bir açıdan tercih edilebilir fakat, bakımı üstlenen kişinin çocuğun ihtiyaçlarını karşılama açısından yetersiz bir kimse

⁹⁵ DILLON, a.g.m., s. 210.

⁹⁶ Türkiye'de, yurtiçinde evlat edinilmeyen çocukların ülkelerarası evlat edinilmesi yoluna gidilmektedir. Türkiye'de evlat edinilmeyen çocukların genellikle, "...çeşitli doğum kusurları (tavşan dudak, yarık damak v.b.), sürekli tedaviyi gerektiren sağlık sorunları (kalp, böbrek rahatsızlığı v.b.), çeşitli özürleri (fiziksel, zihinsel v.b.) bulunmaktadır. Her çocuğun sahip olduğu özellik aynı olmamakta, daha hafif ya da ağır durumlar bulunmaktadır". Yaşının büyük olması ve kardeşinin bulunması nedeniyle evlat edindirilemeyen çocuklar da bu grupta yer almaktadır (Bu konuda yapılan açıklamalar için bkz. http://www.shcek.gov.tr/hizmetler/cocuk/Evlat_Edinme_Hizmetleri.asp (ET. 29.06.2009)).

⁹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ülkelerarası evlat edinmelerde UNICEF'in üstlendiği role dair bildirim (Hague Conference on Private International Law, The Implementation and Operation of The 1993 Hague Intercountry Adoption Convention: A Guide To Good Practice (Guide No: 1), Bristol 2008, Annex 10.

⁹⁸ Guide To Good Practice, No:1, s. 30.

⁹⁹ **Report of the 2005 Special Commission to Review to Practical Operation of 1993 Hague Convention**, 2006, s. 19, n. 31.

olması halinde aynı tercih söz konusu bile olamayacaktır. Ülkede çocuğun bakımı üstlenecek bir aile bulunmadığı hallerde, çocuğu sosyal hizmetler kurumuna yerleştirmek yerine ona başka bir ülkeden gerçek bir aile bulmak daha isabetli olacaktır. Çocuğa kendi ülkesinde geçici surette aile huzuru sunabilecek bir aile yanına yerleştirilmektense, çocuğun yabancı bir ülke de olsa devamlı surette bir aile yanına yerleştirilmesi bu ilkeye hizmet açısından daha faydalı olacaktır¹⁰⁰. Sayılan örneklerde olduğu gibi, fer’ilik ilkesi ancak çocuğun yüksek yararı ilkesi ile bir bütün olarak düşünüldüğü zaman işlevsellik kazanacaktır.

Sözleşmeye göre, hısımlar arası evlat edinmenin de mümkün olduğu yukarıda¹⁰¹ belirtilmiştir. Bu durumda, çocuğun kendi ülkesinde kendisine tamamen yabancı bir aile tarafından evlat edinilmesi ile akrabası olan yabancı ülkede bulunan bir kimse tarafından evlat edinilmesi durumlarının çatışması halinde, hangisine öncelik verilmesi gerektiği tartışılmalıdır. Böyle bir çatışmanın mevcudiyeti halinde, çocuğun kendi ülkesinde bir yabancı tarafından evlat edinilmesi mi yoksa yabancı bir ülkede bulunan akrabası tarafından evlat edinilmesi mi yararlıdır, çözümlenmesi gereken önemli bir husustur. Fer’ilik ilkesi gereğince burada, çocuk öncelikle kendi ülkesinde bir aile tarafından evlat edinilmelidir. Fakat, çocuğun yüksek yararının korunması ilkesi burada genel itibariyle dikkate alınacak olursa, çocuğun kendisine tamamen yabancı kimseler tarafından evlat edinilmesi çocuğun menfaatinin korunduğu anlamına gelmemektedir. Bu durumda, çocuğun yabancı bir ülke de olsa bu ülkede kendi akrabaları tarafından menfaatleri ön planda tutularak yetiştirileceği daha güvenilir görünmektedir¹⁰². Bu örnekle, sözleşmenin tamamen fer’ilik ilkesi üzerine değil de, esas olarak “çocuğun yüksek yararı” ilkesi üzerine inşa edildiği sonucunu çıkarmaktayız.

1.2.2.1.2. Çocuğa karşı ayrımcılık yasağı

Lahey Sözleşmesi’nde yer alan çocuğa karşı ayrımcılık yapma yasağı, BMÇHS’nin 21’inci maddesinden kaynaklanmaktadır. Bu madde hükmüne göre, âkit devletler, “...başka bir ülkede evlât edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde

¹⁰⁰ Guide To Good Practice, No:1, s. 30.

¹⁰¹ Bkz. 1.2. Ülkelerarası Evlat Edinme Kavramı.

¹⁰² Guide To Good Practice No:1, s. 30.

mevcut evlât edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlamakla” yükümlüdürler.

Aynı Sözleşmenin 2’nci maddesi ayrımcılık yasağını düzenleyen en genel hüküm olup, âkit devletlerin yetkileri altında bulunan her çocuğun, kendisinin, ebeveynlerinin veya vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin sahip oldukları hakları kullanmalarına izin verileceğini kapsar¹⁰³.

Lahey Sözleşmesi’nin 26’ncı maddesinin 2’nci fıkrası, bir evlat edinmenin mevcut olan soybağı ilişkisini ortadan kaldıran tam bir evlat edinme olması halinde, çocuğun kabul eden devlette ve evlat edinmenin tanındığı diğer âkit devlette, bu devletlerden her birinde evlat edinmeye bağlı olarak bahşedilen haklardan aynen yararlanabileceği yönünde, ayrımcılık yasağını” belirten bir hüküm getirmiştir.

Ülkelerarası evlat edinme bağlamında, ayrımcılık yasağı ilkesi gereği, evlat edinilen tüm çocuklar için eşit hak ve himaye sağlama ile korunmaya muhtaç ve zarar görmüş çocukları koruma ve bu çocukların diğer çocuklarla eşit düzeyde aile ortamında yetişmesini sağlama imkânları üzerinde durulmaktadır¹⁰⁴.

1.2.2.1.3. Çocuğun yüksek yararı ilkesi ve bu ilkeyi destekleyen ölçütler

Çocuğun yüksek yararı ilkesi, çocuk haklarına ilişkin pek çok tartışmanın ana konusu olmasına rağmen, henüz tam anlamıyla içeriğinin ne olduğu tespit edilememiş, uluslararası sözleşmeler ile benimsenmiş çocuk hukukunun en temel ilkesidir.

“Çocuk haklarının yaşama geçirilmesinde bir kılavuz¹⁰⁵” olarak nitelendirilen “çocuğun yüksek yararı ilkesi”, en basit şekilde, çocuğun içinde bulunduğu herhangi bir

¹⁰³ Ülkelerarası evlat edinmeye konu olan çocuklar da, ülke içinde evlat edinilen çocuklar gibi, onlarla eşit olarak psiko-sosyal ve hukuki birtakım imkânlardan yararlanmaktadır [Guide To Good Practice No:1, s. 30, dn. 28 (International Social Service/International Reference Center For The Rights of Children Deprived of Their Family (ISS/ICR), “Editorial: One Child is Equal to Another: The Principle of Non-Discrimination Applied to Adoption”, Monthly Review No 2/2005, 2005’den alınmıştır)].

¹⁰⁴ Guide To Good Practice No:1, s. 31.

¹⁰⁵ SEROZAN, Rona, Çocuk Hukuku, İstanbul 2005, s. 66, n. 1.

menfaat uyuşmazlığında “çocuğun yanının tutulması, onun kayırılması”¹⁰⁶ olarak izah edilebilir.

Maddi ve siyasi kaygılar, milli güvenlik gibi evlat edinen lehine olan pek çok husus çocuğun yüksek yararı ilkesi ile artık gölgelenecek ve hiçbirisi çocuğun yüksek yararı ile eşdeğerde olamayacaktır¹⁰⁷.

Lahey Sözleşmesinde yer alan birkaç ölçüt, çocuğun yüksek yararı ilkesini destekler. Bunlar, çocuğun evlat edinmeye uygun olduğunun tespiti, çocuğa ilişkin şahsi bilgilerin muhafazası, çocuğun uygun aileyle eşleştirilmesidir.

1.2.2.1.3.1. Çocuğun evlat edinmeye uygun olduğunun tespit edilmesi

Evlat edinmede çocuğun yüksek yararının gerçekten korunması ve aynı zamanda da çocukların kaçırılması, satışı ve çocuk ticaretinin önlenmesi için dikkat edilmesi gereken en önemli ölçüt, çocuğun evlat edinmeye uygun bir çocuk olmasıdır.

Sözleşmenin m.4/f.1/b.a hükmü gereğince bir çocuğun evlat edinilmeye uygun olduğunun tespiti hakkında değişik ülkelerde değişik yaklaşımlar mevcuttur. Evlat edinilmeye uygunluk kavramının içeriği, âkit devletlerin her birinin milli hukuk sistemine göre belirlenecektir.

1.2.2.1.3.2. Çocuğa ilişkin şahsi bilgilerin muhafazası

Evlat edinmeye konu olan çocuğun yüksek yararı, çocuğun kökeni, geçmişi, ailesi ve sağlığı ile ilgili geçmişi hakkında olabildiğince çok bilginin toplanması ve muhafazası için her türlü çaba gösterilmiş ise, en iyi biçimde korunmuş olacaktır¹⁰⁸. Çocuğun hem uzun hem de kısa dönemdeki menfaatleri Sözleşmenin 9.¹⁰⁹ ve 30.¹¹⁰ maddelerinde hükme bağlanmış olan bu yükümlülükten etkilenecektir.

¹⁰⁶ SEROZAN, a.g.e., s. 67, n. 2.

¹⁰⁷ AYTAÇ, Mehlika, “Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Lahey Sözleşmesi Hakkında İnceleme”, AD., Y. 94, S. 14, 2003, s. 30.

¹⁰⁸ Guide To Good Practice No: 1, s. 31.

¹⁰⁹ “Merkezî Makamlar, kendiliğinden veya kamu makamları ya da kendi Devletine yetkili kılınan kuruluşları aracılığıyla özellikle aşağıdaki hususlarda tüm uygun tedbirleri alacaktır:

Çocuğun genel yaşam öyküsü, geçmişine bir bağ olarak uzandığı gibi geleceği bakımından da daha sonra kendi ülkesine dönmesi halinde kökeni, akrabaları, kültürü, sosyal durumu hakkında derli toplu ve ayrıntılı bilgi vermesi bakımından önemlidir¹¹¹. Bu bilgiler, çocuğun ileriki yaşamında ruhen tam bir esenlik içerisinde olmasına da vesile olabilecektir.

Çocuğun sağlığı ile ilgili geçmişi hakkında bilgilerin tutulması ise, çocuğun mevcut bir hastalığının olup olmadığının tespiti ve ileriki yaşamında bunun sebep olabileceği birtakım olumsuzlukların önceden bilinip ona göre tedbirlerin alınması açısından önemli görülmüştür¹¹².

1.2.2.1.3.3. Çocuğun uygun aileyle eşleştirilmesi

Çocuğun, ihtiyaçlarına göre uygun aileyle veya eşlerle eşleştirilmesi çocuğun yüksek yararının korunması bakımından önem arz etmektedir¹¹³ ve uzmanlık seviyesinde yapılmalıdır. Çocuğun özel ihtiyaçları olup olmaması durumuna göre mutlak surette, evlat edinen ve evlatlığın her birinin kişiliği, sağlığı, karşılıklı iletişimleri, sosyo-ekonomik durumları, evlat edinenin evlatlığı eğitime, onun bakımını

-
- a) Evlât edinmenin gerçekleşmesi için zaruri görüldüğü takdirde çocuğun ve evlât edinecek ebeveynin durumuna ilişkin bilgilerin toplanması, saklanması ve değişimi;
 - b) Evlât edinmeye yönelik işlemlerin kolaylaştırılması, izlenmesi ve hızlandırılması;
 - c) Kendi Devletinde evlât edinme danışmanlığı ve evlât edinme sonrası hizmetlerinin geliştirilmesinin sağlanması;
 - d) Ülkelerarası evlât edinme konusundaki deneyimlerin değerlendirilmesine yönelik genel raporların teati edilmesi;
 - e) Kendi Devletin mevzuatı mümkün kıldığı ölçüde, diğer Merkezî Makamların ya da kamu makamlarının evlât edinmenin özel bir durumu hakkında bilgi istemine dair haklı taleplerine cevap verilmesi” (Lahey Sözleşmesi m. 9).

¹¹⁰ “(1) Bir Âkit Devletin yetkili makamları çocuğun kökeni hakkında, özellikle anne, babasının kimliği ile geçmişteki sağlığına ilişkin bilgiler de dahil olmak üzere, elde ettikleri bilgilerin gizli tutulmasını sağlayacaklardır.

(2) Yetkili makamlar, çocuğun veya temsilcisinin bu bilgilere, o devletin kanunlarının müsaade ettiği ölçüde gereken rehberliği yaparak erişmesini sağlayacaklardır” (Lahey Sözleşmesi m. 30).

¹¹¹ Guide To Good Practice No:1, s. 31.

¹¹² Guide To Good Practice No:1, s. 31.

¹¹³ Bu hususta detaylı açıklamalar için bkz. BAYGIN, Koşullar, s. 599 vd..

üstlenme arzu ve yeterliliği değerlendirilmelidir ve evlat edinmenin küçüğün yüksek yararına uygun olup olmadığı belirlenerek edinilecek kanaate göre çocuk evlat edinmek isteyenlerle eşleştirilmelidir¹¹⁴.

Eşleştirme işlemi, ne çocuğun bizzat görülmesi ne de fotoğraflı bir listeden seçilmesi suretiyle evlat edinecek kimselerin huzuruyla yapılmalıdır. Fotoğraf listesinden seçim faydalı gibi görünse de, evlat edinecek aileye çocuğun fiziksel özellikleri de başta olmak üzere, çocuğun ırkı, kültürü, mensup olduğu ülke gibi birtakım faktörlerin etkisinin olacağı yadsınamaz bir gerçektir. Bu gerçekliğin önüne geçmek amacıyla, eşleştirme işlemi uzman kişiler tarafından ve evlat edinecek ve evlat edinilecek kişilerin hususi özellikleri dikkate alınmak suretiyle yapılmaktadır¹¹⁵.

1.2.2.2. Çocuk kaçırma, çocuk satışı ve çocuk ticaretini engellemek için gerekli tedbirleri tesis etmek

Sözleşmenin en önemli hedeflerinden biri de, Sözleşmede öngörülen tedbirlere uyulmasını sağlayarak “... böylece çocukların kaçırılmasını, satımını ve ticaretini önlemek için âkit devletler arasında bir işbirliği sistemi kurmak...” tır (Lahey sözleşmesi m. 1/f. 1). Bu maksatla, merkezi makamlar doğrudan veya kamu otoritesine başvurmak suretiyle dolaylı olarak, ülkelerarası evlat edinmelerde ortaya çıkabilecek her türlü haksız kazancı önlemek için gerekli olan tedbirleri alacak ve Sözleşmenin amaçları ile çatışan hususları bertaraf edecektir¹¹⁶.

1.2.2.2.1. Ailelerin korunması

Ailelerin korunması, Sözleşme tarafından ülkelerarası evlat edinme yolu ile çocuk satışı, kaçırılması ve ticaretinin önlenmesi açısından bir yol olarak öngörülmüştür. Aileler ve çocukların her türlü suiistimalden korunması ve öz ailelerin çocukların velayetini bırakması hususunda herhangi bir baskı, tehdit veya hileye karşı korunması için gerekli olan her türlü tedbir Sözleşmede öngörülmüştür¹¹⁷. Sözleşme

¹¹⁴ Guide To Good Practice No:1, s. 31.

¹¹⁵ Guide To Good Practice No:1, s. 32.

¹¹⁶ Guide To Good Practice No:1, s. 32.

¹¹⁷ Bu konu ileride “Gerekli İzinlerin Verilmesi” başlığı altında 2.2.3. numaralı bölümde incelenecektir.

ayrıca, çocuğun para ya da benzer bir menfaat karşılığında evlat edinilmesinin gerçekleşmesini Sözleşme'nin m.4/f.1 hükmünde açıkça evlat edinmeye rıza göstermesi gereken kişilerin “...*Bu muvafakatlerin para veya herhangi bedel mukabili elde edilmemiş ve muvafakatlerden vazgeçilmemiş olması...*” ile evlat edinme hakkında rıza gösterebilecek nitelikteki çocuğun “Bu muvafakatin[in] para ya da herhangi bedel mukabili elde edilmemiş olması” gerektiğine yer verilmiştir.

1.2.2.2.2. Çocuk kaçırma, çocuk satışı ve çocuk ticaretini engellemek

Sözleşmenin madde gerekçelerinde, Sözleşmenin temel hedefleri olarak, ülkelerarası evlat edinmenin kurulması halinde çocuğu koruyucu tedbirlerin ortaya konulması ve bunlara riayet edilip edilmediğinin tespiti için âkit devletler arası bir işbirliğinin oluşturulması öngörülmektedir¹¹⁸. Böylece, Sözleşme doğrudan değil, fakat dolaylı olarak çocuk kaçırma, satışı ve ticaretini engelleyen düzenlemeler getirmektedir.

Sanayileşmiş ülkelerde mevcut çocuk ihtiyacı ve geliştirmekte olan ülkelerde evsiz çocuk sayısının elverişliliği çoğunlukla çocukların hukuka aykırı amaçlarla kullanımı ve ülkelerarası evlat edinme aracılığıyla çocuk ticaretinin artması ülkelerarası evlat edinmelerin hukuki bir düzenlemeye konu edilmesini gerekli kılmıştır.

Evlat edinme amaçlı çocuk kaçırma ve çocuk satışı, örgütlü sistematik bir çocuk ticareti faaliyetidir. “Çocuk ticareti” deyimi, para ya da benzer menfaatlerin ödenmesi karşılığında, çocuğun hukuka aykırı biçimde başka bir yere nakledilmesi veya benzer suiistimallerin gerçekleşmesini ifade eder¹¹⁹. Bunlar, suç teşkil eden fiillerdir ve âkit devletlerden her biri, kendi ceza hukuku sistemlerinde bu fiilleri suç olarak nitelendirip,

¹¹⁸ **Explanatory Report On The Convention On Protection Of Children And Co-Operation In Respect Of Intercountry Adoption**, 1994, s. 11, n. 52.

¹¹⁹ Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol'ün (RG., T. 04.02.2003, S. 25014) “Tanımlar” başlıklı 3'üncü maddesine göre, insan ticareti kavramı; “...kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuhuşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerecektir”.

bir yaptırıma bağlamış olmalıdır¹²⁰. Sözleşmenin görüşülmesi sırasında, Interpol (International Criminal Police Organization), katı uluslararası medeni ve idari kuralları tesis etmenin ülkelerarası evlat edinmeyi insanların nazarında cazip kılmayacağını belirtmiştir¹²¹.

1.2.2.2.3. Gerekli izinlerin verilmesini sağlamak

Ülkelerarası evlat edinmenin gerçekleşmesi için gerekli izinlerin alınmış olması, çocuk kaçırma, çocuk satışı ve ticaretine karşı Sözleşmenin öngördüğü en temel özelliktir¹²². Sözleşmenin 4'üncü maddesinde bu özellik, "*Sözleşmenin kapsamına giren bir evlât edinme, menşe Devleti yetkili makamlarınca ancak aşağıdaki hallerde gerçekleştirilecektir: a) Çocuğun evlât edinmeye uygun olduğunun tespiti; b) Çocuğun menşe Devletinde yerleştirilme imkânları gerekli şekilde incelendikten sonra, ülkelerarası bir evlât edinmenin, çocuğun yüksek yararlarına uygun olduğunun tespiti; c) Aşağıdaki hususların sağlanmış olması: (1) Evlât edinme için muvafakati zorunlu olan kişi, kurum ve makamlarla gerekli görülen hallerde istişarede bulunulmuş ve özellikle bir evlât edinmenin çocuğun asıl ailesi ile olan hukukî ilişkisini sona erdirip erdirmediği ve rızalarının sonuçları hakkında gereğince bilgi verilmiş olması...*" şeklinde hükme bağlanmıştır.

Sözleşmenin 4'üncü maddesine göre, yasal olarak velayet hakkına sahip anne ve baba¹²³ ya da çocuğun bakımının geçici olarak bırakıldığı kimselerden evlat edinmenin gerçekleşmesi için gerekli olan iznin alınmasını¹²⁴, bu kimselerin vermiş oldukları iznin

¹²⁰ Örneğin, Belçika Ceza Kanunu'nda (m. 391) hukuka aykırı aracılık faaliyetleri 5 yıla kadar hapis cezası ile; Şili Evlat Edinme Kanunu'nda (m. 42) para karşılığı evlat edinmeler 5 yıla kadar hapis cezası ile; Litvanya Ceza Kanunu'nda (m.157) çocuğun satılması ve satın alınması 8 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmıştır (Guide To Good Practice No: 1, s. 33, dn. 39). Türk Ceza Kanunu'nda (RG., T. 12.10.2004, S. 25611) aynı nitelikteki fiiller "İnsan Ticareti" başlıklı 80. maddesinde "...sekiz yıldan oniki yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adli para cezası verilir." şeklinde yaptırıma bağlanmıştır.

¹²¹ Bkz. Explanatory Report, s. 12, n.54.

¹²² Guide To Good Practice No:1, s. 34.

¹²³ Türk doktrininde, anne ve babanın evlat edinmeye izin verme hakkı, şahsa sıkı sıkıya bağlı bir hak olarak görülmüştür ve böylece velayet hakkı kendisinden alınmış olan anne ve babanın evlat edinmeye karşı gelebileceği ileri sürülmüştür (ÖZTAN, Bilge, **Aile Hukuku**, Ankara 2000, s. 575).

¹²⁴ Yarg. 2. HD., T. 06.05.1998, E. 1998/4230, K. 1998/5421 (YKD., C. 24, S. 7, 1998, s. 975 – 976).

hüküm ve sonuçlarını idrak edecek düzeyde olduğunun tespitini¹²⁵, bu izinlerin herhangi bir baskı ya da para ve benzeri menfaat karşılığında verilmemiş olduğunun tespitini¹²⁶, annenin ve babanın doğumdan *belli bir süre geçtikten sonra*¹²⁷ çocuğu evlatlık verdiğinin tespitini ve gerekli ise çocuğun da bu evlat edinmeye rızası olduğunun tespitini kapsamaktadır¹²⁸. Ülkelerarası evlat edinmelerin hassas noktasını teşkil eden bu işlemler, Menşe (gönderen) devlet bazında yerel olarak yapılacağı için, devletlerin güvenilir personeller aracılığı ile bu işlemleri yerine getirmesine dikkat edilmelidir. Ayrıca devletler, evlat edinmeye rızaların kendilerinin yetkilendirdiği makam ya da kişilerin veya aracılardan herhangi bir baskısı olmaksızın alındığını tespit edebilmek için önlemler almalıdır¹²⁹.

Türk hukuku bakımından, küçüğün evlat edinilmesi halinde küçüğün ana ve babasının¹³⁰ oturdukları yer mahkemesinde sözlü ya da yazılı olarak yapacakları

¹²⁵ Örneğin, Colombia'nın 2006 tarihli Çocukluk ve Ergenlik Yasası'nda (m. 66), ebeveyne bu hususlarda danışılması ve bilgi verilmesi özellikle vurgulanmıştır. Bu yasaya göre, sözkonusu rıza, ancak, çocuk bir aylık olduktan sonra verilebilir. 2001 tarihli Kenya Çocuk Yasası'nda ise, öz ebeveynin çocuğun evlat edinilmesine rıza göstermesinin çocuk üzerindeki her türlü hakkı sona erdirdiğini anlaması gerektiği belirtilmiştir (Guide To Good Practice No:1, s. 34, dn. 41).

¹²⁶ Yargıtay, bir kararında, çocuğunu, onu yurt dışına çıkaracak bir Amerikan vatandaşına evlatlık veren annenin maddi kaygılarla evlat edinmeye rıza göstermiş olabileceği endişesini belirterek, maddi çıkarların rıza üzerinde rol oynayıp oynamadığının mahkemece re'sen tespiti gerektiğine karar vermiştir. Bkz. Yarg. 2. HD., T. 06.11.1958, E. 5134, K. 5199 (AKYÜZ, a.g.m., s. 164).

¹²⁷ TMK'ya göre, anne ve baba doğumun üzerinden 6 hafta geçmeden küçüğün evlat edinilmesi hususunda rıza beyan edemezler. Anne ve baba tarafından evlat edinmeye mahkeme huzurunda verilen rıza, ancak rızanın belgelendiği mahkeme tutanağının düzenlenme tarihinden itibaren 6 hafta içerisinde geri alınabilir. Bu geri almanın usulü de rızanın verilmesi usulü gibidir. Geri almadan sonra rıza, ancak bir kez tekrar verilebilir (TMK m. 310).

¹²⁸ DILLON, a.g.m., s. 210; Guide To Good Practice No:1, s. 34.

¹²⁹ Guide To Good Practice No:1, s. 34.

¹³⁰ Türk hukuku bakımından kanun koyucu hükümde anne ve baba demek sureti ile evlat edinme rızasının hem anne hem de baba tarafından verilmiş olmasını aramakta, kural olarak anne veya babadan herhangi biri tarafından diğeri olmadan verilecek olan rızaya hukuken herhangi bir değer yüklememektedir. İstisnaen, anne ve babadan herhangi birinin kim olduğu, yerleşim yerinin neresi olduğu bilinmiyor ya da anne veya babadan biri ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksunsa veya küçüğe karşı özen yükümlülüğünü yeteri kadar yerine getirmiyorsa, bu hallerden birinin varlığına dayanılarak küçüğün evlat edinilmesi hususunda belirtilen şartlardan birini taşıyan anne veya babanın rızası aranmayacaktır (TMK m. 311) (Yarg. 2. HD., T. 22.04.2004, E. 2004/4013, K. 2004/5129

beyanın tutanağa geçirilmesi sureti ile vücut bulacak evlat edinme rızasının alınması şarttır. Bu kimselerin rızası alınmadan kurulan bir evlat edinme ilişkisi TMK m. 317 hükmüne dayanarak kaldırılacaktır.

Kabul eden devletler, yetkilendirdikleri kişi ya da makamların yüksek ahlaki değerler ve profesyonellik esasına dayalı olarak evlat edinme işlemlerini yerine getireceklerini taahhüt ederler. Her ülke, kendisi, bu makam ve kişilerin söz konusu işlemlerin taahhüt edilen biçimde yerine getirilmesi için her türlü önlemi almaya yetkilidir. Menşe (gönderen) devletler, kabul eden devlet tarafından evlat edinme işlemlerinde kendi makamlarının hukuka aykırı bir işlem yürüttüğüne dair bir şikâyet alırsa, bu durumda, söz konusu şikayeti değerlendirip, aykırılığın işlemi yapan makam ya da kişilerin yetkilerinin geri alınmasını gerektirip gerektirmeyeceğine karar vermelidir¹³¹.

(YKD, C. 30, S. 11, 2004, s. 1667 – 1668); Yarg. 2. HD., T. 21.12.2006, E. 2006/9551, K. 2006/18121 (KİBB)). Yine, bir Yargıtay içtihadı ile, küçüğe karşı özen yükümlülüğünü gereği yerine getirmeyen babanın, küçüğün evlat edinilmesine rıza göstermemesi, dürüstlük kuralına aykırı bulunmuştur (Yarg. 2. HD., T. 28.04.2005, E. 2005/3906, K. 2005/6899 (KİBB)). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önüne getirilen bir olayda, Türk asıllı Avusturya vatandaşı Refat Eski, Avusturya’da evlenmiş ve bir süre sonra ailenin müşterek çocuğu dünyaya gelmiştir. Eşlerin daha sonra boşanmaları neticesinde Avusturya’daki yerel mahkeme müşterek çocuğun velayetini anneye bırakmış, baba ile çocuk arasında da şahsi ilişki kurulmasına karar vermiştir. Söz konusu boşanma kararı henüz kesinleşmeden anne evlenmiş, yeni eşi de kadının önceki evliliğinden olan çocuğunu evlat edinmek istemiştir. Avusturya hukukuna göre, evlat edinmenin asli şartlarından biri de babanın evlat edinmeye rıza göstermesi iken, bu şart ihmal edilerek babanın rızası alınmaksızın evlat edinme işlemi tesis edilmiştir. Bu kararı, başvurduğu hiçbir mahkeme aşamasında bozduramayan Eski, AİHS’in 8. Maddesinin ihlal edildiği gerekçesi ile AİHM’e başvurmuştur. AİHM, çoğunluk kararı ile, evlat edinme işlemlerinde babanın rızasının alınmasının babanın temel bir hakkı olduğu fakat çocuğun menfaatinin gerektirdiği hallerde ve koşulları yasaların önceden belirttiği koşulların varlığı halinde bu hakkın geriye atılabileceğini hükme bağlamıştır, mahkeme kararına göre, çocuğun annesinin yeni eşi tarafından evlat edinilmesi, çocuğun bir aile ortamında büyümesi imkanı sağladığı için menfaatidir. Mahkemenin azınlıkta kalan üyelerine göre ise, çocuğun böylece babasından uzaklaşmasının çocuğun psikolojisinde meydana getireceği tahribat, çocuğun üvey babası tarafından evlat edinilmesi dolayısıyla elde edeceği menfaatten büyüktür (karar hakkında detaylı bilgi için bkz. ANSAY, a.g.m., s. 93 vd.).

¹³¹ Guide To Good Practice No:1, s. 35.

Sözleşme, çocuğun yaşına ve olgunluğuna ilişkin bazı hususların da sağlanmış olması halinde ülkelerarası evlat edinmenin gerçekleşeceğini hükme bağlamıştır. Sözleşmenin m. 4/ f. son hükmüne göre gerekli olan diğer hususlar, “...*çocuğun evlât edinmenin sonuçları ve gerekli ise buna rızası hakkında yeterince bilgilendirilmiş ve kendisiyle istişarede bulunulmuş olması; çocuğun arzu ve görüşlerinin nazara alınmış olması; çocuğun evlât edinmeye muvafakati gerekli ise bunun serbestçe ve aranan yasal şekillere uygun olarak verilmiş bulunduğu ve muvafakatin açıkça veya yazılı olarak verildiği hususunun tespit edilmiş olması; ve bu muvafakatin para ya da herhangi bedel mukabili elde edilmemiş olması*”dır.

Sözleşmenin m. 4/ f. son hükmü, ebeveynin rızasının yanında, çocuğun yaş ve olgunluk durumuna göre evlat edinmeye karşı beyanda bulunabileceğini de belirtmiştir. Bu durumda, çocuğun evlat edinmeye hazırlanması için danışmanlık gibi birtakım hizmetlerin kendisine sunulması gerekli olabilir (Sözleşme m.4/f.1/b.d/c.1). Bu gereklilikten kastedilen, çocuğun ailesine, çocuk esirgeme kurumunda ise buradaki arkadaşları ya da bakıcılarına düşkünlüğünün evlat edinme dolayısıyla onlardan ayrı kalma düşüncesinin çocuğu içine düşüreceği acının dindirilmesidir.

1.2.2.2.4. Haksız kazancın engellenmesi

Sözleşme, özellikle, “*Hiç kimse ülkelerarası bir evlât edinme ile ilgili bir faaliyetten dolayı haksız maddî veya diğer kazanç elde edemez ...*” şeklindeki 32’nci maddesi ile ülkelerarası evlat edinmeler dolayısıyla haksız herhangi bir kazancın elde edilmesinin önlenmesini vurgulamakla birlikte 8’inci maddesinde de “*Merkezî Makamlar, kendiliğinden veya kamu makamlarının aracılığı ile bir evlât edinmeden dolayı haksız maddî veya diğer kazancın önlenmesi ve Sözleşmenin amaçlarına aykırı her türlü uygulamanın yasaklanması için tüm gerekli tedbirleri alacaktır*” demek sureti ile bunun sağlanması için yetkili makamlara doğrudan veya kamu makamları aracılığı ile gerekli tedbirleri alma yetkisi vermektedir.

Devletler tarafından, evlat edinme usulünün finansal yönünü kontrol altına almak ve düzenlemek merkezi öneme sahip bir husustur. Menşe (gönderen) devletler ve kabul eden devletler, yapılarının ve usullerinin haksız kazancı önlemeye yönelik olduğunu ve merkezi makamlar ile yetkili kuruluşların faaliyetlerinin tam olarak

denetlendiğini temin etmelidirler¹³². Bazı devletlerin evlat edinecek kişilere doğrudan ülkeye girip evlatlık ile iletişim kurmalarına izin vermesi, usul bakımından tespit ve kontrol edilebilir olmadıkları için tavsiye edilmemektedir.

Ülkelerarası evlat edinme usulü içerisinde finansal konuları süreçten bağımsız tutmak oldukça güçtür. Çocuğun koruma sistemine alınmasından evlat edinme işlemlerinin tamamlanmasına kadar, sürecin her aşamasında, bu husus etkili olacaktır. Bu nedenle, finansal konularla ilgili herhangi bir husus dahi geliştirilecek bir çocuk koruma politikası çerçevesinde yürütülmelidir¹³³.

1.2.2.3. Taraflar arasında işbirliğini tesis etmek

Ülkelerarası evlat edinme usulünde, Menşe (gönderen) ve kabul eden devletler arasında bir işbirliğinin yürütülmesinin sağlanması, Sözleşmede öngörülen üçüncü bir ilkedir. Sözleşmede öngörülen bu işbirliği sistemi, çocuğun korunması amacını temine yönelik, âkit devletlerin birlikte hareket etmelerini gerektiren bir sistemdir. Bu amacın yerine getirilmesi için, devletlerin, diğer âkit devletlerde yürütülen koruma tedbirlerini tamamlayan ve güçlendiren bir sistem oluşturması; çocuk koruma ve evlat edinme sistemini paylaşan diğer âkit devletler arasında bilgi ve istatistikî verileri toplama ve ulaştırmaya yönelik bir mekanizma oluşturulması; usuli birtakım hususlarda geçici veya sürekli nitelikte değişiklik yapılmasını, acil durumları ve cezai yaptırımların uygulanmasını diğer devletlere bildirmek için işbirliği yapılması önem arz etmektedir¹³⁴.

Sözleşme, Menşe (gönderen) ve kabul eden devletlerin ülkelerarası evlat edinmelerin öznesi durumundaki çocukların menfaatlerinin maksimum düzeyde korunmasını sağlamak için karşılıklı ve eşit faydaların paylaşılması ve katı kurallar oluşturulması ihtiyacını açıkça benimsemiştir. Bu ihtiyaç, Sözleşmenin hedeflerine ulaşılması bakımından hem devletler hem de yetkili makamları arasında bir işbirliğine delalet etmektedir¹³⁵.

¹³² Guide To Good Practice No:1, s. 36.

¹³³ Guide To Good Practice No:1, s. 37.

¹³⁴ Guide To Good Practice No:1, s. 37.

¹³⁵ Guide To Good Practice No:1, s. 37.

1.2.2.4. Yetkili makamları belirleme

Sadece ülkelerarası evlat edinme işlemlerini onaylamak için yetkili makamlar kurulması ve görevlendirilmeleri gerekliliği, Sözleşme ile öngörülen dördüncü ilkedir. Âkit devletler, yetkili makamları kurmak, onları fonksiyonlarını yerine getirmelerini sağlayacak yetkilerle donatmak ve böylece Sözleşmenin amaçlarına ulaşmasını sağlamak yükümlülüğü altındadır.

Her âkit devlette, Sözleşmede öngörülen farklı faaliyetleri icra etmek amacıyla birden fazla yetkili makam kurulmuş olabilir. Örneğin, evlat edinme hakkında son kararı verecek makam bir mahkeme ise, bu durumda mahkeme Sözleşme kapsamında bir yetkili makam olacaktır. Diğer bir açıdan, Sözleşmenin 23'üncü maddesi¹³⁶ gereği tevsik (onay) belgesini düzenleyen makam da bir yetkili makam olarak adlandırılmıştır. Her iki örnek makam da, kamu otoritesini bizzat kullanan yetkili makamlardır. Fakat usuli birtakım işlemler arasındaki iç ilişkide yetkili makamlar bazen yetkilendirilmiş kişiler marifetiyle yürütülmektedir (Sözleşme m. 14–21)

Her âkit devlet, Sözleşmede yer alan görevlerin eksiksiz ifası bakımından yetkili makamları ve yetkilendirilmiş kişileri arasında görev paylaşımı yapmalıdır¹³⁷.

¹³⁶ Sözleşme m. 23/f.1

“Sözleşmeye uygunluğu, yapıldığı Devletin yetkili makamı tarafından tevsik edilen bir evlât edinme, diğer Âkit Devletlerde kanunen tanınır. Tevsik belgesi 17. maddenin (c) bendinde öngörülen onayların zamanını ve kimler tarafından verilmiş olduğunu belirler”.

¹³⁷ **Report And Conclusions Of The Special Commission Of 2000**, s. 16, n. 14.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÜLKELERARASI EVLAT EDİNMENİN KURULMASI ve BUNA BAĞLI İHTİLAFLAR

2.1.Ülkelerarası Evlat Edinmenin Kurulması

2.1.1. Genel olarak

Her âkit devlette, evlat edinmeye ilişkin çeşitli usuller öngörülse de¹³⁸, Lahey Sözleşmesi ile ortaya konulan yeknesak bir ülkelerarası evlat edinme ilişkisinin kurulması usulü getirilmiştir.

Ülkelerarası evlat edinmenin tabi olacağı her bir usul, Lahey Sözleşmesinin “Ülkelerarası Evlat Edinmede Usuli Şartlar” başlıklı 4’üncü bölümünde 14’üncü ve 22’nci maddeler arasında düzenlenmiştir. Bu hükümler âkit devletler için emredici olup¹³⁹, her evlat edinme sürecinde uyulması zorunlu olan hususlardır. Sözleşmenin madde gerekçelerinde, Sözleşmenin dördüncü bölümünün, evlatlık, öz ebeveyn ve evlat edinecekler gibi ülkelerarası evlat edinmenin taraflarının temel menfaatlerini korumaya odaklı bir usul öngördüğü belirtilmektedir¹⁴⁰. Dolayısıyla, Sözleşme, bir yandan bu menfaatleri koruyan tedbirleri alırken diğer yandan mevcut evlat edinme usullerini kolaylaştıran ve evsiz çocukların diğer âkit devletlerde uygun ailelerin yanına yerleştirilme ihtimallerini kuvvetlendiren önemli tedbirlerin alınmasını sağlamaktadır¹⁴¹.

Sözleşmenin dördüncü bölümü, evlat edinecek kimselerin uyması gereken usuller ile başlamaktadır. Sözleşmenin 4’üncü maddesinde, Sözleşmenin kapsamına giren bir evlât edinmenin, menşe Devleti yetkili makamlarınca ancak “...*çocuğun evlât edinmeye uygun olduğunun tespiti*” veya “*çocuğun menşe Devletinde yerleştirilme imkânları gerekli şekilde incelendikten sonra, ülkelerarası bir evlât edinmenin, çocuğun yüksek yararlarına uygun olduğunun tespiti...*” halinde gerçekleştirileceği açıkça hükme bağlanmıştır.

¹³⁸ KATZ, a.g.m., s. 299.

¹³⁹ Bkz. Explanatory Report, s. 42-43, n.283.

¹⁴⁰ Bkz. Explanatory Report, s. 42, n.282.

¹⁴¹ Bkz. Explanatory Report, s.42, n.282.

Sözleşmede öncelik verilen husus çocuğun yüksek yararının sağlanması olduğundan, Sözleşme hükümlerinde evlat edinenlere ilişkin hususlara evlatlığa ilişkin hususlardan önce yer verilmiş olması, Sözleşmenin gerçek hedefleri ile bağdaşmamaktadır.

Maalesef, çocuğun yüksek yararına öncelik verilmesi hususu, uygulamada yeterince dikkate alınmamakta, aileye ihtiyaç duyan çocuğun bu önceliği, çocuğu evlat edinenlerin ihtiyaçları karşısında göz ardı edilmektedir. Buna bağlı olarak, Menşe (gönderen) devletin, evlat edinmek isteyenlerden kendi taleplerine öncelik verilmesi yolunda baskı görmesi kaçınılmaz olmaktadır¹⁴².

Nihai olarak, çocuğun yararlarına öncelik verilmesi halinde, Menşe (gönderen) devlette bulunan yetkili makamlar tarafından, çocuğun ülkelerarası evlat edinmeye gereksinimi ve evlat edinilmeye uygunluğu hakkında kararlar içeren devamlı nitelikte bir ülkelerarası evlat edinme programı oluşturulmalıdır. Böylece, kabul eden devletler, evlat edinecek uygun ailelerin araştırılmasından evvel, evlatlıkların hangi niteliklere sahip kişilere ihtiyaç duyduğu hakkında bilgi sahibi olacaktır¹⁴³.

2.1.2. Ülkelerarası evlat edinmenin kurulması usulü

Sözleşmenin 14'üncü maddesi "*Bir Âkit Devlette mutat meskeni bulunan kişiler diğer bir Âkit Devlette mutat meskeni bulunan bir çocuğu evlât edinmeyi arzu ettiklerinde, kendi mutat mesken Devletin Merkezî Makamına başvuracaklardır.*" hükmü ile evlat edinme ilişkisinin başvuru ile başlayacağını ifade etmektedir. Bu hüküm uyarınca, evlat edinmek isteyenler, öncelikle mutad meskenlerindeki merkezi makama gerekli olan belgelerle birlikte ülkelerarası evlat edinme iradelerini beyan etmelidirler.

Evlat edinmek isteyenlerin bu yöndeki başvurusunu alan merkezi makamın yapması gereken işlemler, Sözleşmenin 15'inci maddesinde hükme bağlanmıştır. Bu maddeye göre, "*Kabul eden Devletin Merkezî Makamı, başvuruda bulunanların evlât edinme ehliyetine sahip ve elverişli olduklarına kanaat getirirse, bu kişilerin kimliği,*

¹⁴² Guide To Good Practice No:1, s. 80.

¹⁴³ Bkz. ISS/IRC, Editorial: In The Child's Best Interest, Which Is The Supply And Which The Demand?, Monthly Review No: 65, 2004 (<http://www.iss-ssi.org/2009/assets/files/editorial-monthly-review/Editorials/2004/Edito.65.eng.pdf> (ET. 20.06.2009)).

ehliyeti, evlât edinmeye elverişliliği, geçmişi, ailesi ve sağlık geçmişi, sosyal çevresi, evlât edinme sebepleri, bakımına hak kazanacağı çocukların özelliği ile birlikte uluslararası bir evlât edinmeyi üstlenme yeteneği hakkında bilgileri içeren bir rapor düzenleyecektir” (m. 15/ f. 1) ve “... *bu raporu menşe Devleti Merkezî Makamına iletacaktır”* (m. 15/ f. 2). Bu hükme istinaden, beyanı alan merkezi makam, evlat edineceklerin evlat edinmeye ehil ve elverişli oldukları hususunda kanaat getirirse, evlat edinecekler hakkında bir rapor düzenleyerek bunu çocuğun bulunduğu Menşe (gönderen) devletin merkezi makamına iletacaktır.

Kabul eden devletin merkezi makamı tarafından kendisine iletilen ülkelerarası evlat edinme başvurusunu ve evlat edinmek isteyenlere ilişkin raporu alan menşe devlet merkezi makamı, kendi ülkesinin kurallarına göre, ülkelerarası evlat edinilmeye uygun çocuğu tespit edecektir. Ülkelerarası evlat edinme ikincil nitelikte bir çare olduğundan, Türk hukukuna göre, ancak ülke içerisinde evlat edindirilemeyen çocukların ülkelerarası evlat edinilmesi mümkündür. Ülkemizde, ülke içinde evlat edinilmeyen çocuklar tavşan dudak, yarık damak gibi çeşitli doğum kusurları ile kalp, böbrek rahatsızlığı gibi sürekli tedaviyi gerektiren sağlık sorunları ve çeşitli özürleri (fiziksel, zihinsel v.b.) bulunan çocuklardır.

Lahey Uluslar arası Özel Hukuk Konferansı, Menşe (gönderen) devletin merkezi makamı, evlatlık ile benzer ya da aynı nitelikte olan evlat edinmek isteyenlerin eşleştirilmesini üstlenmiş olduğundan, bu yükümlülüğün istisnasız yerine getirilmesi için ülkelerarası evlat edinilebilecek çocuklara ilişkin bir sicil oluşturulmasını tavsiye etmektedir¹⁴⁴.

Çocuğun ülkelerarası evlat edinilmeye uygun olduğu tespit edildikten sonra Sözleşme m. 16/ f. 1 hükmü gereği, “Menşe Devleti Merkezî Makamı, ...*çocuğun kimliği, evlât edinilmeye uygunluğu, geçmişi, sosyal çevresi, ailevî geçmişi, kendisinin ve ailesinin sağlık geçmişi ve çocuğun özel herhangi bir ihtiyacı hakkında bilgileri içeren bir rapor düzenler, raporda, çocuğun yetişme koşulları ile etnik, dinî ve kültürel geçmişi göz önünde bulundurulur, 4. maddede öngörülen muvafakatlerin alınmasını sağlar ve özellikle çocuk ve evlât edinecek olanlar hakkındaki raporlara dayanarak, öngörülen yerleştirmenin çocuğun yüksek yararlarına uygun olup olmadığını belirler”*. Raporun düzenlenmesinin ardından, Menşe (gönderen) devlet merkezi makamı bu

¹⁴⁴ Guide To Good Practice No:1, s. 80.

raporu, Sözleşme m. 16/ f. 2 hükmüne dayanarak “ ... menşe Devletinde ana babanın kimliğinin açıklanmaması gerekiyorsa bu hususu da dikkate alarak çocuk hakkındaki gerekli muvafakatlerin alındığının tevsiki ve çocuğun yerleştirilmesinin gerekçelerini içeren raporunu, kabul eden Devletin Merkezî makamına yollar”.

Sözleşme m. 17 / f. ilk hükmü uyarınca yetkili makamların, “... Her iki devletin Merkezî Makamları, evlât edinme işinin yürütülebileceği konusunda anlaşmış ise,..” ve “Sözleşmenin 5. maddesine uygun olarak, evlât edinecek olan ebeveynin, evlât edinme ehliyetine ve elverişliliğine sahip bulunduğu ve çocuğun kabul eden Devlete girmesine ve orada sürekli ikametine izin verilmiş olduğu veya verileceği hususları tespit edilmiş ise...” Menşe (gönderen) devletin hukukuna göre geçici bakım sözleşmesi hazırlanıp imzalanarak çocuğun evlat edinmek isteyenlere teslimi ve geçici bakım sözleşmesinde öngörülen süreyi kabul eden devlette geçirmesi sağlanır. İç hukukta olduğu gibi evlatlığın geçici bakım süresi içerisinde kabul eden devlette Uluslararası Sosyal Hizmetler örgütü tarafından izlenmesine devam edilecektir. Örgüt, kabul eden devlette çocuğun ikametgâhında düzenli incelemeler yapacak ve inceleme sonuçlarını rapor ederek menşe devlete iletacaktır. Yapılan incelemeler neticesinde, menşe devlet merkezi makamı evlatlığın kabul eden devlette kalmasının yüksek yararlarına uygun olmadığı kanaatine varırsa, kabul eden devlet merkezi makamı ile işbirliği yaparak evlatlığın öncelikle kabul eden devlette bir sosyal hizmet kuruluşuna geçici olarak yerleştirilmesi yoluna gidilecektir. Bu geçici sürede, kabul eden devletin merkezi makamları, çocuğun başka evlat edinmek isteyen kişilerin yanına yerleştirilmesi ihtimalini araştıracaktır. Eğer, bu ihtimal de gerçekleşemezse, bu durumda, evlatlığın kendi ülkesine güvenli biçimde geri gönderilmesi gerekmektedir.

Bakım ve gözetim sürecinde, kabul eden devlette sosyal hizmet uzmanları tarafından yapılan gözlemler neticesinde ülkelerarası evlat edinmenin küçüğün yüksek yararlarına uygun olduğu kanaatine varılması halinde, Lahey Sözleşmesinin 2’nci maddesi gereği ülkelerarası evlat edinme işleminin nihai olarak sonlandırılabilmesi için menşe devlette bu hususta bir karar alınması gerekmektedir. Ancak, ana kural bu olmakla, Lahey Sözleşmesinin 28’inci maddesine göre, istisnaen küçüğün mutlak surette mutad meskeni ülkesinde evlat edinilmesini emreden ve yahut ülkelerarası evlat edinilmesinden önce kabul eden devlete girip orada belirli bir süre evlat edinenlerle yaşamasını veya o devlete giriş yapmasını yasaklayan herhangi bir kanun hükmü

olmadıkça, ülkelerarası evlat edinme işlemleri kabul eden devlette yani evlat edinenlerin mutad meskenleri devletinde de sona erdirilebilecektir.

Ülkelerarası evlat edinmelerin kuruluş usulünün herhangi bir tereddüde yer vermeyecek biçimde anlaşılması için evlat edinme sürecinde yapılması gereken işlemler, evlat edinen ve evlatlık bakımından tasnif edilerek açıklanacaktır.

2.1.2.1. Evlat edinen bakımından

2.1.2.1.1. Evlat edinme başvurusunun yapılması

Evlât edinecekler, ancak kendi yetkili makamları aracılığı ile ülkelerarası evlat edinmeye başvuruda bulunabilirler, doğrudan doğruya Menşe (gönderen) devletin merkezi makamına başvuramazlar. Dolayısıyla ülkelerarası evlat edinme ilişkisinde Menşe (gönderen) devlet, hangi makamların evlat edinme başvurusunu almaya ve evlat edineceklerin evlat edinmeye ehil ve uygun olup olmadıklarını tespitte yetkili olduğunu önceden belirlemelidir.

Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük'ün m. 16/ f. 2 hükmünde yer alan düzenlemeye göre, “*Ülkelerarası evlât edinme başvuruları bu Tüzüğün 5 inci maddesinde belirtilen usule göre ...*” yapılacaktır. Aynı Tüzük'ün 5'inci maddesinde, “*Evlât edinmek isteyenlerden; Yerleşim yeri yurt dışında olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile yabancı ülke vatandaşları, kabul eden Devletin merkezi makamına, Eşlerin evlât edinmesi halinde, her ikisinin de yazılı başvuruda bulunması ...*” gerektiğine yer verilmiştir (Tüzük m. 5/ f. 1). Ayrıca, “*... Türkiye'de bir yıldan fazla süreyle oturma izni almış yabancı ülke vatandaşları, Merkezi Makama gönderilmek üzere buldukları yerin İl Müdürlüğüne yazılı başvuruda...*” bulunacaklardır (Tüzük m. 5/ f. 1).

Ülkelerarası evlat edinmek isteyen fakat yerleşim yeri¹⁴⁵ Türkiye dışında olan Türk vatandaşı¹⁴⁶ ya da yabancı ülke vatandaşı kişi veya eşler, kabul eden devletin

¹⁴⁵ TMK'nın yerleşim yerini tanımlayan ve tespit eden 19'uncu ve 20'nci maddelerine göre, yerleşim yeri, bir kimsenin sürekli kalma niyeti ile oturduğu yerdir ve bir kimsenin aynı anda birden fazla yerleşim yeri olamaz. Önceki yerleşim yeri belli olmayan veya yabancı ülkedeki yerleşim yerini bıraktığı hâlde Türkiye'de henüz bir yerleşim yeri edinmemiş olan kimsenin hâlen oturduğu yer, yerleşim yeri sayılır.

merkezi makamına birlikte ve yazılı olarak başvurarak ülkelerarası evlat edinme iradelerini beyan edeceklerdir. Türkiye’de bir seneden fazla süreli olarak oturma izni (ikamet izni)¹⁴⁷ almış olan yabancı ülke vatandaşları, kabul eden devletin merkezi makamına gönderilmek üzere, buldukları yerin Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu İl Müdürlüğü’ne başvurularını yapacaklardır.

Tüzük’ün 5’inci maddesinde, özellikle yabancı kavramı kullanılmamış ve bu kavramın yerine “yabancı ülke vatandaşı” kavramının kullanılmasına dikkat edilmiştir. Bu özellik, yabancı ülke vatandaşı ve yabancı kavramlarının eş anlamlı olmamasından kaynaklanan bir husustur¹⁴⁸. Yabancı kavramı “bir devletin ülkesinde bulunan ve o devletin vatandaşlığını iddiaya hakkı olmayan kimsedir”¹⁴⁹. Bu tanımdan yola çıkılarak, yabancı kavramının kapsamının sadece yabancı devlet vatandaşlarından ibaret olmadığı, aynı zamanda mülteciler, vatansızlar ve birden çok vatandaşlığa sahip kimselerin de bu gruba dahil olduğu açıktır. Yabancı ülke vatandaşlarının özellikle belirtilmesi ile artık

¹⁴⁶ Türk vatandaşlığı, Türk devletinin tek taraflı egemenlik hakkını kullanarak, şartlarını ve hükümlerini belirlediği bir hukuki durumu gerçekleştiren birey ile arasında kurulan hukuki bağıdır (GÖĞER, Erdoğan, **Türk Tâbiyet Hukuku**, Ankara 1975, s. 5; ULUOCAK, Nihal, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul 1988, s. 6; NOMER, Ergin, **Türk Vatandaşlık Hukukunun Genel İlkeleri, Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Alanında Gelişmeler (Bilimsel Toplantı)**, İstanbul 1998, s. 67; DOĞAN, Vahit, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, Ankara 2008, s. 21; NOMER, Ergin, **Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul 2007, s. 3; AYBAY, Rona, **Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul 2006, s. 4). Türk vatandaşlığı, Türk Vatandaşlığı Kanunu’na (RG., T. 22.02.1964, S. 11638) göre kanun yolu ile, yetkili makam kararı ile ve seçme hakkının kullanılması sureti ile üç şekilde kazanılabilecektir.

¹⁴⁷ 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (RG., T. 24.07.1950, S. 7564), Türkiye’de bir aydan fazla kalacak yabancıların oturma izni almasını zorunlu kılmıştır (YİSHK m.3). Türkiye’de görevli bulunan yabancı diplomasi ve konsolosluk memurları ile bunların aileleri oturma izni alma zorunluluğundan muaftır. İkamet tezkeresinin süresi kural olarak beş yıldır. Ancak, yabancılara verilecek ikamet izninin süresi, mevzuat ve milletlerarası sözleşmeler ile başvuru sahibinin talebi dikkate alınarak belirlenmektedir (EKŞİ, **Yabancılar Hukuku**, s. 20 vd.; ÇİÇEKLİ, a.g.e., s. 98; AYBAY, a.g.e., s. 150 vd.).

¹⁴⁸ (NOMER, Ergin, **Teb’a İle Yabancıların Hukuki Müsavâtı**, İstanbul 1962, s. 48; EKŞİ, Nuray, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**, İstanbul 2007, s. 1; ÇİÇEKLİ, Bülent, **Yabancılar Hukuku**, Ankara 2007, s. 20; ÇELİKEL, Aysel, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul 2007, s. 17).

¹⁴⁹ Devletler Hukuku Enstitüsü’nün 1892 Cenevre Toplantısında kabul edilen tarifi için bkz. ALTUĞ, Yılmaz, **Yabancıların Hukuki Durumu**, İstanbul 1971, s.8.

vatansızların, mültecilerin ve birden çok vatandaşlığa sahip kimselerin ülkelerarası evlat edinemeyecekleri belirtilmektedir.

Kanaatimizce, uluslararası özel hukuk bakımından mülteciler ve vatansızların hukuki statüsü dikkate alındığında, isabetli olarak değerlendirilebilecek bir hükümdür. Ancak, yapılan kısıtlama ile birden fazla vatandaşlığa sahip kimselerin ülkelerarası evlat edinme hakkı sekteye uğratıldığı için böyle bir kısıtlama isabetli görülemeyecektir.

Küçüklerin Evlat Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük'ün 2'nci maddesine göre, "*Tüzükte geçen ... Merkezi Makam Türkiye'de Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Hizmetleri Dairesi Başkanlığını...*" ifade etmektedir. Tüzük'ün 3'üncü maddesine göre ise, "*Evlât edinmede aracılık faaliyetleri Kurum tarafından yürütülür*". Bu hükümde "Kurum" ile zikredilenin hangi kurum olduğu ise yine Tüzük'ün tanımlar maddesi olan 2'nci maddesinde açıkça belirtilmiştir. Tanımlar başlıklı Tüzük m. 2'ye göre, "*Kurum, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünü*" ifade etmektedir. Tüzük'ün 3'üncü maddesinin son fıkrası ise, "*Ülkelerarası evlât edinme işlemlerinde, Kurumun görevli birimi Merkezi Makamdır. Merkezi Makam, bu işlemleri kabul eden veya menşe Devlet merkezi makamları arasında işbirliği yaparak yerine getirir*" şeklinde bir hüküm getirmektedir.

Tüzük'ün 6'ncı ve 7'nci maddelerinde de, ülkelerarası evlat edinmek üzere başvuru yapanların merkezi makama hangi belgelerle başvurmaları gerektiği hükme bağlanmıştır.

Tüzük'ün 6'ncı maddesine göre, başvuru evrakları, "*...Nüfus müdürlüğü tarafından düzenlenen nüfus olayı kayıt örneği, başvuran ve birlikte yaşadığı aile fertlerinin 25/5/2005 tarihli ve 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu kapsamında yer alan silinmiş kayıtlar da dâhil sabıka kayıtları, mal varlığını, gelir ve sosyal güvenlik durumunu gösterir belgeler, Kimlik Paylaşımı Sisteminden belge üretebilen muhtarlıklardan veya nüfus müdürlüklerinden alınacak yerleşim yeri belgesi, öğrenim durumunu gösterir belge, fiziksel, zihinsel ve ruhsal bir engelinin, sürekli bakımı gerektiren, bulaşıcı veya süreğen bir hastalığının bulunmadığını, ayrıca alkol veya uyuşturucu madde bağımlısı olmadığını belirten sağlık kurulu raporu, Türkiye'de yaşayan yabancı ülke vatandaşlarından veya yurt dışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından oturma izin belgesi ve küçüğün kabul eden ülkeye girmesine ve orada*

sürekli ikametine izin verildiğine veya verileceğine dair belge” den ibarettir. Tüzük’ün 7’nci maddesi ise, “Evlât edinmek üzere başvuran kişi ve eşler, 6 ncı maddenin birinci fıkrasında sayılan belgeleri, başvuru tarihinden itibaren en geç iki ay içinde tamamlayıp sunarlar” demek sureti ile başvuru evraklarının merkezi makama teslimi için azami 2 aylık bir süreyi hükme bağlamaktadır.

Ülkelerarası evlat edinmek için başvuru yapan kişi veya eşlere Tüzük m. 5/ f. 3 ve f. 4 uyarınca “... evlât edinilecek küçüklerin özellikleri ile evlât edinmenin sosyal ve hukuki sonuçları hakkında sosyal çalışmacı tarafından bilgi verilir ve ilk görüşme formu birlikte doldurulur” (Tüzük m. 5/ f. 4). “Evlât edinmek üzere başvuran kişi veya eşler, evlât edinme işlemlerine ilişkin tüm yükümlülükleri kabul ve taahhüt ederler” (Tüzük m. 5/ f. 4).

2.1.2.1.2. Ülkelerarası evlat edinme başvurusunun değerlendirilmesi

Evlât edinmek üzere başvuran kişi ve eşler, Tüzük’ün 6’ncı maddesinin birinci fıkrasında sayılan belgeleri “... başvuru tarihinden itibaren en geç iki ay içinde tamamlayıp sunarlar. Bu süre içinde belgeleri sunmayanların başvuruları işleme konulmaz. Belgelerin sunulduğu tarih ve saat sosyal inceleme ve küçüğün yerleştirilmesi sıralamasında esas alınır. Ancak, korunmaya muhtaç olmayan küçüklerin evlât edinilmesi veya oluşmuş anne, baba ve küçük ilişkisinin bulunması ya da hısımlığın söz konusu olması durumlarında bu esasa bağlı kalınmaz”.

Başvuruyu alan yetkili merkezi makam, evlat edineceklerin evlat edinmeye ehil ve uygun olup olmadığını öncelikle tespit etmelidir. Bu tespit işlemi, “başvuru sahipleri belgelerin tesliminden itibaren en geç altı ay içinde yerleşim yerlerinde ziyaret edilerek haklarında sosyal inceleme başlatıl”ması sureti ile gerçekleştirilecektir. Başvuruların yoğun olduğu İl Müdürlüklerinde bu süre, altı ay daha uzatılabilir”. Belirtilen 6 aylık süre içerisinde evlat edinmek isteyen kişilerden kaynaklanan sebeplerle sosyal incelemeye başlanamaması halinde, dosya işleminden kaldırılacaktır (Tüzük m. 8/ f. 1), ancak bu durum evlat edinmek isteyenlerin tekrar ülkelerarası evlat edinmeye başvurmasına engel olmayacaktır (Tüzük m. 8/ f. 2).

Evlât edinecek kimselerin evlat edinmeye ehil olduğunun tespiti, evlat edinmeye uygun olduğunun tespitinden önce yapılmalıdır. Evlat edinmeye ehil ve uygun olma kavramları anlamsal açıdan ilk bakışta birbirine ikame kavramlar gibi görünse de, temel

olarak Sözleşme uygulamasında birbirinden tamamen farklı kavramları ifade etmektedirler. Evlat edinmeye ehil olma, mevzuatta evlat edinen için aranan tüm yasal koşulları taşımak anlamındayken; evlat edinmeye uygun olma kavramı, evlat edinmenin gerçekleştirilmesi için evlatlığın daha iyi yaşam koşullarına ulaşabilmesi için evlat edinenin gerekli olan tüm sosyal, ekonomik ve kültürel yeterliliğe sahip olması anlamındadır¹⁵⁰.

Yabancılık unsuru barındıran özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerde uygulanacak hukuku tespit eden MÖHUK'un evlat edinme ilişkisini düzenleyen 18/ f.1 hükmüne göre; *“Evlât edinme ehliyeti ve şartları, taraflardan her birinin evlât edinme anındaki millî hukukuna tâbidir”*.

Türk hukuku bakımından evlat edinenlerin evlat edinmeye ehil olup olmadığı, öncelikle evlat edinen tarafından küçüğün en az bir yıl süre ile bakılmış ve eğitilmiş olması (TMK m. 305/ f. 1), evlat edinmenin çocuğun yüksek yararına uygun olduğunun hâkim tarafından takdir edilmesi (TMK m. 305/ f. 2), ülkelerarası evlat edinme dolayısıyla evlat edinenin diğer çocuklarının yararlarının hakkaniyete aykırı biçimde zedelenmemesi genel şartları çerçevesinde eşlerin birlikte evlat edinmeleri veya evli olmayan kişilerin evlat edinmeleri hallerine göre farklı şartlara göre değerlendirilerek tespit edilecektir.

Küçüklerin evlat edinilmesine ilişkin TMK'nın öngördüğü genel şartlardan ilki, TMK m. 305/f. 1'de hükme bağlanmış olan *“Bir küçüğün...evlat edinen tarafından bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması”*dır. Bu hükümle, kanun koyucu, aralarında kan bağı bulunmamasına rağmen evlat edinme ilişkisi ile soybağı kurulacak olan evlatlık ve evlat edinenin evlat edinme öncesinde belirli bir deneme süresi geçirmesi ve ortak bir yaşamı paylaşmak suretiyle birbirlerine alışmaları amaçlanmaktadır¹⁵¹. Küçüğün evlat edinen tarafından bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması, küçük ile evlat edinen arasında bu süreçte devamlı nitelikte bir bakım ve ilişkisinin kurulmuş olmasını gerektirdiğinden, evlatlık veya evlat edinen açısından doğabilecek herhangi bir hastalık ya da geçici süre ile evden ayrı bulunma gibi hallerde ayrı geçirilen süre, bir yıllık süreden sayılacaktır¹⁵².

¹⁵⁰ Bkz. Explanatory Report, s. 29-30, n. 180.

¹⁵¹ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, a.g.e., s. 288.

¹⁵² DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, a.g.e., s. 289.

Evlat edinmenin çocuğun yüksek yararına uygun olduğunun hâkim tarafından takdir edilmesi, TMK'nın evlat edinmenin kurulmasına ilişkin öngördüğü genel şartlardan ikincisidir. Hakim, her somut olayda tarafların içerisinde bulunduğu şartları değerlendirerek, evlat edinmenin çocuğun fiziki ve sosyal gelişimine katkısı olduğu kanaatine ulaşması halinde, TMK m. 305/f. 2 hükmüne dayanarak, evlat edinmenin çocuğun yüksek yararına uygun olduğu gerekçesi ile taraflar arasında ülkelerarası evlat edinme ilişkisinin kurulmasına karar verecektir¹⁵³.

Eğer eşler birlikte ülkelerarası evlat edinmek istemekteyse¹⁵⁴, eşlerin evlat edinmeye ehil olduğunun tespiti, evlat edinme başvurusu yapan ayırt etme gücüne sahip¹⁵⁵ kişi ya da eşlerin mutad meskeninin yabancı bir âkit devlette bulunması (Sözleşme m. 1), eşlerin en az 5 yıldan beri evli olmaları veya 30 yaşlarını doldurmuş olmaları (TMK. m. 306/f. 2) ile evlat edinen ile evlatlık arasında asgari 18 yaş farkının bulunması¹⁵⁶ (TMK m. 308/f. 1) şartlarının gerçekleşmesine bağlıdır. Bunun yanında, eşlerden birinin diğerinin çocuğunu ülkelerarası evlat edinme yolu ile evlat edinmek istemesi halinde, TMK m. 306/f. 3 hükmü uyarınca, eşlerin en az 2 yıldır evli olması veya evlat edinmek isteyen eşin 30 yaşını doldurmuş olması gerekmektedir.

Türk Medeni Kanunu'nda, evlat edinmenin altsoyunun bulunmasının evlat edinmeye engel olduğuna ilişkin herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Ancak, böyle bir yasağın bulunmaması, evlat edinme yolu ile evlat edinmenin diğer çocuklarının haklarını zarara uğratmasına asla sebebiyet vermemelidir. Evlatlık ile evlat edinen

¹⁵³ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, a.g.e., s. 289.

¹⁵⁴ TMK açısından kural birlikte evlat edinmek olsa da, otuz yaşını doldurmuş olan eş, diğer eşin ayırt etme gücünden sürekli yoksunluğu veya en az 2 yıldır nerede olduğunun bilinmediği veya mahkeme kararı ile eşinden ayrı yaşadığı hallerde tek başına evlat edinebilecektir (TMK m. 307/f. 3).

¹⁵⁵ Evlat edinme ilişkisinde ayırt etme gücüne sahip olma şartından anlaşılması gereken, evlat edinme ilişkisinin anlamını anlayabilmek ve çocuk ile ilişkisini sağlam ve sağlıklı temellerde devam ettirebilecek zihinsel yeteneğe sahip olmaktır (DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, a.g.e., s. 290). Evlat edinmek isteyen kimsenin ayırt etme gücünden yoksun olmasının, evlat edinme ilişkisinin kurulmasına engel olacağına ilişkin Yarg. 2. HD., T. 30.09.1958, E. 1958/3819, K. 1958/4306 sayılı kararı için bkz. www.yargitay.gov.tr (ET. 13.05.2009); Yarg. 2.HD., T. 15.05.2007, E. 2006/15296, K. 2007/8056 (KİBB).

¹⁵⁶ Evlat edinecek kişilerin anne baba olacak yaşta olmaları ve küçükle aralarında kanunen belirli bir yaş farkının aranmasının çocuğun yararının korunmasına ilişkin bir husus olduğu görüşü için bkz. AKYÜZ, s. 160.

arasında kurulan soybağı, hiçbir surette, evlat edinmenin diğer çocuklarının yararına olan miras hakkı ile velayet hakkından kaynaklanan diğer haklarını yerine getirmesini olumsuz olarak etkilememelidir. Evlat edinmenin diğer çocuklarının yararlarının evlat edinme ilişkisinin kurulmasını engelleyecek nitelikte zarar görmesi halinde, “*evlat edinmenin evlat edinenin diğer çocuklarının yararlarını hakkaniyete aykırı biçimde zedelediğinden*” söz edilecektir ve bu durumda gerçekleştirilecek bir evlat edinmeyi hakkın kötüye kullanımı olarak nitelendirmek doğru olacaktır¹⁵⁷.

Evli olmayan bir kişinin evlat edinmek istediği hallerde ise, bu kimsenin evlat edinmeye ehil olması, ayırt etme gücüne sahip olma ve TMK m. 307/f. 1 hükmünde yer alan 30 yaşını doldurmuş olma şartına bağlıdır.

Türk hukuku bakımından, evlat edinecek kimselerin evlat edinmeye uygun olup olmadığı ise, Evlat Edindirme Yönergesi'nin¹⁵⁸ 13'üncü maddesinde belirtilen şartların taşınması kaydı ile tespit edilecektir. Buna göre, “*Evlat edinecek kişi ve ailelerde; tutarlı, dengeli, çocuğa yeterli sevgi verebilecek kişilik yapısında olması, sosyal ilişkiler açısından toplumun norm ve değerlerine aykırı düşmeyecek özellikler taşıması, kılık kıyafet, yaşam tarzıyla çağdaş görünüm ile Atatürk İlke ve İnkılâplarını yaşamında uygulayabilecek düşünce yapısına sahip olması, evlat edinilecek çocuk ile evlat edinecek kişi arasında en fazla 40 yaş farkının olması, (Evlat edinecek aile ise, çocuk ile aile arasındaki yaş farkı, yaşı küçük olan eş esas alınarak belirlenir. Sağlık ve benzeri nedenlerden dolayı birden çok aileye teklif edildiği halde kabul edilmeyen çocuklar için bu yaş farkı dikkate alınmaz. Eşler arasında on veya daha fazla yaş farkı olması halinde eşlerin yaş ortalaması da dikkate alınarak sosyal hizmet uzmanının uygun göreceği yaş grubundan çocuk yerleştirilir.), evlat edinenin çocuğun bakım ve eğitimini sağlayabilecek yeterli gelir düzeyine, sosyal güvenlik hakkına (sosyal hizmet uzmanı sadece eşlerden birinin belgesini yeterli bulabilir), uygun çevre ve yaşam koşullarına sahip olması, evlat edinenin çocuğun sosyo-kültürel gelişimini sağlayabilecek kültürel özelliklerde ve en az ilkokul mezunu olması, evlat edinenin fizik ve ruh sağlığı açısından çocuğa bakabilecek durumda olması, çocuğu toplum içinde*

¹⁵⁷ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, a.g.e., s. 290.

¹⁵⁸ Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 01.08.2002 tarih ve 145 sayılı Evlat Edindirme Yönergesi metnine ulaşmak için bkz. http://www.shcek.gov.tr/Kurumsal_Bilgi/Mevzuat/Yonergeler/Evlat_Edindirme.asp (ET. 20.03.2009).

psiko-sosyal açıdan mağdur edecek herhangi bir özelliğinin olmaması, çocuğun toplum içindeki alacağı konumu olumsuz etkileyecek herhangi bir suçtan ve yüz kızartıcı bir suçtan ceza almamış olması, şartları aranır". Tüm bu şartlara ek olarak, evlat edinenlerin evlat edinmeye uygunluğu tespit edilirken, Yönergenin 17'nci maddesinde yer alan "Üç yaşından büyük çocukları evlat edinecekler için eşlerden birinin Türkçe bilme şartı ..." da aranacaktır.

Kabul eden devlet makamları, derinlemesine bir araştırma neticesi belirlediği evlat edineceklerin çocuk için iyi bir eşleştirme olacağı hususunda menşe devleti güvenceye kavuşturmalıdır¹⁵⁹.

Evlat edinecek kişilerin değerlendirilmesi, genellikle "ev incelemesi" olarak adlandırılan bir aşamayı içerir. Sosyal hizmet uzmanları, evlat edinme öncesi hazırlığı olarak, çiftlerin oturduğu konuta ziyaretler düzenlemek sureti ile evlat edineceklerin tıbbi ve psiko-sosyal açıdan evlat edinmeye elverişli kimseler olduğunu tespit etmelidir¹⁶⁰. Tüzük m. 7/ f. 2 hükmü uyarınca, "*İncelemede karar vermeye yardımcı olacak her türlü belge talep edilerek başvuru sahiplerinin ve varsa birlikte yaşadıkları başka kişilerin kişilik, eğitim, kültürel özellikleri, ekonomik güçleri, sağlık durumları, aile bireylerinin birbirleriyle ve çevreleri ile olan ilişkileri, küçükten beklentileri, evlat edinmeye bakış açıları, bakım, eğitime ve yetiştirme konularına yaklaşımları, evlat edinmek istedikleri küçüğün özellikleri, başvuru sahiplerinin veya varsa altsoylarının tavır ve düşünceleri en az beş görüşme sonucu değerlendirilerek kapsamlı bir sosyal inceleme raporu hazırlanır*". Bu değerlendirme, evlat edinen ile evlatlık arasında bir eşleştirme yapılmadan yerine getirilmesi gereken bir işlemdir¹⁶¹.

Evlat edinmelerde, evlat edineceklere ilişkin değerlendirmelerin, belli bir ülke vatandaşlığı ya da yaş, cinsiyet, fiziki engeller gibi çocuğa ilişkin birtakım özel hususlar dikkate alınarak yapılması gerekip gerekmediği kilit noktadır. Evlat edinmeye ehil ve uygun görülen bir çift, ülkelerarası evlat edinme yolu ile bir aileye kavuşmaya ihtiyacı olmayan bir çocuğu evlat edinmek gibi gerçekçi olmayan bir talebe sahip olabilir. Böyle bir talep, evlat edinmek isteyen kimseler için hayal kırıklığı yaratabileceği gibi Menşe (gönderen) devlet üzerinde de bir baskı kurulmasına neden olabilecektir. Bu noktada,

¹⁵⁹ Guide to Good Practice No:1, s. 93.

¹⁶⁰ KATZ, a.g.m., s. 295.

¹⁶¹ Guide to Good Practice No:1, s. 94.

kabul eden devlet, evlat edinecek kimseleri derinlemesine inceleme, bu suretle evlat edinme ile amaçlanan beklentileri belirleme ile evlat edinilecek çocuğun ihtiyaçlarını dikkate alma yükümlülüğü altındadır¹⁶².

Ülkelerarası evlat edinmeye başvuran kişi ya da eşlerden haklarında yapılan “sosyal inceleme sonucunda evlât edinme başvurusu uygun bulunanlara bu durum yazılı olarak bildirilir” (Tüzük m. 7/ f. 4).

2.1.2.1.3. Evlat edinmek isteyen kişilerin evlat edinmeye hazırlanması

Evlat edinme başvurusu yapan kişilerin evlat edinmeye hazırlanması gerektiği, âkit devletler tarafından 2005 tarihli Özel Komisyonu’nda vurgulanmış bir husustur¹⁶³. Ülkelerarası evlat edinmeye dair 2005 tarihli Özel Komisyonunda, bunun, evlat edineceklerin beklentilerin saptanması ve Menşe (gönderen) devlet üzerinde oluşturulan baskının hafifletilmesi için gerekli olduğu belirtilmiştir. Bazı durumlarda, evlat edinecekler hataen evlatlığa karşı hak ve yetkilerle donatıldıklarını düşünseler de, bazı durumlarda evlat edinilecek çocuk sayısı ve nitelikleri beklentileri ile uyuşmamaktadır¹⁶⁴.

Bazı uzmanlar, evlat edinecek kişilere ilişkin değerlendirmenin, bu kişilerin evlat edinmeden doğması muhtemel birtakım sorunların üstesinden gelebilecek sorumlulukta ve mevcut şartları değişen durumlara uyarlayabilme yeteneğine sahip olup olmadığını tespit eder nitelikte olması gerektiğini belirtmektedirler. Sözleşmenin 14’üncü ve 15’inci maddeleri uyarınca bir evlat edinme başvurusunda bulunacak kişilerin, öncelikle bu başvurunun kesin bir sonuç doğurmayacağına farkında olması gerekmektedir; çünkü, evlat edineceklerin yaptığı bu başvuru sadece çocuğa yeni bir yuva sunma teklifidir¹⁶⁵.

¹⁶² Guide To Good Practice No:1, s. 94.

¹⁶³ Conclusions And Recommendations Of The Second Meeting Of The Special Commission On The Practical Operation Of The Hague Convention Of 29 May 1993 On Protection Of Children And Co-Operation In Respect Of Inter-country Adoption (17-23 September 2005), 2005, s. 3, n.2.

¹⁶⁴ Report And Conclusions Of The Second Special Commission On The Practical Operation Of The Hague Convention Of 29 May 1993 On Protection Of Children And Co-Operation In Respect Of Inter-country Adoption(17-23 September 2005), 2006, s.29, n.90.

¹⁶⁵ Guide To Good Practice No:1, s. 94.

Sözleşme, gerekli görüldüğü takdirde, evlat edinecek kimselerin yetkili makamlar ile evlat edinme hakkında istişare etme imkânından yararlandırılması gerekliliğini düzenlemiştir. “...*Gerekli görüldüğü takdirde evlât edinecek ebeveyn ile istişarede bulunulmasının sağlanmış olması, ...*” halinde “*Sözleşmenin öngördüğü evlât edinmeler, kabul eden Devletin yetkili makamlarınca ... gerçekleştirilecektir*” (Sözleşme m. 5/ f. 1). Bu bağlamda istişare, evlat edinmeye hazırlık olması açısından evlat edinecekler için çeşitli eğitim ve alıştırma kapsar¹⁶⁶.

Evlat edinme ile yeni bir aile ilişkisi kurulacağından, muhtelif konularda evlat edinecekler özel bir yardım ve hazırlığa ihtiyaç duyacaklarından, bu kimselere verilecek eğitim ve alıştırma, evlat edineceklerin evlat edinmenin fayda ve yükümlülüklerinin bilincinde olarak her zaman hazır olmalarını sağlamaya yönelik olmalıdır. Örneğin, çocukla iletişim kurmanın basit yöntemleri olabildiği gibi; çocuğun yetiştirme yurdunda bulunması, bazı zihinsel ve fiziksel engellerinin bulunması, doğal bir afet ya da herhangi bir sebepten dolayı ailesini kaybetmiş olmasına bağlı olarak psikolojik bir travma geçirmekte olması gibi hallerin mevcudiyeti halinde çocukla iletişim kurma hususunda ciddi problemler yaşanabilecektir. Bundan dolayı, evlat edinecek kimseler, çocuğun nasıl bir ortamdan geldiğinin bilincinde olmalıdır. Bu gibi durumlarda, evlat edinme öncesinde evlat edinecekler için hazırlık eğitimlerinin verilmesinin yanı sıra evlat edinme sonrasındaki süreç için de sosyal hizmetler uzmanları devreye sokularak, çocuğun yeni ortamına uyum sağlaması için çalışmalar sürdürülmesi yerinde bir uygulama olacaktır¹⁶⁷.

Sözleşmede, evlat edinmeye hazırlık hizmeti olarak öngörülen alıştırma ve eğitimlerin içerik ve yöntemlerinin nelerden ibaret olduğu hakkında herhangi bir hükme yer verilmediğinden, kanaatimizce her âkit devlet tarafından serbestçe belirlenmesi uygun olacaktır.

2.1.2.1.4. Evlat edinmek isteyen kişilere ilişkin raporun düzenlenmesi

Sözleşme, Kabul eden Devletin Merkezî Makamının, başvuruda bulunanların evlât edinme ehliyetine sahip ve elverişli olduklarına kanaat getirmesi halinde evlat

¹⁶⁶ Explanatory Report, s. 30, n.184.

¹⁶⁷ Guide To Good Practice No:1, s. 94-95.

edinme başvurusu yapan kişilere ilişkin bir rapor düzenlemesini m. 15/ f. 1’de hükme bağlamıştır. Anılan maddeye göre bu raporun içeriği, “...*bu kişilerin kimliği, ehliyeti, evlât edinmeye elverişliliği, geçmişi, ailesi ve sağlık geçmişi, sosyal çevresi, evlât edinme sebepleri, bakımına hak kazanacağı çocukların özelliği ile birlikte uluslararası bir evlât edinmeyi üstlenme yeteneği*¹⁶⁸...”ne ilişkindir. “*Merkezi Makam küçüğün kimliği, evlât edinmeye uygunluğu, kendisinin ve ailesinin geçmişi, sosyal çevresi, kendisinin ve ailesinin sağlık geçmişi ve küçüğün özel ihtiyaçları hakkındaki bilgileri içeren bir rapor düzenleyecektir. Düzenlenen raporda, özellikle küçüğün yetişme koşulları ile vatandaşlık durumu, din, dil ve kültürel geçmişi göz önünde bulundurularak, ülkelerarası evlât edinmenin küçüğün yüksek yararına uygunluğu konusundaki görüşlere yer verilecektir*” (Tüzük m. 16/ f. 7).

Çoğu durumda, bu raporlar, evlat edinmek isteyenlerin evlat edinmeye ehil ve elverişli olup olmadıkları hususunu başlangıçta tespit eden sosyal hizmet görevlileri tarafından düzenlenmektedir.

Sözleşme m. 22/f. 1 hükmüne göre, Sözleşmenin “Evlat Edinmede Usuli Şartlar” başlıklı 4’üncü bölümünde “... *bir Merkezî Makama tanınan görevler, kendi Devletinin kanunlarının cevaz verdiği ölçüde, III. Bölüm uyarınca yetkili kılınan kamu makam veya kuruluşları tarafından yerine getirilebilir*”. Bu hüküm, kabul eden devlete, rapor düzenleme yükümlülüğünü diğer yetkili makamlara veya kamu otoritelerine devretmesine izin vermektedir. Sözleşme, Raporun Sözleşmenin 22’nci maddesinde belirtilen makam veya kişiler tarafından hazırlanması halinde alınması gereken tedbirleri belirtmiştir. Bu durumlar için, Sözleşmenin 22’nci maddesinin 5’inci fıkrası, 15’inci madde uyarınca düzenlenmesi gereken raporun “*her durumda Merkezî Makam veya diğer makam ve kuruluşların sorumlulukları altında, 1’inci fıkraya uygun olarak düzenleneceğini*” belirtmektedir. Bu hüküm, söz konusu rapor düzenleme

¹⁶⁸ Yarg. 2. HD., T. 22.04.2004, E. 2004/4013, K. 5129 kararında; “...Evlat edinme kararı verilmeden önce; evlat edinenler ile evlatlığa alınmak istenilen ve ana babasının kişisel özellikleri, öğrenim durumları geçmiş meslek ve iş yaşantıları, halen yaptıkları işler, çocuğa sağlayacakları sosyal güvenceler ailelerin gelir durumları, sahip oldukları mal varlıkları, sağlık durumları, evlilik yaşantıları evlat edinmeye ne kadar hazır oldukları, yaşanılan evin niteliği, yaşam biçimleri, beklentileri”nin etraflı şekilde araştırılması ve rapor edilmesi gerektiği yönünde hüküm kurulmuştur (YKD., C. 30, S. 11, 2004, s. 1668) ; aynı yönde bkz. Yarg. 2. HD., T. 17.05.2004, E. 2004/5460, K. 2004/6389 (KİBB); Yarg. 2. HD., T. T. 22.10.2008, E. 2007/13557, K. 2008/13834 (KİBB.).

yükümlülüğünün 22'nci maddenin 2'nci fıkrasında yer alan yetkili makam ve kimseler tarafından yerine getirilmesine izin verildiğini açıkça düzenlemektedir. Fakat bu şekilde yetkili kılınan makam veya kişiler, bu görevi ancak asıl makam veya kişilerin denetiminde yerine getirebilecektir.

Menşe (gönderen) devletler, evlat edinecekler hakkında düzenlenmiş gerçeğe uygun ve eksiksiz bir raporun önemini vurgulamakla birlikte, bu raporlarda olması muhtemel çelişki ve eksikliklerden dolayı birtakım endişeleri olduğunu ifade etmişlerdir. 2005 Özel Komisyonunda, bu endişeleri gidermek için, ülkelerarası evlat edinme başvurularının değerlendirilmesi işlemlerinde bir standart ortaya konulması önerilmiştir¹⁶⁹.

2.1.2.1.5. Evlat edinmek isteyen kişilere ilişkin raporun gönderilmesi

Kabul eden devletin merkezi makamı, evlat edinecek kişi veya eşler hakkında bir rapor düzenledikten sonra, bu raporu Menşe (gönderen) devletin merkezi makamına göndermelidir¹⁷⁰.

Kabul eden devletler, dilerlerse Menşe (gönderen) devlet tarafından gerçeğe uygun bilgiler barındıran raporun kendisine gönderilmiş olduğu hususunda ikna edici araştırmalarda bulunabilecektir¹⁷¹.

Âkit devletler, raporların birbirlerine gönderilmesi hususunda gerek raporların gönderildikleri sırada güvenliğinin temini, gerek bu göndermelerin belirli bir usul ve esas dairesinde tam olarak yerine getirilmesi için Sözleşmenin 39'uncu maddesinin 2'nci fıkrası¹⁷² hükmünün tanıdığı hakkı kullanarak Sözleşmenin daha iyi uygulanabilirliğini sağlamak üzere bir ya da daha çok sayıda âkit devletle anlaşma yapabilirler.

¹⁸⁵ Özel komisyon, Lahey Milletlerarası Özel Hukuk Konferansı Daimi Bürosu'na, âkit devletler ve âkit olmayan sivil örgütler arasında gerçekleştirilecek bir müzakere ile çocuğun rızasının alınması hususunda Sözleşmenin 15 ve 16. maddelerinde öngörülen biçimde model formlar ve protokollere benzer standartlar oluşturulmasını tavsiye etmiştir (Conclusions and Recommendations, s. 5, n. 7).

¹⁷⁰ “Merkezî Makam, bu raporu menşe Devleti Merkezî Makamına iletacaktır” (Sözleşme m.15/f.2).

¹⁷¹ Guide To Good Practice No:1, s. 96.

¹⁷² “Her Âkit Devlet, bir veya birden çok diğer Âkit Devletlerle karşılıklı ilişkilerinde Sözleşmenin uygulanmasını geliştirmek amacı ile anlaşmalar yapabilir” (Sözleşme m.39/f.2).

2.1.2.1.6. Menşe devlet tarafından evlat edinmek isteyen kişilere ilişkin raporun alınması

Menşe (gönderen) devletler, evlat edineceklere dair hangi bilgi ve belgelere ihtiyaç duyulacağı ile hangi makamların başvuruları kabule yetkili olduğunu önceden tespit etmelidir.

“Menşe (gönderen) devletin merkezi makamı tarafından, kabul eden Devletin merkezi makamından evlât edinecek kişi veya eşler hakkında ailelerini, sağlık geçmişlerini, sosyal çevrelerini, evlât edinme sebepleri ile evlât edinme ehliyetine sahip ve elverişli olduklarını, ülkelerarası bir evlât edinmeyi üstlenme yeteneklerinin bulunduğunu ve evlât edinmek istedikleri küçükte aradıkları özellikleri belirten sosyal inceleme raporu ile dayanağı belgelerin yer aldığı dosyanın hazırlanması talep edilir” (Tüzük m. 16/f. 3).

Ülkelerarası evlat edinme sürecinin tam olarak yürütülebilmesi için, Menşe (gönderen) devletin yetkili makamlarının, evlat edineceklere ilişkin raporu incelemesi ve bu kimselerin Menşe (gönderen) devlet mevzuatı açısından da evlat edinmeye ehil ve uygun olduğunu tespit etmesi gerekmektedir¹⁷³. Fakat bu duruma aykırı olarak, bazen evlat edinecek kimseler, çocuğu bizzat seçmek adına makamların yetkisini bertaraf ederek Menşe (gönderen) devlete gitmekte, öz ebeveyn ile doğrudan iletişim kurmaktadır. Bu şekilde bir uygulama, çocuğun haklarını zedelediği gibi, *“Evlât edinmenin aynı aileye mensup kişiler arasında gerçekleşmesi veya menşe Devletin yetkili makamı tarafından öngörülen şartlara riayet edilmiş olması halleri dışında, evlât edinecek olan ebeveyn ile çocuğun anne ve babası veya çocuğun bakımını üstlenmiş kişi arasında 4 üncü maddenin (a) ilâ (c) bentleri ile 5. maddenin (a) bendindeki şartlar yerine getirilinceye kadar bir ilişki kurulmayacaktır.”* Hükmünü içeren Sözleşmenin 29’uncu maddesinin ihlali neticesini de doğurmaktadır. Dolayısıyla âkit devletler, bu Sözleşme hükmünü etkisiz kılacak uygulamayı engellemek adına birtakım yasal düzenlemeler yapmak zorunda kalmaktadır¹⁷⁴.

Türk hukuku bakımından da, Tüzüğün 19’uncu maddesinin 2’nci fıkrasında, evlât edinmeye ilişkin işlemlerin, *“... bu Tüzüğün ilgili hükümleri ile Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlât Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme*

¹⁷³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Guide To Good Practice No:1, s. 96, dn. 288.

¹⁷⁴ Guide To Good Practice No:1, s. 96.

hükümleri çerçevesinde Merkezi Makam tarafından menşe Devlet merkezi makamı ile işbirliği yapılarak tamamlanacağı...” hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla merkezi makamları bertaraf ederek evlat edineceklerin Menşe (gönderen) devlete gidip çocuğu seçmesi ve ondan sonra evlat edinmesi mümkün olmamaktadır.

2.1.2.1.7. Evlat edinme başvurusu yapan kişilerin çocukla eşleştirilmesinin tebliği

Evlat edinecek ve onun niteliklerine uygun evlatlık eşleştirildikten sonra, bu eşleştirme ve evlatlığın kabul eden devlete gönderilmesi hususundaki bildirim, aracı kuruluşlar vasıtası ile gerçekleştirilecektir.

2005 Özel Komisyonunda, âkit devletler, kabul eden devletin yetkili makamlarına bildirilmeden önce eşleştirme hakkında Menşe (gönderen) devletin yetkili makam veya kişileri tarafından evlat edinecek kimselere bildirimde bulunulmaması kanaatindedirler¹⁷⁵. Ayrıca, âkit devletler, eşleştirme kararı verilmesinden evvel, evlat edinecek kişi veya eşlerin Menşe (gönderen) devlet ülkesine giderek, yetkili makamlar ile görüşmesini de 2005 Özel Komisyonunda tartışmışlardır¹⁷⁶.

2.1.2.1.8. Eşleştirmenin kabulü ve merkezi makamın onayı

Menşe (gönderen) devlet tarafından evlatlık ve eşleştirme hakkında düzenlenmiş olan raporlar, Merkezi makam veya yetkilendirilmiş makam ve kişiler vasıtasıyla gönderilince, kabul eden devlette bulunan evlat edinecek kişi veya eşler gönderilen bu hususları kabul edip etmeyeceklerine karar verecektir¹⁷⁷. Çocuğun acil olarak daimi bir yuvaya duyduğu ihtiyaca rağmen, evlat edineceklerin ne kadarlık bir sürede kendilerine nitelikleri sunulan çocuğu evlat edinip edinmeyeceklerine karar vermeleri gerektiği hususunda Sözleşmede açık bir hüküm bulunmamaktadır.

Eşleştirmenin evlat edinecekler tarafından kabul edilmemesi halinde, bazı devletler o zamana kadar yürütülmüş olan tüm işlemleri geçerli kabul ederek sadece ihtiyaçlı bir başka çocuğu evlatlık olarak teklif ederken, bazı devletler ise, yürütülmüş

¹⁷⁵ Guide To Good Practice No:1, s. 97.

¹⁷⁶ Guide To Good Practice No:1, s. 97.

¹⁷⁷ 2005 Special Commission Report, s. 30, n. 94–95.

olan işlemleri baştan geçersiz sayarak yeni bir evlatlık üzerinden tüm gerekli işlemlerin yapılmasını tercih etmektedir¹⁷⁸.

Kabul eden devletin merkezi makamı, nitelikleri belirlenen evlatlık evlat edineceklere teslim edilmeden, evlat edinme işlemine gereken onayı vermelidir.

2.1.2.1.9. Çocuğun kabul eden devlete nakli usulü

“Sözleşmenin 5. maddesine uygun olarak, evlât edinecek olan ebeveynin, evlât edinme ehliyetine ve elverişliliğine sahip bulunduğu ve çocuğun kabul eden Devlete girmesine ve orada sürekli ikametini izin verilmiş olduğu veya verileceği hususları tespit edilmiş ise...” bir çocuğun menşe Devletinde evlat edinmek isteyen kişilere teslimine karar verilecektir (Lahey Sözleşmesi m. 17/ f. 1).

Evlatlık, nakil işlemleri tamamlanmadan evlat edineceklere teslim edilmemelidir. Menşe (gönderen) devletin merkezi makamı, evlatlığın o ülkeden çıkmasına ve bir başka ülkede yaşamasına izin verilmesi için gerekli olan tüm işlemleri yerine getirmekle yükümlüdür. Kabul eden devletin makamları, evlatlığın kendi ülkelerine girmesine ve oraya sürekli biçimde yerleşmesine izin verildiğini veya verileceğini teminat altına almalıdır.

Tüzük m. 17’ye göre, *“Küçük, bir yıllık bakım ve eğitimi için geçici bakım sözleşmesi imzalanarak, Merkezi Makamın gözetim ve denetiminde evlât edinecek kişi veya eşlere teslim edilir”* (Tüzük m. 17/f. 1). *“Küçüğün kabul eden Devlete gönderilmesi, evlât edineceklerin refakatinde, güvenli ve uygun koşullarda gerçekleştirilir”* (Tüzük m. 17/f. 2)

Her iki devletin merkezi makamları karşılıklı olarak anlaşmak kaydıyla, evlatlığın evlat edinen veya edinecek olan kimseler refakatinde kabul eden devlete nakline izin verebilecektir. Ancak, öncelikle Tüzük m. 16/f. 8’e göre, *“Evlât edinecek kişi veya eşlerin küçüğü yaşadıkları ülkeye götürebilmeleri için gerekli görülen belgeler kabul eden Devletin merkezi makamı tarafından Türkiye’deki konsoloslukuna gönderilmesi”* gerekmektedir.

Evlat edinecek kişilerin evlat edindikten sonra veya henüz evlat edinmeden Menşe (gönderen) devlette bir müddet yaşayarak, çocuğun içinde bulunduğu hal ve

¹⁷⁸ Guide To Good Practice no:1, s. 97.

şartları iyi incelemesi, bu kişilerin çocuğun geçmişi hakkında bir temel kanaat elde etmesine yardımcı olması açısından önemli görülmektedir¹⁷⁹.

2.1.2.1.10. Merkezi makamların evlat edinmenin devamlılığına ilişkin anlaşmaları

Evlat edinecek kişi veya eşler tarafından eşleştirme kabul edildikten ve gerekli makamlar bu kabulden haberdar edildikten sonra, her iki devletin merkezi makamları evlat edinmenin sürdürülmesi hususunda anlaşmış olduğundan, çocuğun teslimi ile evlat edinme işlemi artık tamamlanabilecektir. Bu husus, Lahey Sözleşmesinin 17'nci maddesinde, *“Bir çocuğun menşe Devletinde evlât edinecek olan ebeveyne teslimine ancak... c) Her iki devletin Merkezî Makamları, evlât edinme işinin yürütülebileceği konusunda anlaşmış ise...”*(Lahey Sözleşmesi m. 17/f. 1) karar verilebileceği şeklinde hükme bağlanmıştır.

Tüzük'te de aynı husus benimsenmiş ve Tüzük m. 16/f. 8'de *“Küçüğün tesliminden önce Merkezî Makam ve kabul eden Devlet merkezi makamı arasında küçüğün evlât edinilmesi konusunda anlaşma sağlanmış olması gerekir”* şeklinde somut hükme bağlanmıştır.

2.1.2.1.11. Evlat edinmek isteyenlerin menşe devleti ziyaret etmesi

Lahey Sözleşmesinin 29'uncu maddesi, evlat edineceklerin belirli tedbirler alınmadan evvel Menşe (gönderen) devlet ülkesine girmesini ve orada evlatlık ve ailesi ile görüşmesini yasaklamaktadır.

Lahey Sözleşmesinin 29'uncu maddesine göre, *“Evlât edinmenin aynı aileye mensup kişiler arasında gerçekleşmesi veya menşe Devletin yetkili makamı tarafından öngörülen şartlara riayet edilmiş olması halleri dışında, evlât edinecek olan ebeveyn ile çocuğun anne ve babası veya çocuğun bakımını üstlenmiş kişi arasında 4 üncü maddenin (a) ilâ (c) bentleri ile 5. maddenin (a) bendindeki şartlar yerine getirilinceye kadar bir ilişki kurulmayacaktır”*.

Lahey Sözleşmesine göre, hısımlar arası ülkelerarası evlat edinmeler ile menşe devlet merkezi makamı tarafından hukuken evlatlık ile evlat edinmek isteyen kişilerin görüşmelerine izin verilen haller dışında, kural olarak evlatlık ile evlat edinmek isteyen

¹⁷⁹ Guide To Good Practice No:1, s. 98.

kişiler arasında herhangi bir görüşme yapılması, ilişki kurulması mümkün değildir. İstisnaen, evlât edinecek olan ebeveyn ile çocuğun anne ve babası veya çocuğun bakımını üstlenmiş kişi arasında ilişki kurulabilmesi, “*küçüğün, evlât edinen tarafından en az bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması*” (Lahey Sözleşmesi m. 4/ f. 1/ b. a), “*evlât edinecek kişi veya eşlerin, evlât edinilenden en az onsekiz yaş büyük olması*” (Lahey Sözleşmesi m. 4/ f. 1/ b. c) ile “*evlât edinmek isteyenlerden yerleşim yeri Türkiye’de olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yerleşim yerlerindeki İl Müdürlüklerine evlat edinmek için başvurmuş olmaları*” (Lahey Sözleşmesi m. 5/ f. 1/ b. a) şartlarına bağlıdır. Ancak, kanaatimizce, bunların yanı sıra, özel ihtiyaçları olan bir çocuğu evlat edineceklerin (birlikte evlat edinme söz konusu ise eşlerden en az biri, tek başına evlat edinme söz konusu ise o kişinin) son kararlarını vermeden evvel çocuğun durumunu ve şartlarını rahatça inceleyerek karar vermelerini sağlamaya yönelik olarak Menşe (gönderen) devlette bir görüşme yapılması uygun bir davranış olacaktır.

Lahey Sözleşmesindeki yasağın tam olarak yerine getirilmesi açısından devletler, evlat edineceklerin tam olarak ne zaman ülkeye girmesine izin vereceklerine ilişkin bir düzenleme yapma yükümlülüğü altındadır.

2.1.2.1.12. Tevsik (Onay) belgesinin düzenlenmesi

Bir ülkelerarası evlat edinme işleminin diğer âkit devletlerde tanınması, Lahey Sözleşmesinin 24’üncü maddesi gereği, “... *çocuğun yüksek yararları da dikkate alınarak, ancak kamu düzenine açıkça aykırı bulunmakta ise reddedilebilir*” (Lahey Sözleşmesi m. 24/f. 1). Ancak, reddedilmeyerek “*Sözleşmeye uygunluğu, yapıldığı Devletin yetkili makamı tarafından tevsik edilen bir evlât edinme, diğer Âkit Devletlerde kanunen tanınır...*” (Lahey Sözleşmesi m. 23/ f. 1).

Ülkelerarası evlat edinmenin, Sözleşmede yer alan şartlara uygun olarak menşe devlette veya kabul eden devlette görevli makama başvurularak geçerli biçimde kurulduğu, evlat edinmenin kurulduğu devlet (menşe devlet veya kabul eden devlet) tarafından onaylandığı ve o devlet tarafından bu hususa ilişkin bir tevsik (onay) belgesi düzenlendiği takdirde, artık söz konusu evlat edinme tüm âkit devletlerde kamu düzenine aykırı olmamak şartıyla başka bir işleme gerek olmaksızın geçerli olarak kabul edilecektir.

Hukukumuzda, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu¹⁸⁰, nun, yabancı mahkeme kararlarının yanında yabancı *idari makamlar* tarafından verilen ve kesin hüküm gibi sonuç doğuran belgelerin de Türkiye’de icrai nitelik kazanmasını, yetkili Türk mahkemesinin *tanıma kararı*¹⁸¹ vermesine bağlayan 30’uncu maddesi hükmüne rağmen, tevsik (onay) belgesi ile kurulduğu onaylanan bir ülkelerarası evlat edinme işlemi Türkiye’de yetkili mahkemece tanıma kararı verilmesine gerek olmaksızın icrai nitelik kazanacaktır.

Tevsik (onay) belgesi, evlat edinmenin usulüne uygun biçimde kurulduğunu tüm âkit devletlere ispat eden önemli bir belgedir¹⁸².

Tevsik (onay) belgesi, evlat edinme işleminin tamamlandığı ülke tarafından düzenlenecektir. Ülkelerarası evlat edinme işlemleri hangi ülkede tamamlanırsa, o ülke diğerinin merkezi makamına tevsik belgesinin bir örneğini göndermekle yükümlüdür¹⁸³.

2.1.2.2. Evlatlık bakımından

2.1.2.2.1. Çocuğun evlat edinilmeye uygun olduğunun tespiti

Bir evlat edinme ilişkisi kurulmadan evvel, Menşe (gönderen) devletin yetkili makamları çocuğun evlat edinilebilir olduğunu tespit etmelidir. Sözleşmenin 16’ncı ve 4’üncü maddesi birlikte yorumlanarak, Sözleşme kapsamına dâhil bir ülkelerarası evlat

¹⁸⁰ RG. , T. 29.04.2006, S. 26153.

¹⁸¹ MÖHUK’un 58’inci maddesine göre, tanıma; “*yabancı mahkeme kararının kesin hüküm vasfının Türkiye’de kabul edilmesidir*”. Yabancı bir mahkeme kararının tanınması için gerekli olan şartlar MÖHUK’ta açıkça hükme bağlanmamış, bu boşluk tenfiz’in şartlarını düzenleyen 54’üncü madde hükmüne atıf yapılması yolu ile doldurulmuştur (MÖHUK m. 58/f. 1). Bu hükme göre, yabancı bir mahkeme hükmünün tenfizi için aranan ilamın alındığı devlet ile Türkiye arasında ilamların tanınmasına dair bir anlaşma, kanun hükmü veya fiili bir uygulamanın bulunması (karşılıklılık) şartı hariç, ilamın Türk mahkemelerinin münhasır yetkisine girmeyen bir konuda verilmiş olması veya davalının itiraz etmiş olması şartı ile ilamın dava konusu veya taraflarla gerçek bir ilişkisi bulunmadığı halde kendisine yetki tanıyan bir devlet mahkemesince verilmiş olmaması, hükmün Türk kamu düzenine açıkça aykırı olmaması, o yer kanunları uyarınca kendisine karşı tenfiz istenen kişinin hükmü veren mahkemeye usulüne uygun bir şekilde çağrılmamış veya o mahkemede temsil edilmemiş olması yahut bu kanunlara aykırı bir biçimde gıyabında veya yokluğunda hüküm verilmiş ve bu kişinin bu nedenlere dayanarak tenfiz istemine karşı Türk mahkemesinde itiraz etmemiş olması şartları tanıma için de aranacaktır.

¹⁸² Guide To Good Practice No:1, a.g.e, s. 98.

¹⁸³ Guide To Good Practice No:1, a.g.e, s. 98.

edinmenin ilk basamağının merkezi makam tarafından çocuğun evlat edinilmeye uygun olduğuna dair kararın verilmesi olduğu kanaatine varılmaktadır.

Sözleşmenin 4'üncü maddesine göre, “Sözleşmenin kapsamına giren bir evlât edinme, menşe Devleti yetkili makamlarınca ancak ... çocuğun evlât edinmeye uygun olduğunun tespiti ...”(Sözleşme m. 4/ f. 1) halinde gerçekleştirilecektir. Sözleşmenin 16'ncı maddesine göre ise, “Menşe Devleti Merkezî Makamı çocuğun evlât edinilmeye müsait bulunduğu kanaat getirirse; a) Çocuğun kimliği, evlât edinilmeye uygunluğu, geçmişi, sosyal çevresi, ailevî geçmişi, kendisinin ve ailesinin sağlık geçmişi ve çocuğun özel herhangi bir ihtiyacı hakkında bilgileri içeren bir rapor düzenler, b) Raporda, çocuğun yetiştirme koşulları ile etnik, dinî ve kültürel geçmişi göz önünde bulundurulur, c) 4. maddede öngörülen muvafakatlerin alınmasını sağlar ve d) Özellikle çocuk ve evlât edinecek olanlar hakkındaki raporlara dayanarak, öngörülen yerleştirmenin çocuğun yüksek yararlarına uygun olup olmadığını belirler” (Sözleşme m. 16/ f. 1).

Çocuğun evlat edinilmeye uygun olduğu hususu, evlat edinecekler ile evlatlık eşleştirilmeden önce tespit edilmelidir. Bazen bu husus oldukça açık olmasına rağmen, uygulamada aksi gözlemlenmektedir. Bazı devletler, ebeveynler henüz evlat edinilmeye dair rıza göstermeden veya Menşe (gönderen) devlet tarafından o çocuğun evlat edinilmeye uygun olduğu tespit edilip açıklanmadan evvel evlat edineceklerin evlat edinilmeye uygun çocuklar hakkında bilgi edinmesine izin vermektedir. Bu tarz davranışlar her ne kadar iyiniyet içerse de, bu uygulama beklenmedik şekilde çocuğun menfaatlerini olumsuz etkileyecek bir hal alabilecektir¹⁸⁴.

Merkezi makamlar bir sicil oluşturarak, evlat edinilmeye uygun durumda olan çocukları bu sicilde kayda almalıdır¹⁸⁵.

Kabul eden devlette evlat edinme hakkında nihai kararı verecek mahkemenin görev alanına ilişkin bir sorun söz konusudur. Bu sorun, Lahey Sözleşmesinin, evlat edinmeye uygunluğa ilişkin ölçütlere yer vermemesinden kaynaklanmaktadır. Mahkeme, açılan davada çocuğun evlat edinilmeye uygun olup olmadığını tespit için öncelikle kendi milli hukukunu uygulayacaktır. Kendi hukukunu uygulayan mahkeme, menşe (gönderen) devlet tarafından evlat edinilmeye uygunluğu tespit edilmiş olan

¹⁸⁴ Guide To Good Practice No:1, s. 82.

¹⁸⁵ Detaylı bilgi için bkz. Guide To Good Practice No:1, s. 82, dn. 231.

çocuğu kendi hukukuna göre evlat edinilmeye uygun göremezse bu halde evlat edinmeye karar veremeyecektir¹⁸⁶.

Evlât edinme işlemlerinde son aşamaya geçilmeden evvel, kabul eden devletin kendi hukukunda yer alan herhangi bir usuli eksiklik veya evlat edinmenin önündeki engel gibi bazı kısıtlamalar hakkında mahkemeye bilgi verilmesi gerekmektedir. Sözleşmenin 4'üncü maddesinde Menşe (gönderen) devlet, kendi ülkesinde ikamet eden çocuğun evlat edinilmeye uygun olup olmadığını tespiti yetkilidir. Bu tespit kararı, Menşe (gönderen) devletin milli hukukuna göre verilecektir. Çocuğun evlat edinmeye uygunluğu Menşe (gönderen) devletin hukuk kurallarına göre belirlenecektir. Bu milli hukuk kuralları, Menşe (gönderen) devletin kanunlar ihtilafı kurallarını da içermektedir. Kabul eden devlet evlat edinilmeye uygunluk bakımından farklı ölçütler tespit etmiş olabilir ve Menşe (gönderen) devlete göre evlat edinilmeye uygun olan bir çocuk kabul eden devletin öngördüğü evlat edinilme şartlarını sağlamıyorsa artık çocuk kabul eden devlet açısından evlatlık olarak değerlendirilemeyecektir¹⁸⁷.

MÖHUK'un evlat edinme ilişkisini düzenleyen 18/ f.1 hükmüne göre; "*Evlât edinme ehliyeti ve şartları, taraflardan her birinin evlât edinme anındaki millî hukukuna tâbidir*". Evlatlık küçüğün Türk vatandaşı olması halinde, evlatlığın evlat edinmeye uygunluğu aşağıdaki şekilde tespit edilecektir.

Türk hukuku bakımından ülkelerarası evlat edinilecek olan küçüğün evlatlığa uygunluğunun tespiti için öncelikle BMÇHS m. 21'de yer verilmiş ülkelerarası evlat edinmeye dair önemli bir ilke olan "...Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlât edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkelerarası evlât edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğu..." hükmü gereği küçüğün Türkiye'de yerleştirilme imkânının olmaması ve evlat edinenin evlatlıktan asgari 18 yaş büyük olması, eğer evlatlık ayırt etme gücüne sahip ise kişilik hakkı ile doğrudan bağlantılı olan evlat edinme ilişkisinin kurulabilmesi için rızasını göstermesi, vesayet altındaki küçük hakkında vesayet dairelerinin evlat edinme hususunda izninin alınması, küçüğün anne ve babasının evlat edinmeye rıza göstermesi şartlarının sağlanması gerekmektedir.

¹⁸⁶ Guide To Good Practice No:1, s. 83.

¹⁸⁷ Guide To Good Practice No:1, s. 83.

Evlat edinilebilirliğin tespitinin evlat edinme sürecindeki önemi ile Lahey Sözleşmesinin yanlış ve tutarsız biçimde uygulanması sonucu ortaya çıkabilecek güçlükler, Sözleşme kapsamında kurulacak bir evlat edinmede rol üstlenecek idari görevliler ile birlikte hâkimlerin konu ile ilgili olarak eğitilmeleri gereksinimini açığa çıkarmaktadır.

2.1.2.2.2. Gerekli rızaların alınması

Merkezi makamlar ile yetkilendirilmiş makam ve kişiler ülkelerarası evlat edinmenin kurulabilmesi için çocuğun temsilcisinin evlat edinmeye rıza gösterdiği hususunda hiçbir şüpheye yer vermeyecek biçimde ikna edilmelidir.

Lahey Sözleşmesinin 4'üncü maddesinde ülkelerarası evlat edinmeye rıza gösterilmesi hususu düzenlenmiştir. Bu hükme göre, “Evlât edinme için muvafakati zorunlu olan kişi, kurum ve makamlarla gerekli görülen hallerde istişarede bulunulmuş ve özellikle bir evlât edinmenin çocuğun asıl ailesi ile olan hukukî ilişkisini sona erdirip erdirmediği ve rızalarının sonuçları hakkında gereğince bilgi verilmiş olması, söz konusu kişi, kurum ve makamların rızalarının serbestçe ve yasal şekle uygun olarak beyan edilmiş ve açıkça veya yazılı olarak verilmiş olması; bu muvafakatlerin para veya herhangi bedel mukabili elde edilmemiş ve muvafakatlerden vazgeçilmemiş olması; ve ananın rızası gerekmekte ise, ancak çocuğun doğumundan sonra verilmiş olması ...” gerekmektedir. Evlat edinilmek isteyen küçüğün, ayırt etme gücüne sahip bir küçük olması halinde ise, tüm bu şartların yanında ayrıca, “Çocuğun evlât edinmenin sonuçları ve gerekli ise buna rızası hakkında yeterince bilgilendirilmiş ve kendisiyle istişarede bulunulmuş olması; çocuğun arzu ve görüşlerinin nazara alınmış olması, çocuğun evlât edinmeye muvafakati gerekli ise bunun serbestçe ve aranan yasal şekillere uygun olarak verilmiş bulunduğu ve muvafakatin açıkça veya yazılı olarak verildiği hususunun tespit edilmiş olması ve bu muvafakatin para ya da herhangi bedel mukabili elde edilmemiş olması” şartları da aranacaktır.

Sayılan şartlar bir arada değerlendirildiğinde, özetle, ülkelerarası evlat edinmenin sözleşmeye uygun biçimde kurulabilmesi için gerekli olan rızaların gösterilmesi hususu; yasal olarak velayet hakkına sahip kimseler ya da çocuğun bakımının geçici olarak bırakıldığı kimselerden evlat edinmenin gerçekleşmesi için

gerekli olan rızanın gösterilmesini¹⁸⁸, bu kimselerin vermiş oldukların kararın hüküm ve sonuçlarını idrak edecek düzeyde olduğunun tespitini, bu izinlerin herhangi bir baskı ya da para ve benzeri menfaat karşılığında verilmemiş olduğunun tespitini, yeni doğum yapmış olan annenin doğumdan belli bir süre geçtikten sonra çocuğu evlatlık verdiği tespitini ve gerekli ise çocuğun da bu evlat edinmeye rızası olduğunun tespitini kapsamaktadır¹⁸⁹.

Sözleşmenin 16'ncı maddesinin 2'nci fıkrası, “*Merkezî Makam, menşe Devletinde ana babanın kimliğinin açıklanmaması gerekiyorsa bu hususu da dikkate alarak çocuk hakkındaki gerekli muvafakatlerin alındığının tevsiki ve çocuğun yerleştirilmesinin sebepleri hakkındaki raporunu, kabul eden Devletin Merkezî makamına yollar*” hükmü ile Menşe (gönderen) devletin kabul eden devlete çocuğun evlat edinilmesine ilişkin rızaların alındığını bildirme yükümlülüğünü ifade etmektedir. Ayrıca, Sözleşmenin 17'nci maddesi, evlat edinmenin yürütülmesine ilişkin iki ülkenin merkezi makamının aralarında bir sözleşme yapmasından önce bu makamların evlat edinmenin Sözleşmede yer alan şartlara uygun olduğunu tespitini gerektirmektedir.

2.1.2.2.3. Evlat Edinilecek Çocuğa İlişkin Raporların Düzenlenmesi

Menşe (gönderen) devlet merkezi makamı, çocuğun yetiştirme koşulları ile etnik, dinî ve kültürel geçmişini göz önünde bulundurarak, çocuğun kimliği, evlât edinilmeye uygunluğu, geçmişi, sosyal çevresi, ailevî geçmişi, kendisinin ve ailesinin sağlık geçmişi ve çocuğun özel herhangi bir ihtiyacı hakkındaki bilgileri içeren bir rapor düzenleyecektir (Sözleşme m. 16/ f. 1). Bu yükümlülük, Sözleşmenin 30'uncu maddesinin “*Bir Âkit Devletin yetkili makamları çocuğun kökeni hakkında, özellikle anne, babasının kimliği ile geçmişteki sağlığına ilişkin bilgiler de dâhil olmak üzere, elde ettikleri bilgilerin gizli tutulmasını sağlayacaklardır*” şeklindeki hükmüne istinaden gizlilik içerisinde yerine getirilecektir. Buna ilaveten, bilgilerin saklandığı devletin kanuni olarak izin verdiği ölçüde çocuk kendisi ve ailesinin geçmiş hakkında

¹⁸⁸ Yarg. 2. HD., T. 06.05.1998, E. 1998/4230, K. 1998/5421 (YKD., C. 24, S. 7, 1998, s. 975 – 976).

¹⁸⁹ Guide To Good Practice No:1, s. 34. Bu husus, ayrıca aşa. EK – 1'de verilen tutanağa benzer bir tutanağa da işlenecektir.

bilgi edinebilecektir¹⁹⁰. Özellikle ailesi tarafından terk edilmiş olan çocuklar hakkında bu bilgilere ulaşılmasına konulan engeller çocuğun yararındadır. Bu nedenle, yetkili makamlar tarafından bu çocukların geçmişlerine yönelik araştırmalar çocuğun bakım ve koruma sistemine alındığı tarihten itibaren başlatılmalıdır.

Sözleşmenin 15'inci maddesinde evlat edinecekler hakkında rapor düzenleme konusunda merkezi makamların yetkilendirildiği şekilde, çocuk hakkında benzer nitelikteki raporu düzenlemeye de Sözleşmenin 16'ncı maddesiyle "*Menşe Devleti Merkezî Makamı çocuğun evlât edinilmeye müsait bulunduğu kanaat getirirse a) Çocuğun kimliği, evlât edinilmeye uygunluğu, geçmişi, sosyal çevresi, ailevî geçmişi, kendisinin ve ailesinin sağlık geçmişi ve çocuğun özel herhangi bir ihtiyacı hakkında bilgileri içeren bir rapor düzenler, ...*" (Sözleşme m. 16/ f. 1) denilmek suretiyle yine merkezi makamlar yetkilendirilmiştir. Sözleşmede yer verilen bu hususa iç hukukta da paralel bir düzenleme yapılmış, Tüzük m. 16/f. 7'de, "*Merkezi Makam; küçüğün kimliği, evlât edinmeye uygunluğu, kendisinin ve ailesinin geçmişi, sosyal çevresi, kendisinin ve ailesinin sağlık geçmişi ve küçüğün özel ihtiyaçları hakkındaki bilgileri içeren bir rapor düzenler. Düzenlenen raporda, özellikle küçüğün yetiştirme koşulları ile vatandaşlık durumu, din, dil ve kültürel geçmişi göz önünde bulundurularak, ülkelerarası evlât edinmenin küçüğün yüksek yararına uygunluğu konusundaki görüşlere yer verilir*" şeklinde bir hükme yer verilmiştir.

Merkezi makamın çocuk hakkında bu raporu düzenlemesinin hemen ardından hem evlat edineceklerin hem de evlatlığın menfaatlerinin korunması adına eşleştirme işlemi gerçekleştirilecektir¹⁹¹.

Çocuk hakkında bu raporun düzenlenmesi duruma bağlı olarak evlat edinecek kimseler tarafından herhangi bir evlat edinme başvurusunun yapılmasına bağlı değildir. Madde gerekçelerine göre, evlat edinilmeye uygun çocuklara ilişkin bir sicil oluşturulması için mutlaka bir evlat edinme başvurusu yapılmış olması şart olmayıp, merkezi makamlar tarafından çocukların içinde buldukları mevcut hâl ve şartların, çocuğun özel ihtiyaçlarının zaman açısından daha esnek bir dilime yayılarak oldukça detaylı biçimde tespit edilmesi ile evlat edinecek kimseler ve evlatlığın tam olarak

¹⁹⁰ "(2) Yetkili makamlar, çocuğun veya temsilcisinin bu bilgilere, o devletin kanunlarının müsaade ettiği ölçüde gereken rehberliği yaparak erişmesini sağlayacaklardır" (Sözleşme m.16).

¹⁹¹ Explanatory Report, s. 46, n. 308.

birbirlerinin beklentilerine cevap verecek şekilde gecikmeksizin eşleştirilmelerinin mümkün olacağından bahsedilmiştir¹⁹².

Ülkelerarası evlat edinme işlemlerinde, gerçeğe uygun olarak düzenlenmiş olan raporlar, kökenini arayan bir insan için önceki hayatına ilişkin önemli bir belge olmasının yanı sıra, evlat edinilerek küçük yaşta ailesini, geçmişini bir başka ülkede bırakmış olan bir çocuğu, kendisi gibi geçmişine ait iz arayan pek çok insandan daha zengin bir birikime kavuşturacaktır¹⁹³.

2.1.2.2.4. Kesin raporların temini

Hem evlat edinme öncesi döneme hem de evlat edinme sonrası döneme ait raporlarda en çok dikkat edilmesi gereken husus, bu raporların gerçeği birebir yansıtır biçimde düzenlenmiş olmasıdır. Kabul eden devletler, Sözleşmenin 16'ncı maddesi gereği düzenlenecek raporun içeriğini oluşturan; “*çocuğun kimliği, evlât edinilmeye uygunluğu, geçmişi, sosyal çevresi, ailevî geçmişi, kendisinin ve ailesinin sağlık geçmişi ve çocuğun özel herhangi bir ihtiyacı, çocuğun yetişme koşulları ile etnik, dinî ve kültürel geçmişi*” hakkında tamamen gerçek bilgi verilmemesinden dolayı büyük bir hoşnutsuzluk duymaktadırlar¹⁹⁴.

Çocuğun geçmişine dair mümkün olabildiğince çok sayıda bilgi elde etmek, sosyal ve tıbbi raporlarda belirtilen bilgilerle ilgili çocuğun menfaatlerinin ön planda tutulması, niteliklerine uygun durumdaki bir aile yanına yerleştirilmesi, ailenin çocuğun özel durumundan haberdar olarak onu evlat edinmesi ve çocuk için bir gelecek güvencesi sağlama anlamını taşımaktadır.

Menşe (gönderen) devletler ayrıca, Sözleşmenin 15'inci maddesine gereği hazırlanacak olan evlat edinecek kimselere ve evlat edinme sonrasına ilişkin denetim raporlarının niteliksizliği ve bu raporlarda gerçeğe aykırı bilgilere yer verilmesinden dolayı memnuniyetsizliklerini dile getirmişlerdir¹⁹⁵.

¹⁹² Explanatory Report, s. 46-47, n. 311.

¹⁹³ Guide To Good Practice No:1, s. 84.

¹⁹⁴ Guide To Good Practice No:1, s. 84.

¹⁹⁵ 2005 Special Commission Report, s. 28, n. 80.

Devletler çocuk hakkında düzenlenecek raporun gerçeği yansıtması için gerekli olan tüm tedbirleri almalıdır. Devletler, çocuğun geçmişi ve sağlık durumu ile ilgili olan bilgilerin güvenilir biçimde saklanmasına ilişkin endişeler duyabilirler. Fakat evlatlık ve evlat edinecekler için bilgileri içeren raporlar, tarafların yerleştirmeyi kabulü ve bu hususta son kararlarını verebilmeleri için önceden karşılıklı olarak teati edilmelidir¹⁹⁶.

2000 Özel Komisyonu da, gerçeğe uygun olarak düzenlenmiş raporların çocuğun yüksek yararlarına hizmet edeceğinden bahisle önemli olduğunu vurgulamıştır¹⁹⁷.

2000 tarihli Özel Komisyonda sağlık raporunun çocuk hakkında düzenlenmiş en önemli belge olduğu vurgulanarak¹⁹⁸ evlatlığın bu raporu için bir model form oluşturulması görüşülmüştür.

Rapor, çocukların bakımı ve tedavisi konularında tıbbi eğitim almış kişiler tarafından hazırlanmalıdır. Raporların düzenlenmesi, evlatlık şartlarını sağlayan çocukların seçimi olarak değil fakat, evlat edineceklerin evlatlığın özel durumunun farkında olmalarına yardımcı bir belge olarak anlaşılmalıdır¹⁹⁹.

Sağlık raporlarının hazırlanması ve bu raporlarda biçimsel olarak bir yeknesaklığın oluşturulması yönünde daha kararlı bir yaklaşımı teşvik etme ihtiyacı konusunda bir anlaşma olmasına rağmen yeknesak bir biçim oluşturulamamıştır²⁰⁰.

Küçük çocuğun özellikle psikolojik ve sosyal şartlarına yoğunlaşan bir sağlık raporu, 2005 Özel Komisyonu'nda destek bulmuştur. Genel sağlık raporu modeli, çocuğun konuşma ve diğer zihinsel yetenekleri de dahil psikolojik ve şartlarını içerir²⁰¹.

Menşe (gönderen) devletin iç hukuk kurallarının evlat edinme kararı öncesinde çocuğun özel bilgilerinin paylaşılmasına izin vermesi hallerinde ortaya çıkacak sorun raporun gizliliği ile zıt uygulamalar olacaktır. Fakat, Sözleşmeye çekince²⁰² konulması

¹⁹⁶ Guide To Good Practice, s. 85.

¹⁹⁷ 2000 Special Commission Report, s. 30, n. 58.

¹⁹⁸ 2000 Special Commission Report, s. 30 – 31, n.58.

¹⁹⁹ 2000 Special Commission Report, s. 31, n. 59.

²⁰⁰ Guide To Good Practice No:1, s. 85.

²⁰¹ Guide To Good Practice No:1, s. 85.

²⁰² Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 2. maddesinde tanımlandığı biçimi ile, "Çekince, nasıl kaleme alınırsa alınsın veya nasıl isimlendirilirse isimlendirilsin, bir devletin bir anlaşmayı imzalarken, onaylarken, kabul ederken, tasvip ederken, veya anlaşmaya katılırken, bazı anlaşma

mümkün olmadığından, çekince niteliğinde devletlerin Sözleşmeye eklediği maddeler, Sözleşmeye aykırılık teşkil edecektir. Buna ilaveten, uluslararası hukukun genel kabul gören ilkeleri, devletlerin iç hukuk kurallarını kullanarak uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülüklerini ihlal etmelerini engellemektedir²⁰³.

2.1.2.2.5. Çocuğun uygun şartlardaki evlat edinmek isteyen kişilerin yanına yerleştirilmesi

Sözleşmenin 16'ncı maddesine göre, Menşe Devlet Merkezî Makamı çocuğun evlât edinilmeye uygun olduğuna kanaat getirirse; "... a) Çocuğun kimliği, evlât edinilmeye uygunluğu, geçmişi, sosyal çevresi, ailevî geçmişi, kendisinin ve ailesinin sağlık geçmişi ve çocuğun özel herhangi bir ihtiyacı hakkında bilgileri içeren bir rapor düzenler, b) Raporda, çocuğun yetiştirme koşulları ile etnik, dinî ve kültürel geçmişi göz önünde bulundurulur, c) 4. maddede öngörülen muvafakatların alınmasını sağlar, ve d) Özellikle çocuk ve evlât edinecek olanlar hakkındaki raporlara dayanarak, öngörülen yerleştirmenin çocuğun yüksek yararlarına uygun olup olmadığını belirler". Ayrıca, "Merkezî Makam, menşe Devletinde ana babanın kimliğinin açıklanmaması gerekiyorsa bu hususu da dikkate alarak çocuk hakkındaki gerekli muvafakatların alındığının tevsiki ve çocuğun yerleştirilmesinin sebepleri hakkındaki raporunu, kabul eden Devletin Merkezî makamına yollar".

Sözleşmenin 16'ncı maddesinde, Menşe (gönderen) devlet tarafından, çocuğun uygun aile yanına yerleştirilmesi kararının verilebilmesi için dikkate alınması gereken birtakım şartlar hükme bağlanmıştır. Aynı maddede, merkezi makama, çocuğun belirlenen aile yanına yerleştirilmesinin çocuğun menfaatlerine uygun olup olmadığına karar verme yetkisi de tanınmıştır. Yerleştirme kararı, evlatlık ve evlat edinecekler

hükümlerinin hukuki etkisini kendisi bakımından ihraç etmek veya değiştirmek için yaptığı tek taraflı bir beyan demektir" (Sözleşme metni için bkz. BOZKURT, Enver, **Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı**, 2003, s. 554 – 578. Doktrinde çekince kavramına ilişkin yapılan diğer tanımlamalar ve uluslararası hukuk bakımından çekince ile ilgili açıklamalar için bkz. SUR, Melda, **Uluslararası Hukukun Esasları**, İzmir 2000, s. 56 vd.; BOZKURT, Enver/KÜTÜKÇÜ, Mehmet Akif/ POYRAZ, Yasin, **Devletler Hukuku**, yer 2004, s. 65 vd.; DOĞAN, İlyas, **Devletler Hukuku**, Ankara 2008, s. 97 vd.).

²⁰³ Guide To Good Practice, s. 86.

hakkında düzenlenen raporlara dayanarak evlatlığın ihtiyaçlarına en çok cevap verecek nitelikte olan evlat edinenin belirlenmesinden ibarettir.

Yerleştirme süreci pek çok aşamadan oluşur. İlk yerleştirme işlemi, Menşe (gönderen) devlette, evlatlık ve evlat edinene hakkında düzenlenmiş olan raporlara dayanılarak yapılacaktır. Yerleştirme kararı, evlat edinene bildirilmeden önce kabul eden devletin merkezi makamı veya yetkilendirilmiş makam veya kişilere bildirilmelidir. Bu aşamada, evlat edinmelerin büyük çoğunluğunda, evlat edinecekler kendi ülkelerinden ayrılmamalı ve yerleştirme kararını kendi yetkili makamlarından öğrenmelidirler. Yerleştirmenin yapılması ve bildirilmesi yerleştirme sürecinin sonuna geldiğini işaret etmektedir²⁰⁴.

Yerleştirme işlemi, her biri evlat edinme konusunda uzmanlaşmış kişilerden oluşan bir heyet tarafından yerine getirilmelidir. Bu kişiler, özellikle çocuk psikolojisi alanında uzmanlık derecesine sahip olmalıdırlar. Ülkelerarası evlat edinme halinde, o ülke mevzuatı açısından evlat edinmenin yasal koşullara uygun olarak yapılmış olduğunu ve bu işlemlerin işlemin tarafı olan diğer devlet ile uyum içerisinde kurulmuş olduğunun tespit edilebilmesi için bir hukukçu da heyete dahil edilecektir. Yerleştirme işleminin evlat edineceklerin Menşe (gönderen) devlete giderek evlat edinilmeye uygun çocuklar sicilinden bir çocuk seçmesi ve onu evlat edinmesi şeklinde yapılmaması gerekmektedir²⁰⁵. Bunun yanı sıra, yerleştirme işlemi dijital kayıtlar üzerinden yaş, cinsiyet, birtakım özel kriterler belirlenerek çocuğun tespiti yolu ile de yapılmamalıdır²⁰⁶.

Yerleştirme işlemleri tamamlanmadan önce hukuka aykırı uygulamaları engellemek için, Sözleşmenin 29'uncu maddesi²⁰⁷, evlat edinecek kimseler ile çocuğun

²⁰⁴ Guide To Good Practice No:1, s. 86–87.

²⁰⁵ Küçüğün evlat edinilmesi sureti ile suiistimalinin önüne geçmeyi hedefleyen Sözleşme uygulamasına rağmen, EEY'nin 18'inci maddesine göre, “evlat edinmesi uygun görülen müracaatçılara kendi istedikleri özelliklerde çocuk gösterilir” .

²⁰⁶ Guide To Good Practice No:1, s. 87.

²⁰⁷ “Evlât edinmenin aynı aileye mensup kişiler arasında gerçekleşmesi veya menşe Devletin yetkili makamı tarafından öngörülen şartlara riayet edilmiş olması halleri dışında, evlât edinecek olan ebeveyn ile çocuğun anne ve babası veya çocuğun bakımını üstlenmiş kişi arasında 4 üncü maddenin (a) ilâ (c) bentleri ile 5. maddenin (a) bendindeki şartlar yerine getirilinceye kadar bir ilişki kurulmayacaktır” (Sözleşme m. 29).

evlat edinilmesine rıza gösterecek kimseler arasında irtibat kurulmasını açıkça yasaklamaktadır²⁰⁸. Ancak Sözleşmenin aynı maddesinde düzenlendiği üzere, her iki tarafın da birbirini çok iyi tanıdığı hısımlar arası evlat edinmeler veya ülkelerin taraflar arasında irtibat kurulmasına açıkça izin verdiği haller bu hükmün istisnalarıdır.

2.1.2.2.6. Çocuk hakkındaki raporların kabul eden devlete gönderilmesi

Menşe (gönderen) devletin merkezi makamının, belirlenen aile yanına çocuğun yerleştirilmesinin onun yüksek yararını gözettiği kanaatine varması halinde, çocuk hakkındaki raporlar, evlat edinmeye yasal temsilciler tarafından rıza gösterildiğine dair kanıtlar ile yerleştirme kararının gerekçesini içeren rapor, Menşe (gönderen) devlet merkezi makamından kabul eden devletin merkezi makamına gönderilecektir²⁰⁹.

Raporların gönderilmesinin uygulamadaki işleyişi, raporları düzenleyen makamlar arasında yapılacak işbirliği anlaşmaları vasıtasıyla işlevsel olarak yapılandırılacaktır. Örneğin, evlat edinme yetkili kılınmış makamlar aracılığı ile kurulmuş ise, merkezi makamlar raporlardan birer örneğini saklayacak mıdır veya gönderme işlemlerini devletin resmi posta kurumları vasıtasıyla mı yoksa özel kuryeler vasıtasıyla mı yerine getirecektir, bunlar çözümlenmesi gereken sorunlardır. Âkit devletler, bu hususlarda herhangi bir anlaşmaya varamamış olmakla birlikte bunların kendi aralarında gayri resmi anlaşmalar yapılmak sureti ile giderilmesini arzu etmektedirler²¹⁰.

2.1.2.2.7. Çocuğun uygun aile yanına yerleştirilmesinin kabulü

Çocuk hakkındaki rapor ve öngörülen yerleştirme kararı kabul eden devletin merkezi makamına ulaştıktan sonra, evlat edinecek kimseler merkezi makama davet edilerek yerleştirme işlemi hakkında görüşleri alınacaktır. Sözleşmenin 17'nci maddesi gereğince, evlat edineceklerin yerleştirmeyi kabulü ve eğer gerekli ise yerleştirmenin

²⁰⁸ DILLON, a.g.m., s. 211.

²⁰⁹ “(2) Merkezî Makam, menşe Devletinde ana babanın kimliğinin açıklanmaması gerekiyorsa bu hususu da dikkate alarak çocuk hakkındaki gerekli muvafakatlerin alındığının tevsiki ve çocuğun yerleştirilmesinin sebepleri hakkındaki raporunu, kabul eden Devletin Merkezî makamına yollar” (Sözleşme m. 16).

²¹⁰ Guide To Good Practice No:1, s. 88.

merkezi makamlar tarafından kabulü hususları Menşe (gönderen) devletin merkezi makamına bildirilmelidir.

Bu safhada, yerleştirme süreci, Menşe (gönderen) devletin Türkiye olması halinde Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından onaylanan 1 yıllık “geçici bakım sözleşmesine” istinaden, evlatlığın Menşe (gönderen) devletten ayrılmasına izin verilmesi ve kabul eden devlete, orada sürekli oturma niyeti doğrultusunda giriş yapması ile başlamaktadır.

Evlatlığın yerleştirilmesi kabul edildikten sonra, evlat edinme süreci, süreçte bir aksaklığın gerçekleşmesi veya Sözleşmenin m. 17/f. 1/b. c hükmünde somutlaşmış olan anlaşmanın sağlanamamış olması halleri dışında mümkün olabildiğince hızlı şekilde yürütülmelidir. Evlatlığın yerleştirilmesi kabul edildikten sonra kabul eden devletler tarafından sebebiyet verilecek bir gecikme veya durma, çocuğun menfaatlerini zedeleyeceği için, artık kabul eden devletler bakımından hassas davranılması gereken oldukça kritik bir dönem başlayacaktır²¹¹.

Sözleşmenin m. 17/f. 1/b. a hükmü, kabul eden devletin merkezi makamı tarafından gerekli olan hallerde onaylanacak ve Menşe (gönderen) devletin merkezi makamına tebliğ edilecek olan yerleştirmenin kabulünü düzenlemektedir. Yerleştirmenin kabulü ve onu müteakip onaylanan geçici bakım sözleşmesi, onayı ve tebliği ile çocuğun kabul eden devlet ülkesine giriş yapıp yerleşebilmesine ilişkin izin, merkezi makamların evlat edinme sürecinin devam ettirilmesi yönündeki kararlarına bağlı olarak evlatlığın uygun bir zamanda evlat edinecek kimselere teslimini ifade etmektedir²¹².

2.1.2.2.8. Evlat edinme sürecinin devamı hususunda menşe (gönderen) ve kabul eden devletin anlaşması

Sözleşmenin 17’nci maddesi, “*Bir çocuğun menşe Devletinde evlât edinecek olan ebeveyne teslimine, ... a) Söz konusu Devletin Merkezî Makamı evlât edinecek olan ebeveynin muvafakatini almış ise, b) Menşe Devleti Merkezî Makamı veya bu Devletin hukuku onaylamayı zorunlu kılıyorsa, kabul eden Devletin Merkezî Makamı tarafından da bu karar onaylanmış ise, c) Her iki devletin Merkezî Makamları, evlât edinme işinin*

²¹¹ Guide To Good Practice No:1, s. 88.

²¹² Guide To Good Practice No: 1, s. 88.

yürütülebileceği konusunda anlaşmış ise, ve d) Sözleşmenin 5. maddesine uygun olarak, evlât edinecek olan ebeveynin, evlât edinme ehliyetine ve elverişliliğine sahip bulunduğu ve çocuğun kabul eden Devlete girmesine ve orada sürekli ikametine izin verilmiş olduğu veya verileceği hususları tespit edilmiş ise...” karar verebilecektir.

Menşe (gönderen) devletin merkezi makamı evlat edineceklerin yerleştirmeyi kabul ettiğine emin oluncaya ve her iki devletin merkezi makamları evlat edinme konusunda anlaşmıncaya kadar hiçbir çocuğun menşe devlette evlat edineceklere teslim edilmemesi gerekmektedir. Bu husus, Tüzük m. 16/f. 8’de yer alan “*Küçüğün tesliminden önce Merkezi Makam ve kabul eden Devlet merkezi makamı arasında küçüğün evlât edinilmesi konusunda anlaşma sağlanmış olması gerekir*” hükmü ile de vurgulanmıştır.

Sözleşmenin 17’nci maddesi ayrıca, Sözleşmenin en önemli usuli tedbirini düzenlemektedir. Önerilen evlat edinmenin çocuğun yüksek yararlarını zedeleyeceğinin açıkça anlaşıldığı veya usulde açıkça bir aykırılığın mevcut olduğu hallerde, merkezi makamlar evlat edinmenin yürütülmesi hususunda 17’nci maddeye uygun olarak anlaşamayacaklardır.

Sözleşmenin 17’nci maddesine uygun olarak yapılacak olan anlaşmalarda, eğer merkezi makamdan başka bir makam veya kişi anlaşmayı yapmaya yetkilendirilmişse, bu durumda anlaşmayı yapacak olan makam veya kişi açıkça önceden belirlenmelidir²¹³

2.1.2.2.9. Çocuğa ülkeye giriş ve daimi ikamet izni verilmesi

Sözleşme, her iki devletin merkezi makamlarının evlatlığın evlat edineceklere teslim edilmeden evvel kabul eden devlete girişine ve orada daimi ikametgâh²¹⁴ tesisine ilişkin bir karar vermesini gerektirmektedir. Bu karar, genellikle, ülkelerin göçmen büroları tarafından verilir.

²¹³ 2000 Special Commission Report, s. 17, n. 12 (c).

²¹⁴ 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (RG., T. 18.12.2001, S. 24607) ile ikametgâh kavramı terk edilerek yerine “yerleşim yeri” kavramı kabul edilmiştir. TMK’nın yerleşim yerini tanımlayan ve tespit eden 19’uncu ve 20’nci maddelerine göre, yerleşim yeri, bir kimsenin sürekli kalma niyeti ile oturduğu yerdir ve bir kimsenin aynı anda birden fazla yerleşim yeri olamaz. Önceki yerleşim yeri belli olmayan veya yabancı ülkedeki yerleşim yerini bıraktığı hâlde Türkiye’de henüz bir yerleşim yeri edinmemiş olan kimsenin hâlen oturduğu yer, yerleşim yeri sayılır.

Sözleşmenin 5'inci maddesinde yer alan gereksinimler, her iki devletin merkezi makamlarının evlatlığın kabul eden devlete girmesi ve orada daimi ikametgâh tesis etmesi için gerekli olan her türlü tedbiri almasına izin veren Sözleşmenin 18'inci maddesi ile uyum içerisinde yorumlanmalıdır²¹⁵. Merkezi makamlar tek başlarına izin alamazlar fakat, iznin alınması için gerekli olan tüm tedbirlerin alınması için gerekli tedbirleri alırlar²¹⁶.

Sözleşmenin 5'inci maddesi, evlat edinmeler için sabit bir durum yaratır. Çocuğun kabul eden devlete gitmesine ve oraya yerleşmesine izin verilmezse, çocuğun evlat edinilmesinin kabulü için hiçbir sebep kalmayacaktır.

2.1.2.2.10. Çocuğun evlat edinmek isteyen kişilere teslimi

Sözleşmenin 17'nci maddesine uygun olarak evlat edinmeye yönelik anlaşmalar yapılmadan (geçici bakım sözleşmesi gibi) ve diğer gereksinimler giderilmeden çocuk bizzat Menşe (gönderen) devlet merkezi makamı tarafından evlat edineceklere teslim edilmemelidir. Bu düzenleme, Sözleşmede çocuğun yararlarını koruyan en önemli tedbirdir.

Türk hukukunda küçüğün evlat edinenlere teslimi hususu, Tüzük m. 17/f. 1'de, *“Küçük, bir yıllık bakım ve eğitimi için geçici bakım sözleşmesi imzalanarak, Merkezi Makamın gözetim ve denetiminde evlât edinecek kişi veya eşlere teslim edilir”* hükmüyle ifade edilmiştir. Küçüğün teslimi sırasında, *“Kabul eden Devletin merkezi makamından evlât edinilecek küçüğe, bir yıllık izleme süresi içerisinde, gerekirse sağlık ve eğitim konularının takibi yetkisi ile sınırlandırılmış bir yasal temsilcinin tayin edilmesi istenebilir”* (Tüzük m. 17/f.3).

Bazı devletlerin, Sözleşmenin 23'üncü maddesi²¹⁷ hükmü ile aynı olduğu gerekçesi ile bu aşamayı yok saydığı görülmektedir. Ancak, bu iki hüküm arasındaki

²¹⁵ Explanatory Report, s. 30, n. 185.

²¹⁶ Guide To Good Practice No:1, s. 89.

²¹⁷ “1) Sözleşmeye uygunluğu, yapıldığı Devletin yetkili makamı tarafından tevsik edilen bir evlât edinme, diğer Âkit Devletlerde kanunen tanınır. Tevsik belgesi 17. maddenin (c) bendinde öngörülen onayların zamanını ve kimler tarafından verilmiş olduğunu belirler.

(2) Her Âkit Devlet imza, tasdik, kabul, tasvip veya katılım sırasında, Sözleşme Depozitörüne kendi Devletinde tevsik belgesi düzenlemeye yetkili olan makam veya makamların kimliğini ve görevlerini

farkı tespit edebilmek önemlidir. Sözleşmenin 17'nci maddesinde, gerekli şartların sağlanmış olması halinde her iki devletin de evlat edinmenin devamına ilişkin anlaşmış olmaları hükme bağlanmış iken; 23'üncü maddesinde, Sözleşmede evlat edinmeye ilişkin tüm şartların sağlandığı ve evlat edinmenin Sözleşmeye uygun olarak kurulduğuna ilişkin evlat edinme işlemin tamamlandığı ülke makamı tarafından bir tevsik (onay) belgesi düzenlenmesi hükme bağlanmıştır.

2.1.2.2.11. Çocuğun kabul eden devlete gönderilmesi

Çocuğun kabul eden devlete nakli, Sözleşmenin 19'uncu, 20'nci, 21'inci ve 28'inci maddelerinde düzenlenmiştir.

Sözleşmenin 19'uncu maddesi gereğince, çocuğun naklinin uygun şartlarda gerçekleşmiş olduğunu tespit ve temin için her iki devletin merkezi makamları arasında bir işbirliği yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda, iyi bir uygulama için, kabul eden devlette bulunan evlat edineceklerin çocuğun ülkesine gelerek çocuğu teslim almaları en iyi çözümdür²¹⁸. Evlat edineceklerin Menşe (gönderen) devlete gelerek çocuğu teslim almaları ve yol boyunca ona refakat etmeleri, evlat edineceklerin evlatlığın önceki yaşam koşullarını görmeleri ve çocuğun mevcut psikolojik ve sosyal durumu hakkında az ya da çok fikir edinmeleri açısından oldukça faydalı olacaktır. İç hukukumuzda da, Tüzük m. 17/f. 2 hükmü gereği "*Küçüğün kabul eden Devlete gönderilmesi, evlât edineceklerin refakatinde, güvenli ve uygun koşullarda gerçekleştirilir*".

Tüm bu safhalar, evlatlığın lehine olarak çocuk yanlısı bir tutum içerisinde psikolog ve sosyologların desteğinde geçirilmelidir. Hazırlık ve danışma faaliyetleri, teslim ve nakillerin yaratacakları muhtemel stres ve sarsıntıların en aza indirgenmesi açısından çocuk ve evlat edinecekler esas alınarak yürütülmelidir²¹⁹.

Geçici bakım sözleşmesi ile kabul eden devlette bulunan eşler ya da kişinin yanına yerleştirilen küçüğün, bu kimseler ile kaldığı bir yıllık süre zarfında yetkili Uluslararası Sosyal Hizmetler Teşkilatı'nda (ISS.) görevli sosyal hizmet uzmanları üçer

bildirir. Söz konusu Âkit Devlet ayrıca bu makamların tayinindeki herhangi değişikliği de Depozitöre bildirecektir" (Sözleşme m. 23).

²¹⁸ ISS/IRC, Information Note – Transfer Of The Child From The Country Of Origin To Receiving Country, June 2003, www. iss-ssi.org (E.T. 02.04.2009).

²¹⁹ Guide To Good Practice No:1, s. 90.

aylık dönemler şeklinde (Tüzük m. 12/f. 1; EEEY m. 25/f. 1/b.b) konut ziyaretleri yaparak evlat edinenler ile evlatlık arasındaki ilişkiyi denetleyerek gereken hallerde danışmanlık hizmeti de verecektir (Tüzük m. 12/f. 3; EEEY m. 25/ f. 1/b. a). Bundan dolayı, “Evlât edinecekler, geçici bakım sözleşmesi süresi içinde, küçükle birlikte yurtdışına çıkmadan önce İl Müdürlüğüne bilgi verirler. Bu bilgi İl Müdürlüğüne Merkezi Makama iletilir. Merkezi Makam tarafından da gidilen ülkenin merkezi makamı ile işbirliği yapılarak izleme sürdürülür” (Tüzük m. 12/f. 5). Bir yıllık izleme süresi sonunda sosyal inceleme raporunu da içeren dosya bir ay içinde hazırlanır (Tüzük m. 12/f. 4). Bu süre zarfında, hem kabul eden hem de Menşe (gönderen) devlet hukuklarında evlat edinmeye ilişkin yasal koşullar sağlanmış olmasına rağmen, nihai evlat edinme kararı alınması için gerekli başvuruyu yapmayanlar²²⁰ ile sosyal hizmet uzmanlarının ziyaretleri sonucunda küçüğe karşı sorumluluklarını yerine getirmediği gözlemlenen evlat edineceklerden küçüğün geri alınmasına karar verilecektir²²¹ ve bu kimselerin ülkelerarası evlat edinme başvuruları işleminden kaldırılacaktır (EEEY m. 25/ f. 1/b. a).

Ülkelerarası evlât edinilecek küçüğün evlât edineceklerin yanında sürekli kalmasının, küçüğün yüksek yararına uygun olmayacağına tespiti halinde, Menşe (gönderen) devlet Merkezi Makamı kabul eden Devletin merkezi makamından küçüğün

²²⁰ Türk hukuku bakımından evlat edinme ilişkisi mahkeme kararı ile kurulduğundan izleme süresi sonunda düzenlenen sosyal inceleme raporuna dayalı olarak veya itiraz üzerine komisyon tarafından karar verilerek evlât edinme talepleri uygun görülenerne, sonuç ve evlât edinme kararı alınması için mahkemeye başvurmaları gerektiği hususu merkezi makamlar tarafından yazılı olarak bildirilir. Evlat edinecek eşler veya kimsenin geçerli bir mazeret olmaksızın, yazılı bildirim tarihinden itibaren iki ay içerisinde evlât edinme kararı almak üzere mahkemeye başvuramaları halinde, Merkezi Makamlarca küçüğün geri alınmasına karar verilir (Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük m. 13).

²²¹ Geçici bakım sözleşmesi süresi sonunda düzenlenen sosyal inceleme raporuna göre evlât edinmeleri uygun görülmeyenlerin talepleri reddedilir. Red kararına yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde İl Müdürlüğü nezdinde itiraz edilebilir. İtiraz komisyon tarafından görüşülerek en geç bir ay içinde kesin olarak karara bağlanır. Komisyonca evlât edineceklerin uygun bulunmamaları durumunda küçük geri alınır. Geçici bakım sözleşmesi süresi içerisinde, ebeveynlik sorumluluğunun yerine getirilmediğinin sosyal inceleme raporuyla saptanması durumunda, geçici bakım süresinin dolması beklenmeksizin de küçüğün evlat edineceklerin yanından alınması mümkündür (Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük m. 13)

evlât edineceklerden geri alınması ve öncelikle geçici bakımının sağlanmasını²²² ister (Sözleşme m. 21). Kabul eden Devlet Merkezi Makamı ile işbirliği yapılarak küçüğün Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük'ün 16'ncı maddesinin dördüncü fıkrasında “... *dosyalarının, Merkezi Makama iletildiği tarihe öncelik verilmek sureti ile, yerleşim yeri yurtdışında bulunan Türk vatandaşları ile doğumla Türk vatandaşı olup da, İçişleri Bakanlığından aldıkları izinle vatandaşlıktan çıkanlar ve evlât edinilecek küçükle dil birliği ve kültürel yakınlığı bulunan kişi ve eşler...*”in yanına gecikmeksizin yeniden yerleştirilmesi ya da uzun süreli bakım olanakları araştırılır. Bunun mümkün olmaması durumunda ayırt etme gücüne sahip küçüğün rızası da alınarak Menşe (gönderen) devlete güvenli bir şekilde dönmesi sağlanır.

2.1.2.2.12. Ülkelerarası evlat edinmeye ilişkin nihai kararın alınması

Küçüğün evlat edinenler yanında kaldığı müddet boyunca sosyal hizmet uzmanları tarafından evlat edinenlerin ikametgâhlarında yapılan incelemeler neticesinde ülkelerarası evlat edinme işleminin küçüğün yüksek yararının korunması amacına hedefine uygun olduğu tespit edildiği takdirde, küçüğün ülkelerarası evlat edinilmesine ilişkin nihai bir kararın alınması ve ülkelerarası evlat edinme ilişkisinin kurulması gerekmektedir.

Ülkelerarası evlat edinme işleminin nihai olarak nasıl karara bağlanacağına ilişkin olarak Lahey Sözleşmesi iki tane hüküm içermektedir. Bu hükümlerden ilki, Lahey Sözleşmesinin ülkelerarası evlat edinmeyi tarif eden 2'nci maddesi, “...*mutat meskeni bir Âkit Devlette (“Menşe Devlet”) bulunan bir çocuğun, mutat meskeni diğer bir Âkit Devlette (Kabul Eden Devlet) bulunan bir kişi veya eşler tarafından, menşe Devlette evlât edinildikten sonra kabul eden Devlete götürülmüş olması, götürülmekte olması veya götürülmek üzere olması...*” şeklindeki hükmü ile ülkelerarası evlat edinme ilişkisinin kurulacağı devleti menşe devlet olarak belirlemektedir. Lahey sözleşmesinin bu hükmü, ülkelerarası evlat edinme işlemini sonlandıracak kararın alınmasına ilişkin bir genel bir kural getirmektedir. Bu genel kural çerçevesinde, menşe devletin Türkiye

²²² Burada geçici bakım ile kastedilen, çocuğun bir yetiştirme yurdunda yeni bir evlat edinen tespit edilinceye kadar yerleştirilmesidir.

olduğu bir ülkelerarası evlat edinme işleminde, işlemi sonlandıracak nihai karar menşee devlet olan Türkiye’de, onun hukukuna göre kurulacaktır. Türk hukuku bakımından, Türkiye’de bir ülkelerarası evlat edinme işlemi, ancak davacı olarak evlat edinmek isteyen kişi veya eşler, davalı olarak ise küçüğün yasal temsilcisinin (küçük Sosyal Hizmetler İl/İlçe Müdürlüğü’ne bağlı bir kuruluştaki ise davalı sıfatı bu kuruma aittir) taraf olduğu bir mahkeme kararı ile kurulabilir. TMK m.315/f.1 hükmüne göre; “*Evlât edinme kararı, evlât edinenin oturma yeri; birlikte evlât edinmede eşlerden birinin oturma yeri mahkemesince verilir. Mahkeme kararıyla birlikte evlâtlık ilişkisi kurulmuş olur*”. Görevli mahkeme ise, 18.01.2003 tarihinde yürürlüğe giren “4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun” gereği, vesayet ile ilgili işler dışında, aile hukukunun kapsamına giren işlerde aile mahkemelerinin özel görevli mahkeme olduğu kabul edilmiştir (m.4/f. 1/b. 1). Aile mahkemesi kurulamayan yerlerde ise, AMK kapsamına giren işler, HSYK. Tarafından belirlenen asliye hukuk mahkemesince görülecektir (m.2/ f.2). Dolayısıyla, evlat edinme kararları, AMK gereği Aile Mahkemelerinin görev alanına girmektedir, aile mahkemesi bulunmayan bir yerde ülkelerarası evlat edinme kararlarını ise aile mahkemesi sıfatı ile asliye hukuk mahkemesi verecektir.

Ülkelerarası evlat edinmenin menşee devlette nihai olarak karara bağlanmasına ilişkin genel kuralının istisnası Lahey Sözleşmesinin 28’inci maddesinde hükme bağlanmıştır. Lahey Sözleşmesi’nin 28’inci maddesine göre, “*Sözleşme, bir menşee Devletin, mutad meskeni bu Devlette bulunan bir çocuğun evlât edinilmesinin söz konusu Devlette gerçekleşmesini şart koşan veya onun evlât edinmeden önce kabul eden Devlette yerleştirilmesini veya o Devlete gönderilmesini yasaklayan herhangi bir kanun hükmünü etkilemez*”. Bu takdirde, küçüğün mutlak surette mutad meskeni ülkesinde evlat edinilmesini emreden ve yahut ülkelerarası evlat edinilmesinden önce kabul eden devlete girip orada belirli bir süre evlat edinenlerle yaşamasını veya o devlete giriş yapmasını yasaklayan herhangi bir kanun hükmü olmadıkça, ülkelerarası evlat edinme işlemleri kabul eden devlette yani evlat edinenlerin mutad meskenleri devletinde de sona erdirilebilecektir.

Türk hukuku bakımından, ülkelerarası evlat edinilmek isteyen küçüğün, mutlaka menşee devletinde evlat edinilmesini şart koşan ve yahut kabul eden devlete herhangi bir surette girişine veya orada evlat edinmek isteyenlerle belirli bir müddet yaşamasına

yasak getiren mevzuat hükmü bulunmamaktadır. Aksine, geçici bakım sözleşmesi yapılarak küçüğün kabul eden devlete girmesine ve orada bir yıl boyunca evlat edinmek isteyenler tarafından bakılıp eğitilmesi söz konusudur (Tüzük m. 11). Dolayısıyla, menşe devleti Türkiye olan bir küçüğün kabul eden devlette karara bağlanacak bir ülkelerarası evlat edinme ilişkisinin sujesi olması mümkün olacaktır.

2.1.2.2.13. Tevsik (Onay) belgesinin düzenlenmesi

Geçici bakım sözleşmesi ile küçüğün yanına yerleştirildiği kişi veya eşlerin, konutlarına yapılan ziyaretler sonucunda küçükle aile ilişkisi içerisine girdiği, evlat edinme dolayısıyla üstleneceği yükümlülükleri tam olarak yerine getirebileceği kanaatine varıldığı hallerde, izleme süresi sonunda düzenlenen sosyal inceleme raporuna dayalı olarak veya itiraz üzerine komisyon tarafından karar verilerek evlât edinme talepleri uygun görülenlere, sonuç ve evlât edinme kararı alınması için menşe devlette veya kabul eden devlette görevli makama başvurmaları gerektiği hususu Merkezi makamlar vasıtasıyla yazılı olarak bildirilir.

Sözleşmenin 23'üncü maddesine göre "*Sözleşmeye uygunluğu, yapıldığı Devletin yetkili makamı tarafından tevsik edilen*" bir evlat edinme tamamlanmış olacaktır. Tevsik (onay) belgesi hızlı bir biçimde düzenlenerek evlat edinenlere aslı, her iki devletin merkezi makamlarına da bu belgenin birer örneği gönderilecektir. Âkit devletlerden her biri kendi ülkesi bakımından tevsik (onay) belgesini düzenlemeye yetkili makamı, Sözleşmenin 23'üncü maddesi gereğince, Lahey Uluslararası Özel Hukuk Komisyonu Daimi Bürosu'na bildirilmelidir.

Sözleşmenin 23'üncü maddesinde, tevsik (onay) belgesi hakkında yer alan emredici düzenlemeye rağmen uygulamada çeşitli ihtilaflarla karşılaşılmaktadır. Şöyle ki, bazı devletlerde tevsik (onay) belgesi doğrudan düzenlenmekteyken bazı devletlerde ise tarafların başvurusu üzerine düzenlenerek kendilerine tebliğ edilmektedir²²³. Evlat edinmenin delili olan ve diğer âkit devletlerde de tanınması sonucunu sağlayan bu belgenin doğrudan düzenlenmesi gerekmektedir.

²²³ Guide To Good Practice No:1, s. 90.

2.1.3. Ülkelerarası evlat edinme işlemlerinde aracı kuruluşlar

2.1.3.1. Merkezi makamlar

Sözleşme tüm âkit devletlerde merkezi makam kuracak ve onlara birtakım yükümlülükler getirecek düzenlemeler içermektedir. Merkezi makamların bu yükümlülükleri, ülkelerarası evlat edinme ile ilgili genel bilgilerin paylaşılmasına yönelik işbirliği, Sözleşmenin uygulanmasına engel olacak nitelikte engellerin bertaraf edilmesi ve Sözleşmenin hedefleri ile bağdaşmayan uygulamalara engel olunmasından ibarettir.

2.1.3.1.1. Kuruluşu

Merkezi makamlar, Sözleşmede belirtilen görevleri ve yükümlülükleri yerine getirmek üzere kurulmuş makam veya kurumlardır²²⁴. Sözleşme, bir merkezi makamın nasıl kurulacağını hükme bağlamamıştır. Kuruluşu, her ülkenin mevzuatına uygun olarak kanunla, idari bir kararla veya bir kararname ile gerçekleştirilecektir.

Merkezi makamlar, kuruluşları ve Sözleşmenin âkit devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihi itibarıyla evlat edinmeye ilişkin evrakları göndermeye ve kabule hazır olmalıdır. Merkezi makamlar, yasal ve idari anlaşmalar uygulamaya konulmadan evvel kurulmuş olmalıdır²²⁵.

Yeni kurulan merkezi makamlara, resmi olarak faaliyete başlamadan önce, tecrübeli personeli işe alması, acemi personeli eğitmesi, kendi çalışma usullerini belirlemesi ve ülkelerarası evlat edinme ile ilgili tüm kişilere, makamlara ve kurumlara merkezi makamın görev ve yükümlülüklerini bildirmesi için süre verilmelidir²²⁶.

2.1.3.1.2. Tayini

Bir merkezi makamın tayin edilmesi, “*Her Âkit Devlet, Sözleşmeyle kendilerine yüklenen görevleri yerine getirmek üzere bir Merkezî Makam tayin edecektir*” hükmünü içeren Sözleşmenin 6’ncı maddesinden kaynaklanan olağan bir yükümlülüktür.

²²⁴ Guide To Good Practice No:1, s. 46; BISIGNARO, a.g.m., s. 146..

²²⁵ Guide To Good Practice No:1, s. 46.

²²⁶ Guide To Good Practice No:1, s. 46.

Sözleşmenin başarılı bir şekilde uygulanması, merkezi makamların açıkça belirlenmiş olması ve bu kurumların gerek kendi aralarında gerekse üçüncü kişiler ile aralarında kurulan resmi iletişimlerin basit ve anlaşılabilir bir seviyeye indirgenmiş olmasına bağlıdır.

Her ülkede merkezi makamlar, evlat edinme işlemlerini yürütmeye yetkili olan makamlardır. Bundan dolayı, Sözleşme m. 6. maddesi gereği, “*Her Âkit Devlet, Sözleşmeyle kendilerine yüklenen görevleri yerine getirmek üzere bir Merkezî Makam tayin edecektir*” (Sözleşme m. 6/f. 1), ayrıca “*...Federal Devletler veya birden çok hukuk sistemine veya özerk toprak birimlerine sahip bulunan Devletler birden çok Merkezî Makam tayin etmek ve bunların görev alanlarını bölge veya kişiler itibarı ile serbestçe belirlemek hakkına sahiptir. Birden fazla Merkezî Makam tayin etmek durumunda olan bir Devlet, söz konusu bu Devlet içinde uygun Merkezî Makama iletmek üzere her türlü başvurunun yapılabileceği bir Merkezî Makam...*” belirleyecektir (Sözleşme m. 6/f. 2).

Bu hüküm uyarınca, her âkit devlet kendi sınırları içerisinde evlat edinme işlemlerini yürütecek bir merkezi makamı tayin edecektir. Federal devletler veya birden çok hukuk sistemine sahip olan devletler ile özerk toprak birimlerine sahip devletler birden fazla merkezi makam belirleyecek²²⁷, bu makamlar arasından da bir tanesi ana merkezi makam seçilerek diğer merkezi makamlara hitap eden başvuruları ilgililere iletecektir.

Merkezi makamlar, aile ve çocuk ilişkileri ile ilgilenen bakanlıklar veya sağlık bakanlıkları tarafından tayin edilmelidir. Ülkemizde ülkelerarası evlat edinme işlemlerini yürütme ile yetkili kurum, Başbakanlık’a bağlı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu²²⁸,dur²²⁹.

Merkezi makamların âkit devletlerin çocuk koruma ve yargılama makamları ile sıkı ilişkiler içerisinde olması gerekmektedir. Merkezi makamlar arasında işbirliği, mahkemeler, çocuk esirgeme kurumları, çocukların korunması ile ilgili bağımsız

²²⁷ ESCHELBACH HANSEN, Mary/POLLACK, Daniel, “The Regulation of Intercountry Adoption, Brandeis Law Journal, Vol. 45, 2007, s. 113.

²²⁸ Kurum, 27.05.1983 tarihli ve 18059 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile kurulmuştur.

²²⁹ Âkit devletlerde, merkezi makam olarak belirlenmiş kurumların listesi için bkz. http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.authorities&cid=69#T, (ET., 05.04.2009).

örgütler, sosyal hizmetler uzmanları ve hukukçu uzmanlar, Sözleşme kapsamında bir ülkelerarası evlat edinmenin etkili yürütülmesi için gerekli olan hususlardır²³⁰.

Sözleşmenin 13'üncü maddesinin içerdiği "*Merkezî Makamların tayini ve gerektiğinde görevlerinin kapsamı, yetkili kuruluşların ad ve adresleri de dahil olmak üzere, her Âkit Devlet tarafından Lahey Milletlerarası Özel Hukuk Konferansının Daimi Bürosuna bildirilecektir*" hükmü gereği, belirlenmiş olan merkezi makamların isimlerinin, görev ve yükümlülüklerinin kapsamlı olarak Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı Daimi Bürosu'na bildirilmesi gerekmektedir. Sözleşmenin kabul ve onayı tarihinde, merkezi makamın belirlenmiş ve Daimi Büro'ya gerekli olan bildirim yapılmış olması gerekmektedir. Bu bildirim ardından, Daimi Büro ilgili merkezi makama bir başlangıç yazısı göndererek, sonraki yazışmaların doğru makamlara ulaşmasını sağlamak için merkezi makamı iletişim bilgilerini teyit etmek üzere davet edecektir²³¹.

2.1.3.1.3. Görevleri

Sözleşmenin 13'üncü maddesi gereğince, merkezi makamların ve yetkili kuruluşların görevleri Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı Daimi Bürosu'na bildirilecektir.

Sözleşmenin 7'nci, 8'inci ve 9'uncu maddelerine göre, Merkezi makamlar, ülkelerarası evlat edinme süreçlerinde resmi işlemlerin yürütülmesi, usullerin belirlenmesi ve geliştirilmesinde asıl olan makamlardır. Bunun yanında, merkezi makamlar, evlat edinme işlemlerinin onaylanması, kontrolü ve ülkelerarası evlat edinme işlemlerini yürüten muhatap devlet merkezi makamları ile koordineli olarak işbirliğinin yürütülmesi ile görevlidir. Merkezi makamların yürüteceği görevler ilerleyen bölümlerde detaylı olarak açıklanacaktır.

²³⁰ Guide To Good Practice No:1, s. 48.

²³¹ Guide To Good Practice No:1, s. 47.

2.1.3.1.3.1. Haksız kazancın önlenmesine ilişkin tedbirleri alma

Sözleşmenin “*Merkezî Makamlar, kendiliğinden veya kamu makamlarının aracılığı ile bir evlât edinmeden dolayı haksız maddî veya diğer kazancın önlenmesi ve Sözleşmenin amaçlarına aykırı her türlü uygulamanın yasaklanması için tüm gerekli tedbirleri...*” alacağını hükme bağlayan 8’inci maddesine göre, Merkezi makamlar, Sözleşmede belirtilenin aksine bir evlat edinme ilişkisinin kurulmasını sağlamak ve evlat edinme ile bağlantılı her türlü haksız kazancın elde edilmesini önlemeye yönelik tedbirleri almakla yükümlüdür.

Merkezi makamlar, “*Hiç kimse ülkelerarası bir evlât edinme ile ilgili bir faaliyetten dolayı haksız maddî veya diğer kazanç elde edemez*” (Sözleşme m. 32/ f. 1) hükmüne istinaden, Sözleşmede haksız kazanç elde etmeyi yasaklayan genel hükme uygun davranılacağını güvence altına almak, “*... evlât edinmeye katılmış olan kişilerin sadece, makul meslekî ücretlerini içeren masraf ve harcamaları talep edilebilir veya ödenebilir*” şeklindeki m. 32/ f. 2 hükmü uyarınca merkezi makamlarda çalışan görevlilere sadece evlat edinme işlemleri için gerekli olan harcın ödendiğini tespit etmek, merkezi makam idarecileri ve çalışanlarını seçmek²³² ve “*Bir evlât edinmeye katılmış olan kuruluşların yönetici, idareci ve memurları verdikleri hizmete oranla makul olmayan ölçüde yüksek ücret alamazlar*” şeklindeki Sözleşmenin m.32/f.3 hükmü uyarınca bu görevlilerin sundukları hizmetin karşılığı olarak yapılan işlemlerle ücret ödenmesini sağlayacak tedbirleri almak, evlatlık olan çocuğun yasal temsilcisinden evlat edinme rızasının kendisine herhangi bir menfaat temini veya taahhüdü olmaksızın alınmasına yönelik tedbirler hazırlamak suretiyle haksız kazanç sağlanmasının önüne geçebilecektir²³³.

2.1.3.1.3.2. Evlat edinme usulü ile ilgili bilgi verme

Sözleşme m.7/f. 2 hükmüne göre, Merkezî Makamlar “*... çocukların korunmasını temin etmek ve Sözleşmenin diğer hedeflerini gerçekleştirmek için kendi*

²³² Sözleşmenin iyi uygulanabilmesi için yetkili makamlarda görev alan kimselerin mesleğinde uzman ve iyi ahlaklı kimseler arasından seçilmesi hususunda devletlerin gerekli özeni göstermesi gerektiği doktrinde belirtilmektedir (KLEEM, Curtis, “Airplane Trips and Organ Banks: Random Events and the Hague Convention on Intercountry Adoptions”, Georgia Journal of International & Comparative Law, Vol. 28, 2000, s. 334.

²³³ KATZ, a.g.m., s. 319.

aralarında ve Devletlerinin yetkili makamları arasında işbirliği yapacaktır” ve “...Evlât edinmeye ilişkin kendi Devletlerinin kanunları ile istatistik ve standart formlar gibi, diğer genel bilgileri sağlamak, Sözleşmenin işlerlik kazanması hakkında karşılıklı bilgilendirmeyi sürdürmek ve mümkün olduğu kadar bunun uygulanmasına yönelik engelleri bertaraf etmek” yükümlülüğü altındadır.

Özetle, merkezi makamlar, Sözleşme m. 7/ f. 2 hükmü uyarınca, kendi hukukları bakımından evlat edinme ile ilgili tüm bilgi ve belgeleri temin etmek için gerekli olan tedbirleri doğrudan doğruya tesis edecek ve diğer âkit devleti bu tedbirlerden haberdar edecek ve Sözleşmeyi mümkün olduğunca uygulanabilir kılmak için karşılaşılması muhtemel her türlü engeli bertaraf edecektir.

Her âkit devlette, evlat edinme ile ilgili bilgi ve belgelere erişim ve bunların ülkeler arasında değişimine zemin oluşturulması, merkezi makam görevlilerinin üzerindeki iş yükünü hafifletmeye ve ayrıca diğer âkit devletlerle arada işbirliğini geliştirmeye yardımcı olacağı açıktır.

Ülkelerarası evlat edinme şartları ve usullerine ilişkin çeşitli bilgiler ülkelerin görevli merkezi makamlarının internet sitelerinde ilan edilmek veya çeşitli broşürler bastırılmak suretiyle duyurulmalıdır²³⁴. İlan, atanan merkezi makamın ismi ve iletişim bilgileri, ülkelerarası evlat edinmenin şartlarının detaylı ve açıkça yer aldığı bir web adresi, kabul eden devletler için kendi hukuklarına göre evlat edineceklerde aranacak şartlarının ve evlat edinme sonrası hizmetlerinin nelerden ibaret olduğu, evlat edineceklerin başvuru usulü, başvuru evrakları olarak kuruma hangi evrakların sunulması gerektiği, evlat edinme usulü, Menşe (gönderen) devletler için ise evlat edinme başvurularında ve geri kalan usuli işlemlerde uygulanması gereken idari ve yasal koşulları içermelidir²³⁵.

Ülkemizde, SHÇEK’in internet sayfasında da ilan edilmiş olan Küçüklerin Evlat Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük, evlat edinme işlemlerinde yetkili makamın Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu olduğu (Tüzük m. 2–3), evlat edinme usulü (Tüzük m. 16–19), evlat edinmenin şartları (Tüzük

²³⁴ Âkit devletlerin merkezi makamları ve onların internet sitelerin tam listesi için bkz. http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.authorities&cid=69 (ET. 04.04.2009)

²³⁵ Guide To Good Practice No:1, s. 51.

m. 4) ve sonuçları (Tüzük m. 20) ile evlat edinme başvurusunun yapılışı (Tüzük m. 5), başvuru evraklarının neler olduğu (Tüzük m. 6–7) hükme bağlanmıştır.

2.1.3.1.3.3. Uluslararası işbirliği ve koordinasyon sağlama

Merkezi makamlar, hem evlatlıkların korunması ve Sözleşmenin diğer hedeflerine ulaşılması için birbirleri ile işbirliği yapmalı hem de kendi ülkesindeki diğer yetkili makamlar arasında işbirliği kurulmasını teşvik etmelidir²³⁶.

Makamlar arasında işbirliği, öncelikle yetkili makamların ve görevlilerinin kimlik ve iletişim bilgilerinin açıkça belirlenmesi, âkit devletler ve onların merkezi makamlarında görevli kimseler arasında iyi bir iletişim seviyesinin, güven ve anlayışın tesisi ancak âkit devlet merkezi makamları arasında bölgesel toplantılar, konferanslar düzenlenmesi suretiyle geliştirilebilecektir²³⁷.

2.1.3.1.3.4. İstatistikî verilerin toplanması ve korunması

Merkezi makamlar, Sözleşmeye ilişkin gerçeğe uygun bilgi ve istatistikî veriler toplamakla yükümlüdür²³⁸. Daimi Büro, bu amacın gerçekleştirilmesi için, örnek bir istatistik formu geliştirerek tüm âkit devletlerin yararlanmasına sunmuştur²³⁹.

İstatistikî veriler bakımından asgari bir standart oluşturmak adına, istatistikte, sosyal hizmetler kurumuna giriş yapmış, orada bakılıp yetiştirilen çocukların toplam sayısı, yurtdışında gerçekleştirilen evlat edinmelerin sayısı, hangi ülkelere ne miktarda çocuğun ülkelerarası evlat edinme yolu ile gönderildiği, evlatlıkların yaş ve cinsiyet bilgileri yer almalıdır²⁴⁰.

²³⁶ Guide To Good Practice No:1, s. 52.

²³⁷ Guide To Good Practice No:1, s. 52.

²³⁸ KATZ, a.g.m., s. 320.

²³⁹ Âkit devletler, bu forma uygun olarak hazırladıkları yıllık ülkelerarası faaliyetlerine ilişkin istatistik raporlarını Daimi Büro'ya bildirmişlerdir. Âkit devletlerin yıllık istatistikî raporları için bkz. http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=32&cid=69 (ET. 21.06.2009).

²⁴⁰ Guide To Good Practice No:1, s. 52.

2.1.3.2. Yetkilendirilmiş organlar

Çoğu âkit devlette²⁴¹, yetkilendirilmiş kuruluşlar ve kimseler, merkezi makamlara yüklenmiş olan evlat edinme işlemlerini gerçekleştirebilmektedir. Ülkelerarası evlat edinme işlemlerinin merkezi makam denetiminde, merkezi makamların dışında birtakım kuruluş ve kişilerce yerine getirilmesine izin verilmesi hususu Sözleşmenin çocukların korunması hedefinin bir parçasıdır.

Merkezi makamların yetkilerinin yetkilendirilmiş organlara devredilmesi hususunda Sözleşme basit bir usul öngörmüştür. Sözleşmeye göre, her âkit devlet yetkilendirilmiş makamları tayin etmede hem Sözleşme hem de kendi hukuk kuralları çerçevesinde kendi belirleyeceği ölçütleri esas alacaktır²⁴².

Kuruluş veya kişileri evlat edinmeyle bağlantılı olarak çocukların korunmasında görev alması ve evlat edinme işlemlerini yerine getirmesi hususlarında yetkilendirme yönelik kararının verilmesi her âkit devletin kendi iç sorunudur. Buna ilaveten, bir âkit devlette yetkilendirilmiş ve diğer bir âkit devlette de faaliyet göstermek isteyen yetkilendirilmiş organ, her iki âkit devletin (yetkilendiren devletin ve işlemin gerçekleştirileceği devletin) ortak karar alması ile ancak bunu gerçekleştirebilecektir²⁴³.

Evlat edinme işlemlerini üst düzeyde bir uzmanlık ve ahlaki standartlar çerçevesinde yürütecek olan organların seçimi başarılı bir evlat edinme işleminin kurulması için oldukça önemlidir. Bu organlar, Sözleşmenin hedeflerine tam olarak ulaşılması, sürdürülmesi ve haksız kazancın önlenmesi ile görevli olduklarından seçimleri önem arz etmektedir. Bu nedenle, yetkilendirilmiş organlara kendi ülkelerindeki merkezi makamın statüsünde oldukları, onun görev ve sorumluluklarını taşıdığı hatırlatılmalıdır.

²⁴¹ Andorra, Avusturya, Bulgaristan, Kanada, Şili, Çin, Kolombiya, Danimarka, Finlandiya, Almanya, Fransa, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Polonya, İspanya, İsveç, Tayland, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde merkezi makamlar yetkilendirilmiş organlar vasıtasıyla yükümlü oldukları bazı ülkelerarası evlat edinme işlemlerini yerine getirmektedirler. (bkz. http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.authorities&cid=69, (ET. 02.06.2009)).

²⁴² Guide To Good Practice No:1, s. 54.

²⁴³ Guide To Good Practice No:1, s. 54.

Merkezi makamlar tarafından kendilerine sınırlı yetki verilen yetkilendirilmiş organlar, evlat edinme işlemlerinin yürütülmesinde merkezi makamlarla ortak sorumluluğu paylaşır²⁴⁴.

2.1.3.2.1. Yetkili makamlar

2.1.3.2.1.1. Görevleri

Sözleşme, merkezi makamların bazı görevlerinin yetkilendirilmiş kuruluşlar ve bazı durumlarda yetkilendirilmiş kişiler tarafından yapılmasına izin vermektedir²⁴⁵ (Sözleşme'nin 3'üncü ve 4'üncü bölümleri).

Merkezi makamlar ve onların yetkilendirmesi ile evlat edinme işlemlerini yerine getirecek olan kuruluş veya kişiler arasında hangi işlemlerin yürütülmesi açısından bir işbölümü yapılabileceğinin tespit edilmesi önemlidir. Elbette ki, merkezi makamların tüm görevlerinin yetkilendirilmiş organlar vasıtasıyla yerine getirilmesi mümkün olmayacaktır.

Sözleşmenin 7'nci, 8'inci ve 33'üncü maddelerinde hükme bağlanmış olan; *"...çocukların korunmasını temin etmek ve Sözleşmenin diğer hedeflerini gerçekleştirmek için akit devletlerin merkezi makamları arasında veya tek bir akit devlet içinde faaliyet gösteren birden fazla merkezi makamın kendi arasında işbirliği yapmak"* (Sözleşme m. 7/ f. 1), *"evlât edinmeye ilişkin kendi Devletlerinin kanunları ile istatistik ve standart formlar gibi diğer genel bilgileri sağlamak"* (Sözleşme m. 7/ f. 2), *"Sözleşmenin işlerlik kazanması hakkında karşılıklı bilgilendirmeyi sürdürmek ve mümkün olduğu kadar bunun uygulanmasına yönelik engelleri bertaraf etmek için tüm uygun önlemleri doğrudan almak"* (Sözleşme m. 7/f. 2), *"kendiliğinden veya kamu makamlarının aracılığı ile bir evlât edinmeden dolayı haksız maddî veya diğer kazancın önlenmesi ve Sözleşmenin amaçlarına aykırı her türlü uygulamanın yasaklanması için tüm gerekli tedbirleri almak"* (Sözleşme m. 8), *"herhangi bir yetkili makamın Sözleşmenin herhangi bir hükmüne riayet edilmediğini veya riayet edilmeyeceği konusunda ciddi bir risk bulunduğunu tespit ederek kendi Devletinin Merkezî Makamını derhal haberdar etmesi halinde bu riski bertaraf etmek için gerekli tedbirlerin*

²⁴⁴ KATZ, a.g.m., s. 314.

²⁴⁵ DILLON, a.g.m., s. 210.

alınmasını sağlamak” (Sözleşme m. 33) gibi görevleri merkezi makam Sözleşmede açıkça belirtildiği üzere sadece kendisi yapacaktır (Lahey Sözleşmesi m. 7, m. 8, m. 33).

Ayrıca, Sözleşmenin 14’üncü ve 21’inci maddeleri arasında düzenlenmiş olan; evlat edinme başvurularını kabul (Sözleşme m. 14), “*evlat edinme başvurusunda bulunanların kimliği, ehliyeti, evlât edinmeye elverişliliği, geçmişi, ailesi ve sağlık geçmişi, sosyal çevresi, evlât edinme sebepleri, bakımına hak kazanacağı çocukların özelliği ile birlikte uluslararası bir evlât edinmeyi üstlenme yeteneği hakkında bilgileri içeren bir rapor düzenleme*” (Sözleşme m. 15/f. 1), “*... bu raporu menşe Devleti Merkezî Makamına iletme*” (Sözleşme m. 15/f. 2), “*çocuğun evlât edinilmeye müsait bulunduğu kanaat getirirse çocuğun kimliği, evlât edinilmeye uygunluğu, geçmişi, sosyal çevresi, ailevî geçmişi, kendisinin ve ailesinin sağlık geçmişi ve çocuğun özel herhangi bir ihtiyacı hakkında bilgileri içeren bir rapor düzenleme, çocuğun temsilcisinin evlat edinmeye rızasını alma, çocuk ve evlât edinecek olanlar hakkındaki raporlara dayanarak, öngörülen yerleştirmenin çocuğun yüksek yararlarına uygun olup olmadığını belirleme*” (Sözleşme m. 16/f. 1), “*çocuk hakkındaki gerekli muvafakatlerin alındığının tevsiki ve çocuğun yerleştirilmesinin sebepleri hakkındaki raporunu, kabul eden Devletin Merkezî makamına yollama*” (Sözleşme m. 16/f. 2), Sözleşmede aranan şartların sağlanmış olması halinde çocuğun menşe Devletinde evlât edinecek olan ebeveyne teslimine karar verme (Sözleşme m. 17), “*çocuğun menşe Devletinden çıkışı ve kabul eden Devlete girişi ile orada sürekli ikamet izinlerini alması için gerekli tüm tedbirleri alma*” (Sözleşme m. 18), evlat edinmenin kurulmasından sonra dahi çocuğun durumunun izlenmesine devam etme, evlât edinme çocuğun kabul eden devlete naklinden sonra yapılacaksa çocuğun evlât edinecek olan ebeveynin yanında kalmasının artık onun yüksek yararlarına uygun olmadığına kanaat getirmesi halinde çocuğun korunmasına yönelik olarak gerekli tedbirleri alma görevlerini de merkezi makamların yanı sıra yetkilendirilmiş olmaları şartı ile, kamu kuruluşları ve yetkilendirilmiş olan diğer kuruluşlar yapabilecektir (Lahey Sözleşmesi m. 14, m. 15, m. 16, m. 17, m. 18).

Sözleşmenin m.22/f.2 hükmünde belirtilen yetkilendirilmiş kişiler de âkit devletlerin yetkili makamları nezdinde Sözleşmenin 15’inci ve 21’inci maddeleri arasında hükme bağlanmış olan görevleri yerine getirebilecektir.

Sözleşme hükümlerinin yanı sıra her âkit devlet, Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı web sayfasında yer alan ülke profili model formunu kendi sistemine

uyarlayarak merkezi makamlar ve yetkilendirilmiş makamlar arasındaki işbölümünü açıkça belirtmelidir²⁴⁶.

2.1.3.2.1.2. Nitelikleri

Sözleşmenin “Merkezi Makamlar ve Yetkilendirilmiş Organlar” başlıklı ikinci bölümünde belirtilen nitelikleri taşıyan ve kendi yetkili makamları tarafından öngörülen ölçütlere uyan organlar Sözleşme ile Merkezi Makamlara yüklenen belli bazı görevleri icra edebilecektir.

Sözleşme bu şekilde birtakım evlat edinme işlemlerini yerine getirmek üzere yetkilendirilecek makamlarda bulunması gereken asgari bazı şartları hükme bağlamıştır. Buna göre, yetkili makamlar; “kendilerine devredilen yetkileri tam olarak yerine getirebilecek yeterliliği taşımak, herhangi bir menfaat edinme sonucuna varmayan hedeflerin gerçekleştirilmesi için çalışmak, ahlaki değerleri yüksek ve evlat edinme alanında iş tecrübesine sahip kişiler tarafından yönetilmek veya bu niteliklere sahip personel istihdam etmek, kuruluş, idare ve mali konularda merkezi makamın denetimine tâbi olmak, yönetici ve personellere verdikleri hizmetin karşılığı olarak makul olan meblağlarda ücret ödemek” şartlarını taşımalıdır.

2.1.3.2.1.3. Yetkilendirilme kriterleri

Sözleşmede, kuruluş veya kişilerin evlat edinme işlemlerinde merkezi makam yerine geçerek işlemleri yapabilmesi için ne şekilde yetkilendirileceği açıkça hükme bağlanmamıştır. Fakat bu makamlar, ya Sözleşme’nin 9’uncu maddesi hükmündeki gibi açıkça tam olarak yetkilendirilmişse, ya da Sözleşmenin 10’uncu maddesi hükmündeki gibi yetkilendirme kesin olarak yapılmışsa “yetkilendirilmiş” sayılacaktır. Yetkilendirmenin kendisine uygun olarak yapılacağı şartların önceden açıkça ortaya konmuş olması gerekmektedir. Aksi takdirde, böylelikle âkit devletler çocuğun menfaatlerini korumayarak keyfi uygulamaya sebebiyet vermiş olacak, dolaylı yoldan dahi olsa Sözleşmenin hedeflerinden sapılmasına aracılık etmiş olacaktır. Sözleşme, âkit

²⁴⁶ Türkiye’nin ülke profili için bkz. http://www.hcch.net/upload/adoorg_tr.pdf (ET. 26.06.2009)

devletlerin bu ölçütlerini geliştirirken yetkilendirilecek organlara ek yükümlülükler getirilmesini yasaklamamaktadır²⁴⁷.

Yetkilendirme ölçütleri, belirli ve ülkelerarası evlat edinme genel politikasına uygun olmalıdır²⁴⁸.

2.1.3.2.1.4. Denetimleri

Evlat edinme işlemlerini yetkilendirilmiş makamlar vasıtasıyla yürütecek olan devletler, bu makamların şeffaf ve icrai nitelikteki yetkilendirme, onay ve denetimleri ile ilgili düzenlemeleri ortaya koyma ve bunları icra etme, diğer âkit devletlere ve yetkili makamlara şeffaflık ve sorumluluğu teşvik edebilmek için etkili iletişim kurma, usulün suiistimale en çok maruz kalabileceği kısımların denetimini elde tutma gibi hususları dikkatlice belirlemeye teşvik edilmektedir²⁴⁹.

Yetkilendirilen organlar, belirli aralıklarla merkezi makamlara yetkilendirildikleri faaliyetlere ilişkin rapor sunma yükümlülüğündedir²⁵⁰. Bu yükümlülüğün temelinde, evlat edinme işlemlerini yürütme yetkisini yabancı bir devletin yetkili organına veren bir Menşe (gönderen) devletin, ülkelerarası evlat edinmeye ilişkin faaliyet raporlarının bu makam tarafından düzenlenerek kendisine tesliminden sağladığı menfaati yatmaktadır.

Yetkilendirilmiş makamların da merkezi makamlar tarafından belli aralıklarla denetlenmesi ve bu denetimler sonunda ortaya çıkan tabloya istinaden yetkilendirilme süresinin uzatılıp uzatılmamasına karar verilmesi gerekmektedir.

2.1.3.2.1.5. Yetkilendirilen organların menşe (gönderen) devlet ülkesinde faaliyet gösterebilmesi

Bir âkit devlet tarafından kendi ülkesinde faaliyet göstermek üzere yetkilendirilen organın, diğer devlette faaliyet gösterebilmesi için her iki âkit devletin merkezi makamları tarafından açıkça bu hususta yetkilendirilmiş olması gerekmektedir.

²⁴⁷ Guide To Good Practice No:1, s. 56.

²⁴⁸ Guide To Good Practice No:1, s. 56.

²⁴⁹ Guide To Good Practice No:1, s. 56.

²⁵⁰ 2000 Special Commission Report, s. 38, n. 85; Guide To Good Practice No:1, s. 56.

Bu husus, Sözleşmenin 12'nci maddesinde “*Bir Âkit Devlette yetkili kılınan bir kuruluş, diğer bir Âkit Devlette, her iki Devletin yetkili makamları tarafından, yetkili kılınması şartıyla faaliyette bulunabilecektir*” şeklinde hüküm altına alınmıştır. Menşe (gönderen) devlet, böyle bir yetkilendirmenin vuku bulması halinde kendi yetkilendirme ölçütlerini kendisi özgürce belirleyebilmelidir. Örneğin, öncelikle organ, usulüne uygun biçimde Menşe (gönderen) devlette yetkilendirilmelidir. Diğer şartlar, organın Menşe (gönderen) devlette bulunan merkezi makamın veya yetkili makamların çocuğun evlat edinmeye hazırlanması, evlat edineceklerin kanuni şartları sağlayıp sağlamadıklarının tespit edilmesi, yerleştirme işlemlerinin yerine getirilmesi veya işlemleri bizzat yerine getirecek personelin eğitilmesi benzeri işlerini yürütmesi sırasında işbirliği yapılmasını gerektirebilecektir. Kabul eden devlette, aynı merkezi makam, evlat edineceklerin psiko-sosyal açıdan evlat edinmeye hazırlanması ve takip edilmeleri gibi evlat edinmenin ayrıntılı uzmanlık gerektiren işlemlerini yürütmekle yetkilendirilebilirler. Bu gereksinimler, Menşe (gönderen) devlette yetkilendirilen organların temsilcilerinin uzmanlık profilini ve oynadıkları rollerini açıklığa kavuşturacaktır²⁵¹.

Menşe (gönderen) devlette artık yetkilendirilen organa ihtiyaç duyulmayacağı kesinleşmişse, organın yetki süresi uzatılmayacaktır. Yetkilendirilen makamın, herhangi bir biçimde yetkilendirmenin mahiyetine veya ahlaka aykırı hareket etmesi halinde, devletlerden her ikisi veya biri yetkilendirilmeyi tek taraflı olarak fesih hakkına sahiptir. Yetkilendirmeyi kabul etmiş olan devlet, yetkilendirilmiş olan organın etik olmayan hareketlerini düzeltmeye ve eğer gerekli ise organın görevine son vermeye yetkilidir²⁵².

Âkit devletlerden birinde bulunan yetkilendirilmiş organın bir başka âkit devlette yetkilendirilmesi halinde, mevcut durum gecikmesizin Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı Daimi Bürosu'na bildirilecektir²⁵³.

Evlat edinme kuruluşlarının yetkilendirilmesi usulü, Sözleşme'nin çocukların korunması için öngördüğü en önemli tedbirlerden biridir. Organların bir başka âkit devlette yetkilendirilmesi için her iki devletin onayına ihtiyaç duyulması şartı da aynı amaca hizmet eden bir başka tedbirdir. Bu durumda, Menşe (gönderen) ve kabul eden

²⁵¹ Guide To Good Practice No:1, s. 57.

²⁵² Guide To Good Practice No:1, s. 57.

²⁵³ 2000 Special Commission Report, s. 16, n. 14.

devletler, söz konusu kuruluşların denetimi hususunda ortak bir sorumluluk taşımaktadırlar.

2.1.3.2.2. Yetkili kılınan kişiler

“Yetkili kılınan kişiler”, merkezi makamların bazı görevlerini yerine getirmek üzere Lahey Sözleşmesinin m. 22/f. 2 hükmüne uygun olarak atanan kişi veya kuruluşları ifade etmektedir. Bu hükme göre, bir âkit devlet, Sözleşmenin 15 ilâ 21’inci maddelerinde Merkezî Makama yüklenen görevlerin, bu Devletteki kanunların izin verdiği ölçüde ve söz konusu Devletin yetkili makamlarının denetimine tâbi olarak anılan hükümlerde belirtilen niteliklere sahip kişi veya kuruluşlarca yerine getirilebileceğini beyan edebilir. Yetkili kılınan kimseler, diğer yetkilendirilmiş organlardan daha sınırlı bir görev alanına sahiptir. Hukuku, yetkili kılınan kimselerin evlat edinme işlemlerini yerine getirmesine izin veren devletin, bu kimselerin yerine getirdikleri görevleri diğer yetkili makamların denetiminde tutması gerekmektedir. Bu kimselerin yetkilendirilmesine ilişkin usul, diğer makamların yetkilendirilmesi usulüne benzer bir yapıdadır²⁵⁴.

Eğer âkit devletler, yetkilendirilen kimselerin 14’üncü madde hariç olmak üzere Sözleşmenin 4’üncü bölümünde hükme bağlanmış olan görevleri yerine getirmesine izin veriyorsa, bu durumun Sözleşmenin 22’nci maddesinde belirtildiği üzere gecikmeksizin Daimi Büro’ya bildirilmesi gerekmektedir.

Bu kimseler de, yetkilendirilmiş makamların sahip oldukları nitelikler aranmamaktadır. Örneğin, diğer makamlar evlat edinme işlemlerini menfaat karşılığı yapmazken, bu kimseler kendilerine bir menfaat temin edilmesi karşılığında evlat edinme sürecinde yer alırlar. Ayrıca, bu makamlarda, diğer makamların sahip olduğu uzmanlık, tecrübe ve bütünlük aranmamaktadır. Bundan başka, bu kimseler özde, buldukları devletin hukuk kurallarının izin verdiği ölçüde ve merkezi makamlar ile diğer yetkilendirilmiş makamların denetimine tâbi olarak evlat edinme işlemlerini yürüteceklerdir. Âkit devletler, gerekli gördükleri takdirde, yetkilendirilmiş kimselerin görev alanlarını daraltmaya yetkilidirler²⁵⁵.

²⁵⁴ Guide To Good Practice No:1, s. 58.

²⁵⁵ Guide To Good Practice No:1, s. 58.

Yetkili kılınan kimseler, görevi müddetince âkit devletin özel olarak görevlendireceği bir merkezi makamın denetiminde olacaktır. Menfaat karşılığında evlat edinme işlemlerini yerine getiren yetkili kılınan kimseler ile yetkili kılınan organlar belirli bir evlat edinme işleminin yerine getirilmesi için anlaşılırsa, bu organlar, yetkili kılınan kimseler tarafından kendileri lehine icra edilen işler için ilgili makamlara karşı hukuki ve mali olarak sorumludurlar^{256 257}.

Yetkili makamlardan farklı olarak Sözleşme yetkili kılınan kimselerin diğer âkit devletlerde evlat edinme işlemlerini yürütmesine izin vermemiştir²⁵⁸. Bundan başka, bir âkit devlet dilerse Sözleşmenin m. 22/f. 4 hükmüne uygun olarak düzenleyeceği bir bildirim ile kendi ülkesinde bulunan çocukların, Sözleşmenin 4'üncü bölümünde merkezi makama verilmiş olan görevlerin yetkili kılınan kimseler tarafından icrasına izin veren bir devlet tarafından evlat edinilmesini yasaklayabilecektir²⁵⁹. Bu bildirim etkisi, Menşe (gönderen) devlet ile merkezi makamın yetkilerinin devredildiği kimse arasında herhangi bir evlat edinme ilişkisinin kurulmamasıdır. Bu durumda bildirim sahibi Menşe (gönderen) devlet ile sadece yetkili diğer makamlar ve merkezi makamlar arasında evlat edinme işlemleri yürütülebilecektir. Fakat uygulamada bu yasağa rağmen, yetkili kılınmış bir kimse aracılığı ile evlat edinme işlemlerini yerine getiren Menşe (gönderen) devlet ile Sözleşmenin m. 22/f. 4 hükmüne uygun bildirim yapmış olan kabul eden devletin karşılıklı olarak evlat edinme ilişkisine taraf olduğu gözlemlenmektedir.

²⁵⁶ Guide To Good Practice No:1, s. 58.

²⁵⁷ Hangi devletlerin merkezi makamlarının bu yükümlülüğü kabul ettiği hususunda detaylı bilgiler için bkz. Explanatory Report, s. 56, n.376.

²⁵⁸ Explanatory Report, s. 56, n. 379.

²⁵⁹ Sözleşmenin m22/f.4 hükmüne uygun olarak böyle bir bildirimde bulunan gönderen devletler; “Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Brezilya, Bulgaristan, Çin, Kolombiya, El Salvador, Macaristan, Panama, Polonya, Portekiz ve Venezuela” iken; kabul eden devletler ise, “Andora, Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada (Quebec Eyaleti), Danimarka, Fransa, Almanya, Lüksemburg, Norveç, İspanya, İsveç ve İsviçre”dir.

2.2. Ülkelerarası Evlat Edinmenin Kurulmasından Sonraki Hususlar

2.2.1. Genel olarak

Ülkelerarası evlat edinme ilişkisinin kurulması ile merkezi makamlara ve dolayısıyla âkit devletlere düşen yük azalmamakta, sanılanın aksine daha da artmaktadır.

Ülkelerarası evlat edinme ile akit devletlere yüklenen evlat edinme sonrası hususları, evlat edinme giderleri ve bunların tazmini ile akit devletlerce evlat edinme ilişkisi içerisinde bulunan kişilere ilişkin birtakım bilgilerin muhafazası, evlat edinme ilişkisinin kurulmasından sonraki rehberlik hizmetlerinin sunulması ile akit devletler arasındaki koordinasyonun sürdürülmesine ilişkin uzun vadeli işlemlerin yerine getirilmesinden ibarettir.

2.2.2. Ülkelerarası evlat edinme giderleri ve tazmini

2.2.2.1. Genel olarak

Ülkelerarası evlat edinme, uluslararası çocuk ticaretini perdelemek amacı ile kötüye kullanıldığından dolayı, ülkelerarası evlat edinmelerde evlat edinme sürecinin birer parçası olan kurumların haksız kazanç elde etmesinin engellenmesi Lahey Sözleşmesinin ana hedeflerinden biridir.

Haksız kazancın engellenmesi ise ancak ve ancak belirli ve yasal kaynaklardan ülkelerarası evlat edinme işlemlerinin finanse edilmesi ile mümkündür. Ülkelerarası evlat edinmelerin finanse edilmesi, evlat edinme servislerinden kaynaklanan birtakım harcamalar için yapılacak olan ödemeler, ülkelerarası evlat edinmelerin gelişmesi ve yaygınlaşması için yapılacak geliştirme yardımları, evlat edinme işlemlerini yürütmekle görevli olan makamlarda çalışan personele ödenecek makul ücretler ve çocuk hizmetlerini destekleyen katkı paylarından ibarettir.

Ülkelerarası evlat edinmeleri finansal yönden destekleyecek ve böylelikle ülkelerarası evlat edinmeleri beklenen amacından uzaklaştırmayacak kaynaklar sonraki bölümde incelenecektir.

2.2.2.2. Evlat edinme giderleri

2.2.2.2.1. Evlat edinme hizmetleri için yapılacak ödemeler

Ülkelerarası evlat edinme işlemlerini yürüten resmi ve sivil makamlara faaliyetlerinden dolayı yaptıkları kırtasiye ve ev incelemesi gibi hususlar dolayısıyla doğan masrafları tutarında ödeme yapılması gerekmektedir²⁶⁰. Hem Menşe (gönderen) hem de kabul eden devletler bakımından faaliyet gösteren makamlara belli bir ücret ödenmesi esası kabul edilmektedir. Sözleşme, bu makamların yetkilendirilmesi ve denetlenmesi sureti ile haksız kazanç sağlanmasının önlenmesine yönelik ücret ve diğer giderlerde şeffaflığı hedeflemektedir²⁶¹.

Bazı devletlerde, evlat edinmenin başlangıç aşamalarında, ödemelerin yapılmamış olmasından dolayı merkezi makamlar görevlerini yapamayacak hale gelebilirler. Fakat, sorun, özellikle çocuklar için yeni bir aile, yeni bir ülke anlamına gelen ödemelerin yapılmaması halinde ortaya çıkacaktır. Devletler bir çocuğun koruma sistemine alınma usulünü tasarlarırken, muhtemel kötüye kullanımları engellemek için gerekli olan her türlü tedbiri de düşünmeli ve bunları engellemek veya asgari düzeyde tutmak için finansal bir yapı oluşturmalıdır²⁶².

2.2.2.2.2. Ülkelerarası evlat edinmeler için geliştirme yardımları

Gelişmekte olan ülkelerde makamların ihtiyaç duydukları gelirler ülke içerisinde meydana gelen evlat edinmelerde geliştirme yardımları ve sivil örgütlerin faaliyetleri vasıtası ile sağlanmaktadır. Etkinliklerinin sağlanabilmesi açısından, evlat edinme ve aile koruma programlarının yeterli düzeyde finanse edilmesi gerekmektedir. Fakat, bazı Menşe (gönderen) devletler ne evlat edinme ne de aile koruma programlarını finanse edecek ekonomik güçte bulunmamaktadır. Bu nedenle, ülke içi evlat edinmeler ile doğrudan bağlantılı fakat ülkelerarası evlat edinmeler ile de dolaylı olarak bağlantılı olan geliştirme yardımları, evlat edinmelerin başlangıç aşamalarında uygun ve gerekli kabul edilmektedir.

Geliştirme yardımları, gelişmiş ülkelerde bakıma muhtaç çocuklara yönelik uluslararası geliştirme işbirliği için stratejiler oluşturma, çocukların korunması, çocuk

²⁶⁰ KATZ, a.g.m., s. 298.

²⁶¹ Guide To Good Practice No:1, s. 60.

²⁶² Guide To Good Practice No:1, s. 60.

esirgeme kurumlarına bırakılmış olan çocuklara aile bulma, siyasi otoriteleri çocuk menfaatleri temelli oluşumlar planlamaya teşvik etme, çocuk esirgeme kurumlarında yetişmiş çocuklara bağımsız bir yaşam kurabilmesi için gerekli desteği sağlama gibi çocuk ve ailelerin korunması amacıyla ulusal ya da uluslararası düzeyde faaliyet gösteren sivil örgütlerin²⁶³ maddi kaynaklarından oluşur.

2.2.2.2.3. Makul hizmet bedelleri

Ülkelerarası evlat edinme işlemlerinin yerine getirilmesinden dolayı, bu işlemlere katılan makamlara yaptıkları hizmetin karşılığı olarak *uygun bir ücretin*²⁶⁴ ödenmesi gerektiği Sözleşmenin 32'nci maddesinde, “*Evlât edinmeye katılmış olan kişilerin sadece, makul meslekî ücretlerini içeren masraf ve harcamaları talep edilebilir veya ödenebilir*” hükmüne bağlanmıştır. Harcamalarında şeffaflık ve sorumluluğu temin etmek için denetim yapılacak olmasına rağmen âkit devletler, nadiren de olsa bu ücretleri maksadı dışında kullanmaktadırlar²⁶⁵.

Sözleşmenin 32'nci maddesinde hükme bağlanmış olan, hiç kimsenin ülkelerarası bir evlât edinme ile ilgili bir faaliyetten dolayı haksız maddî veya diğer kazanç elde edemeyeceği, evlât edinmeye katılmış olan kişilerin sadece, makul meslekî ücretlerini içeren masraf ve harcamaları talep edilebileceği ve kendilerine yalnızca bunların ödenebileceği, bir evlât edinmeye katılmış olan kuruluşların yönetici, idareci ve memurlarının verdikleri hizmete oranla makul olmayan ölçüde yüksek ücret alamayacakları ilkelerini daha etkin hale getirebilmek için 2005 Özel Komisyonu²⁶⁶,

²⁶³ İsveç'te “Adoptionscentrum” (kurumun yapısı ve geliştirme yardımları hakkında detaylı bilgiler için bkz. www.adoptionscentrum.se , E.T. 21.04.2009), Hollanda'da “ Wereldkinderen” (kurumun yapısı ve geliştirme yardımları hakkında detaylı bilgiler için bkz. www.wereldkinderen.nl, E.T. 21.04.2009), Norveç'te “NORAD” (kurumun yapısı ve geliştirme yardımları hakkında detaylı bilgiler için bkz. www.norad.no, E.T. 21.04.2009), gelişmemiş olan ülkelerde evlat edinmeler sureti ile çocukların yuvalara kavuşturulması amacıyla faaliyet gösteren sivil örgütlerdir.

²⁶⁴ Sözleşmenin 32'nci maddesi hükmünde yer alan uygun ücretin miktarı Sözleşme'de açıkça belirtilmemiştir. Kanaatimizce, bu belirsizlik, ülkelerarası evlat edinmede özellikle haksız kazancın engellenmesi amacıyla ön planda tutan bir Sözleşme açısından göz yumulamayacak büyük bir eksikliktir (aynı yöndeki görüş için bkz. DILLON, s. 211).

²⁶⁵ Guide to Good Practice No: 1, a.g.e., s. 63.

²⁶⁶ 2005 Special Commission Report, s. 16, n.15.

2000 Özel Komisyonu'nun²⁶⁷ tavsiyelerini aynen benimsemiştir. 2005 Özel Komisyonu, ülkelerarası evlat edinme hizmetlerini destekleyen makamların yetkilendirilmesi gereksinimi, dış denetimde olduğu gibi doğru bir finansal temeli ve etkili bir iç finansal denetim delili içermesini tavsiye etmiştir. Yetkili makamlar, denetim makamlarına sunulmak üzere ülke içi ve ülkelerarası evlat edinmelerin ortalama maliyetlerini kalemler halinde gösterir hesapları yürütmelidir²⁶⁸.

Devletler ücrete ilişkin prensiplerini belirlerken, mevcut ve muhtemel ekonomik gerçeklikleri de göz önünde tutmalıdır. Nadiren, resmi ücretlerin ödenmesi problem teşkil etmektedir.

2.2.2.2.4. Çocuk hizmetlerini destekleyen katkı payları

2000 Özel Komisyonu'nda, Menşe (gönderen) devlette bulunan çocuk hizmetlerini yerine getiren kurumlar ve çocuğun ailesi için bir miktar katkı payı ödenmesinin yerindeliği detaylı olarak tartışılmıştır. Sözleşmenin uygulanması hakkında hazırlanıp âkit devletlere sunulan 2000 tarihli ankette, anketi dolduran çoğu devlet, esas olarak şeffaf olması ve hesaplanabilmesi kaydıyla ülkelerarası evlat edinme işlemlerini gerçekleştiren makamlara maddi yardımlarda bulunulmasında hiçbir sakınca olmadığını belirtmişlerdir. Fakat, Özel Komisyonun içerisinde bu hususta bir fikir ayrılığının mevcut olduğu ortaya çıkmıştır. Bazı uzmanlara göre, belirli bir evlat edinme ile ilgisi bulunmayan herhangi bir ödemede bulunulması Sözleşmenin 32'nci maddesine aykırı olacağından göz yumulmayacaktır. Diğerlerine göre ise, bu tür bir ödeme Menşe (gönderen) devlette bulunan makamların yerine getirdikleri görevlerinin yasal bir karşılığı olarak yapılmış sayılmalıdır ve Özel Komisyon da buna ilişkin verileri açıkça belgelemelidir²⁶⁹. Bu hususta, birinci görüşü savunan uzmanlar, ülkelerarası evlat edinme işlemi ile ilgisi bulunmadan ödenmiş olan bedellerin evlat edinme sürecinden bağımsız ele alınmasının Sözleşmenin ruhunun bir parçası olduğunu belirtmektedirler. İkinci görüşe göre ise, bazı âkit ve âkit olmayan devletlerde olduğu gibi, Menşe (gönderen) devlette evlat edinme işlemlerine aracılık eden makam veya kuruluşlara bir

²⁶⁷ 2000 Special Commission Report, s. 16, n. 14.

²⁶⁸ Guide To Good Practice No:1, s. 63; 2005 Special Commission Report, s. 25, n. 64.

²⁶⁹ Guide To Good Practice No:1, s. 64.

miktar katkı payı ödenmesinin makul olduğunu ve bunun Sözleşmenin 32'nci maddesi hükmü gereğince yasal olduğu belirtilmektedir²⁷⁰.

Nihayetinde, taraflar, evlat edinme usulünden taviz vermeyen bir tutum içerisinde, Menşe (gönderen) devletlerde çocuk ve ailelerin korunması hizmetlerinin geliştirilmesi için kabul eden devletlerin gösterdikleri desteklerin önemi üzerinde anlaşmışlardır²⁷¹.

Katkı paylarının ödenmesine izin verilirken usulün işlevselliğinin korunması adına bazı tedbirlere ihtiyaç duyulmuştur. Bu tedbirlerin, “katkı payı miktarlarının devletçe önceden belirlenmiş sabit meblağlar olması, katkı paylarının harcanacağı kalemlerin belirlenmiş olması, katkı paylarının makbuz ve benzeri belgeler karşılığında ödenmesinden” ibaret olması düşünülmüştür²⁷².

2.2.3. Evlat edinme sonrasına ilişkin yükümlülükler

Sözleşme ile âkit devletlere yüklenen yükümlülükler evlatlığın evlat edineceklere teslim edilmesi ile sona ermemektedir. Sözleşme, devletlerin danışmanlık ve evlat edinme sonrası raporları gibi belirli bir evlat edinme ile ilgili genel faaliyetlerinin yanı sıra istatistiklerin toplanması gibi Sözleşme uygulamasının genel bir değerlendirmesi ile ilgili olan faaliyetlerinin taraf devletlerce üstlenilmesini gerektirmektedir. Bu faaliyetlerin çoğu evlatlık ve ailesinin uzun dönem ihtiyaçlarını ele almakla birlikte ergin evlatlıkların kökenlerini araştırmaları halinde kabul eden ve Menşe (gönderen) devletler arasında sınırı aşan işbirliğinin tam olarak yerine getirilebilmesi için de gereklidir.

2.2.3.1. Bilgilerin muhafazası

“Bir Âkit Devletin yetkili makamları çocuğun kökeni hakkında, özellikle anne, babasının kimliği ile geçmişteki sağlığına ilişkin bilgiler de dâhil olmak üzere, elde ettikleri bilgilerin gizli tutulmasını” sağlayacak olan Sözleşme m. 30/f. 1 hükmü, âkit devletleri, çocuğun geçmişi ve kökeni hakkında sahip oldukları her türlü bilgiyi

²⁷⁰ Guide To Good Practice No:1, s. 64.

²⁷¹ 2000 Special Commission Report, s. 27, n.47.

²⁷² Guide To Good Practice No:1, s. 65.

muhafaza etme yükümlülüğü altına sokmuştur. Aynı maddenin 2'nci fıkrasında ise, *“Yetkili makamlar, çocuğun veya temsilcisinin bu bilgilere, o devletin kanunlarının müsaade ettiği ölçüde gereken rehberliği yaparak erişmesini sağlayacaklardır”* denilmesi sureti ile bu yükümlülüğün yanında ayrıca, belirli şartların sağlanması halinde çocuğa bu bilgilere ulaşma hakkının tanınması yükümlülüğünü de âkit devletlere yüklenmiştir.

Sözleşmenin 30'uncu maddesi, iki farklı sorunu aydınlığa kavuşturmaktadır. Bu sorulardan ilki, çocuğun geçmişi ve kökenine ilişkin bilgilerin toplanması ve muhafazası, ikincisi ise bu bilgilere çocuğun ulaşabilmesinin sağlanmasıdır.

Menşe (gönderen) devletin merkezi makamı tarafından kabul eden devletin merkezi makamına gönderilecek olan çocuk hakkındaki raporun hazırlanması için gerekli olan bilgiler esas olduğundan Sözleşmenin 30'uncu maddesinin Sözleşmenin 16'ncı maddesi ile uyum içerisinde yorumlanması gerekmektedir²⁷³. Dolayısıyla, kanaatimizce, pratik bir yöntem olarak, çocuk hakkında raporu düzenleyecek olan makamın rapora esas olan gizli bilgileri muhafazası da yerinde olacaktır.

Çocuk hakkında toplanmış olan bu bilgilerin ne kadar süreyle âkit devletlerce muhafaza edilmesi gerektiği Sözleşmede hükme bağlanmamıştır²⁷⁴. Bu durumda, âkit devletlerin bir insanın ortalama yaşam süresini esas alarak makul bir muhafaza süresi tespit etmeleri yerinde olacaktır. Evlat edinme sadece yapıldığı an için değil bir ömür boyu süren etkilere sahip olduğundan, işlemin taraflarının hayatlarının hangi anında bu bilgilere ihtiyaç duyacaklarının önceden kestirilmesinin güçlüğü de göz önüne alınarak ortalama bir insan ömrünü esas alan makul bir sürenin bilgilerin muhafazası hususunda tespit edilmesi uygun bir çözüm yolu olarak sunulmuştur²⁷⁵. Lahey Sözleşmesinin madde gerekçelerinde belirtildiği şekilde tespit edilecek bir süre, 2008 tarihli Avrupa Konseyi Sözleşmesinin öngördüğü 50 yıllık süreyi karşılamaktadır.

Ergin evlatlıkların gelecekte kökenlerine ilişkin bilgilere ulaşmayı talep edebilecek olması dikkat edilmesi gereken bir husustur. Haklarındaki bilgiler eksik veya

²⁷³ Explanatory Report, s. 74, n. 507.

²⁷⁴ Lahey Sözleşmesi'nde bilgi ve belgelerin muhafaza süresine ilişkin açık bir hüküm olmamasına rağmen 2008 tarihli Çocukların Evlat Edinilmesine Dair Gözden Geçirilmiş Avrupa Konseyi Sözleşmesi m. 22/f. 5 gereği, 50 yıl saklanması gerektiğini hükme bağlamıştır.

²⁷⁵ Explanatory Report, s. 74, n. 507.

gerçeğe aykırı düzenlenmiş olan evlatlıklar, gerçekte ulaşmak istedikleri bilgilere ya ulaşamayacak ya da gerçeği yansıtmayan bilgilere ulaşacaktır.

2.2.3.1.1. Evlatlığın geçmişine ilişkin belgelere ilişkin hakları

Her çocuk kendi genetik kökeni hakkında bilgi edinme hakkına sahip olmalıdır. Çocuğun ailesini ve kökenini bilme hakkı, BMÇHS'nin 7'nci maddesinde²⁷⁶ hükme bağlanmıştır. Fakat bu hak, evlat edinme için uygun görülen çocuğa öz ailesinin kimliğinin gizli tutulması ilkesi ile dengelenmelidir. Örneğin, evlat edinmeye rıza göstermiş olan evli olmayan bir bayan, mevcut iyi bir evliliği varken geçmişinin açıklanması ile zarar görmüş olabilir. Bundan dolayı, Sözleşmenin 30'uncu maddesi, “o devletin kanunlarının müsaade ettiği ölçüde” demek sureti ile söz konusu hakkın kullanımına bir sınırlama getirmektedir²⁷⁷. Hatta Menşe (gönderen) devletler, çocuğun ana babasının kimliğinin açıklanmaması gerekiyorsa bu durumu da Sözleşmenin 16'ncı maddesinde belirtildiği şekilde rapora yazarak kabul eden devletin merkezi makamına gönderir.

Burada, evlatlık veren ana baba hakkında bilgilerin toplanması ile bu bilgilerin açıklanması hususlarında dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır. Aile hakkında raporlar onların özel hayatı belirli ölçülerde ihlal edilerek, kimlik bilgileri ve diğer özel bilgileri oldukları gibi açıklanarak düzenlenmiş olabilir²⁷⁸. Örneğin yaş, sağlık ve sosyal duruma ilişkin bilgiler, çocuğun sosyal fiziksel gelişimi ve yaşaması muhtemel sağlık problemleri hakkında evlat edineceklere birtakım bilgiler vereceğinden dolayı, bunlar

²⁷⁶ “Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır” (BMÇHS m.7/f.1).

²⁷⁷ Explanatory Report, s. 75, n. 512.

²⁷⁸ Sözleşme'de gizlilik esas olmasına rağmen, Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı'nda İsraili temsil eden delege, kendi ülkesi açısından küçüğün yetiştirilmesi için küçüğün öz anne ve babasının kimliklerinin bilinmesinin zorunlu olduğunu belirterek, taraflardan birinin mutad meskeninin İsrail'de olduğu ülkelerarası evlat edinme ilişkisinde küçüğün anne ve babasının kimlik bilgilerinin mutlak surette açıklanması üzerinde durmuştur. İsrail delegesinin bu açıklaması, Sözleşmeyle açıkça çeliştiği için kabul görmemiştir (Working Document Submitted By The Delegation of Israel, Hague Conference of Private International Law, 17. Sess., Doc. 82, 12.05.1993 (KATZ, a.g.m., s. 320)).

açıkça raporda değinilmesi gereken hususlardır. Bu bilgiler, sadece evlatlık ve evlat edinenele açılmalıdır²⁷⁹.

2.2.3.1.2. Kayıtlara ulaşma

Lahey Sözleşmesi'nin 30'ncu maddesinde yer verilen, “*Yetkili makamlar, çocuğun veya temsilcisinin bu bilgilere, o devletin kanunlarının müsaade ettiği ölçüde gereken rehberliği yaparak erişmesini sağlayacaklardır*” hükmüne dayanılarak, evlatlık küçüklerin kendileri ve öz aileleri hakkındaki bilgilere, kayıtlara ulaşabilmelerinin önü açılmıştır. Ancak, kayıtlara ulaşılması sorunu âkit devletlerin her biri tarafından değişik şekilde ele alınmaktadır. Bazı devletler, evlatlıkların erginliğe kavuşmaları ile artık kendi kökenlerine ilişkin kayıtlara ulaşmalarına izin verileceğini benimsemiştir. Federal devletlerde ise, kayıtların tutulduğu eyalet, bölge veya devletin hukuku, kayıtlara ulaşma hususunu düzenlemeye yetkili hukuk²⁸⁰ olduğundan, evlatlığın kayıtlara ulaşma hakkı farklı hükümlere bağlanmıştır.

2.2.3.1.3. Verilerin güvenli biçimde muhafazası

Sözleşmenin 30'uncu maddesi, çocuğun kökeni hakkındaki bilgilere ulaşma hakkını hükme bağlarken, evlat edinme süreci boyunca açıklanmış olan kişisel verilerin kötüye kullanılması ihtimalini düzenlemesi gerekmektedir. Bu nedenle, Sözleşme, evlatlık ve evlat edineceklerle ilişkin bilgilerin sadece toplanma ve gönderilme amaçlarına uygun biçimde kullanılması gerektiğini emrederek bunun sağlanması için asgari yükümlülükler ve tedbirler öngörür²⁸¹. Bu yükümlülükler ve tedbirler, Sözleşmenin 9'uncu maddesinde belirtilen “Merkezî Makamların, kendiliğinden veya kamu makamları ya da kendi Devletine yetkili kılınan kuruluşları aracılığıyla... evlât edinmenin gerçekleşmesi için zaruri görüldüğü takdirde çocuğun ve evlât edinecek ebeveynin durumuna ilişkin bilgilerin toplanması, saklanması ve değişimi ...” görevlerinin bir gereğidir.

²⁷⁹ Guide To Good Practice No:1, s. 124.

²⁸⁰ Guide To Good Practice No:1, s. 124.

²⁸¹ Explanatory Report, s. 76, n. 521.

Sözleşmenin 31'inci maddesinde, yetkili makamların, evlatlık veya temsilcisinin evlatlık ve evlat edinen hakkındaki bilgilere, o devletin kanunlarının müsaade ettiği ölçüde gereken rehberliği yaparak erişmesini sağlaması yükümlülüğü saklı kalmak üzere, Sözleşmeye uygun olarak toplanmış veya gönderilmiş kişisel bilgilerin, ancak elde edilme veya gönderilme amaçları doğrultusunda kullanılması gerektiği hükme bağlanmıştır.

2.2.3.2. Evlat edinme sonrası hizmetlerinin sağlanması

Sözleşme m. 9 hükmü ile “*Merkezî Makamlar, kendiliğinden veya kamu makamları ya da kendi Devletine yetkili kılınan kuruluşları aracılığıyla özellikle... c) Kendi Devletinde evlât edinme danışmanlığı ve evlât edinme sonrası hizmetlerinin geliştirilmesinin sağlanması ...*” hususunda gerekli tedbirleri alacaktır.

Sözleşmede bu hizmetlerin yapısı ve kapsamı hakkında herhangi bir hüküm olmamasına rağmen, âkit devletler söz konusu hizmetlerin yerine getirilmesi için gerekli tedbirleri almakla yükümlü tutulmuştur. Bu hüküm, devletlerin gücünü olabildiğince etkin kullanması ve söz konusu yükümlülüğü mümkün olduğu sürece yerine getirmesi anlamına da gelmektedir.

Açıklayıcı raporda, âkit devletlere yükümlülük getiren bu hükmün sebepleri ayrıntılarına inilerek açıklanmıştır. Rapora göre, söz konusu hükümle, âkit devletler çocuğun yeni ailesine ve çevresine vâkit kaybetmeksizin alışması, evlat edinmenin başarılı biçimde tamamlanması, çocuğun sosyal ve kültürel açıdan korunması için çaba göstermektedir²⁸².

Kabul eden devletler, kendi devletlerinde evlat edinme sonrası hizmetlerinin sağlandığına dair ciddi taahhütlerde bulunmalıdır. Önceki yaşamında özellikle travmatik birtakım olaylar yaşamış olan çocuklar ve onları evlat edinenlerin karşılaştıkları güçlüklerin üstesinden gelebilmeleri için evlat edinme hizmetlerine duyulan ihtiyaç zamanla artmaktadır. Ayrıca, evlat edinme hizmetlerine yetersiz ilgi ve elverişsiz kaynaklar aktarıldığı hallerde, bu hizmetlere yasal bir temel oluşturulması tek başına destekleyici hizmetleri teminat altına almaya yetmeyecektir²⁸³.

²⁸² Explanatory Report, s. 37, n. 235.

²⁸³ Guide To Good Practice No:1, s. 126.

Evlat edinme öncesi ve sonrasında yürütülmesi gereken hizmetler arasında bağlantı ve devamlılığın sağlanmasına ihtiyaç duyulduğu açıktır. Söz konusu destek hizmetler sadece çocuğu değil, evlat edinen kimseleri de kapsamaktadır²⁸⁴.

2.2.3.2.1. Rehberlik hizmetleri sunulması

Sözleşme, evlatlıkların yanı sıra evlat edinen ve öz aileler hakkında da rehberlik hizmetlerinin verilmesi gereğinin farkındadır. Bu farkındalık, Sözleşmenin 4'üncü ve 5'inci maddelerinde gerekli görüldüğü takdirde evlat edinme öncesi hizmetlerden rehberlik hizmetlerinin verilmesinin zorunlu olduğu şeklindeki hükümleriyle somutlaşmıştır.

Evlat edinmenin kurulmasından evvel sunulan bir hizmet olmasının yanı sıra rehberlik, aynı zamanda yeni bir çevreye uyum sağlamaya çalışan çocuğa yardımcı olmak için ihtiyaç duyulan bir evlat edinme sonrası hizmetidir. Rehberlik, genellikle evlatlığın yeni çevresine uyum sorunu yaşadığı ve evlat edinenin de bu durumla mücadele edebilmek için yardıma ihtiyaç duyduğu durumlarda başvuru bir hizmettir. Bu durumda, ülkelerarası evlat edinme konusunda mesleğinde uzman rehberlerin yardımları önemlidir. Bütçelerinde rehberlik hizmetleri için özel ödenek hazırlamış olan âkit devletlerde, çocuğun ciddi uyum sorunları yaşamaması için gerekli tedbirler alınmış varsayılmaktadır²⁸⁵.

2.2.3.2.2. Evlatlığın menşe devletle irtibatının sürdürülmesi

Evlat edinme sonrası hizmetleri, evlatlığın kendi kültürü ile bağlarının kopmaması ve evlat edinenlerin de bu bağların devamının evlatlığın gelişimi için ne kadar önemli olduğunu bilmesine yardımcı tedbirlerin alınmasını da içerir.

Lahey Sözleşmesinde hükme bağlanmamış olan ve hayatın olağan akışının bir gereği olan bu tedbirler, Menşe (gönderen) devlet ile alakalı kültürel ve sosyal olguların desteklenmesi hususlarını da kapsamaktadır. Bu desteğin sağlanması için, belirli ve izin

²⁸⁴ Guide To Good Practice No:1, s. 126.

²⁸⁵ Guide To Good Practice No:1, s. 126.

verilen ölçülerde Menşe (gönderen) devletteki ebeveynler ile evlat edinenler arasında bilgi paylaşımı ve iletişim kurulması mümkündür²⁸⁶.

Evlatlığın menşe devletle irtibatının sürdürülmesi adına yürütülen diğer hizmetler, yaşça büyük evlatlıklara kökenlerini araştırmada, Menşe (gönderen) ve kabul eden devletlerde haklarında toplanmış bilgilere ulaşma ve Menşe (gönderen) devletteki aile fertlerini takip edebilmesine dair yardımları içerir.

2.2.3.2.3. Yerel sosyal çalışmacıların denetim ve incelemelerde bulunması

Devletler, sosyal hizmet personelleri veya yetkili kılınan makamlar vasıtasıyla evlat edinme sonrası hizmetlerini yerine getirebilmektedirler. Hizmetler, evlat edinme sonrasında acil olarak rehberlik ve destek hizmetleri, evlatlığın uyum durumuna ve müstakbel yaşantısına ilişkin bilgiler, kökenini araştırmak isteyen evlatlıklara araştırma ve aileyi tekrar bir araya getirme konusunda bilgiler verilmesini içerir²⁸⁷.

Evlat edinme sonrası hizmetlerinin, bilgi ve tecrübelerin bağdaştırılması, ergin evlatlıkların yaşadıkları sorunlar hakkında incelemelerin yapılması, evlat edinenler ile evlatlığa sunulan rehberlik hizmetlerinin külfetli olmamasının sağlanması, sosyal hizmet çalışanlarının, doktorların, öğretmenlerin kısacası evlatlık ile birebir ilişki kuracak kimselerin eğitilmesi, geçmişini araştırmaya esnasında yardımcı olunması ve bilgi ve belgelere Sözleşmenin sınırları doğrultusunda ulaşılmasına izin verilmesi gibi asgari hususları içermesi gerektiği ileri sürülmüştür²⁸⁸.

Çoğunlukla kabul eden devletler tarafından evlat edinme sonrası hizmetleri yapılmasına rağmen, söz konusu hizmetlerin evlatlığın kökenini araştırma ve aileyi tekrar birleştirme faaliyetlerini de kapsamından dolayı, Menşe (gönderen) devletler de ergin evlatlıklara rehberlik hizmeti sunmayı arzu etmektedir. Ayrıca bundan bağımsız olarak, Menşe (gönderen) devletler, evlat edinmeye uygun görülen çocuğun ailesine rehberlik hizmeti sunabilecektir²⁸⁹.

²⁸⁶ Guide To Good Practice No:1, s. 126.

²⁸⁷ Guide To Good Practice No:1, s. 127.

²⁸⁸ Guide To Good Practice No:1, s. 127.

²⁸⁹ Guide To Good Practice No:1, s. 127.

2.2.3.3. Evlatlığa ilişkin raporların düzenli olarak menşe devlete gönderilmesi

Menşe (gönderen) ve kabul eden devletin merkezi makamlarına, yürütülmekte olan evlat edinme işlemlerinin seyri hakkında birbirilerini bilgilendirme yükümlülüğü getirilmiştir. Bu yükümlülük, Sözleşmenin 20'nci maddesinde “*Merkezî Makamlar, evlât edinme süreci ve onu sonuçlandırmaya yönelik alınan tedbirler ile birlikte eğer bir deneme süresi gerekli kılınmakta ise yer değiştirme konusunda kaydedilen gelişmeler hakkında birbirlerine bilgi vermeyi sürdüreceklerdir*” şeklinde hükme bağlanmıştır.

Sözleşmenin 20'nci maddesinde belirtildiği üzere, eğer çocuk deneme süresi için evlat edinilenlerin yanına gönderilecekse kabul eden devletin merkezi makamları bu süreçte deneme yerleştirmesinin seyrine ilişkin bir rapor düzenlemek zorundadır.

Evlat edinme işlemleri tamamlandıktan sonra, her iki devletin merkezi makamlarının evlat edinme süreci ile ilgili tecrübelerini paylaşmaları için genel bir değerlendirme raporu sunmaları gerekmektedir. Ayrıca, merkezi makam, “...*kendi Devletinin mevzuatının mümkün kıldığı ölçüde, diğer merkezî makamların ya da kamu makamlarının evlât edinmenin özel bir durumu hakkında bilgi edinmelerine dair haklı taleplerine cevap vermek*”le de yükümlüdür.

Sözleşme bu raporların ne kadar sıklıkla veya hangi aralıklarla gönderileceği hakkında bir düzenleme içermemektedir. Devletlerin uygulamasında, bazı devletler²⁹⁰ ise kendi iç hukuklarında iki yıllık belirli bir süre öngörerek raporun Menşe (gönderen) devlete ulaştırılmasını hükme bağlamış iken, bazıları ise raporların evlatlığın ergin olmasına kadar gönderilmesini benimsemişlerdir²⁹¹.

Raporların gönderilmesindeki amaç²⁹² doğrultusunda Menşe (gönderen) devletler, kendisine gönderilen raporları inceleyerek ülkelerarası evlat edinmenin, gerçekten evlatlığın yüksek yararları gözetilerek ve “*kişiliğinin uyumlu gelişmesi için, çocuğun bir aile ortamında, mutluluk, sevgi ve anlayışla yetişmesi*”²⁹³ amacıyla yapılmış olduğu hususlarını teyit etmelidir.

²⁹⁰ Bu devletlerden bazıları; Bolivya, Litvanya ve Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti’ dir.

²⁹¹ Etiyopya ve Kazakistan’da evlatlığın ergin olmasına kadar kabul eden devletin raporlarını gönderen devlete sunması esası kabul edilmiştir.

²⁹² Guide To Good Practice No:1, s. 128.

²⁹³ Bkz. Sözleşmenin dibace kısmı.

Uzun döneme ilişkin zorunlu evlat edinme sonrası raporları, evlatlığın yüksek yararlarının korunmasına hizmet etmemektedir. Özellikle, uyum sorunu, davranış bozukluğu ve Menşe (gönderen) devlete geri dönme korkusu yaşayan çocukların sürekli biçimde aile bireyi olmayan kimseler tarafından yapılan değerlendirmelerine katılmaktan dolayı psikolojik sorun yaşamaları söz konusu olabilecektir²⁹⁴.

2005 Özel Komisyonu'nda, Menşe (gönderen) devletler, evlat edinme sonrası raporlarının düzenlenmesinin gerekliliğini ülkelerarası evlat edinmeyi milli bir başarısızlığın sonucu olarak gören düşünceyi değiştirme, evlat edinenlerde olduğu gibi evlatlıkları da evlat edinme işlemine hazırlaması ve evlat edinme işlemlerini en iyi yürüten devleti belirleme ana başlıklarında açıklayan sunumlarını yapmışlardır²⁹⁵.

Raporların, Menşe (gönderen) devletteki merkezi makamlar ve diğer kuruluşlar nezdinde ülkelerarası evlat edinmelerin çocuklar için en uygun çözüm olduğu hususunda bir güvence hissi ve Sözleşmenin uygulanması bakımından bazı tedbirler temin ettiği açıktır.

Kabul eden devletler, evlatlığın öz ebeveynleri hakkındaki bilgilerin ve raporların gizliliğinin kendi ülkelerinde esas olduğu ve evlat edinenlere raporları temin etme hususunda zorlayıcı bir güce sahip olmadığını belirtmektedirler.

²⁹⁴ Guide To Good Practice No:1, s. 128.

²⁹⁵ Guide To Good Practice No:1, s. 128.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÜLKELERARASI EVLAT EDİNMENİN SONUÇLARI ve SONA ERMESİ

3.1. Ülkelerarası Evlat Edinmenin Sonuçları

3.1.1. Genel olarak

MÖHUK' un 1'inci maddesine göre, yabancılık unsuru taşıyan özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümü bu Kanuna göre yapılacaktır. Uluslararası Usul Hukuku'na göre, hâkim öncelikle uyuşmazlık konusunun vasıflandırmasını²⁹⁶ yaparak uyuşmazlık konusunu tespit etmelidir. Fakat anılan maddenin 2'nci fıkrasına göre ise, eğer çözümlenmesi istenen yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlık hakkında Türkiye'nin de taraf olduğu bir uluslararası sözleşme varsa söz konusu sözleşmenin ilgili hükümleri uygulanacaktır.

Türk mahkemelerinin görevli olduğu bir ülkelerarası evlat edinmenin hükümlerine ilişkin uyuşmazlıkta öncelikle 1993 tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliği'ne Dair Lahey Sözleşmesi'nin hükümlerine göre uyuşmazlığın çözümlenmesi yoluna gidilecektir. Fakat Sözleşmede

²⁹⁶ Vasıflandırma ihtilafı, “yabancılık unsuru taşıyan hukuki olay ve ilişkilere uygulanması söz konusu olan birden fazla hukukun, o hukuki olay ve ilişkiye ve bu ilişkileri düzenleyen kurallarda kabul edilen bağlama noktalarına farklı hukuki nitelik tanınmış olmasından doğan ihtilaf” (ÇELİKEL, a.g.e., s.78; NOMER/ŞANLI, a.g.e., s. 102). İlk vasıflandırma ihtilafı olayın hâkim önüne gelmesi ile doğmaktadır. Hâkim olayı kendi hukuk sistemine göre isimlendirecek yani vasıflandıracaktır. Bu safhadan sonra ise, kanunlar ihtilafı kuralları harekete geçerek uyuşmazlığı çözümlenmeye yetkili olan hukuk tespit edilecektir. Uluslararası özel hukuk bakımından çözümlenmesi gereken ve esas karmaşık noktayı teşkil eden vasıf ihtilafı, bu aşama ortaya çıkmaktadır. Uyuşmazlığa uygulanacak olan hukuk, bu ilişkiye farklı bir hukuki nitelik tanıdıysa eğer bu halde asıl vasıflandırma ihtilafı ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde ortaya çıkan vasıflandırma ihtilafının halli hususunda, uluslararası özel hukukta üç görüş vardır. Bunlardan en çok taraftarı olan ve vasıflandırma ihtilafının lex fori'ye yani hakimin hukukuna göre çözümlenmesini isteyen görüştür. Bu görüşe göre, hakim bağlama konusunu teşkil eden hayat ilişkisini kendi hukuk düzeninin emrettiği hukuki kalıba sokacaktır. Vasıflandırma ihtilafının lex causae yani söz konusu hayat ilişkisi için uluslararası özel hukuku bakımından uygulanması gerekli olan hukuk düzenine göre çözümlenmesi gerekmektedir. Bağımsız teori olarak modern literatürde anılan son görüşe göre ise, ne lex fori ne de lex causae dikkate alınmaksızın vasıflandırma ihtilafının halli kanunlar ihtilafı kurallarının kendi bünyesinden açıkça anlaşıldığı şekli ile gerçekleştirilmelidir (detaylı bilgiler için bkz. ULUOCAK, a.g.e., s. 7 vd.; GÖĞER, a.g.e., s. 11 vd.; ÇELİKEL, a.g.e., s. 88 vd; NOMER/ŞANLI, a.g.e., s. 104 vd.).

evlat edinmenin sonuçlarına ilişkin oldukça dar kapsamlı bir düzenlemeye yer verilmiştir. Sözleşmede boşluk bulunan sonuçlar hakkında, hâkim MÖHUK'a göre uygulanacak hukuku tespit ederek uyuşmazlığı çözümlene yoluna gidecektir.

Türk uluslararası özel hukukuna göre, “evlat edinmenin hükümleri evlat edinmenin milli hukukuna, eşlerin birlikte evlat edinmesi halinde ise evlenmenin genel hükümlerini düzenleyen hukuka tâbidir²⁹⁷” (MÖHUK m. 18/f. 3). Bu hükme göre, tek başına evlat edinen hangi ülkenin vatandaşı ise o ülkenin hukukuna, eşlerin birlikte evlat edinmesinde ise evlenmenin genel hükümlerini düzenleyen ülkenin hukukuna atıf yapılmaktadır. Evlat edinen ve evlatlığın farklı ülkelerin vatandaşlığına sahip olduğu evlat edinme ilişkisinin hükümleri açısından her iki ülkenin mevzuatının evlat edinmenin sonuçlarına ilişkin hükümlerini birlikte uygulamak gerekmektedir²⁹⁸.

Evlat edinme ilişkisinin kurulmasının ardından taraflar arasında doğan soyadı, yerleşim yeri, hısımlık ilişkisi, mirasçılık, velayet ve bakım gibi hak ve yükümlülüklerin evlat edinmenin milli hukukuna tâbi olması kabul edilmiştir. Fakat burada evlatlığın miras hakkı konusunda dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır. Evlatlığın miras hakkı konusunda, miras statüsü geçerlidir. Miras payı, tenkis davası, saklı pay dâhil olmak üzere mirasla ilgili tüm konularda miras ilişkisini düzenleyen hukuk yetkili olacaktır. Evlatlık ile evlat edinen arasında evlat edinme ile kurulan hısımlık ilişkisinin türüne göre, yani basit ya da tam evlat edinme ilişkisinden hangisinin mevcut olduğuna bakılarak evlatlığın mirasçılık sıfatı doğmuş olacağından, bu konuda miras değil evlat edinme statüsüne göre evlat edinmenin hükümlerine uygulanacak hukuk yetkili olacaktır.

MÖHUK'un 13'üncü maddesine göre, evliliğin genel hükümleri eşlerin aynı ülke vatandaşı olmaları halinde o ülke hukukuna, farklı ülke vatandaşı olmaları halinde ise müşterek mutad meskenleri hukukuna tâbidir. Ancak, farklı ülke vatandaşı olan eşlerin müşterek bir mutad meskenleri yoksa bu durumda, Türk hukukuna göre, evlenmenin genel hükümleri tespit edilecektir.

²⁹⁷ MÖHUK'un evlenmenin genel hükümlerini düzenleyen m. 13/f. 3 hükmüne göre, evliliğin genel hükümleri, eşlerin müşterek milli hukukuna, eşlerin farklı ülkenin vatandaşı olduğu hallerde de müşterek mutad meskenleri hukuku, müşterek mutad meskenleri bulunmadığı takdirde ise Türk hukuku uygulanacaktır.

²⁹⁸ Bu yöndeki görüş ve dayanakları için bkz. ÇELİKEL/ERDEM, a.g.e., s. 270 vd; aynı yönde Yarg. 2. HD., T. 06.05.1982, E. 1982/3640, K. 1982/4124 (KİBB).

Bu bilgiler ışığında, Türk hukukunun evlenmenin genel hükümlerini düzenleyen hukuk sıfatını kazanabilmesi için, eşler ya Türk vatandaşıdır, ya da Türkiye’de müşterek mutad meskenleri olsun veya olmasın farklı iki ülke vatandaşıdır.

Çalışmamızın bu bölümünde değinilecek olan evlat edinmenin sonuçları ve sona ermesi, tek başına evlat edinme ise evlat edinen kişinin Türk vatandaşı olması veya birlikte evlat edinme ise evliliğin genel hükümlerini düzenleyen hukukun Türk hukuku olması ihtimaline göre yani Türk Medeni Kanunu’nu ve evlat edinme ile ilgili diğer mevzuat hükümlerine göre tespit edilecektir.

3.1.2. Evlat edinmenin şahsi sonuçları

3.1.2.1. Evlatlık açısından şahsi sonuçlar

Evlat edinen ile evlatlık arasında kurulan ilişkiye dayanan şahsi sonuçlar, evlatlık açısından ayırt etme gücüne sahip olmayan küçüklerin evlat edinilmesi halinde nüfus kayıtlarında anne- baba adının yazılacağı haneye öz anne-baba adı yerine evlat edinenlerin adının yazılması (TMK m. 314/f. 4), küçük evlatlıkların evlat edinenin soyadını alması (TMK m. 314/f. 3), evlat edinene bağlı olarak Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda²⁹⁹ belirtilen şartların sağlanması kaydı ile evlat edinenin vatandaşlığını kazanması (TVK m. 17), mahkemenin evlat edinmeye karar vermesi ile evlat edinen ve evlatlık arasında birinci dereceden üstsoy-altsoy hısımlığının (TMK m. 282/f. 3, TMK m. 500) kurulması olarak gruplandırılacaktır. Evlat edinen açısından ise evlat edinme ilişkisinin kurulmasının sonuçları evlat edinme ile anne-babaya ait olan velayet hakkının³⁰⁰ (TMK m. 314/f. 1) ve buna bağlı olan bakım yükümlülüğünün (TMK m. 314/f. 1, TMK m. 328/f. 2) evlat edinene geçmesi, evlat edinen ve evlatlığı veya bunlardan biri ile diğerinin altsoyu ve eşi arasında evlenme yasağı (TMK m. 129/f. 3) olarak gruplandırılacaktır.

²⁹⁹ RG., T. 12.06.2009, S. 27256.

³⁰⁰ Velayet hakkının, münhasıran anne ve babaya tanınan bir hak olduğu, evlat edinme hali hariç, anne ve baba dışında hiç kimseye tevdi olunamayacağı yönündeki Yarg. 2. HD., T. 11.3.2008, E. 2007/19530, K. 2008/3196 sayılı kararı için bkz. KİBB.

3.1.2.1.1. Ana-baba adı

Türk Medeni Kanunu'na göre, eşler tarafından birlikte evlat edinilmiş ayırt etme gücüne sahip olmayan küçüklerin nüfus kayıtlarında anne-baba hanesine öz anne ve babasının adı yerine evlat edinen eşlerin adlarının yazılması gerektiği açıkça hükme bağlanmıştır. Bu hükümle hedeflenen husus, doktrinde, “Kanun koyucu bu hükümle evlatlık ve evlat edinen eşler arasında kendiliğinden doğan yapay soybağı ilişkisini doğal ilişkiye benzetmek hatta eş değer saymak istemiştir. Bu hüküm sayesinde evlatlık okul çağına geldiği zaman, ana ve baba adının kendisini evlat edinenlerden farklı olmasının yaratacağı olumsuzluklardan korunmuş olacaktır³⁰¹” denilmek sureti ile izah etmiştir.

Mevcut hüküm, evlat edinen eşlerin çocuğun nüfus kayıtlarında anne baba olarak gösterilebilmesi için iki şartın gerçekleşmesini aramaktadır. Bu şartlardan birincisi, evlatlık küçüğün ayırt etme gücünden yoksun olması³⁰² ve evli kişilerin birlikte evlat edinmesidir³⁰³.

Türk Medeni Kanunu'na göre, eşlerin birlikte evlat edinmesi kural iken, istisnai bazı hallerde eşlerden sadece birinin evlat edinmesi de mümkün olabilmektedir. Bu istisnalar, en az iki yıldır eşlerin evli olmaları veya eşlerden birinin otuz yaşını doldurmuş olmaları şartı ile diğerinin çocuğunu evlat edinebilmesi ile otuz yaşını doldurmuş olan eşin diğer eşin ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksunluğu ile veya iki yılı aşkın süreden beri nerede olduğunun bilinmemesi ya da mahkeme kararı ile iki yılı aşkın bir süreden beri eşinden ayrı yaşadığı için eşiyle birlikte evlat edinmelerinin mümkün olmadığını ispat etmesi halleridir. Bu hallerden birinin varlığı halinde

³⁰¹ IŞIK, a.g.e., s. 99.

³⁰² Evlat edinen eşlerin anne baba hanesine kaydedilmesi için küçüğün ayırt etme gücünden yoksun olması yönünde kanuni bir şartın öngörülmüş olması RUHİ tarafından eleştirilmektedir. RUHİ, küçükler arasında böyle bir ayırımı yapılmış olması isabetli olmayıp, küçüğün isteği halinde ayırt etme gücüne sahip küçüğün ve hatta ergin evlatlıkların da bu haktan yararlandırılması gerektiğini savunmaktadır (RUHİ, a.g.e., s. 51).

³⁰³ Yarg. 2. HD., T. 24.10.1995, E. 1995/9988, K. 1995/10643 (KİBB); Yarg. 2. HD., T. 19.09.1997, E. 7798, K. 9225 sayılı kararına göre, “Türk Medeni Kanununun 257’nci maddesinin 2’nci fıkrası uyarınca ancak karı koca tarafından birlikte evlat edinilen ve ayırt etme gücü olmayan küçüklerin nüfus kaydında ana baba adı olarak, evlat edinen karı kocanın adları yazılır. Evli olmayan bir kişinin böyle bir imkana sahip olmadığı gözetilmeden karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır” (ÖZMEN, İsmail, **Açıklamalı-İçtihatlı Velayet-Nesep ve Evlat Edinme Davaları**, Ankara 1999, s. 796).

eşlerden biri tek başına evlat edinebilecektir. Ancak, sözkonusu evlat edinme ilişkisinden dolayı anne ve baba hanesine isimlerini kaydettiremeyecektir. Bu durumda evlatlık küçük, öz anne ve babasının adını taşımaya devam edecektir. Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük m. 20/f. 4 hükmü uyarınca, “*Eşler tarafından birlikte evlât edinilen ve ayırt etme gücüne sahip olmayan küçüklerin nüfus kaydına, ana ve baba adı olarak evlât edinen eşlerin adları yazılır. Tek başına evlât edinilmesi halinde de aynı yöntem uygulanır*”.

İç hukuka paralel olarak, bahsedilen nedenlerle³⁰⁴, ülkelerarası evlat edinme yolu ile yabancı bir küçüğün Türk vatandaşları tarafından evlat edinilmesinde, küçüğün Türkiye’de nüfus kaydının yapılması sırasında anne - babanın ad ve soyadı hanesine evlat edinen eşlerin ad ve soyadının yazılabilmesi için küçüğün ayırt etme gücünden yoksun olması ve evli evlat edinen eşlerin küçüğü birlikte evlat edinmeleri kanuni bir zorunluluktur.

3.1.2.1.2. Evlatlığın adı ve soyadı

3.1.2.1.2.1. Evlatlığın soyadı

Evlatlığın evlat edinenlerin soyadını alıp kullanabilmesi TMK’da evlatlığın küçük veya ergin olması ihtimallerine göre ikiye ayrılarak hükme bağlanmıştır. Sadece küçükler ülkelerarası evlat edinme yolu ile evlat edinilebileceğinden, bu başlık altında evlat edinmenin bir sonucu olarak evlatlığın evlat edinenlerin soyadını alması hususu sadece küçükler bakımından incelenecektir.

Türk Medeni Kanunu’nun evlat edinmenin hükümlerini düzenleyen 314’üncü maddesinin 3’üncü fıkrasına göre, “*evlatlık küçük ise evlat edinenin soyadını alır*”. Hükümden de anlaşıldığı şekilde, evlatlığın evlat edinenin soyadını alması yönündeki kanuni zorunluluk küçüklere ilişkin bir hak olduğu kadar aynı zamanda da bir

³⁰⁴ Yuk. s. 111 vd.

yükümlülüktür³⁰⁵. Ergin olan evlatlıklar bakımından ne böyle bir hak ne de yükümlülük söz konusudur³⁰⁶.

Tüzük'ün 20'nci maddesinde bu husus, “*Evlâtlık küçük ise evlât edinenin soyadını alır*” şeklinde hüküm altına alınmıştır (Tüzük m. 20/ f. 3).

Evlat edinme ile evlatlığın evlat edinenin soyadını alması için mahkeme tarafından bu yönde bir hüküm kurulmasına gerek yoktur. Evlatlığın evlat edinenin soyadını alması evlat edinme kararı ile doğrudan gerçekleşir³⁰⁷.

3.1.2.1.2.2. Evlatlığın öz adı

Türk Medeni Kanununun evlatlığın soyadını çözüme kavuşturan hükmünde ayrıca, evlat edinilenlerin dilerlerse çocuğa yeni bir öz ad verebilecekleri de hükme bağlanmıştır³⁰⁸. TMK ile getirilen bu yeni hüküm gereğince, evlat edinilenler evlatlığa yeni bir ad verebileceklerdir³⁰⁹.

Bu hususta mevzuatımızda bir diğer düzenlemeye Tüzük'ün 20'inci maddesinde yer verilmiştir. Bu hükme göre, “*Evlât edinene isterse küçüğe yeni bir ad verebilir. Yeni ad verilirken ayırt etme gücüne sahip küçüğün görüşü alınır*” (Sözleşme m. 20/f. 3).

Bu hükmün yanı sıra, ülkelerarası evlat edinmelerde yabancı olan çocuk evlat edinme neticesinde Türk vatandaşlığını da kazanacak ise bu durumda sonradan Türk vatandaşlığı kazananların yabancı olan isimlerini kullanmalarını yasaklayan herhangi

³⁰⁵ AKINTÜRK, Aile Hukuku, s. 396; IŞIK, a.g.e., s. 100;

³⁰⁶ Bu yükümlülüğün tek istisnası, evlat edinme işleminin yürütüldüğü sırada henüz ergin olmayan küçüklerin TMK m. 27/f.1 hükmü gereği *haklı bir menfaatin varlığı* halinde eski soyadını tekrar kullanmayı talep edebilir (ÖZTAN, a.g.e., s. 372).

³⁰⁷ Yarg. 2. HD., T. 02.07.2009, E. 2008/1914, K. 2009/13139 (Karar Yargıtay'dan temin edilmiştir).

³⁰⁸ KILIÇOĞLU, Medeni Kanunda böyle bir hükme yer verilmesinin temelinde yatan düşüncenin küçüklerin evlat edinme yolu ile yepyeni bir kimliğe bürünmesi arzusu olduğunu belirtmiştir (KILIÇOĞLU, Ahmet, **Medeni Kanunumuzun Aile-Miras ve Eşya Hukukuna Getirdiği Yenilikler**, Ankara 2003, s. 129).

³⁰⁹ Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük'ün 20'nci maddesi, evlat edinilenlerin ayırt etme gücüne sahip evlatlık küçüğe yeni bir ön ad verirken, küçüğün fikrini almasına yönelik bir yükümlülük getirmiştir. Bu hükme istinaden, evlat edinilenler ayırt etme gücüne sahip küçüğün bu husustaki fikrini mutlak surette almak zorundadır.

bir mevzuat hükmü olmadığı için evlat edinenin vereceği yeni isimle birlikte kendi ismini de uygulamaya³¹⁰ uygun olmak kaydı ile kullanabilecektir³¹¹.

³¹⁰ Mevzuatımızda Türk vatandaşlığını sonradan kazananlar açısından Türkçe isim kullanmaları yönünde bağlayıcı bir hüküm bulunmamaktadır. Soyadı Kanunu'nda, Nüfus Hizmetleri Kanunu'nda, TVK'da, TVK'nın Uygulama Yönetmeliği'nde Türk vatandaşlığını sonradan kazananların Türkçe isim kullanmaları gerektiği şeklinde hiçbir hüküm olmamasına rağmen, Türk vatandaşlığının kazanılması ile birlikte yabancı olan ismin değiştirilerek Türkçe bir isim alınması şeklinde uygulamada bir yasa hükmünde vücut bulamamış kural yaratılmıştır. Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen kimselerce doldurulmak üzere İç İşleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan matbu form dilekçelerde bazı hanelerde başvuru yapan yabancıya alınacağı Türkçe ad ve soyadını belirtmesi istenmektedir. Yine, aynı makam tarafından 24.11.1995 tarih ve 1995/23 sayılı "vatandaşlığımızı kazanmada Türkçe ad ve soyadı alınması hakkındaki genelgede" vatandaşlığa alınma başvuru formunda kullanmak istedikleri Türkçe adlarını yazmaları istendiği fakat vatandaşlık kanacak olan kimselerin veya yasal temsilcilerinin yabancı adlarını kullanma konusunda ısrar etmeleri halinde Türkçe yazım kurallarına uygun olarak yazılacak olan yabancı ad ve soyadları ile vatandaşlığımızı kazanabilecekleri belirtilmektedir. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün valiliklere gönderdiği 11.12.1998 tarih ve 98/04897 sayılı bir yazıda genelgedeki husus açıkça beyan edilmiştir (Söz konusu genelge ve yazı metinlerine ulaşabilmek ve detaylı bilgi edinebilmek için bkz. EKŞİ, Nuray, **Vatandaşlık Hukukumuzda Türkçe Olmayan Ad ve Soyadı Meselesi**, İstanbul 2008, s. 101 vd.). Genelgede bulunan çözüm de Wendy Phyllis davası olarak Yargıtay 2. HD.'nin 07.03.2006 tarih ve E. 2005/1153, K. 2006/1822 sayılı kararına konu teşkil etmiş, Yargıtay İngiliz vatandaşı Wendy Phyllis'in Türkiye'de çifte vatandaşlık kazandıktan sonra nüfusa Vendi Filiz olarak tesciline karar vermiştir (Konu ile ilgili olarak NTV-MSNBC için Afşin YURDAKUL tarafından yapılan haber ve okuyucular tarafından yapılan yorumlar için bkz. <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/413690.asp> (ET. 06.06.2009); EKŞİ, Nuray, **Milletlerarası Nitelikli Davalara İlişkin Mahkeme Kararları**, İstanbul 2007, s. 692-693).

³¹¹ Evlatlık küçüğün reşit olduğu andan itibaren doktrindeki "Türk vatandaşlığının kazanılması, kişinin yabancı dildeki adını değiştirerek Türkçe ad ve soyadı alması bakımından Medeni Kanunun 27'nci maddesi kapsamında haklı sebep sayılabilir. Nitekim doktrinde, yabancıya Türk vatandaşlığını kazanması veya Müslüman olan bir Hıristiyan'ın adının değiştirilmesini istemesi veya İslam dininden başka bir dine geçilmesi haklı sebep olarak kabul edilmektedir" (EKŞİ, Ad-Soyadı Meselesi, s. 99) görüşüne istinaden kendi rızası ile yeni bir isim alabilmesi mümkün olabileceği gibi, evlat edinenler tarafından kendisine yeni bir Türkçe isim verilebilmesi de mümkündür.

3.1.2.1.3. Vatandaşlık

Vatandaşlık, “devletin tek taraflı, egemenlik hakkını kullanarak, koşullarını ve hükümlerini saptadığı bir hukuki statüyü gerçekleştiren fert ile arasında kurulan bir hukuki bağıdır”^{312 313}. Bu hukuki bağ, Türk hukukuna göre doğum yolu ile kurulabileceği gibi sonradan da Türk Vatandaşlık Kanununda belirtilen koşulların sağlanması yolu ile kurulabilmektedir.

Evlatlık ile evlat edinen arasında yapay bir soybağı kurulmasına sebep olan evlat edinme de Türk vatandaşlığının sonradan kazanılma yollarından biridir. Kural olarak, usulüne uygun olarak kurulmuş olan bir evlat edinme ilişkisi, vatandaşlık kazanılması sonucunu doğurmasa da, kanun koyucu bazı özel durumlarda yabancı evlatlığın Türk vatandaşı kimseler tarafından evlat edinilmesi dolayısıyla Türk vatandaşlığını kazanabileceğini kabul etmiştir.

403 sayılı eski Türk Vatandaşlığı Kanununda, kanun koyucunun, yabancı evlatlığın Türk vatandaşı evlat edinenlere bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için evlatlığın küçük olması şeklinde bir ön şart aradığını belirtmek gerekmektedir. Yani, kanun koyucu, evlatlığın evlat edinme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanabilmesini küçük³¹⁴ olması ön şartına bağlamıştır. Bu ön şartın

³¹² ULUOCAK, a.g.e., s. 6; DOĞAN, Vahit, a.g.e., s. 22.

³¹³ Milletlerarası Adalet Divanı tarafından Nottebohm kararında yapılan tanımlamaya göre, vatandaşlık, “temelinde bir toplumsal bağlılık vakıası, karşılıklı hak ve görevlerle birlikte gerçek bir varlık, menfaat, ilgi ve duygu dayanışması yaratan bir hukuki bağıdır” (UNAT, İlhan, **Nottebohm Kararı ve Tâbiyetin Gerçekliği İlkesi**, Ankara 1966, s. 21). Diğer bir tanımlamaya göre ise, “bir şahsı ... devlete bağlayan siyasi ve hukuki bağıdır” (BERKİ, Osman Fazıl, **Devletler Hususi Hukuku – C. I (Tâbiyet ve Yabancılar Hukuku)**, Ankara 1970, s. 15 vd.; GÖĞER, a.g.e., s. 6).

³¹⁴ Evlatlığın küçük olup olmadığını tespit hususunda eski ve yeni TVK’larda bir hüküm yoktur. Fakat tespiti gereken husus yabancı evlatlığın evlat edinilme ehliyeti ile ilgili olduğundan, evlat edinme ehliyetinin tespiti hakkında taraflardan her birinin milli hukukunu yetkili kılan MÖHUK m.18 hükmü gereği evlatlığın ehliyeti onun milli hukukuna göre tespit edilecektir. Evlatlığın vatansız ya da birden çok devlet vatandaşı olması halinde, uygulanacak hukukun tespiti MÖHUK m. 4 hükmüne göre yapılacaktır. Bu hükmü göre, evlatlık küçük vatansız ise sırası ile önce “ikametgâh, bulunmadığı hallerde mutad mesken, o da yoksa dava tarihinde bulunduğu devlet hukuku” (bu noktada IŞIK’ın MÖHUK’taki bu düzenlemeyi göz ardı ederek küçüğün vatansız olması dolayısıyla uygulanacak hukuku doğrudan doğruya Türk hukuku olarak tespitini ve konuyla ilgili dipnotta da MÖHUK hükmüne yaptığı değerlendirme arasındaki büyük çelişkiyi yok saymanın mümkün olmadığını kuvvetle belirtmek gerekmektedir) ; evlatlık küçük Türk vatandaşlığı yanında birden fazla devletin

yanında kanun koyucunun herhangi birinin gerçekleşmesini yeterli saydığı alternatif şartlar ise, evlatlığın vatansız olması, anne ve babasının bulunmaması, anne ve babasının nerede olduğunun bilinmiyor olmasıydı. Sayılan alternatif şartlardan herhangi birini sağlayan küçük, geçerli olarak kurulan ülkelerarası evlat edinme ilişkisine dayanarak Türk vatandaşlığını kazanabilecekti³¹⁵.

5901 sayılı yeni Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun "Türk vatandaşlığının evlat edinilme ile kazanılması" başlıklı 17'nci maddesi hükmüne göre, evlatlığın küçük olması evlat edinilme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılmasının ön şartı olarak düzenlenmiştir³¹⁶. Ancak, yeni Kanun'da bu ön şartın yanında, sadece küçüğün milli güvenlik ve kamu düzeni aleyhine engel teşkil edecek bir halinin bulunmaması şartı aranmaktadır³¹⁷. Bu şartların gerçekleşmesi ile birlikte, küçük hiçbir işleme gerek kalmaksızın, doğrudan Türk vatandaşlığını kazanacaktır.

vatandaşlığına da sahipse, Türk hukuku; evlatlık küçük Türkiye dışında birden fazla devletin vatandaşı ise "daha sıkı ilişkisi halinde buldukları ülke hukuku"nun uygulanması gerekmektedir.

³¹⁵ NOMER, a.g.e., s. 63; AYBAY, a.g.e., s. 163; DOĞAN, Vahit, a.g.e., s. 57.

³¹⁶ Hükümetin teklif ettiği kanun tasarısının 20. maddesinde, "bir Türk vatandaşı tarafından evlat edinilen yedi yaşından küçük çocuk, evlat edinildiği tarihten itibaren Türk vatandaşlığını kazanır" denilmektedir. Ancak, 01.06.2006 tarih ve E. 1/1192, K. 10 sayılı TBMM Avrupa Birliği Uyum Komisyonu raporunda, TBMM tarafından onaylanmış olan Lahey Sözleşmesi ile evlat edinilecek çocuk yaşının üst sınırının 18 olarak belirlendiği ve madde metninin aynen kabulü halinde 7 – 18 yaş arası ülkelerarası evlat edinilen çocukların Türk vatandaşlığını kazanması durumunun bu Sözleşme ile çelişileceği ifade edilmiştir (Türk Vatandaşlık Kanunu Tasarısı – 22. Dönem Tasarı ve Raporları için bkz. **Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu (28 Şubat 2008) Bildiriler**, (Editörler: DOĞAN, Vahit/TANRIBİLİR, Feriha Bilge/ŞİT, Banu), 205). 27.06.2006 tarih ve E. 1/1192, K. 47 sayılı TBMM. İç İşleri Komisyonu Raporu'nda da, Türk vatandaşı tarafından evlat edinilen ergin olmayan evlatlığın Türk vatandaşlığını kazanabilmesi "millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama" şartına bağlanmıştır (Bildiriler, s. 244).

³¹⁷ Yeni TVK'da öngörülen ve önceki Kanunda olmayan "millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama" şartı ile ne kastedildiği, TVK Tasarısı'nın gerekçesinde belirtilmiştir. Buna göre, "millî güvenlik bakımından tehlike teşkil eden ve milli menfaatler ve ülke bütünlüğü aleyhine faaliyet gösterenlerle bu faaliyetleri destekleyenlerin, bu gibi kişi veya kuruluşlarla ilişki içerisinde bulunanların veya herhangi bir isyan, sabotaj, casusluk, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, evrakta sahtecilik gibi kamu düzenini bozan faaliyetlerde bulunanların Türk vatandaşlığını kazanmaları engellenmektedir" (DOĞAN, Vahit, a.g.e., s. 81).

3.1.2.1.4. Hısımlık

“Hısımlık doğal ya da belirli ilişkiler sonucu, kişi ile, belirli kimseler arasında kurulan ve hukuki sonuçlar doğuran bir bağıdır”³¹⁸.

Hısımlık kuruluş şeklini esas alan tasnife göre, kan ve kayın hısımlığı ile evlat edinmeden kaynaklanan hısımlık olmak üzere üç türdür³¹⁹.

Mahkemeden alınan evlat edinme kararı ile evlat edinen ve evlatlık arasında kanundan dolayı birinci dereceden³²⁰ yapay³²¹ bir üstsoy-altsoy hısımlığı³²² doğar. Buna göre, evlatlık evlat edinenin çocuğu, yani birinci dereceden altsoy hısımlığı olacaktır.

Evlat edinme neticesinde evlatlık ile evlat edinen arasında kurulan hısımlık ilişkisi yapay bir soybağı ilişkisi olduğundan sadece evlat edinen ve evlatlık arasında soybağını tesis eder. Bu nedenle, evlatlık evlat edinenin kan ve kayın hısımları ile hısımlık olamayacak, bunun karşılığında da evlat edinen evlatlığın kan ve kayın hısımları ile hısımlık olamayacaktır³²³. Bu anlamda, evlatlık ile evlat edinenin eşi arasında üstsoy-altsoy, çocukları ile de onların kendi çocukları veya evlatlıkları olup olmadığına bakılmaksızın yan soy hısımlığı kurulmayacaktır³²⁴. Fakat, doktrinde evlat edinen ile

³¹⁸ ÖZSUNAY, Ergun, **Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu**, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, İstanbul 1979, s. 523; DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan, **Türk Özel Hukuku – Cilt II (Kişiler Hukuku)**, İstanbul 2004, s. 171.

³¹⁹ DURAL/ÖĞÜZ, a.g.e., s. 171.

³²⁰ Hısımlıklarda dereceler, hısımlık olan kimseleri birbirine bağlayan doğum sayısına göre belirlenir (DURAL/ÖĞÜZ, a.g.e., s. 172). Örneğin, bir çocuk ile onun annesi ve babası arasındaki hısımlık birinci dereceden bir hısımlıktır.

³²¹ Evlatlık ilişkisine bağlı olarak evlat edinen ve evlatlık arasında kurulan soybağı ilişkisi biyolojik esaslara göre doğrudan doğruya kurulmayıp bir mahkeme kararına istinaden kurulduğundan yapay bir soybağı ilişkisidir (AKINTÜRK, Aile Hukuku, s. 334).

³²² Biri diğerinden gelen kimselere arasında mevcut olan hısımlığa üstsoy – altsoy hısımlığı denir (MK m. 17/f. 2). Bir kimseden yukarıya doğru çıkan hısımlığa (örneğin, anne, baba, onların anneleri ve babaları gibi) üstsoy hısımlığı denirken, aynı kimseden aşağıya doğru uzanan hısımlığı (çocuk, torun gibi) da altsoy hısımlığı denilir (DURAL/ÖĞÜZ, a.g.e., s. 171-172; AKINTÜRK, **Başlangıç Hükümleri - Kişiler Hukuku**, İstanbul 2007, s. 454 vd.).

³²³ Akrabalar arası evlat edinme ilişkisinin kurulması halinde, evlat edinmeden önce taraflar arasında hali hazırda mevcut olan hısımlık ilişkisinden kaynaklanan durumlar bu kuralın istisnasını teşkil etmektedir.

³²⁴ ÖZTAN, a.g.e., s. 455; BAYGIN, Cem, “Evlat Edinmenin Sonuçları”, AÜEHFD, C. VII, S. 3-4, 2003, s. 635.

evlatlığın altsoyu arasında evlat edinme ilişkisinden kaynaklanan bir hısımlık ilişkisinin kurulup kurulmadığı tartışılmaktadır. Medeni Kanunun evlatlığın altsoyunu evlat edinenin kan hısımlıymış gibi mirasçısı olarak kabul eden 500'üncü maddesinden hareket eden bazı yazarlar, evlat edinen ile evlatlığın altsoyu arasında bir hısımlık ilişkisinin varlığını savunurlar³²⁵. Bu görüşün aksi kanaatinde olan yazarlar³²⁶ ise, hısımlık ilişkisini savunan yazarların görüşlerini dayandırdıkları maddenin hısımlık ilişkisini ispat edecek yeterlilikte olmadığından bahisle evlat edinen ve evlatlığın altsoyu arasında bir hısımlık ilişkisinin varlığını reddetmektedirler. Kanaatimizce de, TMK'nın sadece miras ile ilgili hükmü değil, aynı zamanda evlat edinen ile evlatlığın altsoyu arasında evlenme yasağı getiren hükmü de evlatlığın altsoyu ile evlat edinen arasında hısımlık ilişkisinin kurulduğuna karinedir³²⁷.

Evlatlığın evlat edinme yolu ile yeni bir aileye dahil olması, onun kendi ailesi ile hısımlık bağlarını koparmayacaktır. İsviçre hukukunun aksine Türk hukuku bakımından basit evlat edinme kabul edilmiş olduğundan evlatlık küçüğün ailesi ile arasındaki hısımlık bağları sürdürülecektir³²⁸.

3.1.2.2. Evlat edinen açısından şahsi sonuçlar

Ülkelerarası evlat edinme yolu ile yabancı bir küçüğü evlat edinen kimseler açısından evlat edinmenin sonuçları, evlat edinme ile birlikte anne babaya ait diğer hak ve yükümlülüklerin evlat edinene geçmesi söz konusudur. Anne ve babadan evlat edinme dolayısıyla evlat edinene çocuğun velayeti, evlat edinilen küçüğün bakımı, eğitimi ve korunması ile ilgili olan giderleri karşılama yükümlülüğü ile evlat edinen ve evlatlık ile bunların eş ve altsoyları ile evlenmeme (TMK m. 129/f. 1/b. 3) yükümlülüğü getirilmiştir.

³²⁵ OĞUZMAN, Kemal/DURAL, Mustafa, **Aile Hukuku**, İstanbul 1994, s. 256; DURAL, Mustafa/ÖZ, Turgut, **Türk Özel Hukuku, C. IV, Miras Hukuku**, İstanbul 2003, s. 35; BAYGIN, Sonuçlar, s. 636.

³²⁶ TEKİNAY, a.g.e., s. 465 – 466; AKINTÜRK, Aile Hukuku, s. 397.

³²⁷ Aynı görüşte BAYGIN, Sonuçlar, s. 636.

³²⁸ OĞUZMAN/DURAL, a.g.e., s. 261.

3.1.2.2.1. Velayet hakkı

Evlad edinme ile birlikte çocuk üzerinde anne ve babaya ait olan hak ve yükümlülüklerin evlat edinene geçeceği³²⁹ TMK m. 314/f. 1’de ve buna paralel olarak da Tüzük m. 20/f. 1’de hükme bağlanmıştır. Velayet³³⁰ de bu haklardan biridir. Evlat edinme kararı ile küçüğün anne ve babasının velayet hakkının sona erdiği³³¹ anda, evlat edinenler küçüğün velayet hakkını doğrudan kazanacaktır³³².

Evlad edinenin velayet hakkının kapsamı, anne ve babanın velayet hakkının kapsamının aynısıdır. Velayet hakkının kapsamı bakımından evlat edinen ve anne baba arasında bir ayırım yapılmaması, hukuk düzeni tarafından evlat edinme yolu ile küçüğün evlat edinenin öz çocuğuymuş gibi kabul edilmesinin isabetli bir sonucudur.

Evlad edinenler de küçüğün anne ve babasıymış gibi velayet hakkını evlilik birliği devam ettiği müddetçe birlikte kullanabilecektir³³³. Yani, evlat edinenler, velayet hakkının birer uzantısı olan küçüğü temsil (TMK m. 342 vd.), küçüğün yerleştirmesi (TMK m. 347), genel, dini ve mesleki bilgi verme hak ve yükümlülükleri (TMK m. 339, m. 340, m. 341), çocuğun mallarını yönetme, onlardan yararlanma haklarını

³²⁹ Yarg. 2. HD., T. 04.06.2002, E. 2002/4550, K. 2002/7489 (KİBB.).

³³⁰ Sözlük anlamı itibariyle, velayet, velilik ve otorite anlamına gelmektedir (<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=velayet&ayn=tam> (ET. 26.06.2009). Hukuki anlamı itibariyle ise, velayet, “bir başkasına sözünü geçirmek, onun üzerinde egemenlik ve otorite kurma yetkisi” olarak tanımlanmıştır (BAKTİR ÇETİNER, Selma, **Velayet Hukuku**, Ankara 2000, s. 28).

³³¹ Velayetten farklı olarak küçüğün vesayet altında olduğu hallerde de evlat edinmeye bağlı olarak velayet hakkında olduğu gibi vesayet de sona erecek, küçüğün velayet hakkı evlat edinene geçecektir (IŞIK, a.g.e., s. 106). Evlat edinenlerden her ikisinin ölümü halinde ise, evlatlık üzerindeki velayet hakkı küçüğün anne ve babasına geri dönmesi yerine hâkimin müdahalesi ile küçüğe bir vasi atanması yolu izlenecektir (Yarg. 8. HD., T. 08.05.1987, E. 1986/6557, K. 1987/6345 (KİBB)).

³³² Velayet hakkı, kişiye bağlı devri mümkün olmayan bir haktır. Bu nedenle, evlat edinme dolayısıyla velayet hakkının evlat edinene geçeceğini hükme bağlayan TMK m. 314/f.1 hükmünde yer alan “...gececektir.” ifadesinden anlaşılması gereken velayet hakkının anne babadan evlat edinene devri değil, evlat edinenlerin bu hakkı doğrudan kazanmasıdır.

³³³ Evlilik birliğinin boşanma ile son bulduğu hallerde, evlatlığın velayet hakkı çocuğun bırakıldığı eşe, eşlerden birinin ölümü halinde ise sağ kalan eşe ait olacaktır (TMK m. 336). Evlat edinenlerden her ikisinin ölümü halinde ise, evlatlık üzerindeki velayet hakkı küçüğün anne ve babasına geri dönmesi yerine hâkimin müdahalesi ile küçüğe bir vasi atanması yolu izlenecektir (AKINTÜRK, Aile Hukuku, s. 392; ÖZTAN, a.g.e., s. 458 – 459; BAYGIN, Sonuçlar, s. 642).

kullanabileceklerdir. Evlat edinenlerin velayet hakkından kısmen veya tamamen feragat etmesi mümkün değildir³³⁴.

Velayet hakkının icrası tek yönlü olmayıp, anne- baba ve küçük arasında karşılıklı hak ve yükümlülükler içeren bir ilişkisidir. Evlat edinme yolu ile velayetin icrasında taraflara düşen hak ve yükümlülükler olduğu gibi evlat edinen ve evlatlığa geçecektir. Bu nedenle, anne – baba ve çocuk ilişkisinde olduğu gibi evlat edinen ve evlatlık arasındaki ilişkide de, evlat edinenin “... çocuğu koruma, menfaatlerini gözetme, kişilik değerlerine saygı göstermesine karşı³³⁵” evlatlığın da evlat edinenin “...öğütlerini dinleme, uyarılarını dikkate alma³³⁶” yükümlülüğü mevcuttur yani, evlatlık küçüğün evlat edinenin sözünü dinleme yükümlülüğü vardır³³⁷ (TMK m. 339/f. 2). Bu yükümlülük kapsamında, evlatlık kendi yararına olan ve kişiliğini zedelemeyen talimatlara uymak zorundadır. Evlatlığın bu şekilde söz dinleme yükümlülüğü evlat edinenin velayet hakkına bağlı birtakım ödevleri gereği gibi yerine getirebilmesi açısından gereklidir³³⁸. Evlatlığın bu yükümlülüğünün yanında evlat edinen küçüğe kendi hayatına yönelik önemli birtakım konularda küçüğün görüşlerini alarak hareket etmelidir (TMK m. 339/f. 3).

Evlat edinilen küçüğün yerleşim yeri, evlat edinen kimselerin yerleşim yeridir (TMK m. 21/f. 1). Evlat edinenin velayet hakkının gereği olarak küçük üzerinde hâkimiyet hakkına sahip olması dolayısıyla evlat edinilen küçük evlat edinenin rızası olmadıkça yerleşim yerini terk edemez ve evlat edinenin yanından alınamaz (TMK m. 339/f. 4).

³³⁴ ÖZTAN, a.g.e., s. 456.

³³⁵ GRASSINGER, Gülçin Elçin, **Türk Medeni Kanununda Yer Alan Velayet Hükümleri Kapsamında Küçüğün Kişi Varlığının Korunması İçin Alınacak Tedbirler**, İstanbul 2009, s. 23.

³³⁶ GRASSINGER, a.g.e., s. 23.

³³⁷ Küçüğün evlat edinenin, evlat edinenin velayet hakkının amacı ve küçüğün kişilik hakları ile sınırlıdır. Evlat edinenin hukuka ve ahlaka aykırı emirleri ile küçüğün bedensel ve ruhsal olarak gelişimini olumsuz etkileyecek nitelikteki isteklerinin varlığı halinde evlatlığın söz dinleme yükümlülüğünden bahsedilemeyecektir (ÖZTAN, a.g.e., s. 649; OĞUZMAN/DURAL, a.g.e., s. 280; GRASSINGER, a.g.e., s. 23). Bunun yanı sıra, evlatlığın, evlat edinene veya ailesine karşı yasaca yükümlü olduğu sözünü dinleme yükümlülüğü ve diğer görevlerini yerine getirmede ağır kusurunun bulunması, evlatlık ilişkisinin bozulmasını gerektirmektedir (Yarg. 2. HD., T. 06.04.1993, E. 1993/1756, K. 1993/3330 (KİBB)).

³³⁸ OĞUZMAN/DURAL, a.g.e., s. 280 vd.

3.1.2.2.2. Bakım borcu

Evlatlık küçüğün anne ve babasının velayet hakkını devretmesi ile velayet hakkına bağlı bir yükümlülük olan bakım yükümlülüğü evlat edinene geçmektedir (TMK m. 314/f. 1)³³⁹.

Evlat edinenin bakım yükümlülüğü, sadece küçük evlatlıklar için yerine getirilmesi gereken bir yükümlülüktür. Evlat edinme anından itibaren küçüğün ergin olmasına kadar geçen dönemde küçüğün bakımı ile ilgili tüm yükümlülükler evlat edinene aittir³⁴⁰. Ancak, ne var ki, küçüğün ergin olmasına rağmen eğitimi devam ediyorsa, bu halde evlat edinenin küçüğe karşı bakım yükümlülüğü devam edecektir (TMK m. 328/f. 2)³⁴¹. Eğer, bakım yükümlülüğüne rağmen evlat edinen evlatlığa karşı bu yükümlülüğüne aykırı davranıyorsa, bu durumda küçük evlatlığın hâkimden evlat edinenin bakım yükümlülüğünü yerine getirmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını isteme hakkı vardır.

3.1.2.2.3. Evlenme yasağı

Türk Medeni Kanununun 129'uncu maddesi gereğince, evlatlık ve evlat edinen ile onların eşleri ve altsoyları arasına evlat edinme ile kurulan soybağından dolayı bir evlenme yasağı³⁴² öngörülmüştür. Bu hüküm kapsamında, evlat edinen ne evlatlıkla, ne evlatlığın boşandığı eşiyle ne de evlatlığın altsoyu ile evlenebilecektir. Anılan

³³⁹ AKINTÜRK, **Aile Hukuku**, s. 399; ÖZTAN, a.g.e., s. 457.

³⁴⁰ Evlat edinenin evlatlığa karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu bakım borcunun kapsamına evlatlık küçüğün olağan bakım ve eğitim giderlerinin yanı sıra bedensel veya zihinsel bir engelinin varlığı ya da üstün yetenekli veya zeki olmasından kaynaklanan olağanüstü giderler de dahildir (TÜRKERİ, Ahmet, **Türk Medeni Hukukunda Evlat Edinmenin Hukuki Sonuçları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Veysel Başpınar), AÜSBE, Ankara 2007, s. 85).

³⁴¹ IŞIK, a.g.e., s. 108.

³⁴² Bu evlenme yasağı, kesin bir evlenme teşkil ettiğinden, bu engele rağmen evlenmesi yasak olanlar arasında her nasılsa bir evlilik kurulmuşsa, bu yasağa aykırılık, yapılan evlenmeyi sakatlayacaktır. Cumhuriyet savcısı ve ilgili olan herkes, herhangi bir süre sınırlandırmasına tâbi olmaksızın TMK m. 146 hükmüne istinaden evliliğin butlanını dava edebilecektir (ŞİPKA, Şükran, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun "Evlat Edinme"ye İlişkin Hükümlerinin İncelenmesi, İÜHFİM, C. 57, S. 1 – 2, İstanbul 1999, s. 319; RUHİ, a.g.e., s. 63; ÖZDAMAR, Demet, **Türk Hukukunda Özellikle Türk Medeni Kanunu Hükümleri Karşısında Kadının Hukuki Durumu**, Ankara 2002, s. 288-289; IŞIK, a.g.e., s. 110).

maddeden anlaşıldığı üzere bu yasak sadece evlat edinen için değil, evlatlık için de geçerlidir; yani evlatlık da evlat edinenle, boşanmış olsa dahi eşyle³⁴³ ve altsoyu ile evlenemeyecektir. Evlat edinenin birden fazla küçüğü evlat edinmesi halinde³⁴⁴ dahi evlatlıklar arasında evlenme yasağı mevcuttur³⁴⁵.

Evlat edinme, mahkeme kararı ile kurulan bir yapay soybağı ilişkisi kurduğu için, evlat edinen veya evlatlığın ölümü halinde evlenme yasağı ortadan kalkmayacaktır³⁴⁶.

3.1.3. Evlat edinmenin mali sonuçları

Ülkelerarası evlat edinmenin evlatlık ve evlat edinen açısından bazı şahsi sonuçları olmasının yanında mali nitelikte de birtakım sonuçları vardır. Bunlar, evlat edinenin evlatlığın mallarına ilişkin yararlanma ve malları yönetme hakkı, evlatlığın ve altsoyunun evlat edinene mirasçı olması ile evlatlık ve evlat edinenin karşılıklı olarak birbirlerine nafaka verme yükümlülüğüdür.

3.1.3.1. Evlat edinenin evlatlığın mallarına ilişkin yararlanma ve yönetim hakları

Evlat edinme ilişkisinin kurulması ile birlikte evlat edinenler, anne ve babası gibi çocuğa karşı velayet hakkının sahibi olurlar. Bunun sonucu olarak da, evlat edinenler çocuğun menfaati ölçüsünde³⁴⁷ sahibi olduğu malvarlığından yararlanma ve malvarlığını yönetme haklarına sahiptirler³⁴⁸.

³⁴³ Eşlerin birlikte evlat edinmesi hali saklı kalmak kaydı ile evlat edinenin eşi ve altsoyu ile evlatlık arasında veya evlatlığın eşi ve altsoyu ile evlat edinen arasında bir hısımlık ilişkisinin varlığından söz edilemeyeceği halde, kanun koyucu bu kimseleri de evlenme yasağına tâbi tutmuştur (IŞIK, a.g.e., s. 112).

³⁴⁴ TMK'da hakkında herhangi bir sınırlayıcı hüküm yer almadığından dolayı bir kimsenin birden fazla kişiyi evlat edinebileceği yönündeki kararlar için bkz. Yarg. 2. HD., T. 13.01.1945, E. 5959, K. 266; Yarg. 2. HD., T. 12.06.1948, E. 2570, K. 3548; Yarg. 2. HD., T. 26.12.1955 (AYDOĞDU, a.g.e., s. 872)

³⁴⁵ BAYGIN, Sonuçlar, s. 637; IŞIK, a.g.e., s. 112.

³⁴⁶ RUHİ, a.g.e., s. 111 – 112.

³⁴⁷ IŞIK, a.g.e., s. 113.

³⁴⁸ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, a.g.e., s. 502; IŞIK, a.g.e., s. 112.

Evlat edinenin çocuğun malvarlığını yönetmesi ile ifade edilmek istenilen husus, evlat edinenin çocuğun mallarından tasarruf etme yetkisidir. Yani, "...çocuğun sahibi olduğu parayı bankaya yatırmak, alacağını tahsil etmek, malını kiraya vermek, malını satmak..."³⁴⁹, evlat edinenin evlatlığın malvarlığını yönetme yetkisinin kapsamını oluşturmaktadır. Evlat edinenin evlatlığın malvarlığından yararlanma yetkisi ise, "çocuğun mallarının faiz, kira ve temettü gibi gelirlerini toplayıp bunları harcayabilme yetkisi"ni ifade etmektedir.

Evlatlığın malvarlığının yönetilmesinden dolayı elde edilen gelirler öncelikle çocuğun bakım ve eğitim giderlerinin karşılanması için harcanacaktır. Küçüğün gelirlerinden eğitim ve bakım masrafları düşüldükten sonra geriye bir miktar gelir artarsa, bu miktar hakkaniyete uygun olmak kaydı ile evlat edinen ailenin giderlerini karşılamakta kullanılabilir. Nihai olarak tüm masraflar karşılandıktan sonra dahi artan gelir olursa, bu miktar küçüğün malvarlığına dâhil edilecektir (TMK m. 355). Bu hükmün yanında, evlat edinen ile birlikte yaşayan küçüğün kendi bakımı için evlat edinene bir miktar katkıda bulunması esası da TMK.'da hükme bağlanmıştır (TMK m. 359).

3.1.3.2. Evlat edinme ilişkisinin miras ile ilgili sonuçları

Türk Medeni Kanununa göre, evlatlık evlat edinene mirasçı olmaktadır (TMK m. 314/f. 2). Evlat edinmenin sonuçlarını düzenleyen TMK m. 314 hükmünün yanı sıra aynı Kanunun 500'üncü maddesinde de evlat edinmeden kaynaklanan yasal mirasçılık hakkı hükme bağlanmıştır. Bu hükme göre, evlatlık ve altsoyu evlat edinene kan hısımları gibi mirasçı olmakla birlikte evlatlık kendi ailesine de mirasçı olacaktır. Fakat bu hükümde, evlat edinen ve evlatlık arasında tek taraflı bir miras ilişkisi kurulmaktadır³⁵⁰, çünkü TMK m. 500 gereği, evlat edinen evlatlığa yasal mirasçı olamamaktadır³⁵¹.

³⁴⁹ HATEMİ, Hüseyin/SEROZAN, Rona, **Aile Hukuku**, İstanbul 1993, s. 328; IŞIK, a.g.e., s. 112.

³⁵⁰ DURAL/ÖZ, a.g.e., s. 35.

³⁵¹ Evlat edinen evlatlığın yasal mirasçısı olamasa da, evlatlık evlat edineni mirasçı atayabileceği gibi ona belirli bir mal vasiyetinde de bulunabilecektir (BAYGIN, Sonuçlar, s. 646).

3.1.3.2.1. Evlatlık bakımından

3.1.3.2.1.1. Evlatlığın mirasçılığı

Evlatlık ve altsoyu, evlat edinmeye ilişkin mahkeme kararının kesinleştiği andan itibaren evlat edinene kan hısımları gibi mirasçı olabilecektir³⁵² (TMK m. 500). Bu hükümden açıkça anlaşıldığı üzere, evlatlık, sadece kendisini evlat edinen kimseye mirasçı olabilecektir³⁵³. Evlatlık, evlat edinenin üstsoy ve altsoy hısımlarına mirasçı olamayacaktır³⁵⁴.

Türk Medeni Kanunu'nun bu hükmüne paralel biçimde, aynı husus Tüzük'ün 20'nci maddesinde de "*Evlâtlık, evlât edinenin mirasçısı olur*" şeklinde yeni bir hükme bağlanmıştır.

Türk Medeni Kanunu'na göre, evlatlık ve altsoyunun evlat edinene mirasçı olabilmesi için, evlat edinenin ölümü anında geçerli bir evlatlık ilişkisinin kurulmuş³⁵⁵

³⁵² Evlatlığın evlat edinene tek taraflı mirasçı olabilmesi hususu, Türk Medeni Kanunu Tasarısı'nın TBMM. Adalet Komisyonu'nda görüşülmesi sırasında da eleştirilere maruz kalmış fakat yapılan değişiklik önerilerine rağmen kabul görememiş bir husustur (Değişiklik önerileri ve konu hakkında Komisyonunda yapılan tartışmalar için bkz. **Tutanaklarla, Türk Medeni Kanunu, Türk Medeni Kanunu'nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun**, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 1042-1049 arası) .

³⁵³ Türk Medeni Kanunu'nun istisnai olarak eşlerin tek başına evlat edinmesine izin verdiği durumlardan birinin varlığı halinde, evlatlık sadece kendisini evlat edinen eşe mirasçı olabilecek, evlat edinenin eşine mirasçı olamayacaktır (RUHİ, a.g.e., s. 58).

³⁵⁴ Yarg. 2. HD., T. 05.10.1992, E. 7547, K. 9008 (UYAR, Talih, **Gerekçeli – İctihatlı Türk Medeni Kanunu, Aile Hukuku**, İzmir 2002, s. 3222)

³⁵⁵ Evlat edinme işlemlerinin devam ettiği sırada evlat edinenin ölmüş olması durumunda, henüz geçerli bir evlat edinme kurulmuş olduğundan bahsedilemeyeceği için evlatlık ve altsoyu evlat edinene mirasçı olamayacaktır (DURAL/ÖZ, a.g.e., s. 34 – 35). Aksi yöndeki görüşe göre ise, böyle bir durumda evlat edinme başvurusunu yapmış olan evlat edinmek isteyen kimselerin sağlıklarında ortaya koydukları evlat edinme iradelerinin ayakta tutulması gerçekleştirilmiş olacaktır (Bkz. BAYGIN, Sonuçlar, s. 647; ANTALYA, O. Gökhan, **Miras Hukuku**, İstanbul 2009, s. 86; Tüzük'ün 20'nci maddesinde de aynı görüş benimsenmiş evlatlığın menfaatlerinin korunması için evlat edinme iradesinin ayakta tutulması amaçlanmıştır, anılan hükme göre, "*Evlât edinme başvurusundan sonra evlât edinenin ölümü veya ayırt etme gücünü kaybetmesi, diğer koşulların bundan etkilenmemesi ve küçüğüün yüksek yararının bunu gerektirmesi durumunda evlât edinmeye engel olmaz. Bu durumda yeni koşullarda küçüğüün yüksek yararının zedelenip zedelenmeyeceğine ilişkin olarak Kurum tarafından hazırlanan sosyal inceleme raporu ve diğer belgelerden oluşan dosya ilgili mahkemeye*

ve devam ediyor olması gerekmektedir³⁵⁶. Evlatlık evlat edinenin *birinci zümreden mirasçısı*³⁵⁷ olup *saklı paya*³⁵⁸ da sahiptir.

Evlatlıktan başka evlat edinenin altsoyunun evlat edinenin ölümü anında sağ bulunması halinde, evlatlık, evlat edinenin altsoyu ile birlikte aynı zümrede mirasçı olacaktır^{359 360}.

Evlatlığın iki halde çifte mirasçılığında söz edilebilecektir. Birinci çifte mirasçılık hali, evlat edinen ile evlatlık arasında evlat edinme ilişkisinden başka bir hısımlık ilişkisinin varlığı halinde ortaya çıkacaktır. Bu durumda, evlatlık evlat edinene hem evlatlık hem de diğer hısımlık ilişkisine dayanan mirasçılık sıfatı ile mirastan pay almayacak, iki mirasçılık sıfatından sadece birine dayanacak ancak her iki mirasçılık sıfatına düşen miras paylarını iktisap edebilecektir³⁶¹. Evlatlık, hısımlık kurduğu evlat

sunulur. Küçüğün ayırt etme gücüne sahip olması halinde, kendisiyle yapılan görüşmeye ilişkin rapor da mahkemeye iletilir”).

³⁵⁶ Detaylı bilgi için bkz. OĞUZMAN/DURAL, a.g.e., s. 266; DURAL/ÖZ, a.g.e., s. 34.

³⁵⁷ Zümre, bir kimse (zümre başı) ile ondan türeyen kimselerin tamamını ifade etmektedir. Miras hukuku açısından hareket noktası mirasbırakan olduğundan zümrelerin her biri mirasbırakandan başlanarak saptanacak ve onun her aslı zümre başı olarak ele alınıp mirasbırakandan ileriye doğru zümreler oluşturulacaktır. Birinci zümre mirasçılar, mirasbırakanın altsoyudur. Evlat edinme dolayısıyla evlat edinen ve evlatlık arasında birinci dereceden üstsoy-altsoy ilişkisi kurulduğundan evlatlık evlat edinenin birinci zümre mirasçısıdır (DURAL/ÖZ, a.g.e., s. 19 – 20; İNAN, Ali Naim/ERTAŞ, Şeref/ALBAŞ, Hakan, **İnan Türk Medeni Hukuku – Miras Hukuku**, Ankara 2008, s. 85; SEROZAN, Rona/ENGİN, Baki İlkay, **Miras Hukuku**, Ankara 2008, s. 124; Antalya, s. 70).

³⁵⁸ “Aile ilişkilerinden kaynaklanan sıkı bağlar ve bu bağın yoğun olduğu yasal mirasçılardan bazılarının ekonomik geleceğinin korunması gereğini düşünen kanun koyucu, bazı yasal mirasçılara mirasbırakanın serbest iradesi ile bertaraf edilemeyen bir miras payı tanımıştır. Bu bertaraf edilemeyen miras payı, saklı pay olarak i[f]fade edilmektedir” (ANTALYA, a.g.e., s. 277; evlatlığın saklı paylı mirasçılığı hakkında yapılan açıklamalar için bkz. İNAN/ERTAŞ/ALBAŞ, a.g.e., s. 318; ayrıca saklı pay konusunda daha detaylı bilgi edinmek için bkz. SEROZAN/ENGİN, a.g.e., s.151 vd.).

³⁵⁹ AYİTER, Nüşin, **Miras Hukuku**, Ankara 1974, s. 21.

³⁶⁰ İNAN, evlat edinme evlatlık dışındaki diğer mirasçıların miras paylarında bir azalmaya yol açacağından, bu kimselerin gazezlerinin evlat edinen üzerinde toplanmaması için evlatlığın evlat edinenin mirasçıları ile birlikte yasal mirasçı olması hususunu, istisnai hallerle sınırlandırmak gerektiğini ifade etmektedir (İNAN, Ali Naim, “Çocuğun ve Çocuk Haklarının Korunmasına İlişkin Mevzuatta Yetersizlik ve Giderilme Çareleri”, H.C. Oğuzoğlu’na Armağan, Ankara 1972, s. 288).

³⁶¹ ANTALYA, a.g.e., s. 88.

edinen ile birlikte, eski ailesine de mirasçı olacaktır, yani evlatlığın çifte mirasçılık hakkı söz konusudur³⁶² (TMK m. 500/f. 1). Ancak, evlatlığın çifte mirasçılık hakkını kullanabilmesi için evlatlığın eski nüfus kütüğü ile evlat edinenin nüfus kütüğü arasında bağlantı kurularak, evlat edinme kararının her iki nüfus kütüğüne de işlenmesi gerekmektedir. Tüzük'te de aynı görüş benimsenerek *“Evlâtlığın, miras ve başka haklarının zedelenmemesi, aile bağlarının devam etmesi için evlâtlığın naklen geldiği aile kütüğü ile evlât edinenin aile kütüğü arasında bağ kurulur. Evlâtlıkla ilgili kesinleşmiş mahkeme kararı her iki nüfus kütüğüne işlenir”* şeklinde somutlaştırılmıştır. Böylelikle evlatlığın mirasçılık sıfatı kuvvetli bir biçimde desteklenmektedir.

3.1.3.2.1.2. Evlatlığın alt soyunun mirasçılığı

Evlatlığın evlat edinene kan hısımları gibi mirasçı olacağını düzenleyen TMK m. 500 hükmü, evlatlığın altsoyunun da evlat edinene mirasçı olacağını içermektedir³⁶³. Ancak, burada evlat edinene evlatlığın sadece birinci dereceden altsoyu mirasçı olacaktır³⁶⁴.

Medeni Kanunumuz, halefiyet kuralı gereği, evlatlığın altsoyunun evlatlığın yerine geçerek evlat edinene mirasçı olabilmesi için altsoyun evlat edinme ilişkisinin kurulmasından önce veya sonra kurulması arasında bir fark gözetmediği gibi, altsoyun evlilik birliği içerisinde doğup doğmamış olduğu hususundan dolayı da bir farklılık getirmemiştir³⁶⁵. Ancak, evlilik dışında dünyaya gelmiş olan küçükler ile baba olan evlatlık arasında usulüne uygun biçimde geçerli bir soybağı ilişkisinin kurulmuş olması gerekmektedir.

³⁶² ÖZTAN, a.g.e., s. 457; RUHİ, a.g.e., s. 58.

³⁶³ Yargıtay, 2. HD.'nin T. 19.02.2004, E. 2004/716, K. 2004/1392 kararında, evlatlık ve alt soyunun, evlat edinene kan hısımları gibi mirasçı olacağından, evlatlığın daha önce ölmüş olması onun alt soyunun evlat edinene mirasçı olmasına engel teşkil etmeyeceğine hükmetmiştir (YKD., C. 21, S. 2, 2005, s. 176 – 177).

³⁶⁴ FEYZİOĞLU, a.g.e., s. 556.

³⁶⁵ IŞIK, a.g.e., s. 118.

Türk Medeni Kanununa göre, evlatlık evlat edinenin birinci dereceden altsoyu olarak kabul edildiği için, evlatlığın evlatlığı da evlat edinene altsoy sıfatı ile mirasçı olacaktır³⁶⁶.

3.1.3.2.2. Evlat edinen bakımından

Evlat edinen ve hısımlarının evlatlığa *yasal mirasçı* olamayacakları TMK m. 500/f. 2’de hükme bağlanmıştır. Bu hükümle amaçlanan, mirastan pay alabilmek için evlat edinme yoluna başvurulmasının önüne geçilmesidir³⁶⁷.

Medeni Kanunun bu hükmü ile, evlat edinenin evlatlığa yasal mirasçı olamayacağı açık iken, evlatlığın evlat edineni mirasçı atamasının³⁶⁸ mümkün olup olmadığı hususunda herhangi bir yasaklayıcı ifade yer almamaktadır. Bu durumda, evlatlığın evlat edineni mirasçı olarak ataması halinde, evlat edinenin evlatlığa mirasçı olabilmesinin yolu açılmış olmaktadır³⁶⁹.

Evlatlığın hiçbir yasal mirasçısı bulunmadığı hallerde, eğer evlat edinen mirasçı olarak atanmışsa, tereke devlete intikal etmeyecektir. Evlatlığın saklı paylı yasal mirasçısı bulunmadığı hallerde, terekenin tamamı tasarruf edilebilir kısım sayılarak evlat edinene intikal edecektir³⁷⁰. Çünkü devletin mirasçılığı ancak ve ancak mirasbırakanın yasal ve atanmış bir mirasçısının bulunmadığı durumlarda mümkündür.

3.1.3.3. Nafaka yükümlülüğü

Evlat edinmenin evlatlık ve evlat edinen arasında yarattığı en önemli mali sonuçlardan biri de TMK m. 364’te hükme bağlanmış olan *yardım nafakasıdır*. Evlat edinmeye bağlı olarak evlatlık ve evlat edinen arasında nafaka mükellefiyetinin

³⁶⁶ IŞIK, a.g.e., s. 119.

³⁶⁷ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip, **Miras Hukuku**, İstanbul 1987, s. 86; BAYGIN, Sonuçlar, s. 646.

³⁶⁸ Mirasçı atanması, maddi anlamda bir ölüme bağlı tasarruf olup, mirasbırakanın mirasının tamamı ya da belirli bir oranını yapacağı vasiyetname veya miras sözleşmesi ile bir veya birden fazla kimseye bırakmasıdır (ANTALYA, a.g.e., s. 191 vd.).

³⁶⁹ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, a.g.e., s. 87; FEYZİOĞLU, a.g.e., s. ; OĞUZMAN/DURAL, a.g.e., s. 257.

³⁷⁰ IŞIK, a.g.e., s. 114.

doğması, evlat edinme ile birlikte evlat edinenin anne ve babaya ait olan tüm hakları doğrudan kazanmasının bir yansımasıdır.

Türk Medeni Kanunu'nun m. 364/f. 1 hükmüne göre, *“herkes, yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üstsoyu ve altsoyu ile kardeşlerine nafaka vermekle yükümlüdür”*. Evlatlık ile evlat edinen arasında birinci dereceden üstsoy – altsoy hısımlığı kurulmuş kabul edildiğinden evlat edinen ve evlatlık karşılıklı olarak diğerinin yoksulluğa düşmesinin muhtemel olduğu durumlarda diğerinden yardım nafakası istemesinde herhangi bir sakınca yoktur³⁷¹.

Doktrinde evlat edinen ve evlatlığın altsoyu arasında yardım nafakası ödeme yükümlülüğünün bulunup bulunmadığı hususunda farklı görüşler yer almaktadır. Kurulmuş olan evlat edinme ilişkisine bağlı olarak sadece evlat edinen ve evlatlık arasında hısımlık ilişkisinin varlığını ileri süren yazarlara göre, evlat edinen ve evlatlığın altsoyu arasında yardım nafakası yükümlülüğünden söz edilemeyecektir³⁷². Bu görüşün karşılığında, evlat edinen ile evlatlığın altsoyu arasında evlat edinme ilişkisinden doğan bir hısımlık ilişkisinin kurulduğunu savunan, bizim de katıldığımız görüşteki yazarlara göre ise, evlat edinen ve evlatlığın altsoyu arasında mevcut hısımlık ilişkisine dayanan karşılıklı bir yardım nafakası yükümlülüğü vardır³⁷³. Ancak, TMK m. 365 gereği, nafaka davası mirasçılıktaki sıra göz önünde bulundurularak açılacağından, evlatlığın altsoyunun evlat edinenden nafaka yükümlülüğünü yerine getirmesini isteyebilmesi için evlatlığın ölmüş olması veya ödeme gücünden yoksun bulunması gerekmektedir.

Hukuken aralarında bir yansoy hısımlık ilişkisi kurulmadığı için, evlatlık ve evlat edinenin kendi altsoyu ile evlat edindiği diğer küçükler arasında TMK m. 364/f. 1 hükmü gereği bir yardım nafakası yükümlülüğünden bahsedilemeyecektir³⁷⁴.

Evlat edinme ilişkisinin kurulması ile evlatlık ve kendi ailesi arasında hısımlık ilişkisinin sona ermediği kabul edildiği için, evlatlığın üstsoyunun yanı sıra kardeşleri

³⁷¹ Yarg. 2. HD., T. 24.02.1994, E. 9252, K. 927 sayılı kararında, “... koşulları varsa evlat edinen evlatlıktan, evlatlıkta evlat edinenden yardım nafakası isteyebilir” şeklinde hüküm kurulmuştur (ÖZUĞUR, Ali İhsan, **Gerekçeli – Açıklamalı – İçtihatlı Nafaka Hukuku**, Ankara 2002, s. 417).

³⁷² KÖPRÜLÜ/KANETİ, a.g.e., s. 294; TEKİNAY, a.g.e., s. 468;

³⁷³ OĞUZMAN/DURAL, a.g.e., s. 260; BAYGIN, Sonuçlar, s. 645.

³⁷⁴ BAYGIN, Sonuçlar, s. 645.

ile arasında karşılıklı yardım nafakası yükümlülüğü mevcuttur³⁷⁵. Ancak, TMK m. 314 hükmü gereği, evlat edinme ile anne ve babaya ait olan birtakım yükümlülükler evlat edinene geçeceğinden, evlatlığın anne ve babasına bu bağlamda düşen yardım nafakası yükümlülüğü, doğrudan kanun hükmü gereği evlat edinene geçecektir. Buna göre, evlatlık öncelikle evlat edinenden, eğer evlat edinenin ödediği meblağ evlatlığın yoksulluğunu gideremeyecekse, bu durumda ikincil olarak evlatlığın kendi anne ve babasının yardım nafakası yükümlülüğüne gidilecektir.³⁷⁶

3.1.4. Diğer sonuçları

Ülkelerarası evlat edinme yöntemi ile bir küçüğün evlat edinilmesinin şahsi ve mali sonuçlarının yanında başka sonuçları da vardır.

3.1.4.1. Nüfus kütüğüne kayıt

3.1.4.2. Kayıt ve belgelerin gizliliği

Lahey Sözleşmesi'nin 30'uncu maddesi, evlat edinme işlemlerinin yürütülmesinde görev almış olan makamlara çocuğun kökeni başta olmak üzere çocuğa ilişkin birtakım bilgi ve belgelerde gizlilik esasını kabul etmiştir. Bu hükme paralel biçimde, TMK m. 314/ f. 6, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 01.08.2002 tarih ve 145 sayılı Evlat Edindirme Yönergesi'nin 27'nci maddesi ile Tüzük m. 20/f. 6 hükmü de evlat edinmeye ilişkin kayıt ve belgelerin gizliliğini emretmektedir.

Bu mevzuat hükümleri ile benimsenen *kayıtların gizliliği ilkesi* gereği, evlat edinme ile ilgili kayıtlar, belgeler ve bilgiler mahkeme kararı olmadıkça veya evlatlık yazılı olarak talep etmedikçe açıklanamayacağı gibi, bu kayıtlar ve bilgiler nüfus kayıt

³⁷⁵ TMK m. 314/f. 1 hükmü gereği, çocuk üzerinde anne ve babaya ait olan hak ve yükümlülüklerin evlat edinme anından itibaren evlat edinene geçeceğinden bahisle, evlatlık ile üstsoy – altsoy hısımları ve kardeşleri arasında herhangi bir yardım nafakası talebinden bahsedilemeyeceği şeklindeki görüş için bkz. BULUT, Harun, **Aile Hukukunda Velayet (Çocukla Kişisel İlişki Kurulması) ve Nafaka Davaları**, İstanbul 2007, s. 112.

³⁷⁶ OĞUZMAN/DURAL, a.g.e., s. 260; BAYGIN, Sonuçlar, s. 645; Yarg. 2. HD. , T. 17.03.1987, E. 1425, K. 2234 (İKİD., Y. 27, S. 320, s. 5069 – 5070).

örnekleri ve milletlerarası aile cüzdanlarına dahi işlenemeyecektir³⁷⁷. Bu ilke ile evlat edinme ilişkisi hakkında ilgisi bulunmayan üçüncü kişilerin bilgi elde etmesini önlemek ve bu kimselerin evlatlığın ileride ruhsal bir zarara uğramasına sebep olacak herhangi bir davranışta³⁷⁸ bulunmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Ancak yine de, “*Evlâtlığın istemi halinde söz konusu durumun evlâtlığın psikolojisi üzerindeki etkisi de göz önüne alınarak Kurumca belirlenecek koşullar çerçevesinde sosyal çalışmacı tarafından açıklama yapılması*” Tüzük m. 20/f. 6’da düzenlenmiştir.

Kanuna göre, evlatlık eğer istemde bulunmuş ise, evlat edinme ile ilgili bilgi, kayıt ve belgeler ulaşma, ailesi ile kökenini öğrenme haklarına sahiptir.

3.2. Ülkelerarası evlat edinmenin sona ermesi

Tek başına evlat edinme ise evlat edinen kişinin Türk vatandaşı olması veya birlikte evlat edinme ise evliliğin genel hükümlerini düzenleyen hukukun Türk hukuku olması ihtimaline göre yani Türk Medeni Kanunu’nu ve evlat edinme ile ilgili diğer Türk mevzuat hükümlerine göre bir evlat edinmenin geçerli bir biçimde meydana getirilebilmesi için kanun koyucunun bu hususta öngörmüş olduğu birtakım şartlara uygun hareket edilmesi gerekmektedir, aksi takdirde evlat edinme işleminin hukuk dünyasından kaldırılması sonucu doğacaktır.

Türk hukuku bakımından hâkim kararına dayanılarak kurulan bir ülkelerarası evlat edinme ancak yokluk ile hükümsüz olmakta veya mahkeme tarafından iptali ile son bulmaktadır.

3.2.1. Ülkelerarası evlat edinmenin yokluğu

Bir ülkelerarası evlat edinme işleminin tesisi için gerekli olan kurucu nitelikteki asli şartlardan herhangi birinin yerine getirilmemiş olması halinde, söz konusu evlat edinme işlemi yokluk müeyyidesine tâbi olacaktır.

TMK açısından evlat edinme ilişkisinin kurucu unsurlarından en önemlisi evlat edinme ilişkisinin bir mahkeme kararına dayanmasıdır. Bunun yanı sıra, tam ehliyetli

³⁷⁷ RUHİ, a.g.e., s. 49.

³⁷⁸ BAYGIN, Sonuçlar, s. 635.

bir kimsenin evlat edinmesi veya tam ehliyetsiz bir kimse adına kanuni temsilcisinin evlat edinmesi gibi haller de, yokluk müeyyidesinin uygulanmasını gerektirir³⁷⁹.

Vesayet altındaki bir küçüğün evlat edinilmesi için vesayet makamlarının evlat edinme hususunda izin vermesi gerekmektedir (TMK m. 308/ f. 3). Vesayet altında bulunan bir küçüğün evlat edinilmesi hususunda izni bulunsa dahi, vesayet makamlarının bu hususta izni alınmadan evlat edinme işlemi kurulmuşsa, kurulan bu evlat edinme işlemi yok hükmündedir³⁸⁰.

Yukarıda da izah edildiği şekilde, istisnai durumlar askı kalmak kaydı ile eşler ancak birlikte evlat edinebilmektedirler³⁸¹. Bilindiği üzere, Türk hukukunda farklı cinsiyetten kimselerin evlenmeleri kabul edilmiştir (TMK m. 134). Evlenmenin yokluğu sebeplerinden birini teşkile den bu hususa rağmen, her nasıl aralarında bir evlilik bağı kurulmuş olan aynı cinsiyetten eşlerin evlat edinmesi de yokluk sonucunu doğuracaktır³⁸².

Anılan sebeplerden dolayı evlat edinme işleminin yokluğu dolayısıyla evlat edinme işleminin iptali davası açılmasına gerek yoktur. Evlat edinme işleminin yokluğu, açılacak bir tespit davası ile ortaya çıkarılabileceği gibi evlat edinme işleminin nüfus kütüğüne tescil edilmiş olduğu hallerde, açılacak yokluğun tespiti ve nüfus kaydının düzeltilmesi davası ile de ortaya çıkarılabilir³⁸³. Nüfus Hizmetleri Kanununun 36'ncı maddesinde "Nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme davaları düzeltmeyi isteyen şahıslar ile ilgili resmî dairenin göstereceği lüzum üzerine Cumhuriyet savcıları tarafından yerleşim yeri adresinin bulunduğu yerdeki görevli asliye hukuk mahkemesinde açılır..." denilmek sureti ile, nüfus kaydının düzeltilmesi davasının evlat edinen, evlatlık, onların mirasçıları tarafından açılabilceği gibi ilgili resmi kuruluşun duyacağı ihtiyaç üzerine Cumhuriyet Savcısı tarafından da ilgilinin oturduğu yerdeki asliye hukuk mahkemesinde açılabilceği hükme bağlanmıştır.

³⁷⁹ ÖZTAN, a.g.e., s. 461; RUHİ, a.g.e., s. 64.

³⁸⁰ BELEN, Herdem, **Yeni Medeni Kanun Hükümleri Uyarınca Evlat Edinme**, İstanbul 2005, s. 105-106.

³⁸¹ Yuk. s. 49, dn. 166.

³⁸² BELEN, a.g.e., s. 106.

³⁸³ GENÇCAN, Ömer Uğur, "Öğreti ve Uygulamada Geçersizlik Nedeniyle Evlatlık Bağının Sona Ermesi", AD., S. 7, Y. 92, 2001, s. 31 vd.; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, a.g.e., s. 311; IŞIK, a.g.e., s. 129; KAYA, a.g.e., s. 103.

Yokluk iddiaları hukuki anlamda def'i³⁸⁴ değil itiraz³⁸⁵ olduğundan, her zaman ileri sürülebilirler; dolayısı ile belirli bir zamanaşımı süresine tâbi değildir.

3.2.2. Ülkelerarası evlat edinmenin kaldırılması

TMK uyarınca hâkim kararı ile kurulan bir ülkelerarası evlat edinme ilişkisi ancak bir hâkim kararı ile sona erdirilir. Bozucu yenilik doğuran bir dava olan evlatlık ilişkisinin kaldırılması davası ancak evlat edinmeye yönelik mahkeme kararının kesinleşmesinden³⁸⁶ sonra açılabilir³⁸⁷.

³⁸⁴ Def'i, "davalının borçlu bulunduğu edimi, özel bir sebebe dayanarak yerine getirmekten kaçınmasına imkan veren bir savunma yoludur"(OĞUZMAN, Kemal/BARLAS, Nami, Medeni Hukuk, İstanbul 2006, s. 233; benzer tanımlar için bkz. AKİPEK, Jale G./ AKINTÜRK, Turgut, Türk Medeni Hukuku Başlangıç hükümleri- Kişiler Hukuku, İstanbul 2007, s. 202; AYAN, a.g.e., s. 196). Def'i de istem hakkı ortadan kalkmış veya henüz doğmamış olmasına rağmen istem hakkını doğuran asıl hak geçerli bir biçimde meydana gelmiştir ve hala mevcudiyetini sürdürmektedir (AKİPEK/AKINTÜRK, a.g.e., s. 203). Def'i, ancak yargılamanın başında, taraflarca ileri sürülebilir (AYAN, a.g.e., s. 196 vd.).

³⁸⁵ İtiraz, "bir hakkın doğumuna engel olan veya hakkı sona erdiren olguların ileri sürülmesidir" (OĞUZMAN/BARLAS, a.g.e., s. 232). İtiraz niteliğindeki olgular, yargılamanın her aşamasında hakim tarafından re'sen gözetilir (AYAN, a.g.e., s. 196 vd.).

³⁸⁶ Bir mahkeme kararının kesinleşmesi maddi ve şekli anlamlarda olmak üzere iki şekilde mümkündür. Bir kararın şekli anlamda kesinleşmesi ile, artık o karara karşı kanun yoluna başvurulamayacağı ifade edilir. Şekli anlamda kesinliğin meydana gelmesi, istinaf yoluna kapalı olan kararlar için kararın verildiği anda gerçekleşirken, kanun yolu açık olan kararlar için kanun yoluna başvuru süresinin geçmesi, kanun yoluna başvurmadan feragat, kanun yoluna başvuru talebinin reddi hallerinden herhangi birine bağlı olarak gerçekleşir (KURU, Baki/ ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder, **Medeni Usul Hukuku**, Ankara 2008, s. 716; PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ ÖZEKES, Muhammet, **Medeni Usul Hukuku**, Ankara 2008, s. 517 vd.). Maddi anlamda kesin hüküm, "hükümün kararı veren mahkeme tarafından değiştirilememesi, olağan kanun yollarına başvurulamaması, tekrar dava edilememesi ve daha sonra açılan davada bağlayıcı olmasıdır" (PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e., s. 519). Bir hüküm maddi anlamda kesinleştiikten sonra konusu, sebebi ve tarafları aynı olan bir başka dava açılmaz (ÜSTÜNDAĞ, Saim, Medeni Yargılama Hukuku, C. I – II, İstanbul 1997, s. 696 vd.; KURU/ASLAN/YILMAZ, a.g.e., s. 718 vd.; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, a.g.e., s. 519).

³⁸⁷ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, a.g.e., s. 311; AYDOĞDU, a.g.e., s. 762.

3.2.2.1. Rızanın alınmaması

Türk hukuku bakımından bir ülkelerarası evlat edinme işleminin geçerli biçimde kurulabilmesi için gerekli olan şartlardan biri de küçüğün evlat edinilmesi hususunda anne ve babasının rızasının alınmasıdır (TMK m. 309). Eğer, evlat edinilecek olan küçük ayırt etme gücüne sahipse evlat edinme hususunda onun da rızasının alınması gerekmektedir. Bunların yanı sıra, evlat edinilecek küçük ayırt etme gücüne sahip olsa dahi, vesayet altında ise vesayet dairelerinin yani vesayet makamı ve denetim makamının evlat edinmeye izin vermesi de ülkelerarası evlat edinme işleminin kurulması için aranan şartlardandır.

Anılan kimselerin ülkelerarası evlat edinme hususundaki rızalarının hiç alınmamış olması, rızalarının, kanuni asgari 6 haftalık rıza verme süresine aykırılık veya irade fesadı hallerinden kaynaklanan sebeplerle geçersiz biçimde alınmış olması, anne veya babaya küçüğe karşı özen yükümlülüğünü gereği gibi yerine getirmediği gerekçesi ile ülkelerarası evlat edinme hususunda rızasının alınmayacağı usulünce kendisine bildirilmemiş olması da TMK m. 317 hükmü gereğince ülkelerarası evlat edinme ilişkisinin sona erdirilmesi sebebidir³⁸⁸.

Rıza göstermesi gereken kişiler, ülkelerarası evlat edinme işlemine rıza vermedikleri gerekçesi ile söz konusu evlat edinme işleminin kaldırılması için dava açabilirler. Tüzük'ün 23'üncü maddesine göre, *“Türk Medenî Kanununun 317 nci maddesine göre, kanuni sebep bulunmaksızın rıza alınmamışsa, küçüğün menfaati bunun sonucunda ağır biçimde zedelenmeyecekse, rızası alınması gereken kişiler, hâkimden evlâtlık ilişkisinin kaldırılmasını isteyebilirler”* (Tüzük m. 23/f. 1).

“Bu talebin küçüğün menfaatini ağır biçimde zedeleyip zedelemeyeceğine ilişkin olarak Kurum tarafından hazırlanan sosyal inceleme raporu ve diğer belgelerden oluşan dosya ilgili mahkemeye sunulur. Küçüğün ayırt etme gücüne sahip olması halinde, kendisiyle yapılan görüşmeye ilişkin rapor da mahkemeye iletilir” (Tüzük m. 23/f. 1). Gerekli rızaların alınmamış olduğu gerekçesi ile ülkelerarası evlat edinme işleminin kaldırılması talebini karara bağlayacak olan mahkeme, sosyal inceleme raporu, diğer belgeler ve ayırt etme gücüne sahip çocukla yapılan görüşmeye ilişkin rapor üzerinde yapacağı değerlendirmeler sonucunda söz konusu evlatlık ilişkisinin kaldırılmasının küçüğün menfaatlerini ağır biçimde zedeleyeceği kanaatine ulaşırsa,

³⁸⁸ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, a.g.e., s. 312.

alınması gereken rızalar alınmamış olsa dahi ülkelerarası evlat edinme ilişkisinin kaldırılması yönünde hüküm kuramayacaktır³⁸⁹.

3.2.2.2. Diğer noksanlıklar

Türk Medeni Kanunu'nun 318'inci ve Tüzük'ün 24'üncü maddesine göre, *“Evlât edinme esasa ilişkin diğer noksanlıklardan biriyle sakatsa, Cumhuriyet savcısı veya her ilgili evlâtlık ilişkisinin kaldırılmasını isteyebilir.*

Noksanlıklar bu arada ortadan kalkmış veya sadece usule ilişkin olup ilişkinin kaldırılması evlâtlığın menfaatini ağır biçimde zedeleyecek olursa, bu yola gidilemez”.

Kanun, evlat edinmeye rıza vermesi gerekenlerden rızalarının alınmaması hali dışında kalan kaldırma sebeplerini diğer noksanlıklar olarak adlandırmış, TMK'nın 318'inci maddesinde esasa ve usule ilişkin noksanlıklar olarak ikiye ayırarak hükme bağlamıştır.

Kanunun m. 318/ f. 1'de yer alan “esasa ilişkin noksanlıklar” ifadesi, evlat edinen ile evlatlık arasında kanunun aradığı mahiyette bir bakım ve eğitim ilişkisinin yerine getirilmemiş olması (TMK m. 305, TMK m. 313), evlat edinmek isteyenlerin kanunun aradığı asgari yaş (TMK m. 307/ f. 1, TMK m.306/ f. 2) veya belirli bir süredir evli olma (TMK m. 306/ f. 2-3) şartlarının sağlamamış olması, istisnai haller olmaksızın eşlerin birlikte evlat edinmeleri kuralına uyulmadan evlat edinilmesi (TMK m. 306/ f. 1) ve evlatlık ile evlat edinen arasında kanunun öngördüğü asgari yaş farkına uyulmaması hallerini kapsamaktadır³⁹⁰.

Evlât edinme ilişkisinin kaldırılması sonucunu doğuran usule ilişkin noksanlıklar ise, TMK m. 315' de hükme bağlanmış olan görevli mahkeme haricinde bir mahkemeden evlat edinmeye ilişkin kararın alınmış olması³⁹¹ ile ülkelerarası evlat edinme işlemlerinin yetkisiz bir merkezi makam veya diğer aracı kuruluşlar tarafından yerine getirilmiş olması gibi usul hukukunun konusuna giren hususları içerir.

Ülkelerarası evlat edinme işleminin kaldırılması sonucunu doğuracak esasa ve usule ilişkin noksanlıklardan herhangi birinin dava açıldığı sırada mevcut olması işlemin kaldırılması davası açılması için yeterlidir (TMK m. 318/f. 2). TMK m. 318/ f. 2

³⁸⁹ KAYA, a.g.e., s. 106.

³⁹⁰ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, a.g.e., s. 313; KAYA, a.g.e., s. 107.

³⁹¹ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, a.g.e., s. 313.

hükmüne göre, “*noksanlıklar bu arada ortadan kalkmış veya sadece usule ilişkin olup ilişkinin kaldırılması evlâtlığın menfaatini ağır biçimde zedeleyecek olursa, bu yola gidilemez*”. Mesela, evlat edinen asgari yaş şartını evlat edinme ilişkisinin devamı süresinde yerine getirmişse veya usule ilişkin bir noksanlığa rağmen kurulmuş bir evlat edinme ilişkisinin kaldırılması hususunda açılmış olan davada hâkim evlat edinmenin kaldırılmasının evlâtlığın menfaatlerini zedeleyeceği kanaatindeyse, bu halde evlatlık ilişkisinin esasa ilişkin bir noksanlık sebebi ile açılmış olan kaldırma davasına devam edilmesi söz konusu olamayacaktır.

Ülkelerarası evlat edinmenin esasa veya usule ilişkin bir noksanlık dolayısı ile kaldırılmasını Cumhuriyet Savcısı ve her ilgili, dava yolu ile ileri sürebilir. Kanun hükmünde evlat edinme işleminin kaldırılmasını talep etme hakkına kavuşturulmuş olan “diğer ilgililer” ile evlat edinen, evlatlık, evlatlık küçüğün anne ve babası ve evlat edinenin evlat edinme dolayısı ile miras hakları zedelenen mirasçılarını kastedilmektedir³⁹². “*Kurum tarafından tespit edilen ve esasa ilişkin noksanlıklardan biriyle sakat olan evlât edinmeler hakkında düzenlenen dosyalar, kararı veren mahkemenin bulunduğu ildeki Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir*” (Tüzük m. 24/son). Evlat edinme kararını veren görevli ve yetkili mahkemede açılacak olan bu davada davalı sıfatı evlat edinen ve evlatlığa aittir. Ancak, bunlardan birinin davacı olduğu hallerde, dava diğerine karşı açılacaktır³⁹³.

3.2.3. Hak düşürücü süre

Türk Medeni Kanununun 317’nci ve 318’inci hükümlerinde evlatlık ilişkisinin kaldırılması sonucunu doğuran sebeplerin öğrenilmesinden itibaren 1 yıl ve her halde evlat edinme işleminin kurulmasının üzerinden 5 yıl geçmekle, evlat edinme işleminin kaldırılması için dava açma hakkı düşmektedir.

Bir yıllık hak düşürücü süre, evlat edinme işleminin kaldırılması sebebinin öğrenildiği tarihten, beş yıllık hak düşürücü süre ise kaldırılması istenen evlat edinme ilişkisini kuran mahkeme kararının kesinleşmesinden itibaren işlemeye başlayacaktır³⁹⁴.

³⁹² DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, a.g.e., s. 314.

³⁹³ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, a.g.e., s. 314.

³⁹⁴ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, a.g.e., s. 314.

Haklı bir gecikmeden dolayı bu hakkını kullanamayarak hak düşürücü süreyi geçiren dava hakkı sahibi kişiler, bir yıllık sürenin gecikmeyi doğuran sebebin ortadan kalktığı tarihten itibaren işleyeceği kabul edilmektedir.

Hak düşürücü sürelerin hesaplanmasında BK. 76'ncı ve 130'uncu maddelerinden kıyasen yararlanılması mümkündür.

SONUÇ

Aile, bir insanın tâbii olarak içerisinde yaşama ihtiyacı duyduğu ilk topluluk olmasının yanı sıra, toplumun da temel taşıdır. Bu husus, Anayasamızın “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” başlıklı üçüncü bölümünde, “Ailenin Korunması” kenar başlıklı 41’inci maddesinde “*Aile, Türk toplumunun temelidir...*” şeklinde açıkça ifade edilmiştir.

Her çocuk, toplumun temelini teşkil eden bir aile içerisinde büyüme hakkına sahiptir (BMÇHS. m.9). Buna rağmen, dünya çapında her yıl binlerce çocuğun savaşlar ile salgın hastalıklara bağlı olarak ailesini kaybetmesi ve bakıma muhtaç hale gelmesi ile refah içerisindeki ülkelerin vatandaşları tarafından savaş ve salgın hastalık mağduru yoksul ülke çocuklarının kötü durumunun sona erdirilmesi amacıyla bir çözüm bulunmuştur. Ülkelerarası evlat edinme olarak adlandırılan bu çözümle, yoksul ülke vatandaşı çocuklar ebeveynlerinin sevgisinin olduğu yoksulluk dolu bir yaşam yerine kendileri ile ilgilenen sevgi dolu aileler tarafından sunulan yeni yaşamlara kavuşturulmaktadır.

Türkiye’nin de katılmış olduğu, 1993 tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliği’ne Dair Lahey Sözleşmesi’nin m. 2/ f.1’de “ülkelerarası evlat edinme” kavramı tanımlanmıştır. Bu hükme göre, ülkelerarası evlat edinme, mutad meskeni bir âkit devlette bulunan çocuğun, mutad meskeni bir başka âkit devlette bulunan kişi veya eşler tarafından menşe (gönderen) devlette evlat edinildikten sonra kabul eden devlete götürülmüş olması, götürülmekte olması veya götürülmek üzere olması hallerini kapsayan ve çocuk ile evlat edinen kişi veya eşler arasında devamlılık esasına dayanan bir soybağı ilişkisidir.

Ülkelerarası evlat edinme, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 21’inci maddesinde yer alan “...Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlât edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkelerarası evlât edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğu...” hükmü ve Lahey Sözleşmesi m.4/f.1’de yer alan “...Çocuğun menşe Devletinde yerleştirilme imkânları gerekli şekilde incelendikten sonra, ülkelerarası bir evlât edinmenin, çocuğun yüksek yararlarına uygun olduğunun tespiti” neticesinde çocuğun

Ülkelerarası evlat edinilmesine karar verileceği Şeklindeki hükmü uyarınca, ikincil nitelikte bir Çare olarak uygulanmalıdır.

Ülkelerarası evlat edinme, eğer evlat edinilecek Őocuđun menfaatleri gerekli kılıyorsa ve tarafların hukuk sistemleri buna izin veriyorsa, hısımlar arası evlat edinme, üçlü evlat edinme, basit ve tam evlat edinmeler Şeklinde kurulabilecektir.

“Hısımlar arası evlat edinmede”, mutad meskeni bir âkit devlette olan Őocuđun, mutad meskeni bir başka âkit devlette bulunan hısımlı tarafından menŐ devlette evlat edinildikten sonra, kabul eden devlete götürülmüş veya götürülmekte olması veyahut götürülmek üzere olması söz konusudur.

Üçlü evlat edinme, bir ülkede yaşayan eşlerin, bir başka ülkede yaşayan Őocuđu, her iki tarafın ülkesinden farklı bir ülkede bulunan aracı kurum vasıtasıyla evlat edinmesi halinde mümkündür.

Ülkelerarası tam evlat edinme, biyolojik anne ve babanın Çocuk zerindeki tüm hak ve yetkilerini, tüm hak ve yetkileri evlat edinen ebeveyne veya kişiye devretmesi halinde mümkündür.

Ülkelerarası basit evlat edinme ise, biyolojik anne ve babaya ait olan hak ve yetkileri evlat edinen ebeveyne veya kişiye devretmemekle birlikte ebeveyn ve Çocuk arasındaki Şahsi ilişkiyi hiÇbir surette etkilememektedir.

Türkiye’de mutad meskeni bulunan bir Őocuđun, menŐ devlette yani Türkiye’de yabancı ülkede mutad meskene sahip bir kişi ya da eşler tarafından evlat edinilmesi halinde, işlemin Şeklinin hangi hukuka tâbi olacağı problemi ile karŐılaŐılacaktır.

Türkiye’nin taraf olduğu Çocukların Korunması ve lkelerarası Evlat Edinme Konusunda İŞbirliğine Dair Sözleşme’de menŐ devlette kurulacak olan ülkelerarası evlat edinme sözleşmesinin Şeklinin hangi hukuka göre tespit edileceği belirtilmediğinden, MÖHUK m. 1 gereği, MÖHUK’un yabancılık unsuru taşıyan hukuki işlemlerde uygulanacak Şekli belirleyen 7’nci maddesine göre, “*Hukukî işlemler, yapıldıkları ülke hukukunun veya o hukukî işlemin esası hakkında yetkili olan hukukun maddî hukuk hükümlerinin ngrdğ Şekle uygun olarak...*” yapılacaktır.

Bu iki yetkili hukuktan herhangi birine göre kurulan evlat edinme ilişkisi geÇerli kabul edileceğinden, Türkiye’de bir ülkelerarası evlat edinme işleminin kuruluşu, Türk

Medeni Kanunu'nda yer alan evlat edinmenin şekline tâbi olacaktır. Yani, Türkiye'de bir ülkelerarası evlat edinme işlemi, ancak davacı olarak evlat edinmek isteyen kişi veya eşler, davalı olarak ise küçüğün yasal temsilcisinin (küçük Sosyal Hizmetler İl/İlçe Müdürlüğü'ne bağlı bir kuruluştaki ise davalı sıfatı bu kuruma aittir) taraf olduğu bir mahkeme kararı ile kurulabilir.

Tarihçiler, evlat edinme işleminin tarihini binlerce yıl önceki antik medeniyetlere dayandırmaktadırlar. İlk dönem Hint, Mısır, İbrani ve Roma hukuklarında, evlat edinme, aralarında akrabalık bağı bulunmayan kimseler arasında kan bağına tesis eden hukuki bir varsayım olarak görülmüştür. Ülkelerarası evlat edinmenin işareti olarak, bazı kutsal kitaplar, ülkelerarası evlat edinmeye örnek olarak Mısır prensesi tarafından İsrailoğulları'ndan Musa'nın evlat edinilmesini tarif etmektedirler.

İlk çağ medeniyetlerinden İkinci Dünya Savaşı'na kadar geçen süreçte, ülkelerarası evlat edinmeye bir daha rastlanmamıştır. İkinci Dünya Savaşını müteakip yıllarda, evlat edinilebilecek ülke çocuklarının sayısının gittikçe azalması sebebiyle ülkelerarası evlat edinmeye yönelik ilgi, savaş mağduru çocuklar ekseninde toplanmıştır. Ülkelerarası evlat edinmeye başvuruların günden güne artması neticesinde, bu işlemi düzenleyen yeknesak kuralların oluşturulması ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyacın sonucu olarak, ülkelerarası evlat edinmeye ilişkin yürürlükte olan dört tane uluslararası sözleşme bulunduğu görülmektedir. Bu sözleşmeler, 1965 Tarihli Evlat Edinme İle İlgili Makamların Yetkisi, Uygulanacak Hukuk ve Kararların Tanınmasına Dair Lahey Sözleşmesi, 1967 tarihli Evlat Edinmeye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 1986 tarihli Ulusal Ve Uluslararası Düzeyde Evlat Edinmeye ve Çocukların Bakımına İlişkin Birleşmiş Milletler Deklarasyonu, 1989 Tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1993 Tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme, 2008 tarihli Çocukların Evlat Edinilmesine Dair Gözden Geçirilmiş Avrupa Konseyi Sözleşmesidir.

Ülkelerarası evlat edinme, her ne kadar çocuklar için ikincil nitelikte olsa da, ona huzurlu ve yeni bir ortamda büyüüp gelişme imkânı sunması bakımından oldukça önemlidir.

Ülkelerarası evlat edinme işlemlerinin istenilen sonuçlara ulaşması için tümü birbiri ile bağlantılı olan Uluslararası Hukukun Çocuğa Tanıdığı Temel Haklara Uyulması, Fer’ilik İlkesi, Çocuğa Karşı Ayrımcılık Yasağı, , Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi ve Bu İlkeyi Destekleyen Ölçütler (Çocuğun Evlat Edinmeye Uygun Olduğunun Tespit Edilmesi, Çocuğa İlişkin Şahsi Bilgilerin Muhafazası, Çocuğun Uygun Aileyle Eşleştirilmesi), Çocuk Kaçırma, Çocuk Satışı ve Çocuk Ticaretini Engellemek İçin Gerekli Tedbirleri Tesis Etmek , Gerekli İzinlerin Verilmesini Sağlamak, Haksız Kazancın Engellenmesi, Taraflar Arasında İşbirliğini Tesis Etmek, Aracı Kuruluşların Kurulması ilkelerine uyulması gerekmektedir.

Evlât edinmek isteyenlerden; Yerleşim yeri yurt dışında olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile yabancı ülke vatandaşları, tek kişi evlat edinmek istemekteyse o kişi, , Eşler birlikte evlât edinmek istemekteyse birlikte kabul eden Devletin merkezi makamına (Türkiye için Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Çocuk Hizmetleri Dairesi’ne) yazılı başvuruda bulunacaktır. Ülkelerarası evlat edinme başvurusunu yapan kişi veya eşler, başvurularından itibaren en geç iki ay içerisinde “...Nüfus müdürlüğü tarafından düzenlenen nüfus olayı kayıt örneği, başvuran ve birlikte yaşadığı aile fertlerinin 25/5/2005 tarihli ve 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu kapsamında yer alan silinmiş kayıtlar da dâhil sabıka kayıtları, mal varlığını, gelir ve sosyal güvenlik durumunu gösterir belgeler, Kimlik Paylaşımı Sisteminden belge üretebilen muhtarlıklardan veya nüfus müdürlüklerinden alınacak yerleşim yeri belgesi, öğrenim durumunu gösterir belge, fiziksel, zihinsel ve ruhsal bir engelinin, sürekli bakımı gerektiren, bulaşıcı veya süregen bir hastalığının bulunmadığını, ayrıca alkol veya uyuşturucu madde bağımlısı olmadığını belirten sağlık kurulu raporu, Türkiye’de yaşayan yabancı ülke vatandaşlarından veya yurt dışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından oturma izin belgesi ve küçüğün kabul eden ülkeye girmesine ve orada sürekli ikametine izin verildiğine veya verileceğine dair belge” yi Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Çocuk Hizmetleri Dairesi’ne iletmek zorundadır. Başvuru evraklarını tamamlayarak, ülkelerarası evlat edinmeye kesin başvuruyu yapan kişi veya eşlere, “... evlât edinilecek küçüklerin özellikleri ile evlât edinmenin sosyal ve hukuki sonuçları hakkında sosyal çalışmacı tarafından bilgi verilecek ve ilk görüşme formu birlikte doldurulacaktır. Bununla birlikte, “Evlât edinmek üzere başvuran kişi veya eşler, evlât edinme işlemlerine ilişkin tüm

yükümlülükleri kabul ve taahhüt ederler”. Başvuru evraklarının teslim edildiği tarih esas alınmak sureti ile evlat edinme başvurusu yapan kişi veya eşler sıralamaya alınacaktır. Ancak, evlat edinmek isteyen ve evlatlık arasında mevcut bir hısımlık ilişkisinin varlığı bu hususun bir istisnasıdır. Belgelerini sunmayanların başvuruları işlemden kaldırılacaktır.

Ülkelerarası evlat edinme başvurusunu alan ve başvuru sahibi evlat edinmek isteyenleri sıralayan merkezi makam, artık başvuru sahiplerinin evlat edinmeye uygunluk ve ehliyet şartları bakımından değerlendirmesine geçecektir. Evlat edinmeye uygunluk ve ehil olma farklı kavramlardır. Evlat edinmeye ehil olma, mevzuatta evlat edinen için aranan tüm yasal koşulları sağlamayı, evlat edinmeye uygun olma ise, sosyal, ekonomik ve kültürel şartlar bakımından evlat edinmeye uygun olmayı ifade etmektedir. Evlat edinenlerin ehliyet durumuna ilişkin değerlendirmeler, başvuru evrakları üzerinden yürütülecektir. Yabancılik unsuru barındıran özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerde uygulanacak hukuku tespit eden MÖHUK’un evlat edinme ilişkisini düzenleyen 18/ f.1 hükmüne göre; “Evlât edinme ehliyeti ve şartları, taraflardan her birinin evlât edinme anındaki millî hukukuna tâbidir”. Evlat edinme başvurusu yapan kişi veya eşlerin Türk olması halinde evlat edinmeye ehil olup olmadığı, öncelikle küçüğün evlat edinen tarafından en az bir yıl süre ile bakılmış ve eğitilmiş olması (TMK m. 305/ f. 1), evlat edinmenin çocuğun yüksek yararına uygun olduğunun hâkim tarafından takdir edilmesi (TMK m. 305/ f. 2), ülkelerarası evlat edinme dolayısıyla evlat edinenin diğer çocuklarının yararlarının hakkaniyete aykırı biçimde zedelenmemesi genel şartları çerçevesinde eşlerin birlikte evlat edinmeleri veya evli olmayan kişilerin evlat edinmeleri hallerine göre farklı şartlara göre değerlendirilerek tespit edilecektir. Eğer eşler birlikte ülkelerarası evlat edinmek istemekteyse, eşlerin evlat edinmeye ehil olduğunun tespiti, evlat edinme başvurusu yapan ayırt etme gücüne sahip kişi ya da eşlerin mutad meskeninin yabancı bir âkit devlette bulunması (Sözleşme m. 1), eşlerin en az 5 yıldan beri evli olmaları veya 30 yaşlarını doldurmuş olmaları (TMK. m. 306/f. 2) ile evlat edinenin evlatlıktan asgari 18 yaş büyük olması (TMK m. 308/f. 1) şartlarının gerçekleşmesine bağlıdır. Bunun yanında, eşlerden birinin diğerinin çocuğunu ülkelerarası evlat edinme yolu ile evlat edinmek istemesi halinde, TMK m. 306/f. 3 hükmü uyarınca, eşlerin en az 2 yıldır evli olması veya evlat edinmek isteyen eşin 30 yaşını doldurmuş olması gerekmektedir. Evli olmayan bir kişinin evlat

edinmek istediği hallerde ise, bu kimsenin evlat edinmeye ehil olması, ayırt etme gücüne sahip olma ve TMK m. 307/f. 1 hükmünde yer alan 30 yaşını doldurmuş olma şartına bağlıdır.

Evlat edinmek isteyen kişi veya eşlerin evlat edinmeye uygunluğu ise, Evlat edinecek kişi ve ailelerde; tutarlı, dengeli, çocuğa yeterli sevgi verebilecek kişilik yapısında olması, sosyal ilişkiler açısından toplumun norm ve değerlerine aykırı düşmeyecek özellikler taşıması, kılık kıyafet, yaşam tarzıyla çağdaş görünüm ile Atatürk İlke ve İnkılâplarını yaşamında uygulayabilecek düşünce yapısına sahip olması, evlat edinenin çocuğun bakım ve eğitimini sağlayabilecek yeterli gelir düzeyine, sosyal güvenlik hakkına (sosyal hizmet uzmanı sadece eşlerden birinin belgesini yeterli bulabilir), uygun çevre ve yaşam koşullarına sahip olması, evlat edinenin çocuğun sosyo-kültürel gelişimini sağlayabilecek kültürel özelliklerde ve en az ilkokul mezunu olması, evlat edinenin fizik ve ruh sağlığı açısından çocuğa bakabilecek durumda olması, çocuğu toplum içinde psiko-sosyal açıdan mağdur edecek herhangi bir özelliğinin olmaması, çocuğun toplum içindeki alacağı konumu olumsuz etkileyecek herhangi bir suçtan ve yüz kızartıcı bir suçtan ceza almamış olması, şartlarının varlığına bağlıdır. Evlat edinenin evlat edinmeye uygunluğu ise hem başvuru evrakları hem de sosyal hizmet uzmanları tarafından belgelerin merkezi makama teslimini izleyen altı ay içerisinde evlat edinmek isteyen kişi veya eşlerin evlerine yapılacak ziyaretler neticesinde değerlendirilecektir. Evlat edinenin konutuna yapılacak en az 5 ziyaret sonucunda yapılan değerlendirmelere dayanılarak yine sosyal hizmet uzmanları tarafından hazırlanacak bir rapor ile evlat edinmek isteyenlerin uygunluğu merkezi makama bildirilecektir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda başvurusu olumlu karşılananlara bu durum bildirilecektir. Evlat edinmeye ehil olmadığı tespit edilenlerin evlat edinmeye uygun olup olmadıklarının değerlendirilmesi aşamasına geçilmeyecektir ve dosyası reddedilecektir. Bu red kararının tebliği üzerine, başvuruların bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde İl Müdürlüğü nezdinde itiraz edilebilir. İtiraz komisyon tarafından görüşülerek en geç bir ay içinde kesin olarak karara bağlanır ve karar itiraz edene yazılı olarak bildirilir.

Ülkelerarası evlat edinmeye ehil ve uygun olduğu tespit edilen evlat edinmek isteyen kişilere ait değerlendirme raporu, kabul eden devletin merkezi makamından menşe devletin merkezi makamına gönderilecektir. Kabul eden devlette ülkelerarası

evlat edinmeye ehil ve uygun bulunan başvuru sahiplerine ilişkin dosyayı alan menşee devlet merkezi makamı, başvuru sahiplerinin kendi devleti açısından da evlat edinmeye ehil olduğunu tespit etmelidir ancak bundan sonra kendi devletinde başvuruların niteliklerine uygun olan ülkelerarası evlat edinmeye uygun küçüğü tespit edecektir. Ülkelerarası evlat edinme ikincil nitelikte bir çözüm olduğundan dolayı, genel olarak kendi devletinde evlat edinilmeyen küçüklerin ülkelerarası evlat edindirilmesi yoluna gidilmektedir. Bu bağlamda, menşee devletin Türk devleti olması halinde, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun Çocuk Hizmetleri Dairesi tarafından menşee devlet hukukuna göre evlat edinilmeye ehil olan (öncelikle Türkiye’de yerleştirilme imkânı olmayan ve evlat edinenin evlatlıktan asgari 18 yaş büyük olması, eğer evlatlık ayırt etme gücüne sahip ise kişilik hakkı ile doğrudan bağlantılı olan evlat edinme ilişkisinin kurulabilmesi için rızasını göstermesi, vesayet altındaki küçük hakkında vesayet dairelerinin evlat edinme hususunda izninin alınması, küçüğün anne ve babasının evlat edinmeye rıza göstermesi şartlarını sağlayan) ve tavşan dudak, yarık damak gibi çeşitli doğum kusurları ile kalp, böbrek rahatsızlığı gibi sürekli tedaviyi gerektiren sağlık sorunları ve çeşitli özürleri (fiziksel, zihinsel v.b.) bulunan çocuklardan biri tespit edilerek, , çocuğun yetiştirme koşulları ile etnik, dinî ve kültürel geçmişi göz önünde bulundurularak Çocuğun kimliği, evlât edinilmeye uygunluğu, geçmişi, sosyal çevresi, ailevî geçmişi, kendisinin ve ailesinin sağlık geçmişi ve çocuğun özel herhangi bir ihtiyacı hakkında bilgileri içeren bir rapor düzenlenerek evlat edinmek isteyen kişiler ile evlatlık küçüğün eşleştirmesi yapılarak, onay içinkabul eden devletin merkezi makamına gönderilecektir.

Çocuk hakkındaki raporu ve evlat edinen- evlatlık eşleştirmesini alan kabul eden devletin merkezi makamı, ülkelerarası evlat edinme için önerilen küçüğün kabul eden devlet bakımından da evlat edinilmeye ehil olup olmadığını tespit ettikten sonra, eğer küçük ehil ise ve gönderilen raporda belirtilen şartlara rağmen evlat edinmek isteyenler küçüğü evlat edinmek istemekteyse menşee devlet tarafından yapılan eşleştirme kabul edilecektir, eğer küçük kabul eden devlet hukukuna göre evlat edinilmeye ehil değilse veya evlat edinmek isteyenler evlatlığın mevcut durumundan dolayı artık onu evlat edinmek istememekteyse, bu durumda merkezi makam eşleştirmeyi kabul etmeyerek durumu menşee devlet merkezi makamına bildirecektir. Buraya kadar değinilen ülkelerarası evlat edinme basamaklarında, evlat edinmek isteyenlerin menşee devlet

ülkesine girmesi ve gerek merkezi makam, gerek evlatlık gerek evlatlığın anne ve babası ile görüşmesi yasaktır. Bu yasağın tek istisnası, hısımlar arası evlat edinmedir. Eşleştirmenin kabul edilmemesi halinde, yapılan tüm işlemler geçersiz sayılarak yeniden başka şartlarda bir evlat edinmeye mi girişileceği, yoksa kalınan yerden başka bir küçüğün eşleştirilmesi sureti ile işlemlere devam mı edileceği sözleşmede açık değildir. Eşleştirmenin kabulü halinde ise, kabul eden ve gönderen devlet merkezi makamları bir araya gelerek, başlanan ülkelerarası evlat edinmenin tamamlanması hususunda karar alacaklardır. Bu karara istinaden, ülkelerarası evlat edinmeye başvuran kabul eden devletteki kişi veya eşler küçükle görüşmek ve onu kabul eden devlet ülkesine götürebilmek için gerekli işlemleri yerine getirmek üzere menşe devlet ülkesine gelecektir.

Küçüğün kabul eden devlete giriş yapmasına ve orada daimi surette ikamet etmesine yönelik tüm işlemleri yerine getiren ülkelerarası evlat edinme başvurusu yapan kişi veya eşler, ancak bu durumu ispat etmeleri halinde küçüğü teslim alabileceklerdir. Türkiye’de mutad meskene sahip bir küçük ancak Tüzük m. 17/f. 1’e dayanılarak, “bir yıllık bakım ve eğitimi için geçici bakım sözleşmesi imzalanarak, Merkezi Makamın gözetim ve denetiminde evlât edinecek kişi veya eşlere teslim edil”ecektir. Küçüğün teslimi sırasında, “Kabul eden Devletin merkezi makamından evlât edinilecek küçüğe, bir yıllık izleme süresi içerisinde, gerekirse sağlık ve eğitim konularının takibi yetkisi ile sınırlandırılmış bir yasal temsilcinin tayin edilmesi istenebilecektir. Küçüğün kabul eden Devlete gönderilmesi, evlât edineceklerin refakatinde, güvenli ve uygun koşullarda gerçekleştirilecektir.

Geçici bakım sözleşmesi ile kabul eden devlette bulunan eşler ya da kişinin yanına yerleştirilen küçüğün, bu kimseler ile kaldığı 1 yıllık süre zarfında yetkili Uluslararası Sosyal Hizmetler Teşkilatı’nda (ISS.) görevli sosyal hizmet uzmanları üçer aylık dönemler şeklinde (Tüzük m. 12/f. 1; EEEY m. 25/f. 1/b.b) konut ziyaretleri yaparak evlat edinenler ile evlatlık arasındaki ilişkiyi denetleyerek gereken hallerde danışmanlık hizmeti de verecektir (Tüzük m. 12/f. 3; EEEY m. 25/ f. 1/b. a), bir yıllık izleme süresi sonunda sosyal inceleme raporunu da içeren dosya bir ay içinde hazırlanır (Tüzük m. 12/f. 4). Bu süre zarfında, hem kabul eden hem de Menşe (gönderen) devlet hukuklarında evlat edinmeye ilişkin yasal koşullar sağlanmış olmasına rağmen, nihai evlat edinme kararı alınması için gerekli başvuruyu yapmayanlar ile sosyal hizmet

uzmanlarının ziyaretleri sonucunda küçüğe karşı sorumluluklarını yerine getirmediği gözlemlenen evlat edinenlerden küçüğün geri alınmasına karar verilecektir ve bu kimselerin ülkelerarası evlat edinme başvuruları işleminden kaldırılacaktır (EEY m. 25/ f. 1/b. a).

Ülkelerarası evlât edinilecek küçüğün evlât edineceklerin yanında sürekli kalmasının, küçüğün yüksek yararına uygun olmayacağına tespiti halinde, Menşe (gönderen) devlet Merkezi Makamı kabul eden Devletin merkezi makamından küçüğün evlât edineceklerden geri alınması ve öncelikle geçici bakımının sağlanmasını ister (Sözleşme m. 21). Kabul eden Devlet Merkezi Makamı ile işbirliği yapılarak küçüğün Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük'ün 16'ncı maddesinin dördüncü fıkrasında "... dosyalarının, Merkezi Makama ileildiği tarihe öncelik verilmek sureti ile, yerleşim yeri yurtdışında bulunan Türk vatandaşları ile doğumla Türk vatandaşı olup da, İçişleri Bakanlığından aldıkları izinle vatandaşlıktan çıkanlar ve evlât edinilecek küçükle dil birliği ve kültürel yakınlığı bulunan kişi ve eşler..."ın yanına gecikmeksizin yeniden yerleştirilmesi ya da uzun süreli bakım olanakları araştırılır. Bunun mümkün olmaması durumunda ayırt etme gücüne sahip küçüğün rızası da alınarak Menşe (gönderen) devlete güvenli bir şekilde dönmesi sağlanır.

Geçici bakım süresi içerisinde, kabul eden devlette ISS tarafından yapılan gözlemler neticesinde küçüğün lehinde olduğuna ve küçüğün yüksek yararlarını koruduğuna dair rapor düzenlenen evlat edinme ilişkilerinin kesin olarak karara bağlanması için hangi ülkenin makamına başvurulacağı hükme bağlanmamıştır. Fakat, küçüğün içerisinde bulunduğu hal ve şartları en iyi biçimde değerlendirerek evlat edinmenin küçüğün yararına olup olmadığını tespit edecek tarafın menşe devlet olduğu kanaatine dayanarak ülkelerarası evlat edinmelere ilişkin son kararı menşe devlet makamının vermesi gerekmektedir. bu durumda, menşe devletin Türkiye olduğu bir ülkelerarası evlat edinme kararı, tek kişinin evlat edindiği hallerde o kişinin oturma yerindeki; birlikte evlât edinmede eşlerden birinin oturma yerindeki aile mahkemesi tarafından verilecektir.

Ülkelerarası evlat edinme hakkında kurucu son kararı veren makamın bulunduğu devlet tarafından ilişkin tüm akit devletlerde ayrıca tanınmasına gerek olmaksızın o

Ülkelerarası evlat edinmeyi meşrulaştıran tevsik (onay) belgesinin re'sen düzenlenmesi gerekmektedir.

Ülkelerarası evlat edinme işlemleri, merkezi makamlar ile yetkili makamlar ve yetkilendirilmiş kişilerden oluşan yetkilendirilmiş diğer organlar aracılığı ile gerçekleştirilecektir. Ülkemizde merkezi makam, Aracılık Faaliyetlerine İlişkin Tüzük gereğince, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı Çocuk Hizmetleri Dairesidir. Türkiye, diğer akit devletlerde olduğu gibi ülkelerarası evlat edinme işlemlerini gerçekleştirmek üzere yetkilendirilmiş organ ve kişilerin kurulmasına izin vermemiştir.

Sözleşme gereği, merkezi makamlar, Haksız Kazancın nlenmesine İlişkin Tedbirleri Alma, Evlat Edinme Usulü İle İlgili Bilgi Verme, Uluslararası İşbirliği ve Koordinasyon Sağlama, İstatistikî Verilerin Toplanması ve Korunması gibi görevleri yerine getirmekle yükümlü tutulmuştur. *“...çocukların korunmasını temin etmek ve Sözleşmenin diğer hedeflerini gerçekleştirmek için akit devletlerin merkezi makamları arasında veya tek bir akit devlet içinde faaliyet gösteren birden fazla merkezi makamın kendi arasında işbirliği yapmak”* (Sözleşme m. 7/ f. 1), *“evlât edinmeye ilişkin kendi Devletlerinin kanunları ile istatistik ve standart formlar gibi diğer genel bilgileri sağlamak”* (Sözleşme m. 7/ f. 2), *“Sözleşmenin işlerlik kazanması hakkında karşılıklı bilgilendirmeyi sürdürmek ve mümkün olduğu kadar bunun uygulanmasına yönelik engelleri bertaraf etmek için tüm uygun önlemleri doğrudan almak”* (Sözleşme m. 7/f. 2), *“kendiliğinden veya kamu makamlarının aracılığı ile bir evlât edinmeden dolayı haksız maddî veya diğer kazancın önlenmesi ve Sözleşmenin amaçlarına aykırı her türlü uygulamanın yasaklanması için tüm gerekli tedbirleri almak”* (Sözleşme m. 8), *“herhangi bir yetkili makamın Sözleşmenin herhangi bir hükmüne riayet edilmediğini veya riayet edilmeyeceği konusunda ciddi bir risk bulunduğunu tespit ederek kendi Devletinin Merkezî Makamını derhal haberdar etmesi halinde bu riski bertaraf etmek için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak”* (Sözleşme m. 33) gibi görevleri merkezi makam Sözleşmede açıkça belirtildiği üzere sadece kendisi yapacaktır.

Ayrıca, Sözleşmenin 14'üncü ve 21'inci maddeleri arasında düzenlenmiş olan; evlat edinme başvurularını kabul (Sözleşme m. 14), *“evlat edinme başvurusunda bulunanların kimliği, ehliyeti, evlât edinmeye elverişliliği, geçmişi, ailesi ve sağlık geçmişi, sosyal çevresi, evlât edinme sebepleri, bakımına hak kazanacağı çocukların*

özelliği ile birlikte uluslararası bir evlât edinmeyi üstlenme yeteneği hakkında bilgileri içeren bir rapor düzenleme” (Sözleşme m. 15/f. 1), “... bu raporu menşe Devleti Merkezî Makamına iletme” (Sözleşme m. 15/f. 2), “çocuğun evlât edinilmeye müsait bulunduğu kanaat getirirse çocuğun kimliği, evlât edinilmeye uygunluğu, geçmişi, sosyal çevresi, ailevî geçmişi, kendisinin ve ailesinin sağlık geçmişi ve çocuğun özel herhangi bir ihtiyacı hakkında bilgileri içeren bir rapor düzenleme, çocuğun temsilcisinin evlat edinmeye rızasını alma, çocuk ve evlât edinecek olanlar hakkındaki raporlara dayanarak, öngörülen yerleştirmenin çocuğun yüksek yararlarına uygun olup olmadığını belirleme” (Sözleşme m. 16/f. 1), “çocuk hakkındaki gerekli muvafakatlerin alındığının tevsiki ve çocuğun yerleştirilmesinin sebepleri hakkındaki raporunu, kabul eden Devletin Merkezî makamına yollama” (Sözleşme m. 16/f. 2), Sözleşmede aranan şartların sağlanmış olması halinde çocuğun menşe Devletinde evlât edinecek olan ebeveyne teslimine karar verme (Sözleşme m. 17), “çocuğun menşe Devletinden çıkışı ve kabul eden Devlete girişi ile orada sürekli ikamet izinlerini alması için gerekli tüm tedbirleri alma” (Sözleşme m. 18), evlat edinmenin kurulmasından sonra dahi çocuğun durumunun izlenmesine devam etme, evlât edinme çocuğun kabul eden devlete naklinden sonra yapılacaksa çocuğun evlât edinecek olan ebeveynin yanında kalmasının artık onun yüksek yararlarına uygun olmadığına kanaat getirmesi halinde çocuğun korunmasına yönelik olarak gerekli tedbirleri alma görevlerini de merkezi makamların yanı sıra yetkilendirilmiş olmaları şartı ile, kamu kuruluşları ve yetkilendirilmiş olan diğer kuruluşlar yapabilecektir.

Ülkelerarası evlat edinme ile akit devletlere yüklenen evlat edinme sonrası hususları, evlat edinme giderleri ve bunların tazmini ile akit devletlerce evlat edinme ilişkisi içerisinde bulunan kişilere ilişkin birtakım bilgilerin muhafazası, evlat edinme ilişkisinin kurulmasından sonraki rehberlik hizmetlerinin sunulması ile akit devletler arasındaki koordinasyonun sürdürülmesine ilişkin uzun vadeli işlemlerin yerine getirilmesinden ibarettir.

Ülkelerarası evlat edinme işlemlerini yürüten resmi ve sivil makamlara faaliyetlerinden dolayı yaptıkları kırtasiye ve ev incelemesi gibi hususlar dolayısıyla doğan masrafları tutarında ödeme yapılması gerekmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde makamların ihtiyaç duydukları gelirler ülke içerisinde meydana gelen evlat edinmelerde geliştirme yardımları ve sivil örgütlerin faaliyetleri vasıtası ile sağlanmaktadır.

Geliştirme yardımları, gelişmiş ülkelerde bakıma muhtaç çocuklara yönelik uluslararası geliştirme işbirliği için stratejiler oluşturma, çocukların korunması, çocuk esirgeme kurumlarına bırakılmış olan çocuklara aile bulma, siyasi otoriteleri çocuk menfaatleri temelli oluşumlar planlamaya teşvik etme, çocuk esirgeme kurumlarında yetişmiş çocuklara bağımsız bir yaşam kurabilmesi için gerekli desteği sağlama gibi çocuk ve ailelerin korunması amacıyla ulusal ya da uluslararası düzeyde faaliyet gösteren sivil örgütlerin maddi kaynaklarından oluşur. Ülkelerarası evlat edinme işlemlerinin yerine getirilmesinden dolayı, bu işlemlere katılan makamlara yaptıkları hizmetin karşılığı olarak *uygun bir ücretin* ödenmesi gerekmektedir. Menşe (gönderen) devlette bulunan çocuk hizmetlerini yerine getiren kurumlar ve çocuğun ailesi için bir miktar katkı payı ödenmesi gerekmektedir.

Sözleşme ile âkit devletlere yüklenen yükümlülükler evlatlığın evlat edineceklere teslim edilmesi ile sona ermemektedir. Sözleşme, devletlerin danışmanlık ve evlat edinme sonrası raporları gibi belirli bir evlat edinme ile ilgili genel faaliyetlerinin yanı sıra istatistiklerin toplanması gibi Sözleşme uygulamasının genel bir değerlendirmesi ile ilgili olan faaliyetlerinin taraf devletlerce üstlenilmesini gerektirmektedir.

Türk mahkemelerinin görevli olduğu bir ülkelerarası evlat edinme ilişkisinin hükümlerine ilişkin uyuşmazlıkta öncelikle 1993 tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliği'ne Dair Lahey Sözleşmesi'nin hükümlerine göre uyuşmazlığın çözümlenmesi yoluna gidilecektir, fakat Sözleşmede evlat edinmenin sonuçlarına ilişkin oldukça dar kapsamlı bir düzenlemeye yer verilmiştir, Sözleşmede boşluk bulunan sonuçlar hakkında, hâkim MÖHUK'a göre uygulanacak hukuku tespit ederek uyuşmazlığı çözümlenme yoluna gidecektir.

Türk uluslararası özel hukukuna göre, “evlat edinmenin hükümleri evlat edinenin milli hukukuna, eşlerin birlikte evlat edinmesi halinde ise evlenmenin genel hükümlerini düzenleyen hukuka tâbidir” (MÖHUK m. 18/f. 3). Bu hükme göre, farklı ülkenin vatandaşlığına sahip tarafların olduğu evlat edinme ilişkisinin hükümleri açısından her iki ülkenin mevzuatının evlat edinmenin doğurduğu sonuçlara ilişkin hükümlerini birlikte uygulamak gerekmektedir.

Evlat edinme ilişkisinin kurulmasının ardından taraflar arasında doğan soyadı, yerleşim yeri, hısımlık ilişkisi, mirasçılık, velayet, bakım gibi hak ve borçların yükümlülük altına giren evlat edinenin milli hukukuna tâbi olması kabul edilmiştir. Fakat burada evlatlığın miras hakkı konusunda dikkat edilmesi gereken nokta vardır. Evlatlığın miras hakkı konusunda, miras statüsü geçerlidir. Miras hissesi, tenkis davası, saklı pay dâhil olmak üzere mirasla ilgili tüm konularda miras ilişkisini düzenleyen hukuk yetkili olacaktır. Evlatlık ile evlat edinen arasında evlat edinme ile kurulan hısımlık ilişkisinin türüne göre, yani basit ya da tam evlat edinme ilişkisinden hangisinin mevcut olduğuna bakılarak evlatlığın mirasçılık sıfatı doğmuş olduğundan, bu konuda miras değil evlat edinme statüsüne göre evlat edinmenin hükümlerine uygulanacak hukuk yetkili olacaktır.

Ülkelerarası evlat edinmenin sonuçlarına gelindiğinde, evlât edinme kararının verilmesinden sonra ana babaya ait haklar ve yükümlülükler evlât edinene geçeceği gibi, evlâtlık, evlât edinenin mirasçısı olacak, evlâtlık küçük ise evlât edinenin soyadını alacak, evlât edinen eğer isterse küçüğe yeni bir ad verebilecektir. Ancak, evlat edinenin evlatlığa yeni ad vermesi hususunda dikkat edilmesi gereken husus evlatlığın ayırt etme gücüne sahip küçük olup olmamasıdır. Yeni ad verilecek küçük, ayırt etme gücüne sahipse, bu yöndeki görüşü mutlak surette alınacaktır. Eşler tarafından birlikte evlât edinilen ve ayırt etme gücüne sahip olmayan küçüklerin nüfus kaydına, eşlerin adları yazılacaktır. Küçüğün tek başına evlât edinilmesi halinde ana ve baba adı olarak evlât edinen kişinin ad ve soyadı yazılacaktır. Ayrıca, evlâtlığın, miras ve başka haklarının zedelenmemesi, aile bağlarının devam etmesi için evlâtlığın naklen geldiği aile kütüğü ile evlât edinenin aile kütüğü arasında bağ kurulacaktır. Bunun sağlanması için de, evlâtlıkla ilgili kesinleşmiş mahkeme kararı her iki tarafın (evlat edinenin ve küçüğün öz ailesinin) nüfus kütüğüne işlenir. Nihai olarak, evlât edinme ile ilgili kayıtlar, belgeler ve bilgiler, mahkeme kararı olmadıkça veya evlâtlık istemedikçe hiçbir şekilde açıklanamayacaktır. Ancak, evlatlığın kendisi ile ilgili belge, kayıt ve diğer bilgilerin açıklanması yönünde bir talebi olması halinde, bu durumun evlâtlığın psikolojisi üzerindeki etkisi de göz önüne alınarak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından belirlenecek koşullar çerçevesinde sosyal çalışmacı tarafından açıklama yapılacaktır.

Türk hukuku bakımından hâkim kararına dayanılarak kurulan bir ülkelerarası evlat edinme ancak yokluk ile hükümsüz olmakta veya mahkeme tarafından iptali ile son bulmaktadır.

Bir ülkelerarası evlat edinme işleminin tesisi için gerekli olan kurucu nitelikteki asli şartlardan herhangi birinin yerine getirilmemiş olması halinde, söz konusu evlat edinme işlemi yokluk müeyyidesine tâbi olacaktır.

Türk Medeni Kanununda, evlat edinme ilişkisinin kurucu unsurlarından en önemlisi evlat edinme ilişkisinin bir mahkeme kararına dayanmasıdır. Bunun yanı sıra, tam ehliyetsiz bir kimsenin evlat edinmesi veya tam ehliyetsiz bir kimse adına kanuni temsilcisinin evlat edinmesi gibi haller de, ülkelerarası evlat edinme işleminin kurucu unsurları olup, bulunmaması yokluk müeyyidesinin uygulanmasını gerektirecektir.

Yokluk dışında, bir ülkelerarası evlat edinmenin sona ermesi ancak ülkelerarası evlat edinmenin kanunun aradığı şartların varlığı halinde kaldırılması ile mümkündür. TMK uyarınca hâkim kararı ile kurulan bir ülkelerarası evlat edinme ilişkisi ancak bir hâkim kararı ile sona erdirilecektir. TMK'nın 317 ve 318'inci maddelerinde evlat edinme ilişkisinin kaldırılması sebepleri hükme bağlanmıştır. Bu hükümler uyarınca, ülkelerarası evlat edinme rıza göstermesi gereken kişilerin kanuni sebep bulunmaksızın rızasının alınmaması halinde küçüğün menfaati bunun sonucunda ağır biçimde zedelenmeyecekse, rızası alınmayan kişilerin hâkimden istemeleri ile veya evlât edinme esasa ilişkin diğer noksanlıklardan biriyle sakat olması halinde, Cumhuriyet savcısı veya her ilgilinin evlâtlık ilişkisinin kaldırılmasını istemesi ile kaldırılacaktır.

Türk Medeni Kanunu'nun 317'nci ve 318'inci hükümlerinde evlatlık ilişkisinin kaldırılması sonucunu doğuran sebeplerin öğrenilmesinden itibaren 1 yıl ve her halde evlat edinme işleminin kurulmasının üzerinden 5 yıl geçmekle, evlat edinme işleminin kaldırılması için dava açma hakkı düşecektir.

EK – 1**EVLAT EDİNMEYE RIZA GÖSTERİLMESİNE İLİŞKİN TAVSİYE EDİLEN
ÖRNEK FORM**

1993 Tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda
İşbirliğine Dair Sözleşme

Rıza Beyanımdır.

*Formu doldurmadan önce verilen kısımları dikkatlice okuyunuz ve kesin olarak
anladığınız kısımları doldurunuz. Gösterdiğiniz rızanın sonuçları hakkında detaylı bilgi
ve danışmanlık isteme hakkına sahipsiniz. İsteddiğiniz takdirde, bu formun bir nüshası
tarafınıza verilecektir.*

*Evlat edinme hususunda rızanızı hiçbir maddi menfaat teklif yahut taahhüdü
karşılığında vermeyiniz.*

Aşağıda kimlik bilgileri yazılı olan ben:

Soyadı:

Adı:

Doğum Tarihi : Gün Ay Yıl ...

Mutad Meskeni:

Aşağıda açık kimlik bilgileri verilen çocuğun,

Annesi Babası Yasal Temsilcisi olarak

Soyadı:

Adı:

Cinsiyeti: Erkek Kadın

Doğum Tarihi: Gün.... Ay Yıl

Doğum Yeri:

Mutad Meskeni:

Aşağıdaki hususları beyan ederim:

1 – Çocuğın evlat edinilmesine herhangi bir cebir veya tehdit olmaksızın rıza gösteriyorum..

2 – Çocuğumun yabancı bir ülkede bulunan kişi veya eşler tarafından evlat edinilebileceği hususunun bilincindeyim.

3 - Evlat edinme ile evlatlık ve evlat edinen arasında devamlı surette bir soybağı ilişkisi kurulacağıının bilincindeyim.

4 – devamlı surette taraflar arasında soybağı ilişkisi kuran bu evlat edinme işlemine rıza gösteriyorum.

5 – gösterdiğim rızamı tarihine kadar geri alma hakkına sahip olduğum, hakkımı kullanmadığım takdirde hakkımdan feragat etmiş sayılacağım hususunda bilgilendirildim.

Yukarıda yazılı olan tüm hususları anladığımı beyan ederim.

Tarih..... Saat.....

İmza/Paraf

II – TANIK BEYANLARI (Hukuken gerekli olan hallerde ya da rıza gösterenlerin okur yazar olmadığı veya engelli olduğu hallerde doldurulacaktır)

.....

III – RIZANIN HUZURUNDA GÖSTERİLDİĞİ MAKAMIN ONAYI

Adı:

Ünvanı:

Yukarıda açık kimliği belirtilen kişi/eşler (ve varsa eğer tanıklar) belirtilen gün ve saatte, huzurumda evlat edinmeye rıza gösterdiklerini beyan eder onaylarım.

Tarih..... Saat.....

İmza/Mühür

EK – 2

ÜLKELELERARASI EVLAT EDİNMEYE İLİŞKİN TEVSİK BELGESİ ÖRNEK FORMU

1993 Tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme'nin 23'üncü maddesi gereği iş bu belge düzenlenecektir.

1 –Düzenleyen Makam:

(Evlat edinmenin gerçekleştiği ülkedeki yetkili makamın ismi ve adresi)

.....

2 –İş bu belge ile evlat edinilmesi onaylanan çocuğun:

Soyadı:

Adı

Cinsiyeti: Erkek [] Kadın []

Doğum Tarihi: Gün AyYıl

Doğum Yeri:

Mutad Meskeni:

3 –Evlat Edinme Kararını Veren Makam:

.....

Karar Tarihi:

Kararın Kesinleştiği Tarih:

(Eğer evlat edinme bir başka makamın daha kararı ile kurulmuşsa, lütfen aynı bilgileri yazınız.)

4 –Evlat Edinen Kimselere İlişkin Bilgiler:

a Evlat Edinen Kocanın:

Adı:

Doğum Tarihi: Gün Ay. Yıl

Doğum Yeri:

Evlat Edinme Anındaki Mutad Meskeni:

b Evlat Edinen Kadının:

Adı:

Doğum Tarihi: Gün Ay. Yıl

Doğum Yeri:

Evlat Edinme Anındaki Mutad Meskeni:

5 –İş bu belgeyi düzenlemeye ve onaylamaya yetkili makam , evlat edinmenin Sözleşmeye uygun olarak kurulduğunu ve aşağıda bilgileri verilen makamlarca Sözleşmenin 17’nci maddesinin 1’inci fıkrasının c bendinde belirtilen şartlarda yapılan anlaşmalara göre kurulduğunu beyan eder.

a Menşe Devletin Merkezi Makamının İsmi ve Adresi:

.....

.....

.....

Anlaşma Tarihi:

b Kabul Eden Devletin Merkezi Makamının İsmi ve Adresi:

.....

.....

.....

Anlaşma Tarihi:

6 -[] Bu evlat edinme, kurulduğu tarihten geriye doğru bir soybağı ilişkisi kurar.

[] Bu evlat edinme, kurulduğu tarihten geriye doğru bir soybağı ilişkisi kurmaz.

Tarih, Saat

İmza/Mühür

(1) Sözleşmenin 22'nci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında öngörölmüş olan diğeri makam veya kişiler anlaşmayı yapmışsa, onların ismi ve adresi yazılmalıdır.

KAYNAKÇA

- ACABEY, Mehmet Beşir, **Soybağının Kurulması ve Sonuçları**, İzmir 2002.
- AKINTÜRK, Turgut, **Başlangıç Hükümleri - Kişiler Hukuku**, İstanbul 2007
(Başlangıç-Kişiler diye kısaltılmıştır).
-, **Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku, C. II**, İstanbul, 2006 (Aile Hukuku olarak kısaltılmıştır).
- AKİPEK, Jale G./ AKINTÜRK, Turgut, **Türk Medeni Hukuku Başlangıç hükümleri- Kişiler Hukuku**, İstanbul 2007.
- AKYÜZ, Emine, “Evlat Edinmeye İlişkin Uluslararası Sözleşmeler, Çağdaş Hukuk Sistemleri ve Türk Medeni Kanunu”, Hamide Topçuoğlu’na Armağan, Ankara 1995
- ALTUĞ, Yılmaz, **Yabancıların Hukuki Durumu**, İstanbul 1971.
- ANSAY, Tuğrul, “Türk Hukukunda Evlatlık İlişkisinin Kurulması ve Bunun Sınır Ötesine Yansıması”, Bilge Öztan’a Armağan, Ankara 2008.
- ANTALYA, O. Gökhan, **Miras Hukuku**, İstanbul 2009.
- ARAT, Tuğrul, “Evlat Edinme Hukukundaki Gelişmelere Toplumsal- İşlevsel Açıdan Bakış”, Osman F. Berki’ye Armağan, Ankara 1977.
- AYAN, Mehmet, **Medeni Hukuka Giriş**, Konya 2007.
- AYBAY, Rona, **Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul 2006.
- AYDOĞDU, Murat, **Çağdaş Hukuki Gelişmeler Işığında Evlat Edinme**, İzmir 2006.
- AYİTER, Nûşin, **Miras Hukuku**, Ankara 1974.
- AYKAÇ, Alper Can, “Çocukların Evlat Edinilmesine Dair Gözden Geçirilmiş Avrupa Konseyi Sözleşmesi’ne Dair”, TBB Dergisi, S. 80, 2009.
- AYTAÇ, Mehlika, “Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Lahey Sözleşmesi Hakkında İnceleme”, AD., Y. 94, S. 14, 2003.
- BAKTİR ÇETİNER, Selma, **Velayet Hukuku**, Ankara 2000.
- BAYGIN, Cem, “Evlat Edinmenin Koşulları”, AÜEHFD, C. 7, S. 3 – 4, 2003
(“Koşullar” olarak kısaltılmıştır).
-, “Evlat Edinmenin Sonuçları”, AÜEHFD, C. 7, S. 3-4, 2003
(“Sonuçlar” olarak kısaltılmıştır).

- BELEN, Herdem, **Yeni Medeni Kanun Hükümleri Uyarınca Evlat Edinme**, İstanbul 2005, s. 105- 106.
- BERKİ, Osman Fazıl, **Devletler Hususi Hukuku – C. I (Tâbiyet ve Yabancılar Hukuku)**, Ankara 1970.
- BISIGNARO, Susan, “Intercountry Adoption Today and the Implications of the 1993 Hague Convention on Tomorrow”, Dickinson Journal of International Law, 1995.
- BOGARD, Howard E., Who Are The Orphans?: Defining Orphan Status and The Need For An International Convention on Inetrcountry Adoption, Emory International Law Review, Vol. 5, 1991.
- BOZKURT, Enver, **Türkiye’nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı**, 2003, s. 554 – 578.
- BULUT, Harun, **Aile Hukukunda Velayet (Çocukla Kişisel İlişki Kurulması) ve Nafaka Davaları**, İstanbul 2007.
- COLLIER, J. G., **Conflict of Laws**, Cambridge 1987.
- Conclusions And Recommendations Of The Second Meeting Of The Special Commission On The Practical Operation Of The Hague Convention Of 29 May 1993 On Protection Of Children And Co-Operation In Respect Of Intercountry Adoption (17-23 September 2005), 2005.
- ÇELİKEL, Aysel / ERDEM, Bahadır, **Milletlerarası Özel Hukuk**, İstanbul 2007.
- ÇELİKEL, Aysel, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul 2007.
- ÇİÇEKLİ, Bülent, **Yabancılar Hukuku**, Ankara 2007.
- DAYINLARLI, Kemal, “Milletlerarası Özel Hukukta Kamu Düzeni”, Yaşar Karayalçın’a Armağan, Ankara 1988.
- DILLON, Sara, “Making Legal Regimes for Intercountry Adoption Reflect Human Rights Principles: Transforming the United Nations Convention on the Rights of the Child With the Hague Convention on Intercountry Adoption”, Boston University International Law Journal, Vol. 23, 2003.
- DOĞAN, İlyas, **Devletler Hukuku**, Ankara 2008.
- DOĞAN, Vahit, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, Ankara 2008.
- DOĞANGÜN, Temel, **Türk Hukukunda Yabancı Unsurlu Hukuki İşlemlerin Şekline Uygulanacak Hukuk**, Ankara 1996.
- DURAL, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan, **Türk Özel Hukuku – Cilt II (Kişiler Hukuku)**, İstanbul 2004.

-/...../ GÜMÜŞ, Alper, **Türk Özel Hukuku C. III (Aile Hukuku)**, İstanbul 2005.
-/...../ **Türk Özel Hukuku, C. IV, Miras Hukuku**, İstanbul 2003.
- EKŞİ, Nuray, **Milletlerarası Nitelikli Davalara İlişkin Mahkeme Kararları**, İstanbul 2007.
-, **Vatandaşlık Hukukumuzda Türkçe Olmayan Ad ve soyadı Meselesi**, İstanbul 2008 (“Ad-Soyadı Meselesi” olarak kısaltılmıştır).
-, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**, İstanbul 2007 (“Yabancılar Hukuku” olarak kısaltılmıştır).
- ESCHELBACH HANSEN, Mary/POLLACK, Daniel, “The Regulation of Intercountry Adoption, Brandeis Law Journal, Vol. 45, 2007.
- Explanatory Report On The Convention On Protection Of Children And Co-Operation In Respect Of Intercountry Adoption, 1994.
- FEYZİOĞLU, F. Necmettin, **Aile Hukuku**, İstanbul 1979.
- GENÇCAN, Ömer Uğur, “Öğreti ve Uygulamada Geçersizlik Nedeniyle Evlatlık Bağının Sona Ermesi”, AD., S. 7, Y. 92, 2001.
- GİRAY, F. Kerem, “Uluslararası Sözleşmelerde Evlat Edinme”, Aysel Çelikel’e Armağan (MHB Özel Sayı, Y. 19-20, S. 1-2), 2001.
- GÖĞER, Erdoğan, **Türk Tâbiyet Hukuku**, Ankara 1975.
- GRASSINGER, Gülçin Elçin, **Türk Medeni Kanununda Yer Alan Velayet Hükümleri Kapsamında Küçüğün Kişi Varlığının Korunması İçin Alınacak Tedbirler**, İstanbul 2009.
- Hague Conference on Private International Law, The Implementation and Operation of The 1993 Hague Intercountry Adoption Convention: A Guide To Good Practice (Guide No: 1), Bristol 2008.
- HATEMİ, Hüseyin/SEROZAN, Rona, **Aile Hukuku**, İstanbul 1993.
- HELVACI, Serap/ ERLÜLE, Fulya, **Medeni Hukuk**, İstanbul 2007.
- International Social Service/International Reference Center For The Rights of Children Deprived of Their Family (ISS/ICR), “Editorial: One Child is Equal to Another: The Principle of Non-Discrimination Applied to Adoption”, Monthly Review No 2/2005, 2005.

- ISS/IRC, Information Note – Transfer Of The Child From The Country Of Origin To Receiving Country, June 2003, www. iss-ssi.org, (E.T. 02.04.2008).
- ISS/IRC, Editorial: In The Child’s Best Interest, Which Is The Supply And Which The Demand?, Monthly Review No: 65, 2004 (<http://www.iss-ssi.org/2009/assets/files/editorial-monthlyreview/Editorials/2004/Edito.65.eng.pdf> ET. 21.06.2009)
- İŞİK, Mehmet, **Yeni Türk Medeni Kanun Hükümlerine Göre Evlat Edinme**, Ankara 2005.
- İNAN, Ali Naim, **Çocuğun ve Çocuk Haklarının Korunmasına İlişkin Mevzuatta Yetersizlik ve Giderilme Çareleri**, H.C. Oğuzoğlu’na Armağan, Ankara 1972.
....., **Medeni Hukuk**, Ankara 2005
...../ERTAŞ, Şeref/ ALBAŞ, Hakan, **Türk Medeni Hukuku Miras Hukuku**, Ankara 2008.
- KATZ, Lisa M., A Modest Proposal? The Convention On Protection Of Children And Cooperation İn Respect Of Intercountry Adoption, 9 Emory International Law Review, 1995.
- KILIÇOĞLU, Ahmet, **Medeni Hukuk Temel Bilgiler**, Ankara 2004
....., **Medeni Kanunumuzun Aile-Miras ve Eşya Hukukuna Getirdiği Yenilikler**, Ankara 2003.
- KIRKBEŞOĞLU, Nagehan, **Soybağı Alanında Biyoetik ve Hukuk Sorunları**, İstanbul 2006.
- KLEEM, Curtis, “Airplane Trips and Organ Banks: Random Events and the Hague Convention on Intercountry Adoptions, Georgia Journal of International & Comparative Law, Vol. 28, 2000.
- KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip, **Miras Hukuku**, İstanbul 1987.
- KÖPRÜLÜ, Bülent/KANETİ, Selim, **Aile Hukuku**, İstanbul 1985-1986.
- KURU, Baki/ ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder, **Medeni Usul Hukuku**, Ankara 2008.
- McKINNEY, Laura, International Adoption and the Hague Convention: Does Implementation of the Convention Protect the Best Interest of Children?, Whittier Journal of Child and Family Advocacy, Vol. 16, 2006.
- NOMER, Ergin, **Teb’a İle Yabancınnın Hukuki Müsavâtı**, İstanbul 1962.

-, Türk Vatandaşlık Hukukunun Genel İlkeleri, Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Alanında Gelişmeler (Bilimsel Toplantı), İstanbul 1998.
-, **Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul 2007.
-, /ŞANLI Cemal, **Devletler Hususi Hukuku**, 16. Baskı, İstanbul 2008.
- NORTH, P. M./FAWCETT, J. J., **Cheshire and North's Private International Law**, Butterworths 1992.
- OĞUZMAN, Kemal/BARLAS, Nami, **Medeni Hukuk**, İstanbul 2006.
- OĞUZMAN, Kemal/DURAL, Mustafa, **Aile Hukuku**, İstanbul 1994.
- OĞUZOĞLU, H. Cahit, **Medeni Hukuk II (Aile Hukuku)**, Ankara 1958.
- ÖZDAMAR, Demet, **Türk Hukukunda Özellikle Türk Medeni Kanunu Hükümleri Karşısında Kadının Hukuki Durumu**, Ankara 2002.
- ÖZKAN, Işıl, **Devletler Özel Hukukunda İkametgah, Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktalarının Yeniden Değerlendirilmesi**, Ankara 2003.
- ÖZMEN, İsmail, **Açıklamalı-İçtihatlı Velayet-Nesep ve Evlat Edinme Davaları**, Ankara 1999.
- ÖZSUNAY, Ergun, **Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu**, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, İstanbul 1979.
- ÖZTAN, Bilge, **Aile Hukuku**, Ankara 2000.
- ÖZTEKİN GELGEL, Günseli, "Devletler Özel Hukukunda Velayet, Çocuk Kaçırmaları, Evlat Edinmeye İlişkin Problemler", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y. 4, S. 8, İstanbul 2005, s. 119 – 148.
- ÖZUĞUR, Ali İhsan, **Gerekçeli – Açıklamalı – İçtihatlı Nafaka Hukuku**, Ankara 2002.
- PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ ÖZEKES, Muhammet, **Medeni Usul Hukuku**, Ankara 2008.
- Report And Conclusions Of The Second Special Commission On The Practical Operation Of The Hague Convention Of 29 May 1993 On Protection Of Children And Co-Operation In Respect Of Intercountry Adoption(17-23 September 2005), 2006.
- Report And Conclusions Of The Special Commission Of 2000, 2001.
- Report Of The 2005 Special Commission To Review To Practical Operation Of 1993 Hague Convention, 2006.

- ROMANO, L. Rosanne, *Intercountry Adoption: An Overwiev For The Practitioner, The Transnational Lawyer*, Vol. 7, 1994.
- RUHİ, Ahmet Cemal, **Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun**, Ankara 2008.
-, **Türk Hukukunda Evlat Edinme ve Evlat Edinme İle İlgili Yabancı Mahkeme Kararlarının Türkiye’de Tanınması**, Ankara 2003 (Evlat Edinme).
- SEROZAN, Rona, **Çocuk Hukuku**, İstanbul 2005.
-, ENGİN, Baki İlkay, **Miras Hukuku**, Ankara 2008.
- STRONG, Stacie I., *Children’s Rights In Intercountry Adoption: Towards A New Goal*, Boston University International Law Journal, Vol. 13, 1995.
- SUR, Melda, **Uluslararası Hukukun Esasları**, İzmir 2000.
- ŞIPKA, Şükran, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun “Evlat Edinme”ye İlişkin Hükümlerinin İncelenmesi, İÜHFİM, C. 57, S. 1-2, İstanbul 1999.
- TEKİNALP, Gülören, **Milletlerarası Özel Hukuk- Bağlama Kuralları**, İstanbul 2006.
- TEKİNAY, Selahattin Sulhi, **Türk Aile Hukuku**, İstanbul 1990.
- Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu (28 Şubat 2008) Bildiriler**, (Editörler: DOĞAN, Vahit/TANRIBİLİR, Feriha Bilge/ŞİT, Banu), 205)
- TÜRKERİ, Ahmet, **Türk Medeni Hukukunda Evlat Edinmenin Hukuki Sonuçları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Veysel Başpınar), AÜSBE, Ankara 2007.
- ULUOCAK, Nihal, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul 1988.
- UYAR, Talih, **Gerekçeli – İctihatlı Türk Medeni Kanunu, Aile Hukuku**, İzmir 2002.
- ÜSTÜNDAĞ, Saim, **Medeni Yargılama Hukuku, C. I – II**, İstanbul 1997.
- WARDLE, D. Lynn, “The Hague Convention on Intercountry Adoption and American Implementing Law: Implications for International Adoptions by Gay and Lesbian Couples or Partners, Indiana International & Comperative Law Review”, Vol. 18, 2008.
- YENERER ÇAKMUT, Özlem, **Soybağının Belirlenmesi ve Ceza Hukukunda Çocuğun Soybağının Değiştirilmesi Suçu**, İstanbul 2008.

İnternet Kaynakları

Wendy Pyhllis davasına ilişkin haber ve yorumlar
<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/413690.asp> (ET. 06.06.2009).

- 1967 tarihli Çocukların Evlat Edinilmesine Dair Avrupa Sözleşmesi madde gerekçeleri
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/058.htm>
- 2008 tarihli Çocukların Evlat Edinilmesine Dair Gözden Geçirilmiş Avrupa Sözleşmesi'ne ilişkin özet bilgiler
<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Summaries/Html/202.htm> (ET. 06.06.2009)
- 1993 tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Edinmeye Dair Lahey Sözleşmesi metni
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/058.htm>),(E.T., 09.02.2009).
- http://hcch.e-vision.nl/index_en.php?act=text.display&tid=29, E. T. 02.02.2009).
- UNAIDS, Children on the Brink 2002: A Joint Report on Orphan Estimates and Program Strategies raporu http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNACP860.pdf (ET. 09.01.2009).
- Medeni Birliktelik kavramına yönelik açıklamalar
http://tr.wikipedia.org/wiki/Medeni_birliktelik, ET. 07.07.2009).
- International Social Service web adresi <http://www.iss-ssi.org> (E.T. 02.04.2009)
- İsveç'te faaliyet gösteren sosyal hizmet örgütü web adresi
<http://www.adoptionscentrum.se> , (E.T. 21.04.2009).
- Kasas Suresi meali http://www.diyamet.gov.tr/kuran/meal.asp?page_id=385 (ET. 20.01.2009)
- Lahey Sözleşmesi'ne taraf devletlerin merkezi makamlarına ilişkin liste
http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.authorities&cid=69#T, (ET., 05.04.2009).
- Lahey Sözleşmesi'ne taraf olan devletlerin merkezi makamları ve web adreslerine ilişkin liste
http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.authorities&cid=69 (ET. 04.04.2009)
- Lahey sözleşmesi'ne taraf devletler ve onların merkezi makamlarının tam listesi
http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.authorities&cid=69, (ET. 02.06.2009)
- Türkiye'nin Lahey Uluslar arası Özel Hukuk Konferansı Daimi Bürosu'na bildirdiği ülke profili http://www.hcch.net/upload/adoorg_tr.pdf (ET. 26.06.2009).

Norveç'te faaliyet gösteren sivil sosyal hizmet örgütü web sayfası <http://www.norad.no>, (E.T. 21.04.2009).

Vatikan Kütüphanesi http://www.vatican.va/archive/ENG0839/_P1J.HTM (ET. 20.01.2009).

Hollanda'da faaliyet gösteren sivil sosyal hizmet örgütü web sayfası <http://www.werelkinderen.nl>, (E.T. 21.04.2009).

Velayet hakkının sözlük anlamı <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=velayet&ayn=tam> (ET. 26.06.2009)

Âkit devletlerin yıllık istatistikî raporları için bkz. http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=32&cid=69 (ET. 21.06.2009).

1967 tarihli Evlat Edinmeye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ne taraf olan devletlerin listesi <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=058&CM=8&DF=03/08/2009&CL=ENG> (ET. 20.06.2009).

Lahey Sözleşmesi'nin kabul edildiği 7'nci oturuma katılan delegelerin mensup olduğu devletlerin listesi http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=2964&dtid=28 (ET. 06.06.2009).

2008 tarihli Çocukların Evlat Edinilmesine Dair Gözden Geçirilmiş Avrupa Konseyi Sözleşmesi metnine ve madde gerekçelerine ulaşmak için bkz. <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=202&CM=8&DF=7/7/2009&CL=ENG> (ET., 07.07.2009).

Hammurabi Kanunları metni için bkz. http://tr.wikisource.org/wiki/Hammurabi_Kanunlar%C4%B1, (ET. 21.07.2009).

ÖZGEÇMİŞ

21.07.1984'te Erzincan'da doğdu. İlk öğrenimini Erzincan'da, orta öğrenimini İstanbul ve Erzincan'da tamamladı. 2002 yılında Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi'nde lisan eğitime başlayarak, 2006 yılında aynı Fakülte'den mezun oldu. 2006 –2007 yılları arasında Erzincan Barosu'na bağlı olarak Avukatlık stajını tamamladı. 2007 yılı Güz yarıyılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalında lisansüstü eğitime başladı. Aynı yıl, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Devletler Özel Hukuku Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı.